

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחות הר"ן כח)

על ידי
לימוד
שיעורים אלו
אנו נותנים
את החומש
ואת המעשר
להקדוש
ברוך הוא
(עצתו אמונה)

פרשת חיי שרה תשפ"ז

ד״יכל הקוד״ש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

ד״יכל הקוד״ש

וויליאמסבורג

27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

ד״יכל הקוד״ש

כארא פארק

1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

ד״יכל הקוד״ש

קרית יואל

8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.662.4888

ד״יכל הקוד״ש

קרית יואל

8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.467.5299

ד״יכל הקוד״ש

כלומינגדאוו

24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

ד״יכל הקוד״ש

מאנסי

34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

ד״יכל הקוד״ש

ירושלים

רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

ד״יכל הקוד״ש

בני ברק

רחוב ירושלים 2
052.760.5715

נד״פס ע״י

צו הערן די
הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט״א
רופט:

קול ברסלב

079.70.400.66

חיזוק פאר די אידישע שטוב

079.70.400.69

דחזיין למעלה — שעומדות במקומן בסדר, אבל כל שעה רואות למעלה. חדר **למטה** — עלייה למעלה. **דקיימן למעלה** — בגובה המצח, שלא כשאר בני אדם. **וקיימן בסדרן** — כלומר, והיו עומדות במקומן בסדר, אבל רואה את החדר ואת העליה, שעינו אחת רואה למעלה ועינו אחת רואה למטה. **בעינו** — "תבלול בעינו". דהוה ליה למכתב "דק תבלול", ואנא ידענא דלא שייכא אלא בעין. **איש עור** — מריבויא ד"איש". **עור** — משמע שניטלו עיניו וליתנהו כלל. **מחבוריית** — שחסרה מראיתו אבל רואה מקצת. דק = טיל"א, מחסרת המראה ואינו ניטל. **מבלביליתא** — לבן הפוסק בסירה ונכנס בשחור, ואינו מקצר המראית כלל. **משונייתא** — שמשונות במעמדן, כגון למעלה או למטה, או רואה חדר ועליה באחת. **כהיותא** — דאינו רואה. **אתיא מאיש** — דדני חורורו והמים הקבועין בהיותא נינהו, ומפיק להו תנא דברייתא מ"איש". **סכי שמש תני רב יוסף סני שמש** — ששונא את השמש, ואינו יכול לראות מקום שחמה זורחת שם. **חד מדיידהו וחד מדיין** — שיש לו עין אחת דומה לעין אלו היושבין נגדי, ועין אחת שלי. רב יהודה היה יושב כנגדו והיו עיניו משונות. **שכבנא** = שגבינאי ארוכין ושוכבין על עיניו. **תריוטות** = עגולות. **וצירניות** = עגולות יותר מתרוטות. **דומעות** — מעט. **דולפות** — יותר מדומעות. **מורדות** — יותר מדולפות, כמו (משלי כז): "דלף טורד". **תנא אף הזריז ולופין והתומין** — הוי מום. דמזורזת עיניו. **והא נבי מומין תני להו** — להאי תומין, מי הוי מום והא לא פסיל ליה מתניתין אלא משום מראית העין! **אישתייר גדידוי** — שרשין, לא הוי מום, אלא משום מראית העין. **משנה מאבריו** — כגון ידיו ורגליו ושוקיו. **צימם צימע** — במתניתין מפרש לה. **לספוג** — שכוורות וסתומות. **גמרא עשר אמות** — קא סלקא דעתך באמה שלו. **בעל מום** — דגופו גדול מזרועותיו, דהא כל אדם אין גופו אלא שלש אמות באמתו. **באמה של קרש קאמינא** — דהיינו עשר אמה באמה של קרשים, דאורך הקרשים לא נמדד באמתו של משה. והא דאמרן בפירקא דלעיל (מ,א): אחת יתירה על של משה חצי אצבע — לאו בשל משה ממש קאמר, דודאי של משה היתה יתירה מאד על אותה של קדש שתיקן משה. **כאצבע קטנה** — אם חוטמו גדול לפי שאר אבריו יותר מדאי, כשיעור רוחב אצבע קטנה — הוי מום. היכי משערינן ליה מודיין חוטמו לחוטם בני אדם האורכין בגופן כמותו. **חזיזא** = אזניו ארוכות מאד עד שתבופות למטה. **במקדש** — דלא הוי מום. **והצמה והצימם והצמע** — ומתניתין דחשיב להו באדם מומין, קאמר לפי שאינו שוה בזרעו של אהרן. **זכריהן** — היינו עצם התחוב בתוך הקרניים. זכרות הטלפים היינו עצם שבתוך הטלפים, דזו היא כף הרגל. **ואין נפדין עליהם** — אם בהמת שאר קדשים שאינה בכור — אינה נפדית בכך. דלא הוי מום גמור, אלא לאיפסולי. **ונפדית עליהן** — וקשיא לרב חסדא, דאמר: אין נפדין **ברייתא דרבי עקיבא** — מי שייך בה אפילו פסלות **פרה** — אדומה. **יגור** = יחתוך, כמו (דניאל ד) "גודו אילנא". **תרגמה יצחק** — האי [דקתני] יחתוך — מעילוי זכרותייהו. שיש בחודו של קרן כשתים ושלש אצבעות שאין זכרות מגיע שם, ואם השחרות אין מגיע עד מקום הזכרות — יחתוך, אבל יותר מכאן פסולה.

מחוי רב הונא חד מדידהו — פירוש: רב יהודה שהיה לפניו. פירש בקונטרס שהיו עיניו משונות, ולא פירש במה היו משונות. ורבינו תם מפרש, דרב יהודה אריך בדורו הוה, דאמר בפרק "המפלת" (נדה כד,ב), ורב הונא איניש גוצא הוה, כדאיתא במסכת תעניות פרקא דחסידים, ומשום הכי לא היו עיניו נכרות קטנות כל כך משל שתם בני אדם, אבל משל רב יהודה היו נכרות, שהיו גדולות הרבה, ולכך הקפיד רב יהודה. והיינו שינוי, דעינו אחת גדולה ואחת קטנה. ואף על גב דלא הוי מומא לענין אחולי עבודה, עד שתהא גדולה כשל עגל או קטנה כשל אווז, מכל מקום אין זה שוה בזרעו של אהרן. **עיניו** תרוטות — פירש בקונטרס: עגולות, כמו "כי תרוטה" בסנהדרין (קו) גבי לבנה. ו"צירניות" פירש בקונטרס: עגולות יותר מתרוטות. ותימה: כיון דתנא קלוקא — כל שכן חמירתא! וכענין זה קשה גבי דתנא: דומעות דולפות וטורדות, דולפות יותר מדומעות, וטורדות יותר מדולפות. ושמא איצטריך למיתני כולהו, לאשמועינן דלא מיפסלי משום מומא, אלא משום דאין שוה בזרעו של אהרן.

אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כּוֹחֵל שֶׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת. "שֶׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה". מַה "שֶׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה, שֶׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה" אִילְּמָא, שֶׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה - דְּחֶזֵי לְמַעְלָה, שֶׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה - דְּחֶזֵי לְמַטָּה, עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה - דְּחָזְאִי עֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה, הֵיינוּ רוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה כְּאַחַת! אֶלָּא: שֶׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה - דְּקַיְימָן לְמַעְלָה, שֶׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה - דְּקַיְימָן לְמַטָּה, עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה - דְּקַיְימִי עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה. וְקַיְימִי כְּסִדְרָן נַמִּי, וְרוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה כְּאַחַת. מָנָא הָנֵי מִילֵּי דְּתָנוּ רַבָּנָן: "בְּעֵינוֹ" - כָּל מַה שֶּׁבְּעֵינוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ: שֶׁתֵּי עֵינָיו לְמַטָּה, שֶׁתֵּי עֵינָיו לְמַעְלָה, עֵינוֹ אַחַת לְמַעְלָה וְעֵינוֹ אַחַת לְמַטָּה, וְרוֹאֶה אֶת הַחֶדֶר וְאֶת הָעֲלִיָּיה כְּאַחַת, אוֹ שֶׁמְּדַבֵּר עִם חֲבֵירוֹ וְאַחַר אוֹמֵר: "לִי רוֹאֶה". תָּנוּ רַבָּנָן: "עִוֵּר" - בֵּין סוֹמֵא בִּשְׁתֵּי עֵינָיו, בֵּין סוֹמֵא בְּאַחַת מֵעֵינָיו; חֲרוּר וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ עִוֵּר". אָמַר רָבָא: לָמָּה לִי דִּכְתָב רַחֲמָנָא "אִישׁ" "עִוֵּר" וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ עִוֵּר" - מִשּׁוּם דִּילְיָתְנְהוּ בְּלָל, אֲבָל חֲרוּרוֹר וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין דְּאִיתְנְהוּ בֵּיהּ - לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא: "אִישׁ". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "אִישׁ" - מִשּׁוּם דְּלָא קָא חָזֵי בְּלָל, אֲבָל מַחְסוֹרְיֵיתָא - לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא: "דַּק". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "דַּק" - מִשּׁוּם דְּמִחְסָרָן, אֲבָל מְבַלְבְּלִיתָא - לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא: "תְּבֻלּוֹל". וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא "תְּבֻלּוֹל" - מִשּׁוּם דְּמְבַלְבְּלָן, אֲבָל מִשּׁוּם מְשַׁנְּיוֹתָא - לָא, כְּתַב רַחֲמָנָא: "בְּעֵינוֹ". אָמַר רָבָא: הִלְכָךְ, כָּל מַחֲמַת פַּהֲיוּתָא - אָתְיָא מֵ"אִישׁ", מַחְסוֹרְיֵיתָא - מִ"דַּק", מְבַלְבְּלִיתָא - מִ"תְּבֻלּוֹל", מְשַׁנְּיוֹתָא - מִ"בְּעֵינוֹ". "סָכֵי שֶׁמֶשׁ". תָּנֵי רַב יוֹסֵף: סָנֵי שֶׁמֶשׁ. "זַגְדָּיָן". מַחֲנֵי רַב הוּנָא: חַד מִדַּיֵּין וְחַד מִדַּיְידְהוּ, וְאִיקְפַּד רַב יְהוּדָה. מֵיתִיבִי: שַׁכְבָּנָא - שֶׁגְּבִינָיו שׁוֹכְבִים, זְגִדּוּם - אֶחָד שָׁחוֹר וְאֶחָד לָבָן! - הָנָא, כָּל זוֹגֵא דְּלָא שָׁוֵי לַהֲדָדֵי - "זַגְדּוּם" קָרֵי לֵיהּ. "הַצִּירָן". עֵינָיו תְּרוּטוֹת וְצִירָנִיּוֹת, דּוֹמְעוֹת דּוֹלְפוֹת טוֹרְדוֹת. תָּנָא: הַזָּדִיר וְהַלּוֹפִין וְהַתָּמִיר. זָיִר - דְּמָזַר עֵינֵיהּ, לוֹפִין - דְּנָפְשִׁין זִיפֵּיהּ, תָּמִיר - שַׁתְּמוּ זִיפֵּיהּ. וְהֵנֵי גַּבֵּי מוּמֵי תָּנוּ לְהוּ וְהָתָנַן: שֶׁנִּשְׁרוּ רִיסֵי עֵינָיו פָּסוּל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן! - לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּאִשְׁתַּיְיר גַּרְדּוֹמֵי, הָא - דְּלָא אִשְׁתַּיְיר גַּרְדּוֹמֵי. **משנה** עֵינָיו גְּדוֹלוֹת כְּשֶׁל עֶגֶל אוֹ קְטַנּוֹת כְּשֶׁל אַוָּז. גּוּפוֹ גָּדוֹל מֵאֲבָרָיו, אוֹ קָטָן מֵאֲבָרָיו. חוֹטְמוֹ גָּדוֹל מֵאֲבָרָיו אוֹ קָטָן מֵאֲבָרָיו. הַצּוֹמֵם וְהַצּוֹמֵע. אֵיזֶהוּ צוֹמֵע - כָּל שֶׁאָזְנָיו קְטַנּוֹת, וְהַצּוֹמֵם - כָּל שֶׁאָזְנָיו דּוֹמוֹת לְסַפּוֹג. שִׁפְתּוֹ הָעֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה, הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה - הֲרֵי זֶה מוּם, וְשֶׁנָּשְׁרוּ שִׁנָּיו - פָּסוּל מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. **גמרא** אָמַר רַב: מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָשָׂר אַמּוֹת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן", מִי פָּרְשׂוּ - מֹשֶׁה רַבֵּינוּ פָּרַשׂ; וּכְתִיב: "עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ". אָמַר לֵיהּ רַב שִׁימִי בַּר חִייָא לְרַב: אִם כֵּן עֲשִׂיתוֹ לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בַּעַל מוּם, דִּתְנַן: גּוּפוֹ גָּדוֹל מֵאֲבָרָיו אוֹ קָטָן מֵאֲבָרָיו! אָמַר לֵיהּ: שִׁימִי, בְּאַמָּה שֶׁל קֶרֶשׁ קָאָמַר. "חוֹטְמוֹ גָּדוֹל" כו'. תָּנָא: כְּאֶצְבַּע קְטַנָּה. "הַצִּימֵם וְהַצִּימֵע". תָּנָא: אַף הַצִּימֵם. לָא חֲוֹוּ יָדְעִי רַבָּנַן מַאי "צִימֵם", שְׁמַעוּ לְהַהוּא טַיָּיעָא דַּהֲוָה קָאָמַר: "מַאן דְּבָעֵי צִימֵם", וְאִישְׁתַּכַּח גַּיְיזָא חֲזִיקָא. אָמַר רַב חִסְדָּא: עֵז שֶׁאֵין לָהּ קְרָנַיִם, וְרָחֵל שֶׁיֵּשׁ לָהּ קְרָנַיִם - כְּשֵׁרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. תַּנָּיָא נַמִּי הָכִי: יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן כְּמוּמִין וְאֵינָן כְּמוּמִין, וְשׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶם בְּמִקְדָּשׁ אֲבָל לֹא בְּמִדִּינָה, וְאֵלּוּ הֵן: עֵז שֶׁאֵין לוֹ קְרָנַיִם, וְרָחֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קְרָנַיִם, וְהַצִּימֵם וְהַצִּימֵע. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר אַמֵּימָר: נִטְּלוּ קְרָנוֹתָן וְזִכְרוּתָן עִמָּהֶן - פְּסוּלָה, וְאֵין פּוֹדִין עֲלֵיהֶם; נִטְּלוּ טְלָפַיִם וְזִכְרוּתָם עִמָּהֶן - פְּסוּלִין, וְנִפְדִּין עֲלֵיהֶם. מֵיתִיבִי: נִטְּלוּ קְרָנַיִן וְטִלְפַיִן וְזִכְרוּתָן עִמָּהֶן - פְּסוּלִין וְנִפְדִּין עֲלֵיהֶן! - לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּאִיתְעֲקוּר אִיתְעֲקוּרֵי, הָא - דְּאִיגּוּם אִיגּוּמֵי. וּדְאִיגּוּם אִיגּוּמֵי פָּסוּל וּרְמִינְהוּ: פָּרָה שֶׁקָּרְנֶיהָ וּטְלָפֶיהָ שְׁחוֹרִים - יָגוֹד! תִּרְגְּמָהּ יְצְחָק זְעִירִי: מֵעִילּוֹי זְכָרוּת.

משנה

משנה דִּדִּין שׁוֹכְבִין — גדולים. **נִכָּפֶה** — נופל מחמת חולי. **אַחַת לִימִים** — שאינו נופל אלא פעם אחת לימים, שתבא לזמן קבוע. **רוּחַ קְצָרָה** — רוח שד. **מְאוּשְׁבָן** — ביציו גדולים. **בַּעַל נֶבֶר** — גידו גדול. **גמרא** **וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם** — דדרך תלמיד חכם להיות צנוע באכילה ובשתיה. אבל להטיל מים לא ליהוי צנוע, שמא ימתין ויסתכן. **אִיצְטְרִיבָא לֵיהּ** — להטיל מים. **בְּשִׁבְתָּא דְּרִגְלָא** — שלשים יום קודם הרגל, דשואלין ודורשין בהלכות הרגל, כדאמרינן במגילה (ד,א). **נִגְדּוּ לֵיהּ גְּלִימָא** — פרסו סדין בינו לבין העם. **אֶהְדֵּר עוּבְדָּא** — דרוש שאסור להמתין מלהטיל מים עד שיהא לו צניעות. **אֵת דַּאֲשְׁכַּר לָךְ** — לפרוש סדין לפי שחשוב אתה. **וְאִי לֵיצְטְרָךְ אִינַשׁ אַחֲרִינָא דִּלָּא אֲשְׁכַּח לֵיהּ** — וימתין עד שילכו העם, ויסתכן, ויהא עקור. **חַמְתָּךְ** — חמותך. **בְּאוּדְנָהּ** — אפילו בתוך אזנה הייתי מטיל מים אם לא היה לי מקום אחר קודם שאמתין, וכל שכן בפניה. **וְתִיפּוֹק לִי מִשּׁוּם עֲלָקָא** — דקתני לעיל שבקש להשתין ולא השתין ונמצא כריסו צבה, ממאי דמשום המתנה הוה ליה דלמא עלקא שתה, שקורין שנשוא"ה, לפיכך צבה כריסו! **בְּשׁוּתָּא** — שאינו יכול להטיל מים יפה לאחר כן, אלא שותת טיפין טיפין, דזדאי מחמת עיכוב שתן הוה ליה. **בְּזִמַּן שֶׁבַּבְּהֶמְתּוֹ** — שתשים עצמך בבהמה, שלא תהא צנוע בהטלת מים. **שלא תהא תִּפְלַתְּךָ עֲקוּרָה כו'** — וכשתתפלל [על בנים] תהא נשמעת תפלתך. **בְּבַהֲמָה** — שלא תמתין מלהטיל מים. **לֹא עַל (נב) כְּלֵי חֶרֶס** — בתוך עביט של מימי רגלים. לפי שמשליכין אותו בנהר בסמוך להם, ונהרות בבל הולכין (ומתעבין) [ומתערבין] בעין כדמפרש. **וְלֹא עַל מְקוֹם קְשֶׁה** — שאינן בולעין, וצפין על הקרקע עד שנשתפין למקום מדרון ונופלין לנהר. **וְאַמַּר רַב חָנָן מִדּוֹרֵי דְּבֵבֶל** — מקומות מדרון שבבבל. **מְהַדְּרִי לְעֵין עֵיטָם** — שבו כהן גדול טובל ביום הכפורים, כדאמרינן במסכת יומא בפרק שלישי (לא,א). **לֹא תֵּיקוֹם לְהַרְאוֹת בְּאֵי יְנוּקָא** — בשהיא מטלת את תעמוד ממש כנגד התינוקות, דחורצפתא היא. **[אֲנִיבָא]** — אם לצד אחר, שאין משתנת בפני התינוק — ליח לן בה. **עָמוּד** = גדולים. **הַדְּרוּקַן** = חולי מעיים. **סִילּוֹן** = קטנים. **דַּם רְחֵם שְׁחִין רְחֵם** — המרבה דם, שאינו מקיז לו אשה ואינו משמש מטתו — מרבה צרעת. (נאלת) רוח שטות של ידי שד זהו בן נפילים, נויטו"ן. הקיין — היינו "משוגע". **הַגְרַבְתָּן** — היינו מין בעל גבר. **בְּבֵיצִים** — שביציו גדולים. **בְּגִיד** — שגידו גדול. **וְעוֹד כַּמָּה** — יגדל הגיד שיהא פסול. **מְשָׁנָה שְׁנִסְרְחוּ אֲשֵׁבִי** — שביציו נפוחים. **שֶׁהֵרוּהוּ בְּאֲשֵׁבִי** — שהוא שחור ככוחל. ולא בביצים משתעי כלל. **גמרא** **קְשִׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** — בלומר, לההי פליג רבי ישמעאל אתנא קמא — משתעי קרא "חסר אשר" מיבעי ליה! **תַּנְיָא שְׁנִסְרְחוּ אֲשֵׁבִי** — להכי תני רבי ישמעאל: שנסרחו אשביו. **מְמֵרוּחַ אֲשֶׁר מִיבְּעֵי לֵיהּ** — דהא מ"ם ד"מרוח" משמשת היא. **נוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין** — גורעין ח"ת מ"מרוח", ואלף מ"אשר", ומוסיפין ח' במקום אלף על "אשר", ואלף במקום חי"ת על "מרוח", והוי "מרואו חשֶׁך". **הֵינוּ כּוּשִׁי** — וכושי בהדיא קתני מתניתין (בכורות מה,א) הכושי והגיחור. **מְשָׁנָה** **הַמְקֻשֶּׁה בְּקַרְסוּלָיו** — שארכבותיו עוקמות לחוץ וקרסוליו לפנים, ונוקשין זה לזה כשהוא מהלך. ובארכבותיו היינו איפכא, שרגליו עקומות לחוץ ומרחיק זה מזה, עד שארכבותיו מלמעלה העקומות כלפי פנים נוקשות זו לזו.

תוספות

וְאִין שותין מים בפני רבים — פירש בקונטרס: דרך תלמיד חכם להיות צנוע באכילה ושתיה. והא דאמר בסוף "ביצד צולין" (פסחים פו,ב) דרב הונא בריה דרב נתן אשתי בסא בתרי זמני ולא מהדר אפיה, וקאמר התם: "כלה" תנן, משמע התם שדרך לשתות בפני רבים בלא חזרת פניו — היינו בשעת סעודה, דומיא דכלה. ובהלכות דרך ארץ אמרינן דברבים הופך פניו לצד אחר וישתה מים.

משנה דְּדִין שׁוֹכְבִין כְּשֶׁל אִשָּׁה, כְּרֵיסוֹ צָבָה, טִיפּוּרוֹ יוֹצֵא, נִכְפֶּה אֲפִילּוּ אַחַת לְיָמִים, רוּחַ קְצָרָה בָּאָה עָלָיו, הַמְאוּשְׁבָן, וּבַעַל גֶּבֶר. **גמרא** אָמַר רַבִּי אַבָּא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא: מַשְׁתִּינִין מַיִם בְּפְנֵי רַבִּים וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם בְּפְנֵי רַבִּים. וְתַנְיָא נָמֵי הָכִי: מַשְׁתִּינִין מַיִם בְּפְנֵי רַבִּים, וְאֵין שׁוֹתִין מַיִם בְּפְנֵי רַבִּים; וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁבִּיקֵּשׁ לְהַשְׁתִּין מַיִם וְלֹא הִשְׁתִּין, וְנִמְצָא כְּרֵיסוֹ צָבָה. שְׁמוּאֵל אִיצְטְרִיךְ לֵיהּ בְּשִׁבְתָּא דְּרִגְלָא, נִגְדּוּ לֵיהּ גְּלִימָא. אָתָא לְקַמֵּיהּ דַּאֲבוּהּ, אָמַר לֵיהּ: אֵתֵּן לְךָ אַרְבַּע מֵאָה זוּזֵי וְזִיל אֲהַדֵּר עוֹבְדָא; אַתְּ - דְּאָפְשָׁךְ לָךְ, דִּלָּא אָפְשַׁךְ לֵיהּ - לִיסְתְּפֵן. מַר בַּר רַב אַשֵׁי אִיצְטְרִיךְ אֲגוּדָּא בְּגַמְלָא, אֲשְׁתִּין. אָמְרוּ לֵיהּ: חֲמָתָךְ קָאָתְיָא! אָמַר לְהוּ: בְּאוּדְנָהּ. וְתִיפּוֹק לִי מִשּׁוּם עֲלָקָא - בְּשׁוּתָּת. תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁנֵי נְקֵבִים יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, אֶחָד מוֹצִיא שָׁתָן וְאֶחָד מוֹצִיא שִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה אֶלָּא כְּקִלִּיפַּת הַשּׂוּם; בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם נִזְקָךְ, אִם נִקְּבוּ זֶה לְתוֹךְ זֶה - נִמְצָא עָקָר. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מַאי דִּכְתִיב "לֹא יִהְיֶה בְּךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבְבְהֶמְתֶּךָ" אֵימָתַי לֹא יִהְיֶה בְּךָ עָקָר - בִּזְמַן שֶׁ"בִּבְהֶמְתֶּךָ". אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא יִהְיֶה בְּךָ עָקָר - מִן הַתַּלְמִידִים, וַעֲקָרָה - שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּפִלָּתְךָ עֲקוּרָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אֵימָתַי - בִּזְמַן שֶׁאַתָּה מְשִׂים עַצְמְךָ בִּבְהֶמָה. אָמַר רַב פָּפָּא: לֹא יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם לֹא עַל כְּלֵי חֶרֶס, וְלֹא עַל מָקוֹם קָשֶׁה; דְּאָמַר רַב: הֲנֵי מְדוֹרֵי דְּבָבֶל מְהַדְּרִי מַיָּא לְעֵין עֵיטָם. אָמַר אַבָּיֵי: הָא אֵיתְּתָא לָא תִּקּוּם לְהֶדְיָא בְּאִנְפֵּי יְנוּקָא, אַגִּיסְא - לֵית לָן בָּהּ. תַּנְיָא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַמּוּד הַחוֹזֵר - מֵבִיא אָדָם לִידֵי הִרְהוּרָן, סִילּוֹן הַחוֹזֵר - מֵבִיא אָדָם לִידֵי יֵרָקוֹן. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, אָמַר רַב קַטִּינָא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: דָּם רַבָּה - שְׁחִין רַבָּה, שִׁכְבַת זֶרַע רַבָּה - צָרַעַת רַבָּה, צוֹאָה רַבָּה - הִרְהוּרָן רַבָּה, מֵי רַגְלַיִם רַבִּין - יֵרָקוֹן רַבָּה. "רוּחַ קְצָרִית בָּאָה עָלָיו". מַאי נִינְהוּ? תָּנָא: רוּחַ בֶּן נְפָלִים בָּאָה עָלָיו. "הַמְאוּשְׁבָן וּבַעַל גֶּבֶר". תָּנָא: מְשׁוּבָּח - בַּבֵּיצִים, וּבַעַל גֶּבֶר - בַּגִּיד. תָּנָא: מְשׁוּבָּח - זֶה הַסַּיָּן, הַגַּבְרְתָּא - זֶה בַּעַל קִיק, קַיָּן - בַּבֵּיצִים, גַּבְרְתָּא - בַּגִּיד. וְעַד כַּמָּה מַחֲזֵי רַב יְהוּדָה: עַד רְכוּבָה. תָּנָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: עַד רְכוּבָה - פָּסוּל, לְמַעְלָה מִן רְכוּבָה - כָּשֵׁר. אִיפָּא דְּאָמְרִי: עַד רְכוּבָה - כָּשֵׁר, לְמַטָּה מִן הָרְכוּבָה - פָּסוּל. **מְשָׁנָה** אֵין לוֹ בֵּיצִים, אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת, הֲרֵי זֶה "מְרוֹחַ אֶשֶׁךְ" הָאָמוּר בְּתוֹרָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּל שֶׁמְּיוּחָד בַּאֲשָׁכָיו. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: כָּל שֶׁמְּרִאָיו חֲשׁוּכִין. **גמרא** קָשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: הָא "חֲסַר אֲשֶׁר" מִיבְּעֵי לֵיהּ! תָּנֵי: שֶׁנִּסְרְחוּ אֲשֵׁבָיו. קָשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא: הַאי "מְמֵרוֹחַ אֶשֶׁךְ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! תָּנֵי: שֶׁהֵרוּחַ בַּאֲשָׁכָיו. קָשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס: הַאי "רוּחַ אֶשֶׁךְ" מִיבְּעֵי לֵיהּ! תָּנֵי: שֶׁמְּרִאָיו חֲשׁוּכִין; קָסָבַר: גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין. - הֵיינוּ כּוּשִׁי! - רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס לָא תָּנֵי כּוּשִׁי. **מְשָׁנָה** מְקֻשֶּׁה בְּקַרְסוּלָיו וּבְאַרְכֻּבּוֹתָיו, ובעל

בעל הפיקים והעיקל — כדמפרש. וקמפרש עיקל ברישא — כל שהוא מקיף פרסותיו, כשיושב ומחבר פרסות רגליו זו לזו, ואין ארכובותיו נוקשות זו לזו, שעוקמות כלפי חוץ. **פיקה יוצאה מגודלו** — חתיכת בשר עגול בפיקה יוצאה מגודלו. **עקיבו יוצאה לאחריו** — כדמפרש בגמרא, ששוקו עומד באמצע רגלו, שתאי הרגל עומד בפנים וחצי לאחור. **רחבות כשל אווז** — שקלושות הן כשל אווז, ואין ארכן יתר על רחבן. **עד הפרק** — פרק האמצעי. **למטה מן הפרק** — דהיינו לצד הצפורן, שמחבררין כולן וחתכה שיהו מסולקים — כשר. **יתירה** — אצבע יתירה. **אם יש בה עצם פסול** — הואיל וחתכה, שהרי הוא מחוסר אבר שנמצא בו. ואם לאו — כשר, דלא חשיב אלא תלתול בעלמא. **שש שש עשרים וארבע** — מפרש לגבי קרא בגמרא אמאי נקט להו,

ומתניתין לישנא דקרא נקט. **גמרא** הקישן — היינו המקיש בקרסוליו. **והעיקל והקילקן** — היינו פיקה יוצאה מגודלו. **בעל הפיקין והשופר** — גרסינן. **כסתות הרבה** — שאיסתמרא שלו שקורין קביל"א גדולה מאד. **טריפה** — קלוסטנב"א. "למעלה" דברייתא היינו "למטה" דמתניתין. **ובנספרת על גב היד** — שנספרת עם שאר האצבעות, שעומדת בשורתן — בההיא קתני מתניתין דחשיב אבר. **אם היה בה עצם ואין [בה] צפורן** — רבותא נקט, אף על גב דאין בה צפורן — חשיב אבר, אם נספרת על גבי היד. **מטמא במגע ובמשא ובאהל** — וכגון שיש בה בשר קצת, ולא כזית. דאי הוה בה כזית בשר, אפילו אינה נספרת או אין בה עצם — נמי הוה מטמא באהל, דהא כזית מן המת מטמא באהל. ואי לא הוה בשר כלל, אפילו נספרת נמי דחשיב אבר — לא מטמא באהל, דאין עצמות מטמאין באהל אלא רוב בנין או רוב מנין או רובע הקב. אבל השתא דאיכא מקצת בשר — מטמא אף על גב דליכא כזית, הואיל ונספרת על גב היד, דחשיב אבר. דהכי אמרינן במסכת נדה בפרק "יוצא דופן" (מג.): האברים אין להם שיעור, אפילו פחות מכזית מן הנבילה ופחות מכזית מן המת. **ועולה למנין מאה עשרים וחמשה** — אם אין בה בשר עולה למנין מאה עשרים וחמשה, דזהו רוב מנין אברי המת. דאברי המת מאתיים ארבעים ושמונה, ורוב מנינו של מת מטמא באהל. ובנספרת, דאי לא קיימא בשורת האצבעות — לא חשיב אבר, הואיל ואין בה צפורן. **רבינו הגדול** — רב. **ואינה מטמאה באהל** — ובאינה נספרת, כדמפרש, דאיכא תרתי לגריעותא: אין בה צפורן, ואינה נספרת. אבל יש בה צפורן — מטמאה, ואף על גב דאינה נספרת. והכי תנן בפרק "בא סימן" (נדה מט,א). **כדברי נביאות** — שאין צריכין ליתן טעם לנבואתן, לפי שבלא טעם שומעים להם, כך הם לא נתנו טעם לדבריהם. **ואף על פי שאין בהם רובע הקב מטמאים** — באהל. וגבי אהלות תנינן לה. **הואיל ורוב גובהו בגודל** — דזהו רוב הגובה באדם גדול, שאינו ננס באברים, דשני שוקיים וירך אחד הוי רוב גובה הגוף בלא הראש. דלגבי בנין המת לא חשיב ראשו בברייתא דאהלות, דקתני: איזהו בנינו של השוקיים והירכיים הגוף והשדרה. נוסח אחר: "הואיל ורוב בנינו בגודל" גרסינן, והכי לישנא דתוספתא, בגודל = בגובה. **מנינא אתא לאשמועינן** — בתמיה, דכיון דמאתים ארבעים ושמונה אברים — פשיטא דרובא הוי מאה עשרים וחמשה! **חסר שאין בו אלא מאתים** — שנברא חסר בכל יד ובכל רגל שתי אצבעות, דהיינו שמונה אצבעות, ובכל אצבע יש שש עצמות, כך מפרש במסכת אהלות — הרי חסר מן האצבעות ארבעים ושמונה, ולא נשתיירו אלא מאתים. ויתר שיש בו מאתים שמונים ואחד — כגון אשה שנבראת יתירה ארבע אצבעות בכל יד ורגל, והרי ארבע אצבעות יתירות הוי עשרים וארבע עצמות יותר. ובאשה יש שיר צירין ושני דלתות ומפתח, כדאמרינן לקמן — הרי עשרים ותשעה אברין יותר. הוסיפן על מאתים ארבעים ושמונה, ותמצא מאתים שבעים ושבעה. וארבעה הנותרין לא ידענא היכי מתרמי, דזהו אין בכל אצבע אלא שש עצמות סך הכל, לא שורש ולא ענף. והכי מפרש באהלות. בולן עולין למנין מאה עשרים וחמשה — כל אלו יתירין חשובין לאברים, ועולין למנין מאה עשרים וחמשה. ושמעינן מינה, דאף על גב דמאה עשרים וחמשה לא הוי רובא דידיה, דהא מאתים שמונים ואחד הוי לו — אפילו הכי הוי מאה עשרים וחמשה רובא. וגבי חסר נמי, אף על גב דהוי רובא דידיה [מאה ואחד], אפילו הכי לא חשיב רובא אלא מאה עשרים וחמשה. **צירין** — קרדונ"ש. **לרכי עקיבא** — מפתח הוו להו מאתים חמשים ושלשה. וקשיא לתלמידי רבי ישמעאל, דלא מצאו אלא מאתים חמשים ושנים. **איידי דזוטרא** — המפתח, איתמוחי איתמח מחמת שליקה. **וכולן** — כל היתירין הללו שבאשה, אין מטמאין באהל, דאבר בפני עצמו שיש עליו בשר קצת. **צירי בשר** — תירוצא הוא. לא חשיב אבר בלא עצם.

ובעל הפיקים, העיקל. איזהו העיקל - כל שהוא מקיף פרסותיו ואין ארכבותיו נוקשות זו לזו. פיקה יוצא מגודלו, עקיבו יוצא לאחוריו, פרסותיו רחבות כשל אווז, אצבעותיו מורכבות זו על זו, או קלוטות למעלה עד הפרק - כשר. למטה מן הפרק ורחבה - כשר. היתה בה יתרת ורחבה, אם יש בה עצם - פסול, ואם לאו - כשר. יתר בידיו וברגליו שש ושש עשרים וארבע - רבי יהודה מכשיר, וחכמים פוסלין. השולט בשתי ידיו - רבי פוסל, וחכמים מכשירין. **גמרא** תנו רבנן: "שבר רגל" - אין לי אלא שבר רגל, מנין לרבות הקישין והעיקל והקילקן תלמוד לומר: "או שבר רגל". תנא: בעל הקיפין והשופין. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: בעל הפיקין - שיש לו בקסות הרבה, שופין - שאין לו בקסות כל עיקר. פיקה יוצא מגודלו ועקיבו יוצא לאחוריו". אמר רבי אלעזר: שוקו יוצא באמצע רגלו. "פרסותיו רחבות כשל אווז". אמר רב פפא: לא תימא דטריפה ולא סדיקא, אלא כיון דטריפה אף על גב דסדיקא. "אצבעותיו מורכבות זו על גב זו או קלוטות". תנו רבנן: "שבר יד" - אין לי אלא שבר יד, אצבעות מורכבות למעלה או קלוטות למעלה מן הפרק וחבתן. והאמרת כשל? - אלא: ולא חבתן, מנין תלמוד לומר: "או שבר יד". "היתה בו יתרת וחבתה, אם יש בה עצם - פסול, ואם לאו - כשר". אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: והוא שנספרת על גבי היד. תנו רבנן: יתירה שיש בה עצם, ואין בה צפורן - מטמא במגע ובמשא, ומטמא באהל, ועולה למנין מאה ועשרים וחמשה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ובנספרת על גב היד. אמר רב חסדא, דבר זה רבינו הגדול אמרו, המקום יהיה בעזרו: יתרת שיש בה עצם ואין בה צפורן - מטמא במגע ובמשא, ואין מטמא באהל. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: ובשאינה נספרת על גב היד. אמר רבי יוחנן: עשו דברי תורה כדברי נביאות; מה נפשך, אי אברא הוא - באהל נמי תטמא, ואי לאו אברא הוא - במגע ובמשא נמי לא ליטמאי? אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא: משום עצם כשעורה נגעו בה. רב פפא אמר: גזירה שאינה נספרת אטו נספרת. - אי הכי, שאינה נספרת - באהל נמי תטמא! - עברו רבנן היכיא, כי היכי דלא לישדפו עלייהו תרומה וקדשים. תנן התם: רוב בנינו ורוב מנינו שלמת, אף על פי שאין בו רובע - טמאין. תנו רבנן: איזהו רוב בנינו - שני שוקיים וירך אחד, הואיל ורוב גופו בגדול. איזהו רוב מנינו - מאה ועשרים וחמשה. אמר ליה רבינא לרבא: תנא מנינא אתא לאשמועינן - קא משמע לן כדתנא: חסר שאין בו אלא מאתים, ויתר שיש בו מאתים ושמונים ואחד - כולן עולין למנין מאה ועשרים וחמשה; זיל בתר רובא דאינשי. אמר רבי יהודה אמר שמואל: מעשה בתלמידיו של רבי ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך, בדקו ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים. אמר להם: שמא באשה בדקתם, שהוסיף לה הכתוב שני צירים ושני דלתות! תניא, רבי אלעזר אומר: כשם שצירים לבית - כך צירים לאשה, שנאמר: "ותכרע ותלד כי נהפכו עליה צריה". רבי יהושע אומר: כשם שמפתחי לבית - כך דלתות לאשה, שנאמר: "כי לא סגר דלתי בטני". רבי עקיבא אומר: כשם שמפתחי לבית - כך מפתחי לאשה, שנאמר: "ויפתחו את רחמה". לרבי עקיבא קשיא דתלמידי רבי ישמעאל! - דלמא איידי דזוטרא - אתמוחי מתמח. אמר רב: וכולן אין מטמאין באהל, שנאמר: "זאת התורה אדם כי ימות באהל" - דבר השווה לכל אדם. אמר ליה אביי: ובאיש ליקא והכתיב: "צירים אחזוני כצירי יולדה"! - צירי בשר. - והכתיב: "אדני במראה נהפכו צירי"! - הכא נמי צירי בשר. הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי - מאתים וארבעים ושמונה היכי משכחת לה לא באיש ולא באשה!

בעל הפיקין שיש לו בסתות הרבה — פירש בקונטרס: שאיסטווירא שלו שקורין קביל"א גדולה. ובערוך פירש: שפרסתו גבוהה, ויש בשר הרבה לצד ראש הרגל ובעקב, ואמצעית שלו כמין כיפה. ולשון בסתות משמע כפירושו, דאיירי בבשר ולא בעצם. כי ההיא דבראשית רבה, דקאמר על האדם המכוסה בית הריעי שלו בעגבותא: [עשה] לו בסתות, מה שאין כן להבהמה.

עשו דבריהם דברי נביאות מה נפשך כר' — מדפריך עליה משמע דלאו לשבח קאמר ליה דברי נביאות. ופרק קמא דבבא בתרא (יב,א) משמע דקאמר לענין חשיבות, דמייתי עלה ההיא ד"אף על פי [שניטלה] נבואה מן הנביאים". ובסוף "כיצד מעברין" (עירובין ס,ב דבור המתחיל אין) פירשתי. ובשאר

"יתר

ושיח דיריה ושית דכריעה — בידו אחת וברגלו אחת היה יתר, ולא בשתיקן. **כמותך יתמעטו ממזרי ונתיני מישראל** — כל ממזרים שבישראל יהיו כמותך, ויהיו ניכרין שמטפח פסולה הן, ולא ידבקו בהן. **איטר ברגל** — שבשמלך עוקר רגל השמאל תחלה, מה שאין דרך בני אדם כך. איטר ביד פסול דכתיב: "ושבל אצבעו", כל מקום שנאמר "אצבע" ו"כהן" — אינו אלא ימין (זבחים כד.א), ואיטר דרגל נמי — "לעמוד ולשרת" כתיב, כדרך שאר עמידה. דעיקרו בימין. **דמר סבר כחישותא אחלתא** — ליה בימין. **משנה הכושי והגיחור והלבקן והקיפח** — מפרש בגמרא. **ובעלי נגעים מהוריס** — כגון ספחת. דאי נגעים טמאים — לא איצטריך למימר, דאפילו אבניטה דעזרה הוי חזיה כערה. **התלתולין** — כמין חתיכות בשר יוצאות ותולות להם. **גמרא סומקא** = רו"ש בלעז. **לוקיני** — טלאים לבנים היו. לסומקא רגילי אינשי למיקרייה "גוהיא". **כאריבא שמיטה סניא** — דארוך הוא ודק, שאינו עבה לפי אורכו. ולפי שדק הוא — אינו יכול לסבול קומתו, ונכפף, ונראה כמו שחליתיו שמוטות. **ביהק** — שלבן ביותר. **טפוח** — שחור כקדירה. וחבירו בשילהי מסכת שבת (קנז,א): ופפקו את המאור בטפיח. **שיכור בתמיה**. אחולי אחיל עבודה דכתיב (ויקרא י): "יין ושכר אל תשת", וכתיב בתריה: "להבדיל בין הקודש ובין החול", וגו'. **בהדי מומין גמורין בעי למיחשכיה** — ותקני ליה גבי מומין הבאין מחמת שאין שוין בזרעו של אהרן, דאמרינן בריש פירקין דלא מחלי עבודה: **וזילא כרבי יהודה** — דמשוי לשאר דברים המשכרים דין יין דמחלי עבודה. דקאמר במסכת כריתות (יא,ב): על היין במיתה, ועל שאר משכרין באזהרה. ונפקא לן מ"משכר של תשת", וכתיב בתריה: "ולהבדיל בין הקדש ובין החול". אלמא לרבי יהודה שאר משכרין מחלי עבודה. **דתניא אכל דבילה קעלית** — הגדילה באותו מקום ומשכרת כיין. **דבש** — מי"ד בלעז, מים ודבש שולקין ביחד, חזיב מלקות. כרבי יהודה מוקמינן לה בפרק "אמרו לו" בכריתות (שם) דקאמר התם: על שאר משכרין באזהרה ד"אל תשת", דכיון דכתיבי שאר משכרין — מחלי עבודה, דהא כתיב "בין הקודש ובין החול". ומתניתין דלא חשיב להו גבי הנך דמחלי עבודה, דלא כרבי יהודה. **משנה אותו ואת בנו** — פסול לקרבן, דמחוסר זמן הוא. **והנושא נשים בעבירה** — גרושה וחלוצה. **גמרא עדא אמרה** = זאת אומרת. **בוכרים** — האב והבן או בת. **נודר ועובד** — אף על פי שעדיין לא גירש, מותר לעבוד משנדר שלא תהנה ממנו והוא ממנה. **צריך לפרט** — הבא להתיר נדרו, צריך שיפרט על מה נדר. וכי שמע דמשום דפסולה לו נדר — לא שרי נדריה. **נדר שהודר ברבים** — פלוגתא היא במסכת גיטין (מו,א) גבי המוציא את אשתו משום נדר, ב"השולח גט".

תוספות

ובשאר דברים המשכרים ודלא כרבי יהודה — הא דתניא בסוף פרק קמא דזבחים (יד,ב): זר ואונן ושיכור ובעלי מום — בקבלה ובהולכה ובזריקה פסול, יש לתמוה: אמאי נקט שיכור? הוה ליה למימר: שתויי יין ופרורי ראש! ואומר החכם רבי חיים כהן נשמתו עדן, דמיירי בשאר דברים המשכרים, וכרבי יהודה, דמחיל עבודה, כדמוקמינן שיכור דהכא בשאר דברים המשכרים.

הניחא למאן דאמר צריך לפרט כו' — פלוגתא היא דרב נחמן ורב פפא בפרק "השולח" (גיטין לה,ב), ונראה דלהכא כרב פפא דצריך לפרט, דבתראה הוא. ואפילו לפי הספרים דגרסי התם "רב ששת" במקום "רב פפא" — אין הלכה כרב נחמן, דלאו לענין דינא אית'שיל להדין אלמנה הבאה לגבות כתובתה, אלא לענין איסורא אית'שיל. כדמשמע התם, דקאמר: ואי אמרת צריך לפרט דזמנין דזגאן ליה לדיבוריה. ורב הונא נמי, שהוא גדול בחכמה ובמנין, קסבר נמי התם צריך לפרט.

הניחא למאן דאמר נדר שהודר ברבים אין לו הפרה — פירש בקונטרס: פלוגתא במסכת גיטין ב"השולח גט לאשתו" (מו,א) גבי המוציא את אשתו משום נדר, דקאמר רבי יהודה: כל נדר שידעו בו רבים — לא יחזיר, דאיכא פריצותא, שנדרה נדר שאין לו היתר. ושלא ידעו בו רבים — יחזיר, דלא חיישא לקלקולא. ואם תאמר: מנלן דפליגי רבנן עליה דרבי יהודה בהכי, דקסברי יש לו הפרה? דלמא בקלקולא לחוד פליגי? ובהדיא שמעינן דהתם נמי פשיטא ליה להתלמוד דקסברי רבנן יש לו הפרה, דקאמרי: רבנן, אנו התם מי חיילא שבועה עלייהו כלל? וכי תימא: מדלא מפלגי רבנן בין ידעו בו רבים ללא ידעו, בכל ענין לא יחזיר, דחיישינן לקלקולא — אלמא יש לו הפרה. הא לא מפלגי נמי בדעת הרבים, ואף על גב דאיכא לפלוגי, דמה נפשך אין לו הפרה לבולי עלמא! וי"ש לפרש: דעל דעת רבים [דלא] איירי כלל, לא אינהו ולא רבי יהודה — אין לחוש אם לא פירשו, אף על פי שיש לחלק. אבל בהודר ברבים, שחילק רבי יהודה, אם איתא דאין לו הפרה — לרבנן נמי הוה לפרושי לחלק ולומר איפכא מדרבי יהודה. ועוד, כי דעל דעת רבים איכא למימר שיש לו הפרה מדעתם של אותם רבים שנדר על דעתם, או לדבר מצוה שיש לו הפרה. ולהכי לא פסיק ליה למיתני בעל דעת רבים שיחזיר, למאן דחייש לקלקולא, דפעמים שיש לו היתר ואיכא קלקולא. אבל ברבים — אין לו הפרה, לא שנא לדבר מצוה ולא שנא לדבר הרשות, בשום ענין אין לו הפרה. תדע, דמעשה דגבעונים לדבר מצוה היה.

דמדרינן ליה על דעת רבים — ואם תאמר: בריש "השולח" (שם לה,ב) גבי אלמנה שהתקין רבן שמעון בן גמליאל שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו כו', ולקמן רב הונא: לא שנו אלא שלא ניסת, אבל ניסת — אין מדירין אותה, דמיפר לה בעלה ואפילו נדרה ברבים, ואמאי? אבתי נדיר אותה על דעת רבים שאין לו

הָנֵי מִילֵּי דְּמַתְמֵי לְמִיתַּב - פְּסוּל, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא יְהֵא מְמַצֶּה לְמִיתַּב". **גמרא** "וְאִלּוּ כְּשֵׁירִין בָּאָדָם". מַאי "אוֹתוֹ" וְאֶת בְּנוֹ" אִילֵימָא אַהֲרֹן וּבָנָיו, דְּכְתִיבָה תַּיִּישׁ וּבְנוֹ, מִי נָזִיר וְהָתַנְיָא: "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" נוֹהֵג בְּנָקְבוֹת וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּזְכָרִים? אֶלָּא תַּיִּישָׁה וּבְנָהּ, דְּכְתִיבָה כְּהָנֶת וּבְנָהּ, כֹּהֶנֶת בַּת עֲבוֹדָה הִיא - לְעוֹלָם אַהֲרֹן וּבָנָיו, דְּכְתִיבָה הָכָא תַּיִּישׁ וּבְנוֹ; אֶמְרִי בְּמַעֲרָבָא מְשֻׁמְיָה דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין: עֲדָא אֲמְרָה, דְּתָנְיָא: "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" נוֹהֵג בְּנָקְבוֹת וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּזְכָרִים, חֲנָנְיָה אוֹמֵר: נוֹהֵג בִּזְכָרִים וּבְנְקֵבוֹת. "וְהַנּוֹשֵׂא נָשִׁים" כו'. תָּנָא: נוֹדֵר וְעוֹבֵד, יוֹרֵד וּמְגָרֵשׁ. וְלֵיחוֹשׁ דִּלְמָא אָזֵיל לְגַבֵּי חָכָם וְשָׁרֵי לֵיהּ? - קָסָבַר: צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֶּדֶר. - הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר: צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֶּדֶר, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אֵין צָרִיךְ לְפָרֵט אֶת הַנֶּדֶר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר - דְּמַדְּרִינַן לֵיהּ בָּרַבִּים. - הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר: נֶדֶר שֶׁהוּדַּר בָּרַבִּים - אֵין לוֹ הַפָּרָה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: יֵשׁ לוֹ הַפָּרָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר - דְּמַדְּרִינַן לֵיהּ

והני

והני מילי — דאין לו הפרה לנדר שהודר על דעת רבים. **דאדריה רב אחא** — שלא ילמד עוד תינוקות. **פשע בינוקי** — מלקה אותן ומתים. **בקבלה** — בלא נדר. גבי נשים יצרו תוקפו, להכי מדרינן ליה.

הדרן עלך מומין אלו

משנה יש בכור לנחלה — ליטול פי שנים. **לכהן** — לתת לכהן פדיונו חמש סלעים. **הבא אחר נפלים** — שיצא ראשו של נפל חי. כגון שהיו תאומים, אחד נפל ואחד כלו לו חדשיו, והוציא נפל ראשו חי והחזירו, ובא חבירו וקדמו ויצא זה — האחרון בכור לנחלה, דראשון לא הפסידו, ואף על גב דראשו שהוציא חשוב לידה מעליא. מאי טעמא — שלא נחלה כתיב: "ראשית אונו" — מי שלב אביו דוה עליו אם מת, יצא נפל שהוציא ראשו ראשון והוי בילוד, דלאו בר קיימא הוא, ואין לבו דוה עליו. אבל לענין כהן פטור האי ולד אחרון, דב"פטר רחם" תליא מילתא, והרי ראשון פטר את הרחם. **ובן תשעה שיצא ראשו מת** — והחזירו, ויצא אחיו — הוי בכור לנחלה. דהא ראשון לא חשיב, שאין הלב [אביו] דוה עליו. ולענין כהן — פטר רחם הוא. אבל יצא ראשון בן תשעה חי, ואחר כך החזירו ומת — בכור לנחלה נמי לא הוי זה הבא אחריו. **וכן המפלת בהמה כו'** — למיפטר מנחלה לא חשיבי, דאין הלב דוה עליהם. אבל פטר רחם מיהא הוו. **עד שיהא בו מצורת האדם** — לא חשיב פטר רחם, והבא אחריו בכור אף לכהן. **סנדל** — שאין לו צורת פנים. **או שליא** — שהרי אין שליא בלא ולד, אלא שנימוח, ומיהו פטר רחם הוי. **שפיר** — עור ממש של ולד. **מרוקם** — מפרש במסכת נדה ב"המפלת" (כה,א) מהו ריקומו של שפיר. **מחותך** — אברים אברים ויצא בו' — הוי פטר רחם. אבל ראש מחותך לא פטר. אם קדם אחיו ויצא קודם יציאת רוב אברי המחותך — הני נמי בכור לכהן. **שכבר ילדה בו'** — דלענין נחלה תליא מילתא באב, דכתיב (דברים כא): "ראשית אונו". ולענין כהן — "פטר רחם". **עודה שפחה** — אפילו עודה שפחה בלידה ראשונה, ונשתחררה עכשיו. **נכרית ונתגיירה** — ומשבחת לידי ישראל ילדה — נמי הוי בכור לנחלה, שהרי לזה לא היו בנים. ולכהן לא — דאינו "פטר רחם". **לנחלה ולכהן** — דבנים הנולדו לה בהיותה גויה לא פטרי. **נתגיירה מעוברת** — ובעלה עמה, וילדה — הוי אותו ולד בכור לכהן — דפטר רחם הוא בישראל. ולא לנחלה — דהורתו שלא בקדושה, ולאו בר נחלה הוא, וזרע גוי רחמנא שהוציא ורחם". **היא ובהמת** — או בת ישראל מבכרת שילדה עם בהמת מבכרת, ואין ידוע איזה ולד של ישראל. **או היא ולויה** — דלויה נמי פטור בנה מחמש סלעים, כדאמרן בפרק קמא. **או היא ואשה שכבר ילדה** — ואין ידוע איזו בנה בכור לכהן. ורבותא קא משמע לן: דבעלה של מבכרת חייב חמשה סלעים לכהן, דהבן זכר יש לו כל היכא דאיתיה. ולא לנחלה, דהא לא ידע בריה דמאן הוא. **וכן מי שלא שהתה כו'** — נמי בכור לכהן, והוא יפדה עצמו. ולא לנחלה — דהא לא ידע מאן יריית. ובגמרא פריך: דאפילו פשוט נמי לא הוי.

גמרא

יש בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, בכור לכהן ואינו בכור לנחלה, בכור לנחלה ולכהן, ויש שאינו בכור לנחלה ולא לכהן. אייהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן הבא אחר נפלים, אף על פי שיצא את ראשו חי; ובן תשעה שיצא ראשו מת; המפלת כמין בהמה חיה ועוף - דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: עד שיהא בו מצורת אדם. המפלת סנדל או שליא או שפיר מרוקם, והיוצא מחותך - הבא אחריהם בכור לנחלה ואין בכור לכהן. מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה; עודה שפחה ונשתחררה, עודה נכרית ונתגיירה, משנאמת לישראל ילדה - בכור לנחלה ואין בכור לכהן. רבי יוסי הגלילי אומר: בכור לנחלה ולכהן, שנאמר: "פטר רחם בישראל" - עד שיפטרו רחם מישראל. מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה; נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת; וילדה היא וכהנת, היא וולויה, היא ואשה שכבר ילדה; וכן מי שלא שהתה לאחר בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון - בכור לנחלה ואינו בכור לכהן.

הדרן עלך מומין אלו

יש בכור לנחלה ואינו בכור לכהן, בכור לכהן ואינו בכור לנחלה, בכור לנחלה ולכהן, ויש שאינו בכור לנחלה ולא לכהן. אייהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן הבא אחר נפלים אחר נפלים, אף על פי שיצא את ראשו חי; ובן תשעה שיצא ראשו מת; המפלת כמין בהמה חיה ועוף - דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: עד שיהא בו מצורת אדם. המפלת סנדל או שליא או שפיר מרוקם, והיוצא מחותך - הבא אחריהם בכור לנחלה ואין בכור לכהן. מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שכבר ילדה; עודה שפחה ונשתחררה, עודה נכרית ונתגיירה, משנאמת לישראל ילדה - בכור לנחלה ואין בכור לכהן. רבי יוסי הגלילי אומר: בכור לנחלה ולכהן, שנאמר: "פטר רחם בישראל" - עד שיפטרו רחם מישראל. מי שהיו לו בנים ונשא אשה שלא ילדה; נתגיירה מעוברת, נשתחררה מעוברת; וילדה היא וכהנת, היא וולויה, היא ואשה שכבר ילדה; וכן מי שלא שהתה לאחר בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו ידוע אם בן תשעה לראשון אם בן שבעה לאחרון - בכור לנחלה ואינו בכור לכהן.

גמרא

אדסליק מיניה, כדמפרש בריש נדרים (ב,ב).

המפלת סנדל כו' — בפרק "המפלת" (נדה כו,א) מפרש: סנדל דתנן גבי בכורות למאי הלכתא — לבא אחריו וכו'. ואם תאמר: מה חידוש הוא? הא בהדיא קתני לה הכא! ויש לומר: דסלקא דעתך ד"בא אחריו" דמתניתין דהכא — היינו אותו שיולד בעיבור אחר, ולא אותו שעם הסנדל. דרגילות הוא שיולד קודם הסנדל. ולהכי פריך: למאי הלכתא? דתיפוק לי שהרי בא אחר הולד שעם הסנדל, דאין סנדל שאין עמו ולד! ומפרש, דלאותו ולד עצמו הנולד עם הסנדל אצטריך למתנייא, דפעמים שהוא בא אחר הסנדל. **והיוצא** מחותך — פירש בקונטרס: דרוב אברים מחותכים פוטרים את הרחם, אבל ראש לא פטר במחותך. והך מילתא פלוגתא דאמוראי היא בפרק "המפלת" (נדה כט,א), דרבי יוחנן סבר התם דאפילו מחותך — הראש פוטר. **נתגיירה** מעוברת — פירש בקונטרס: ובעלה עמה, וילדה — הוי אותו ולד בכור לכהן — דפטר רחם בישראל הוא. ולא לנחלה — דהורתו שלא בקדושה, ולאו בר נחלה הוא, דזרע גוי רחמנא אפקריה, דכתיב: "זרמת סוסים זרמתם", ולא אמרינן רחמנא אפקריה לענין זה לזרעיה, דזה גוי יורש אביו דבר תורה. ומיהו, בפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות צא,א) אמרינן: הא דאמור רבנן אין אב לגוי — לאו משום דשטופי בזימה הוא ידיע, דזה שני אחין תאומים, דטיפה אחת [היה] ונחלקה לשתים, וקתני: ואין חייבים משום אשת אח. שמע מינה: אפקוריי אפקריה רחמנא לזרעיה דגוי. דצריך לטעמא דאפקריה אף על גב דנתגיירו, ולא סגי בטעמא דבקטן שגולד דמי. ודבר תימה הוא! ויש לומר: דאי לאו טעמא דאפקריה לזרעיה — היה לנו לאסור למנסב נשי דהדדי, משום דאתי לאחלופי בישראל. והתם משמע דאפילו איסורא ליכא, ו"אין חייבין" — לאו דוקא. וגם היה לנו להצריך חליצה, והתם קתני: לא חולצין ולא מייבמין. [שייך לעמוד ב] **ואידי** דבעי למיתני סיפא בן תשעה כו' — מגופה הוה מצי למימר דנקט ראשו, משום דמשמע: דוקא נפל, הא בר קיימא — הבא אחריו בכור לנחלה נמי לא הוי. אלא סיפא דייק ליה בפשיטות טפי.

דאדם מבהמה לא יליף דלית לה פרוזדור — האי פרוזדור דהכא ובריש "בהמה המקשה" (חולין סח,א) ובשבת פרק "אמר רב עקיבא" (פו,ב) שוים. ולא הוי כי ההוא דפרק "יוצא דופן" (נדה דף מב,ב) דמכי הוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור הוי כילוד. דאי בפרוזדור דהתם אמרינן הכא – מה יכול להחזיק הפרוזדור לעכב הלידה כיון שהראש חוצה לה? אלא פרוזדור דהתם הוא בית החיצון, ופרוזדור דהכא הוא עובי הירכים שמכסים את הרחם שבין ירכים, ואזלת אמינא דלא חשיב ראש לידה בציאת הרחם, ואין תימה על שהלשון שוה ואין פירושם שוה, דכי הבי גונא אשכחן לעיל בפרק "הלוקח בהמה" (כ,א) דטינוף פוטר בבכורה, דחשיב ולד, ולא הוי כההיא "טינוף" דפרק "המפלת" (נדה כט,א) דרוב הילודות מטנופות.

תיובתא דשמואל — לא הוי מצי לאקשויי לשמואל מהא דתנן בפרק "בהמה המקשה" (חולין עו,א): שליא שיצתה מקצתה — אסורה באכילה. דדייקינן מינה התם בריש פירקין (סח,א) דביציאת ראש הויא לידה, מדאסרינן להו ביציאת מקצת, דשמא הראש ישנו באותו מקצת. דהיינו דוקא בבהמה, אבל אדם לא שמעינן מהתם. דהא דקתני סיפא: בסימן ולד באשה כך סימן ולד בבהמה — היינו לענין שליא, דהויא סימן ולד. ואין להקשות דב"בהמה המקשה" היכי דייק מינה דביציאת ראש הוי כילוד? דלמא הא דאסורה משום דגזרינן מקצתה אטו רובה, דדאמר בפרק קמא דבבא קמא (יא,א). דאם איתא דביציאת ראש לא הוי לידה — לא היה ראוי לגזור, כיון דממקצת אי אפשר לבא בשום פעם לידי חשיבות לידה. ואם תאמר: כיון דאיתותב שמואל, מאי האי דקאמר בפרק "המפלת" (נדה כו,א) גבי הסנדל: ולד דאית ליה חיותא — מכי נפיק רישיה הויא ליה לידה, סנדל — עד דנפיק רובא? בלאו הכי טעמא דחיותא נמי, הא אפילו מתים הראש פוטר! ויש לומר: דחיותא לאו דוקא, אלא ראוי לחיותא. ואגב דנקט נמי התם לעיל האי לישנא: "ולד דאית ביה חיותא שריך ולא נפיק, סנדל דלית ביה חיותא שריך ונפיק" — נקטיה נמי בתר הכי. ויש ספרים דגרס התם: ולד דאית ביה חיותא — מכי נפיק רובייה, סנדל — עד דנפיק כוליה. ויש לפרש: ד"רובייה" דקאמר — היינו רובא דרישא. ואית דגרס בהדיא (הכא) [הכי]: "נפק רובא דרישא". והא דאמרינן התם בפרק "המפלת" (כט,א) בשמעתין ביציא מהודך או מסורס: [משיצא רובו הרי זה כילוד], הא כתנהו — הראש פוטר. רבי יוסי אומר: משיצא כתנהו לחיים — לא כמו שפירש רבינו חננאל ד"לחיים" היינו בר קיימא, דהא אפילו בנפלים הראש פוטר, דאיתותב שמואל הכא. אלא כמו שפירש שם בקונטרס: כתנהו לחיים — שלם, לאפוקי מחותך. **לאתויי** הא דתנו רבנן גיזרת שיצא פדחת ולדה כו' — ואם תאמר: מאי חידוש הוא זה בהך מילתא, טפי משאר דברים דחשוב בהן כילוד, כגון לזקוק אשת אחיו ליבום ולפטור מן היבום, והזהרנו חייב, ושאר דברים השנויים בפרק "יוצא דופן" (נדה מג,ב)? ויש לומר: דאיצטריך הכא לאשמעינן, דסלקא דעתך: אף על גב דיציאת הראש חשוב לידה — מכל מקום לידת שאר הגוף שיצא אחריו כן בקדושה חשוב כמו כן לידה, וניתיב לה ימי טומאה וימי טהרה. **מאי** טעמא יכיר כתיב — תימה: בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עו,ב) ובפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכז,ב) שדחוק לרבנן דרבי יהודה "יכיר" למה לי? לימא דאיצטריך לכדדרשינן הכא, דאפילו רבי יוחנן לא פליג. דהא דקאמר אף לנחלה — משום דקסבר דפדחת נמי היא היכרא. וגם דוחק ב"יש נוחלין" (שם) לרבי מאיר דאמר אדם מקנה כו', דאתא "יכיר" לנכסים שנפלו לו בשהוא גוסס! ויש לומר: דהתם קשיא ליה לשון "יכיר", דמשמע שיש כח בהכרת האב. **מאי** קראה הכרת פניהם ענתה בם — פירש בקונטרס דהכרת פניהם עדותן הוא, אלמא פרצוף פנים נמי בעי. ותימה: דביבמות (קכ,א) מייתי קרא ד"הכרת פניהם ענתה בם" משמע שיש דבר באדם שמכירים על ידו את הפנים — והיינו פדחת, דחזינן בכלל פרצוף פנים הוא. והתם ביבמות (שם) בתר האי קרא מייתי עובדא דאבא בר מרתא דהוו מסקו ביה דבי ריש גלותא זוזי, אייתי קירא דבק בבלייתא דבק אאפותיה, חלף קמייהו ולא בשקרוה.

דבהיותו

גמרא אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין הָרֹאשׁ פּוֹטֵר בְּנֹפָלִים. מַאי טַעֲמָא "כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו", כָּל הֵיכָא דְּנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו - הוּא דְּחָשֵׁב רֵישֵׁיהּ, אִידַּךְ - לָא חָשֵׁב רֵישֵׁיהּ. תְּנַן: הַבָּא אַחַר נְפָלִים שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ חַי וְבֵן תִּשְׁעָה שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת. קָתָנֵי מִיהָא רֹאשׁוֹ! - מַאי רֹאשׁוֹ - רוּבּוֹ. - וְלֵיתְנֵי רוּבּוֹ! - בְּדִין הוּא דְּאִיבָּעֵי לֵיהּ לְמֵיתְנֵי רוּבּוֹ, וְאִידֵּי דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנֵי סֵיפָא: בֵּן תִּשְׁעָה שֶׁיָּצָא רֹאשׁוֹ מֵת; טַעֲמָא - דְּרֹאשׁוֹ מֵת, הָא רֹאשׁוֹ חַי - הָבָא אַחֲרָיו בְּכוֹר לְנַחֲלָה נַמִּי לָא הָוֵי, תְּנָא רֵישָׁא נַמִּי רֹאשׁוֹ. - וּמַאי קָא מַשְׁמַע לָן, דִּכְיוָן דְּמַפֵּיק לֵיהּ רֵישֵׁיהּ הָוֶה לֵידָה תְּנָנָא: הוֹצִיא רֹאשׁוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירוֹ - הֲרֵי זֶה כְּיָלוּד! וְכִי תֵּימָא: אַשְׁמְעִינַן בְּהֵמָה וְקָא מַשְׁמַע לָן בְּאָדָם, דְּאָדָם מִבְּהֵמָה לָא יָלִיף - דְּלֵית לָהּ פְּרוֹזְדוֹר, בְּהֵמָה מֵאָדָם לָא יָלְפָא - מִשּׁוּם דְּחָשֵׁב פְּרָצוּף פָּנִים דִּידֵיהּ. הָא נַמִּי תָּנְיָא: יָצָא בִּדְרָכּוֹ - מְשִׁיצֵּא רוֹב רֹאשׁוֹ, וְאִיהוּ רוֹב רֹאשׁוֹ - מְשֻׁתָּצֵא פַּדַּחְתּוֹ! תְּיוּבְתָּא דְּשִׁמוּאֵל, תְּיוּבְתָּא.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: פַּדַּחַת פּוֹטֶרֶת בְּכָל מָקוֹם, חוּץ מִן הַנַּחֲלָה. מַאי טַעֲמָא "יַכִּיר" אָמַר רַחֲמָנָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ לְנַחֲלָה. "בְּכָל מָקוֹם" לְאִתּוּיֵי מַאי - לְאִתּוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנָן: גִּיזְרַת שֶׁיָּצְאָה פַּדַּחַת וְלִדָּהּ בְּגִיזְתָהּ וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרָה - אֵין נוֹתְנִין לָהּ יְמֵי טוּמְאָה וִימֵי טָהֳרָה, וְאִינָהּ מְבִיאָה קָרְבַּן לֵידָה. מֵיתִיבִי: "יַכִּיר" - זוֹ הַכְּרַת פָּנִים, וְאֵיזוֹ הִיא הַכָּרַת פָּנִים - פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחוֹטֶם! - תְּנִי: "עַד הַחוֹטֶם".

תָּא שְׁמַע: אֵין מְעִידִים אֶלָּא עַל פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחוֹטֶם! - תְּנִי: "עַד הַחוֹטֶם". תָּא שְׁמַע: פַּדַּחַת בְּלֹא פַּרְצוּף פָּנִים, פַּרְצוּף פָּנִים בְּלֹא פַּדַּחַת - אֵין מְעִידִין, עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶם עִם הַחוֹטֶם; וְאָמַר אַבָּיֵי וְאִיתֵּימָא רַב פָּפָּא: מַאי קְרָאָה - "הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם"! - שְׁאנֵי עֲדוּת אִשָּׁה דְּאַחְמְרוּ בָּהּ רַבָּנָן. - וּמִי אַחְמְרוּ וְהָא תְּנַן: הַחֲזִקוּ לְהָיוֹת מַשִּׂיאִים עַד מִפֵּי עֵד, מִפִּי אִשָּׁה מִפִּי עֶבֶד מִפִּי שִׁפְחָה! - כִּי אֵקִילוּ רַבָּנָן - בְּסוֹפָהּ, בְּתִחִלָּתָהּ - לָא אֵקִילוּ רַבָּנָן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: "יכיר"

גמרא אין הראש פוטר בנפלים — בן שמנה שהוציא ראשו ולא החזירו, וקדמו אחיו ויצא — הוי בכור לכהן, שאין ראש הנפל פוטרו עד שיצא ראשו ורובו. **רוח חיים באפיו** — מי שהוא בן חיים הלך אחר אפיו, דהיינו ראשו. אבל אי לאו בר קיימא הוא — לא חשיבי אפיה. **קתני מיהא נפל שיצא ראשו** — פוטר הבא אחריו מכהן. **אידי דבעי למתני סיפא בן תשעה שיצא ראשו מת** — דלא מצי למיתני "רובו" בהדיא, אף על גב דאיכא גופיה לא משמע אלא רובו. ואהכי לא מצי למיתני בסיפא "רובו", משום דבעי למידק מינה: טעמא דראשו מת, הא ראשו חי — אפילו בכור לנחלה לא הוי האחרון, דראשו בן תשעה הוי — ודאי הוי לידה. ואי הוה תני "רובו מת" הוה משמע, הא רובו חי — לא הוי אחרון בכור אפילו לנחלה. אבל אם יצא ראשו חי — לא הוי משמע השתא דאחרון מפסיד הנחלה, ואנן קיימין דראשו חי הוי כילוד. משום הכי תנא ראשו בריישא ובסיפא, ואף על גב דסיפא גופה דקתני "ראשו מת" לא הוי אלא ראשו ורובו. **ומאי קא משמע לן** — מתניתין אי אמרת בשלמא ראשו דוקא — אשמעינן דראש הנפלים פוטרו, ותנא סיפא אטו רישא. אלא אי אמרת ראשו לאו דוקא, ואין הראש פוטר בנפלים — השתא לא אשמעינן מינה אלא דיוקא דדייקינן: טעמא דראשו מת, הא ראשו חי — אפילו בכור לנחלה נמי לא הוי. דכיון דאפיק בן תשעה חי רישיה, הואיל ולאו נפל הוא — הוי לידה, אפילו החזירו. **הא תנינא** — בפרק "בהמה המקשה" (חולין סח,א): הוציא עובר ראשו בשעת שחיטת אמו — הרי זה כילוד, אפילו החזירו, ואינו ניתר בשחיטת אמו. **בהמה לית לית פרוזדור** — אין רחם שלה בין ירכותיה, הלכך חשיב הראש לידה, דבגלוי הוא. אבל אשה, דיריכים שלה מכסים את הרחם, לא חשיב ראש לידה. **הא נמי תנינא** — גבי אדם במסכת נדה (כח,א): מי שיצא רוב ראשו הוי ילוד. דאפילו החזירו ולא נולד עד לאחר מאה יומים — חשיב ילוד מיום ראשון, וחשבינן לה ימי טומאה וטהרה מיום ראשון. **יצא כדרכו** — לאפוקי היכא דיצא דרך מרגלותיו, דודאי לא חשיב ילוד עד יציאת רובו. **תיובתא דשמואל** — דודאי "ראשו" דנפלים דמתניתין דוקא! [**פוטרת**] **בכ"מ** — דחשיב לידה מיציאת פדחת. **ר"בכל מקום"** מפרש לקמיה. **פדחת** — מצח. **חוץ מן הנחלה** — דדבא אחריו בכור לנחלה, אלא אם כן יצא פניו של ראשון. **דכתיב יכיר** — והיכרא ליתא אלא בפרצוף פנים. **אף לנחלה** — דפדחת נמי הוי היכרא. גויה אינה מטמאה בנדה וזיבה ולידה. **זו הכרת פנים** — דמי שהזכרו פניו ראשון — הוי בכור לנחלה. **עם החוטם** — וקשיא לרבי יוחנן. **אין מעידין** — להשיא את אשתו, דשמא לאו זה הוא. **הכרת פניהם ענתה בם** — דהכרת פרצוף פניהם עדותן. אלמא, פרצוף פנים בעי. ופשטיה דקרא בנואפים כתיב, הכרת פני הוולדות ענתה בנואפים, שהקדוש ברוך הוא צר את הממנר בצורת פני המנאף. **בסופה** — לאחר שכוונו יפה — בזה הקילו חכמים בסוף עדותן להחזיקן, אפילו בעבד ושפחה. **אבל בתחלה** — תחלת העדות, דהיינו ראיית המת — לא אקילו עד שיכירוהו יפה.

יכיר

רש"י

יביר לחוד — דלא כתיב "פנים", הוי פדחת היכר. גרים אינן בני נחלה לירש את אביהם גוי אחר שנתגיירו, בפרק קמא דקדושין (יז,ב), **לא לתוהו בראה** — הקדוש ברוך הוא את העולם, אלא לשבת יצרה. **מי שלא היו לו בנים כו'** — פרישות לעיל גבי מתניתין: **ילדה ממאן** — דקתני: משבאה לישראל ילדה — הוי בכור לנחלה. **מאי אירא** ניורת **ושפחה** — דמשמע: משום הכי הוי בכור לנחלה, דאותם בנים שהיו לה בהיותה גויה לא חשיבי. **אפילו בת ישראל** — דבנים הראשונים חשובים בנים, הוי האי נמי בכור לנחלה, דהא באב תליא מילתא ולא באם: **אלא לאו** — האי ילדה משבאה לישראל — לא אמי שלא היו לו בנים מהדרי, אלא מילתא באפי נפשה היא, דקאמר: גיורת שהיו לה בנים בהיותה גויה ונתגיירה עם בעלה, וילדה משבאתה לתורת ישראל — הוי בכור לנחלה. ותיובתא דרבי יוחנן! **לעולם מישראל שלא היו לו בנים** — ומשום בכור לנחלה לא איצטריך למינקט גיורת. אלא משום דאשמעינן מיקרו "פטר רחם". ולאפוקי מדרבי יוסי הגלילי. **הא** — דקתני בכור לנחלה — רבי יוסי הגלילי היא, דלעבי כהן חשיב ליה בכור דעד שיפטרו רחם בישראל. **ויליף איהו** — הבעל. **מינה דידה** — כי היכי דלגבה לא חשיבי בנים ראשונים, והוי האי פטר רחם, דכתיב "בישראל" — לגבי נמי לא חשיבי ראשונים, והוי האי "ראשית אונו". **לויה** — בת לוי. **אפילו ישראלית נמי** — דאמרן בפירקין קמא (ג,ב): הכהנים והלוים פטורין. **לבית אבוהם** — דמשפחת אב נפקא מדהכא דקרויה "משפחה", ולא משפחת אם, ואמאי פטור **דאיעבר מגוי** — דלית ליה חייס לגבי ישראל, ושייך הבן בתר אם ישראלית טפי מבתר אבוה גוי, הלכך פטור. **ולא תימא אליבא דמאן דאמר אין מזהמין את הולד** — במסכת יבמות (מה,א) דאיכא למאן דאמר גוי הבא על בת ישראל — הולד בשר, דבתר אימיה שדינן ליה, ומשום הכי פטור מחמש סלעים. **אלא אפילו למאן דאמר מזהמין** — דשדינן ליה בתר גוי — אפילו הכי פטור. דלוי פסול מיקרי, הואיל ואית ליה שמא דלוי — פטור. **בפטר רחם** — אחר האם אזיל לענין חמש סלעים. **מי שהיו לו בנים** — פרישית לעיל גבי מתניתין. מדקתני "היא ובהכת" רבותא אשמעינן, דאף על גב דנתערב עם הפטור — איהו חייב. **מכלל דהכת פטורה** — וקא סלקא דעתין דהא "בהכת" — בבת כהן קאמר. **בדיק** — מנסה אותנו בהלכות. **מהו** — מי הוי בנה פטור מבכורה או לא **היינו דרב אדא בר'** — וכי היכי דלויה פטורה בהנת נמי פטורה. **בקדושתה קיימא** — אף על גב דנבעלה לגוי. וכי שדינן בנה בתרה — הוי כלוי פסול, ופטור. **מן המעשר** — מעשר ראשון ניתן ללוים. **דאיבעלה ליה** — לגוי. **הויא זרה** — דדאמרינן ביבמות בפרק "אלמנה לכהן גדול" (סה,א): מנין לבהנת לויה ישראלית שבאו עליה גוי ועבד שפסלוה — תלמוד לומר: "ובת כהן כי תהיה לאיש זר", כיון שנבעלה לפסול לה — פסלה. ואף על גב דלויה נמי קתני התם — מתרומה דקא פסיל לה, שלא תינשא לכהן, אבל מדין לויה לא פיסלא. **הויא לה זרה** — וכיון דזרה היא — בנה חייב בחמש סלעים. הלכך, מתניתין נמי לא מוקמת דאיעבר מגוי. **הניחא למר בריה דרב יוסף** — דמוקים לדרב אדא דאיעבר מישראל — מוקמי למתניתין נמי הכי, **לעולם מתניתין דאיעבר מכהן** — אבל בת כהן דלא איעבר מכהן — לא מיפטרא. דלא אזלינן בתר אם אלא בלויה דאיעבר מגוי.

בן

רבהיותו עובד כוכבים לאו בני נחלה נינהו — פירש בקונטרס: גוים אינם בני נחלה משנתגיירו. ובפרק קמא דקדושין (יז,ב) משמע דהם בני נחלה, דאמרינן בקדושין דגוי יורש את אביו דבר תורה! אלא "לאו בני נחלה נינהו" דקאמר הכא — היינו תורת בכורה.

תוספות

והא עבד ליה שבת — בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סב,א) קאמר בלשון אחר: דמעיקרא נמי בני פריה ורביה נינהו. ולאו בני חיוב קאמר, דבפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נט,ב) מוכח דלא מיפקדא אפריה ורביה. אלא כלומר: דזרעו מתייחס אחריו, והיינו "עבד ליה שבת" דקאמר הכא. וגבי עבד קאמר ביבמות (סב,א) דהכל מודים דאין לו חיוס. **ולא** תימא אליבא דמאן דאמר אין מזהמין כו' — ומאן דאמר מזהמין — היינו מאן דשדי ליה בתר גוי, כדפירש בקונטרס, דקרי ליה "מזהמין" משום דגוים מזוהמין הם, כדאמרן שבת (קמו,א); בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ולא פסקה זוהמא מן הגוים. ומאן דאמר גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר — שדי ליה בתר דגוי. אבל מאן דאמר הולד ממזר — שדי ליה בתר בת ישראל, ולהכי שייך ביה ממזרות. ובקונטרס פירש איפכא, וכמו שפירשתי מוכח בסוף פרק קמא דיבמות (יז,א): בחלת וחברו וגו', אמר רבי יוחנן: וכולן לפסול. כי אמריתא קמיה דשמואל אמר ליה: "[כי] יסיר את הבנך מאחרי", בנך הבא מישראלית — קרוי "בנך", ואין בנך הבא מן הגויה קרוי "בנך", אלא בנה. פירוש: לא מיפסלי, כיון דמתייחס אחר הגויה. ובבות ישראל דההוא דרא איצטרוי איצטרי. וכן מוכח בפרק קמא דיבמות (שם), דהאי דקרי ליה "בנך" גורם לו ממזרות. **מר** בריה דרב יוסף משמיה דרבא [אמר] לעולם מישראל — כוותיה פסקינן בחולין בריש "הזורע" (קלב,א), ואהא סמכינן השתא לפטור בן לויה וכהנת אשת ישראל מחמש סלעים. **נותנים** לה מעשר ואוכלת — אין חולקין לאשה בגורן, אבל מחלקין להם בבתיהם, כדאמר בפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות צט,ב).

אלא כהנת כיון דאיבעילה [ליה] הויא לה זרה — ואפילו קדושת לויה פקעה מינה. וגרעה מלויה אשת כהן שנשבית, דאף על גב דמיפסלא מתרומה — לא פקעה מינה קדושתה לענין חמש סלעים. אבל כהנת, קדושתה מגופה אתיא, כשנתחללת — פקעה קדושתה לגמרי.

הבן

"יַבִּיר" לְחוּד, וְהַפְרָשַׁת פָּנִים לְחוּד. אִיתְּמַר, הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּנִיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּר - רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: אֵין לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה - דְּהָא הֲוָה לֵיהּ "רֵאשִׁית אוֹנוֹ", וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר: יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה - גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי. וְאִיזְדְּ לְטַעֲמַיְיהוּ, דְּאִיתְּמַר: הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּנִיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּר - רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קַיְּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: לֹא קַיְּים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: קַיְּים "לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: לֹא קַיְּים פְּרִיָּה וּרְבִיָּה - גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי. וְצָרִיכָא, דְּאִי אִיתְּמַר בָּהָא קַמַּיְיתָא - בָּהָא קָאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מִשּׁוּם דִּבְכוּרָתוֹ לָאו בְּנֵי נַחֲלָה נִינְהוּ, אֲבָל בָּהָא - אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּ"לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", וְהָא עֲבַד לֵיהּ שָׁבָת; וְאִי אִיתְּמַר בָּהָא - בָּהָא קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲבָל בָּהָא - אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, צְרִיכָא. תָּנֵן: מִי שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁכְּבָר יָלְדָה עוֹדָהּ שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, עוֹדָהּ גּוֹיָה וְנִתְגַּיְּרָה, וּמְשֻׁבָּאתָה לְיִשְׂרָאֵל יָלְדָה - וְלָדָהּ בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְאֵינוֹ בְּכוֹר לַכֹּהֵן. יָלְדָה מִמַּאן אֵילֵימָא מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים - מַאי אִירָא גִּיּוֹרֶת וְשִׁפְחָה אֲפִילּוּ בַּת יִשְׂרָאֵל נְמִי? אֶלָּא לָאו - מִגֵּר שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים וְנִתְגַּיֵּר; וְקָתָנֵי: בְּכוֹר לְנַחֲלָה! - לָא, לְעוֹלָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ בָּנִים; וְ"אֵינוֹ בְּכוֹר לְכֹהֵן" אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאָמַר: בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְלִכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל" - עַד שֶׁיְּפַטְּרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל, קָא מַשְׁמַע לַן דְּלָא. תָּא שְׁמַע: הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּנִיּוּתוֹ וְנִתְגַּיֵּר - יֵשׁ לוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה! אָמַר רְבִינָא וְאִיתֵימָא רַב אַחָא: הָא דַּאי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הוּא, דְּאָמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל" - עַד שֶׁיְּפַטְּרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל, וְלִיף אִיהוּ מִינַּהּ דִּידַהּ. אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: לְוִיָּה שֶׁיָּלְדָה - בִּנָּהּ פָּטוּר מֵחָמֵשׁ סְלָעִים. דְּאִיעַבַּר מִמַּאן אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר מִכֹּהֵן וּמַלְוִי - מַאי אִירָא לְוִיָּה אֲפִילּוּ יִשְׂרְאֵלִית נְמִי? אֶלָּא דְּאִיעַבַּר מִיִּשְׂרָאֵל - לְמִשְׁפְּחָתָם לְבֵית אֲבֹתָם" כְּתִיב! אָמַר רַב פָּפָּא: דְּאִיעַבַּר מִגּוֹי. וְלָא תֵּימָא אֲלִיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר: אֵין מְזַהֲמִין אֶת הַוָּלָד, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר: מְזַהֲמִין אֶת הַוָּלָד - לֵוִי פָּסוּל מִיקְּרֵי. מָר בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף אָמַר מְשַׁמֵּיהּ דְּרַבָּא: לְעוֹלָם דְּאִיעַבַּר מִיִּשְׂרָאֵל, וְשָׁאנֵי הָתָם דְּאָמַר קְרָא: "פֶּטֶר רֶחֶם" - בְּפֶטֶר רֶחֶם תְּלָא רַחֲמָנָא. תָּנֵן: מִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא יָלְדָה; נִתְגַּיְּרָה מְעוּבֶּרֶת, נִשְׁתַּחְרְרָה מְעוּבֶּרֶת; וְיָלְדָה הִיא וּכְהֶנֶת, הִיא וּלְוִיָּה, הִיא וְאִשָּׁה שֶׁכְּבָר יָלְדָה; וְכֵן מִי שֶׁלֹּא שָׁהָתָה אַחֲרֵי בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְנִשֵּׂאת וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - בְּכוֹר לְכֹהֵן וְאֵינוֹ בְּכוֹר לְנַחֲלָה. מִכְּלָל דִּכְהֶנֶת וּלְוִיָּה פְּטוּרִין; דְּאִיעַבַּר מִמַּאן אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר מִכֹּהֵן וְלֵוִי - אִי הָכִי מַאי אִירָא כֹּהֶנֶת וּלְוִיָּה אֲפִילּוּ בַּת יִשְׂרָאֵל נְמִי? אֶלָּא דְּאִיעַבַּר מִגּוֹי - כֹּהֶנֶת פְּטוּרָה וְהָאָמַר רַב פָּפָּא: כֹּהֶנֶת שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִגּוֹי מְהוּלָּל הוּא! - נוֹתְנִין לָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר וְאוֹכֶלֶת. אֶלָּא כֹּהֶנֶת, כֵּיוָן דְּאִי בָּעֲיָא לָהּ - הָוְיָא זָרָה; הָכִי נָמֵי דְּרַב יוֹסֵף מְשַׁמֵּיהּ דְּרַבָּא, דְּאָמַר דְּאִיעַבַּר מִיִּשְׂרָאֵל - מוֹדֶה לָהּ בְּדְאִיעַבַּר מִיִּשְׂרָאֵל. אֶלָּא לְרַב פָּפָּא, מַאי אִירָא כֹּהֶנֶת? לְעוֹלָם דְּאִיעַבַּר מִכֹּהֵן וְהוּא בַּת יִשְׂרָאֵל, וַאֲמַאי קָרֵי לָהּ "כֹּהֶנֶת" - דִּבְנָהּ כֹּהֵן.

איתמר

חבן חייב לפדות את עצמו — דהא לא זכה האב בפדיונו. אלא חייב הבן לפדות עצמו, אף על גב דליכא חיובא באב. וכן מתניתין דתנן: נתגיירה מעוברת נשתחררה מעוברת (כשר). ותימה: דבפרק קמא דקדושין (כט,א) גמרינן ממצות הבן על האב דדרשינן "תפדה" "תפדה": אשה שאין אחרים מצווין לפדותה — אינה מצווה לפדות עצמה. והכא נמי, דאי בן, שאין אחרים מצווין לפדותו! — לא יהא חייב לפדות עצמו! ויש לומר: דלא דמי דאי בן לאשה, דלא שייך בה בשום אב פדיון כלל. אבל הכא, אם היה לו אב ישראל — היה חייב לפדותו.

ראשון לנחלה לא וילדו לו בעינן — מתוך פירוש הקונטרס משמע דמלשון לידה גמר. ולקשה: דבנדה (רישׁ) פרק "יוצא דופן" (מ,א) (ברייתא) מפרש דאין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה משום דכתיב: "אשה כי תזריע וילדה זכר" — עד שתלד ממקום שמזרעת. אבל מלשון "לידה" — לאו אלא יש לפרש דגמר הכא לידה [לידה] מהתם. ורבי שמעון דהכא לטעמיה, כדאמר בסמוך דמרבי התם יוצא דופן (שם) מ"תלד", דיושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה. ואם תאמר דהתם קאמר דמודה רבי שמעון לענין קדשים שאינו קדוש, דגמר מבכור דכתיב ביה "פטר רחם". ופריך: ולגמר לידה לידה מאדם, דמרבינן יוצא דופן מ"תלד" שכן פשוט קדוש זכר במתנות! ומשנני: מבכור אית לן למילף, דנפישין, שכן אמו בהמות קדשים פגול נותר וטמא. והשתא הכא נמי נילף מבכור בהמה, שכן בכור מבכור! ויש לומר: דאינך נפישי, שכן אדם מאדם, ואינם קדושים, ולא שייך בהם פגול נותר וטמא. ובכור אדם דכהונה, דכתיב ביה "פטר רחם" — לא מצי רבי שמעון למילף מבכור לנחלה, דגבי בכור אדם ד"פטר רחם" לא כתיב לידה.

וילדו לו בעינן — תימה: כיון דדרשינן קרא בבכור, אם כן בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכז,א) דדרשינן: טומטום שנקרע ונמצא זכר, דאינו ממעט בחלק בכורה, דאמר קרא: "וילדו לו בנים" — עד שיהא בן משעת לידה. והאי דאינו נוטל פי שנים דריש מ"והיה הבכור" — עד שיהא בן משעת הוויה. וכן בפרק "מי שמת" (שם קמב,ב) דרשינן: בן שנולד לאחר מיתת אביו, דאינו ממעט מחלק בכורה מדכתיב: "וילדו לו". והא דאינו נוטל פי שנים, דריש מדכתיב: "יכיר". ואמאי? כולהו מילתא דיפוק ליה מ"וילדו לו" כיון דמוקמינן ליה בבכור! ויש לומר: דאי לאו דכתיבי תרי קראי, הוה מוקמינן ליה דוקא בבכור דאינו נוטל פי שנים, דהיה מסתבר לאוקמי טפי בבכור שלא יטול חלק בבכורה, מלהעמידו בפשוט שלא ימעט בחלק בכורה. תדע, דביוצא דופן, דליכא תרי קראי, דרשינן ליה לענין דאינו נוטל פי שנים, ולא דרשינן ליה לומר דאינו ממעט. **בכור** לדבר אחד הוי בכור — ואם תאמר: מהאי טעמא גופיה דהיזיבא דופן בכור לחמש סלעים, ואף על גב דכתיב ביה: "פטר רחם". בדאשכחן בסוף פרק שני (לעיל יט,א), דתנן: יוצא דופן והבא אחריו, רבי טרפון אומר: שניהם יירעו עד שיסתאבו. ומפרש בגמרא. דמספקא ליה: בכור לדבר אחד, אי הוי בכור או לא. ואף על גב דהתם נמי כתיב: "פטר רחם"! יש לומר: דסברת רבי שמעון חלוקה מרבי טרפון. ואף על גב דהבא אחריו פשיט ליה טפי דהוי בכור מרבי טרפון, מכל מקום יוצא דופן גרע ליה, וממעט ליה מ"פטר רחם".

והא

איתמר, כֹּהֵן שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ בֵּן חָלָל - רַב חִסְדָּא אָמַר: הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר: אֵין חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. כָּל הֵיכָא דְּמֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלִשִׁים - דִּכְווֹלֵי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּאֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה אָבִיו בִּפְדִיוֹנוֹ. כִּי פְּלִיגִי - הֵיכָא דְּמֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם, רַב חִסְדָּא אָמַר: הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, דְּהָא לֹא זָכָה אָבִיו לְפִדְיוֹנוֹ. רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אָמַר: אֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת עַצְמוֹ, דְּאָמַר לֵיהּ: אִתֵּינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוֹיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ. תְּנַן: נִתְגַּיְּרָה מְעוּבֶּרֶת - בְּכוֹר לַכֹּהֵן; וְאַמַּאי לֵימָא לֵיהּ: אִתֵּינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוֹיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ! - שָׁאנֵי גּוֹי, דְּלֵית לֵיהּ חַיִּים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן יַאסִינְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כֹּהֵן שֶׁמֵּת בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים וְהִנִּיחַ בֵּן חָלָל - הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בִּפְדִיוֹנוֹ; מֵת לְאַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם - אֵין הַבֵּן חַיָּיב לִפְדּוֹת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי זָכָה הָאָב בִּפְדִיוֹנוֹ. "[כֵּן מִי שֶׁלֹּא שָׁהָתָה אַחֲרֵי בַּעֲלָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים" וכו'. בִּכּוֹר לַנַּחֲלָה הוּא דְּלָא הָוֵי, הָא בְּפָשׁוּט שֶׁקִּיל, וְאַמַּאי לֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי - וְלִידְחֵייהּ, וְלֵגְבֵּי הַאי - וְלִידְחֵייהּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לָא נְצִרְכָא אֶלָּא לְבָא אַחֲרָיו, וְהָכִי קָאָמַר: בִּכּוֹר לַכֹּהֵן, וְהָבָא אַחֲרָיו - אֵין בִּכּוֹר לְנַחֲלָה. - וְלִכְתְּבוּ הַרְשָׁאָה לְהֲדָדֵי! וְכִי תֵּימָא, מַתְנִיתִין שֶׁלֹּא בְּהַרְשָׁאָה - הָא מוֹקְמִינַן לָהּ קַמָּן דִּבְהַרְשָׁאָה! מְסַיַּע לֵיהּ לְרַבִּי יַנַּאי, דְּאָמַר רַבִּי יַנַּאי: הוּפְרוּ וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ - כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה, לֹא הוּפְרוּ וּבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ - אֵין כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה. **משנה** אִי זֶהוּ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְלַכֹּהֵן הַמְפֻלֶּשֶׁת שֶׁפִּיר מָלֵא מַיִם, מָלֵא דָּם, מָלֵא גְּנִינִין, הַמְפֻלֶּשֶׁת כְּמִין דָּגִים וְחַגָּבִים שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, וְהַמְפֻלֶּשֶׁת לְיוֹם אַרְבָּעִים - הֲבָא אַחֲרֶיהָ בְּכוֹר לַנַּחֲלָה וְלַכֹּהֵן. יוֹצֵא דּוֹפֵן וְהַבָּא אַחֲרָיו - שְׁנֵיהֶן אֵינָן בְּכוֹר, לֹא לַנַּחֲלָה וְלֹא לַכֹּהֵן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רִאשׁוֹן - לַנַּחֲלָה, וְהַשֵּׁנִי - לְחֲמֵשׁ סְלָעִים. **גמרא** רִאשׁוֹן לַנַּחֲלָה לָא - "וְיָלְדוּ לוֹ" בְּעֵינַן, לְחֲמֵשׁ סְלָעִים נָמֵי לָא - "פֶּטֶר רֶחֶם" בְּעֵינַן. שֵׁנִי לַנַּחֲלָה לָא - "רִאשִׁית אוֹנוֹ" בְּעֵינַן, לְחֲמֵשׁ סְלָעִים נָמֵי לָא - קָסָבַר: בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד לָא הָוֵי בְּכוֹר. "רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רִאשׁוֹן - לַנַּחֲלָה, וְהַשֵּׁנִי - לְחֲמֵשׁ סְלָעִים". רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: "תֵּלֵד" - לְרִבּוֹת יוֹצֵא דּוֹפֵן, וְהַשֵּׁנִי לְחֲמֵשׁ סְלָעִים - קָסָבַר: בְּכוֹר לְדָבָר אֶחָד הָוֵי בְּכוֹר.

משנה

והבא אחריו — דרך רחם, שניתן אינן בכור. וטעמא מפרש בגמרא. **לו** בעינן — דרך לידה. **בכור לדבר אחד** — כגון זה, שהוא בכור לרחמים ואינו בכור לוולדות, דהא הוה לו ולד זכר קודם לו. **לטעמיה** — דאמר במסכת נדה פרק "יוצא דופן" (מ,א): "ואם נקבה תלד" — לרבות יוצא דופן, דהוי לידה מעליא, ויושבת עליו ימי טומאה וטהרה. הלכך, גבי "וילדו לו" נמי — לידה מעליא חשיב ליה, דגמרינן מהתם. **בכור לדבר אחד** — כגון שני, דהוי בכור לרחמים — הוי בכור לכהן. אבל ראשון, אף על גב דבכור לדבר אחד הוא, דהא הוי בכור לוולדות ולזכרים — אפילו הכי לא הוי בכור, דב"פטר רחם" תלא רחמנא.

משנה

בן חלל — כישראל דמי וחייב בבכורה. **לאחר שלשים** — ישנו במצות פדייה, דכתיב (במדבר יח): "ופדויו מבן חדש". **שהרי זכה אביו בפדיונו** — דאי נמי יהיב (ליה) האב הוה מפריש ליה ושקיל ליה לנפשיה, דהא כהן הוא. וכיון דזכה האב בפדיונו — מורישו לבנו עם שאר נכסיו. **לא זכה האב** — דהא לא איחייבי אב מעולם, אלא בן נתחייב לאחר מיתת אביו, ואיחייבי ליה למיתביה לכהן אחר. **דאמר** ליה — האי חלל לכהן: אתינא מכח גברא כהן דלא מצית אישתעויי דינא בהדיה. שאם היה אביו פודה אותו — היה נוטל הפדיון לעצמו. **נתגיירה מעוברת** — ולא ילדה עדיין מעולם, אותו וולד בכור לכהן. **אמאי** — לימא ליה: אתינא מכח גברא דלא ציית דינא! **דלית ליה חיים** — לגבי ישראל לית ליה שום יחס, ואין זה בא מכחו, דכקטן שנולד דמי. **לא נצרכא** — מתניתין דקתני: אינו בכור לנחלה, אלא מההוא שבא אחריו. אלא איהו לא שקיל מידי, דבנו הראשון אומר לו: לא בן ראשון אתה, וכן בנו האחרון אומר לו. **והכי קאמר בכור לכהן** — הוי האי ספק, ממה נפשך, דהאי פטר רחם הוא וחייב לפדות את עצמו. והבא אחריו (מבני) השני אינו בכור לנחלה, דאמרין ליה אחיו: אותו ספק בן אבינו הוא, ואתה אינך בכור. **ולכתבו הרשאה זה לזה** — הספק והבא אחריו יכתוב אחד הרשאה לחבירו על חלקו, וילך ויתבע לו הבכורה ממה נפשך: שאם אני בכור — תנו לי בשביל עצמי, ואם אחי בכור — תנו לי בשביל אחי. דהא או הספק או הבא אחריו בכור. **וכי תימא מתניתין שלא בהרשאה** — מיירי, והכי קאמר: אם לא כתבו הראשון — אין כאן בכור לנחלה. **הא** מוקמינן ליה לקמן **דבהרשאה** קמיירי — דאמר, אמר שמואל: בבא בהרשאה. אלא ודאי הרשאה לא מהניא כלל הכא. **מסייע ליה לרבי ינאי** — דאמר: הוכרו ולבסוף נתערבו, כגון שתי נשים של שני אנשים שהוכרו וולדותיהן ואחר כך נתערבו, ועבשיו כשהן באין כולן לירש — דוחין אותן אחיהם, דלכל אחד אמרי לאו אחינו אתה. **כותבין הרשאה זה לזה** — האחד לחבירו על חלקו בנכסי אביו. ובעל ההרשאה בא אצל יורשי שני האבות, ואומר לכל אחד: אם אחיכם אני — תנו לי, ואם זה אחיכם — תנו לי חלקו. וכן לבני השני. אבל לא הוכרו מעולם — אין כותבין, דלא היתה להם זכיה מעולם בנכסי [אביו]. ומתניתין נמי — בדלא הוכרו מעולם, דמעולם לא נודע איזה בכור, ולא זכה אחד מהם בחזקת בכורה. הא דרבי יוחנן בבבא בתרא ב"ש נוחלין" (קכו,א). **משנה שפיר** = עור הולד ממש. **גנינים** = גוונים. **וחגבים** — לאו וולד נינהו. וטעמא מפרש במסכת נדה ב"המפלת" (כב,ב): שלא נאמרה בהן יצירה כלגבי אדם. **ליום ארבעים** — שנתעברה, דְּמָיָא בעלמא הוא עד דמטי למחר. דארבעים יום הוי יצירת הוולד. **יוצא דופן וילדו** לו בעינן — דרך לידה. **בכור לדבר אחד** — כגון זה, שהוא בכור לרחמים ואינו בכור לוולדות, דהא הוה לו ולד זכר קודם לו. **לטעמיה** — דאמר במסכת נדה פרק "יוצא דופן" (מ,א): "ואם נקבה תלד" — לרבות יוצא דופן, דהוי לידה מעליא, ויושבת עליו ימי טומאה וטהרה. הלכך, גבי "וילדו לו" נמי — לידה מעליא חשיב ליה, דגמרינן מהתם. **בכור לדבר אחד** — כגון שני, דהוי בכור לרחמים — הוי בכור

רש"י

משנה נותן חמש סלעים — דאחד מהן בכור. **האב פטור** — דמצי למימר: הבכור מת. והוה הדין נמי לבן הנשאר דפטור, והאי לישנא דנקט "האב פטור" — משום סיפא, דבעי למיתני: מת האב כו'. **פטורין** — כדמפרש בגמרא. **נתחייבו** — בו נכסי האב לכהן בכעל חוב, וחייבין לפרוע בין שניהם. **אין כאן לבהן כלום** — דאמר ליה: הנקבה יצאת ראשון. וכהן ידו על התחתונה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. **גמרא הא אישתעבד נכסיה** — דחוב מעליא הוא. **ומדחי ליה** — ואומר: אין אני בכור, אלא אחי. **כי לא** חלקו **נמי כו'** — והא ליכא למימר דטריף נכסי משום אביהם, דהא האב לא נתחייב כלום, אלא בשביל הבנים טורפן. ואמאי קתני: אם נתנו כו', דמשמע דאם לא חלקו — חייבין! **שני יוסף בן שמעון** — שהיה איש אחד מוציא על אחד מהן שטר חוב, וכל אחד מהן היה מדחזו לאמר: לא אני הוא, כי אם חבירי. וליקחו בין שניהם שדה אחת — טורף בעל חוב חציה, דאמר ליה כו'. והכא נמי, טורף הכהן חמש סלעים מהנכסים שהן יחד, ואמר להו נמי הכי: אם אתה הבכור — מחלקן אני נוטל, ואם אחיך הבכור — מחלקו אני נוטל, ובין שניכם תתפשרו. **דלדידהו לא מצי תבע ליה** — דכל חד וחד מדחי ליה. **לא יפרע וקיימא לן מאי לא יפרע דלא יתבע לעבד תחלה** — עד שיתבע מן הלוה, ולא יהא לו מה לפרוע. **הכי נמי דשקיל** — אפילו חלקו, דהא אישתעבדו נכסים בחיי האב. ואף על פי שמולוה על פה היא — גובה מן היורשין אם יש ירושה בשיעור החוב. **דרב אסי** — כדאיתא בבבא קמא בפרק ראשון (ט,א). **מחצה יורשין ומחצה לוקחות** — דמסקינן בגמרא לקמן: היה אם ברירה ויורשין נינהו, או אין ברירה ולקוחות נינהו, הלכך מחצה יורשין ומחצה לוקחות. מלוה הכתובה בתורה כגון

משנה מִי שֶׁלֹּא בֵּרְכָה אִשְׁתּוֹ, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן, מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאָב פָּטוּר. מֵת הָאָב וְהַבָּנִים קַיָּמִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אִם נָתְנוּ עַד שֶׁלֹּא חָלְקוּ - נָתְנוּ, וְאִם לָאו - פְּטוּרִין; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נִתְחַיְּבוּ נְכָסִים. זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. **גמרא** תִּימַּה הָאָב אֵימַת אֵילֵימָא דִּתְמִית לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - בְּהָא אָמַר רַבִּי מֵאִיר כִּי חָלְקוּ פְּטוּרִין וְהָא אִשְׁתַּעְבְּדָן לְהוּ לְנִכְסֵי! אֶלָּא דִּתְמִית בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, מַאי שְׁנָא כִּי חָלְקוּ - דְּאָזֵיל לְגַבֵּי הַאי וּמַדְחֵי לֵיהּ, דְּאָזֵיל לְגַבֵּי הַאי וּמַדְחֵי לֵיהּ; כִּי לֹא חָלְקוּ נָמֵי, לֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי - וְלִידְחֵייהּ, וְלֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי - וְלִידְחֵייהּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: זֹאת אוֹמֶרֶת, שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן שֶׁהָיוּ בְּעִיר אַחַת וְלָקְחוּ שָׂדֶה בְּשׁוּתָּפוּת - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אוֹתָהּ מֵהֶם, דְּאָמַר לֵיהּ: אִי בִּידְךָ מַסֵּיקְנָא - מְנָתָא דִּידָךְ קָא שָׁקֵלְנָא, וְאִי בְּחַבְרָךְ מַסֵּיקְנָא - מְנָתָא דְּחַבְרָךְ קָא שָׁקֵלְנָא. אָמַר רָבָא: מִכְּדֵי, נִכְסֵי דְּבַר אִינִישׁ אִינּוּן עֲרֵבִין בֵּיהּ, מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּלִדְידֵיהּ לָא מָצֵי תָּבַע לֵיהּ, וּלְעֵרֶב מָצֵי תָּבַע לֵיהּ וְהָתְנַן: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵירוֹ עַל יְדֵי עֵרֶב - לֹא יִפָּרַע מִן הָעֵרֶב; וְקַיְימָא לָן: דְּלָא יִתְבַּע מִן הָעֵרֶב תְּחִלָּה! אֶלָּא אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם שֵׁמֶת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִי דְּאֵיכָּא נְכָסֵי טוֹבָא - הָכִי נַמִּי דְּשָׁקֵיל, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּגוֹן דְּלֵיכָּא אֶלָּא חָמֵשׁ סְלָעִים. וּדְכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב אַסִי, דְּאָמַר רַב אַסִי: הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ - מֻחֲזָּה יוֹרְשִׁין וּמֻחֲזָּה לְקוֹחוֹת, וּדְכוּלֵּי עָלְמָא: מְלוֹוֶה הַכְּתוּבָה בְּתוֹרָה לְאו

והא אישתעבדי להו נכסי — דקסבר השתא: האחין שחלקו יורשין הן, ומלוה על פה גובה מן היורשין. אי נמי, קסבר: מלוה הכתובה בתורה בכתובה בשטר. ומיהו במסקנא קאמר דבהכי פליגי. **דכולי** עלמא אית להו דרב אסי בר' — משמע הכא דרבי מאיר מספקא ליה אי אית ברירה או לא, ברב אסי. ותימה: דרבי מאיר לית ליה ברירה בההיא דהלוקח יין מן הכותים, וב"מרובה" (בבא קמא סט,ב) ובפרק "כל הגט" (גיטין כה,א). ורבא גופיה דסוקי להו הכא כרב אסי, יש לתמוה! בפרק "כל הגט" (שם כו,א) קאמר: דבין רבי יהודה בין רבי שמעון אית להו ברירה: ויש לחלק: דיש ברירה היכא דמתני בפירוש, כגון "שני לוגין שאני עתיד להפריש" ו"הריני בועלך על מנת שירצה אבא" ו"זה גיטך אם מתי". ובהכי מתרצא קושיא דשמואל אדשמואל, דלית ליה ברירה בסוף ביצה (לו,ב), גבי שנים שלקחו מהמה בשותפות, ובההיא ד"מי שאחזו" (גיטין עה,ב) דאיתקין שמואל בגיטא דשביב מרע, אית ליה ברירה, והוי גיטא לכי מייתי, כדדייק בריש "כל הגט" (גיטין כה,ב). **דאמר** רב אסי אחין שחלקו מחצה יורשין כו' — מילתא דרב אסי איתא בפרק קמא דבבא קמא (ט,א), ובבבא בתרא בסוף "בית כור" (קו,א). דפליגי התם באחין שחלקו ובא בעל חוב וטרף חלקו של אחד מהם, דרב אמר: בטלה מחלוקת, דיורשין הם. ושמואל אמר: ויתר, דלקוחות הן, ושלא באחריות. ורב אסי מספקא ליה (ונוטל) בנכסים הנשארים (אלא שאינו) חלקו, דהוו רביע דנכסים נוטל בקרקע, וחצי האחר במעות. משום דמספקא ליה אי ביורשין — ונוטל הכל בקרקע, או בלקוחות באחריות — ויכול לסלקו במעות. ולפירוש זה לא יתכן גירסת רבינו חננאל דגרס בפרק "בית כור" (שם): "שלשה אחין". ויש מפרש: שנוטל חצי חלקו הראוי לו, ורביע חלקו נוטל בקרקע ורביע במעות. וחצי חלקו מפסיד, משום דאם הוא יורש — יש לו ליטול חלק משלם, ואם שלא באחריות — יש לו להפסיד, ונוטל חצי חלקו מספק. ומה שנוטל נמי, מספקא לן אם מכח ירושה נוטל — ויש לו ליקח הכל בקרקע, או מכח קרקע נוטל, ומלוה על פה אינו נוטל אלא בקרקע.

תוספות

מלוה הכתובה בתורה — היינו דוקא בגון פדיון הבן וערכין ונוזקין וביזעא בזק, שלא נתחייבו אם לא שחייבתו תורה. אבל מלוה על פה, אף על גב דכתיב (דברים כד) "האיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט" — לא (מקרא) [מקרי] כתובה להיות כתובה בשטר. ואף על גב דאיירי על פה. דלא חייבתו ממה שכתובה בתורה, כיון דבלאו הכי פשיטא הוא שיש לו לשלם מה שהלוותה.

דרבי מאיר סבר חמש — ולא דמי לחמשה בקר, דמסקינן (בבא קמא עא,ב): אפילו חמשה חצאי בקר אמר רחמנא. דתשלומין ניתנו, ויש לו לשלם מה שהוא חייב. אבל הכא — מצות חמש סלעים רחמנא רמי עליה, ולא מקיימא בפחות מחמש. אף על פי שיכול לשלם לעשרה כהנים בזה אחר זה — לא דמי הכא, דלא משתעבד אלא בחצי חמש. **ואם** לשני כהנים נתן אין יכול להוציא מידם — ואם תאמר: כיון דאם לא נתן אין זקוק ליתן, השתא נמי דנתן נמי — ליהוי כתקפו כהן, דמרציאין מידו, כדאמר בפרק "שנים אוחזין" (בבא מציעא ג,ב). והכא ניהא טפי, דאין יודע ממי להוציא. אבל לקמן קשה טפי, גבי מת ביום שלשים, דקאמר רבי עקיבא: אם נתן — לא יטול, ואם לא נתן — לא יתן. דכיון דאם לא נתן לא יתן, השתא נמי כשנתן — ליהוי כתקפו כהן? ויש לומר: כיון דמתחלה נותן לו בתורת מתנות כהונה, אף על פי שאחר כך נתגלה שאם לא נטל לא היה ראוי ליטלו — מספק לא אמרינן מוציאין מידו. וכן ההוא דבא באמצע החדש בסוף "השואל" (בבא מציעא קב,ב), דאף על גב דבתחלת החדש כולו למשכיר — לא מדמינן ליה לתקפו כהן. **אם** נתנו עד שלא חלקו כו' — צריך שום צריכותא אמאי קתני בתרייהו פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה. הני

לָאו כְּבְתוּבָה בְּשִׁטָּר דְּמָיָא: וּדְכוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַב פַּפָּא, דְּאָמַר רַב פַּפָּא: מְלוֹוֶה עַל פֶּה - גּוֹבֶה מִן הַיְּתוֹמִים, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלָּקוֹחוֹת. וְהָכָא בְּחָמֵשׁ וְלֹא בְּחֲצִי חָמֵשׁ קְמִיפְלְגִי, דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר: חָמֵשׁ וְלֹא חֲצִי חָמֵשׁ, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: חָמֵשׁ וַאֲפִילּוּ חֲצִי חָמֵשׁ. - אִי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נִתְחַיְּבוּ נְכָסִים, נִתְחַיֵּב גַּבְרָא מֵיפְעֵי לֵיהּ? וְעוֹד תָּנֵינָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָאֹחֶז שֶׁחָלְקוּ, אִם יֵשׁ עֲשָׂרָה זוּז לָזֶה וַעֲשָׂרָה זוּז לָזֶה - חַיָּבִין, וְאִם לָאו - פְּטוּרִין; מַאי "עֲשָׂרָה זוּז לָזֶה וַעֲשָׂרָה זוּז לָזֶה" אִילֵימָא בֵּין דִּירוּשָׁה בֵּין דִּלְקוּחוֹת, וְחָמֵשׁ וַאֲפִילּוּ חֲצִי חָמֵשׁ, אִי הָכִי - מַאי אִירְיָא עֲשָׂרָה אֲפִילּוּ בְּצִיר מֵעֲשָׂרָה נְמִי? אֶלָּא פְּשִׁיטָא, עֲשָׂרָה זוּז דִּירוּשָׁה לָזֶה, וַעֲשָׂרָה זוּז דִּירוּשָׁה לָזֶה. אַלְמָא: חָמֵשׁ וְלֹא חֲצִי חָמֵשׁ סְבִירָא לֵיהּ! אֶלָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חָמֵשׁ וְלֹא חֲצִי חָמֵשׁ, וְהָכָא בִּדְרַב אַסִי אֵימַת אֵילֵימָא וְרַב פַּפָּא קָמִיפַּלְגִי. וְאֵיפָא דְּמַתְנִי לֵיהּ אַסֵּיפָא: נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים. דְּמִית הָאָב אֵימַת אֵילֵימָא דְּמִיתַת לְאַחַר שְׁלִשִׁים - מִכְּלָל דְּרַבִּי מֵאִיר סָבַר כִּי חָלְקוּ פְּטוּרִין הָא אִשְׁתַּעְבְּדִי לְהוּ נְכָסֵי! אֶלָּא בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים; כִּי חָלְקוּ אַמַּאי מְחַיֵּב רַבִּי יְהוּדָה לֵיוֹרֵשׁ לְגַבֵּי הַאי - לֵידְחֵייהּ, וְגַבֵּי הַאי - וְלֵידְחֵייהּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: זֹאת אוֹמֶרֶת, שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן שָׁהֵיוּ בְּעִיר אַחַת, וְלָקַח אֶחָד מֵהֶם שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, דְּאָמַר לֵיהּ: אִי בְּדִידָךְ מַסֵּיקְנָא - מָנָתָא דִּידָךְ קָא שָׁקֵילְנָא, וְאִי בְּחַבְרָךְ מַסֵּיקְנָא - מִשְׁתַּעְבְּדָא לִי מִקַּמֵּי דִּידָךְ. אָמַר רָבָא: מִמְּדֵי נְכָסוֹהִי דְּבַר אִינְיָשׁ אִינּוּן עָרְבִין בֵּיהּ, וְכוֹפֶה בְּלִישָׁנָא קָמָא. **מִשְׁנָה** שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁלָּא בִּפְרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן עֲשָׂרָה סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם, אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן - יַחֲזִיר לוֹ חֲמֵשׁ סְלָעִים, וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מִיָּדָם. זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם - הָאָב פָּטוּר. מֵת הָאָב וְהַבָּנִים קַיָּמִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אִם נָתְנוּ עַד שֶׁלֹּא חָלְקוּ - נָתְנוּ, וְאִם לָאו - פְּטוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נִתְחַיְּבוּ נְכָסִים. זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - זֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לְכֹהֵן וְזֶה נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים, אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן - יַחֲזִיר לָהֶם חֲמֵשׁ סְלָעִים, אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם. זָכָר וּנְקֵבָה - הָאָבוֹת פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חַיָּב לְפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וּשְׁנֵי זְכָרִים - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן חֲמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן, זָכָר וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. **גְּמָרָא** מַאי שְׁנָא שְׁנֵי כֹּהֲנִים, דְּאָזֵיל לְגַבֵּי הַאי וּמַדְחֵי לֵיהּ, וְאָזֵיל לְגַבֵּי הַאי וּמַדְחֵי לֵיהּ; כֹּהֵן אֶחָד נָמֵי, לֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי - וְלִידְחֵייהּ, וְלֵיזִיל לְגַבֵּי הַאי - וְלִידְחֵייהּ! אָמַר שְׁמוּאֵל:

בבא

כגון פדיון הבן חמש סלעים דזכי ליה רחמנא לכהן. **ולא חצי חמש** — הלכך פטורין. דכיון דחלקו — הוה ליה מחצה לקוחות, ולא אישתאר ירושה אלא שני סלעים ופלגא. ומפלגא דלקוחות לא שקיל איהו מידי, דמלוה על פה לא גביא מלקוחות. **ואפילו חצי חמש** — ושקיל ההוא פלגא דהוי ירושה. **אי הכי** — דלרבי יהודה פלגא הוא דשקיל, נתחייבו הנכסים בתמיה. **חייב גברא מיבעי ליה** — גרסינן. ולא גרסינן "נתחייב". כלומר, הכי איבעי ליה למימר: רבי יהודה אומר חייבין. שאינן פטורין לגמרי כדאמרינן, אלא חצי חמש מידא מיחייבי. ולא שייך למימר "נתחייבו הנכסים" דזהא רבי מאיר נמי נתחייבו נכסים) אית ליה, מאחר שלאחר שלשים מת. אלא בשביל החלוקה שחלקו ונעשו לקוחות הפסיד הכהן, לרבי יהודה גופיה ממה שנתחייבו הנכסים הפסיד מחצה. **האחים שחלקו** — ושניהם ספק בכורות. **עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה** — דהיינו שני סלעים ופלגא. **אי לימא בין חלק הירושה בין חלק הלקוחות** — והא דקתני: חייבין — פלגא דחמשה קאמר. דהא אמרת דכולי עלמא אית להו דרב אסי ורב פפא, ושמעינן מינה דחמש ואפילו חצי חמש. **אפילו בציר מעשרה** — אלא שמונה, דלא מטי לכהן אלא שני סלעים — שקיל להו. דהואיל ושקיל כהן בציר מחמש — כל מה דמיתרמי ליה שקיל, דהא דאמרינן חצי חמש — הוא הדין לרבות חמש ושלש חמש. ואמאי קתני: אם לאו פטורין **אלא פשיטא** — (ודוקא) עשרה זוז דירושה לבל חד וחד לבר מפלגא דלקוחות, דהוי חמש סלעים דירושה. **והכא** — במתניתין, בדרב אסי או בדרב פפא פליגי. דרבי מאיר אית ליה דרב אסי ורב פפא, הואיל דבין הכל אין שם אלא חמש — לא שקיל מידי, דחמש ולא חצי חמש. ורבי יהודה אית ליה דרב אסי דפלגא הוי לקוחות. ולית ליה דרב פפא, אלא סבירא ליה דמלוה על פה גובה מן הלקוחות, ושקיל כולהו. אי נמי: לית ליה דרב אסי, אלא כולהו הוי ירושה ושקיל כולה. והשתא דהכי סבירא לן מוקמינן לה לברייתא: אם יש שם עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה בין הכל — חייבין לתת כל הנכסים. ואם לאו, דבין הכל ליכא חמש — פטורין, דחמש ולא חצי חמש. **איכא דמתני לה לכולה חד שמעתא אסיפא** — דמתניתין, דמילתיה דרבי יהודה. ולקח **אחד מהם שדה מחבירו** — הכא נמי דסבירא לן: האחין שחלקו לקוחות הן, דאין ברירה, דקמוחייב להו רבי יהודה. **כלישנא קמא** — אלא בדרב אסי ורב פפא פליגי. **משנה שתי נשים** — של אחד. **וילדו שני זכרים** — במחבא, שנתערבו. **אם לכהן אחד נתן** — האב פדיון שניהם — יחזיר לו חמש סלעים, דהואי ומת בתוך שלשים, ואיגלאי מילתא דנפל הוא, ושלא כדין שקל. **אין יכול להוציא מידם** — דכל חד וחד מדחי ליה ואומר: הריני מחזיק בם בשביל פדיון דחד. **או שני זכרים ונקבה** — ילדו הנשים שלו במחבא — נותן חמש סלעים לכהן. דממה נפשך חד הוי בכור, אם האחת ילדה שני זכרים — הראשון בכור, ואם האחת ילדה זכר ונקבה — נמצא שחבירתה ילדה זכר לבדו והוא בכור. ואותו שעם הנקבה פטור, שמא נקבה יצאת ראשון, והמוציא מחבירו עליו הראיה. **אין כאן לכהן כלום** — דאיכא למימר: הנקבות יצאו תחלה, ואין כאן בכור. **האב פטור** — דמצי למימר: בן המבכרת מת. **נתנו עד שלא חלקו כו'** — כדין אותו של מעלה, משום דרב אסי ורב פפא. **זכר ונקבה** — יש לומר: אותה שלא בכרה ילדה הנקבה, ואין כאן בכור. **מת אחד מהם** — מן הוולדות, יחזיר להם חמשה סלעים, ויחלקו שני האבות. **ואין יכולין להוציא** — דכל חד וחד אומר: אני מחזיק בם בשביל החי, דאותו שנתן לי בשבילו — לא מת. וכל המוציא מחבירו ידו על התחתונה. **האבות פטורין** — דכל חד וחד אמר ליה לכהן: הנקבה שלי היא. **והבן חייב לפדות את עצמו** — דמכל מקום בכור הוא. **שתי נקבות וזכר** — יש לומר: האחת ילדה נקבה, ושניה זכר ונקבה, ויצתה נקבה תחלה. הלכך אין כאן לכהן כלום, דיש לומר: המבכרת ילדה הנקבה, ע"כ. וכן שני זכרים ושתי נקבות. **גמרא** כהן אחד נמי — ומשני אבות שקל, כי אזיל לגביה האי אב — ליידחייה כהן ולימא: לא שלך מת אלא של חבירך, ולאו בעל דברים דידי את.

בבא

רש"י

בבא בהרישא — שני האבות כתבו הרשאה האחד לחבירו, ובא בעל הרשאה ותובעו ממנה נפשך: אם שלי מת — החזיר לי את שלי, ואם של חבירי מת — החזיר לי את שלו, שהרי יש לי הרשאה. **אדרבתא** — הרשאה אמטלטלי. דהואיל ואינן בעין — מיחזי כשיקרא, שמא אין בידו משל זה כלום, וחתימי סהדי אשיקרא. **היכא דכפריה** — לוה למלוה, תו לא כתב מלוה הרשאה עלייהו, משום דמיחזי כשיקרא. **תני רב הונא** — גבי שתי נשים שיש של שני אנשים שלא בכרו וילדו שני זכרים ונקבה במחבא: אין כאן להבין כלום. ואף על גב דחד הוי בכור ממה נפשך, דאם האחת ילדה שני זכרים — האחד בכור, ואם זכר ונקבה ילדה — נמצאת חבירתה יולדת זכר לבדו והוא בכור. ואפילו הכי הבן אינו חייב לפדות את עצמו, דאמר ליה: שמא אין אני בכור, אלא חבירי. **באיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה** — דכיון דאיכא חד בכור יהיב חמש סלעים לכהן — לחבי לא תני ליה, דכל הנך דתנא כאן "אין כאן לכהן כלום" — שוין, בין איש אחד ושתי נשים, בין בשתי נשים של שני אנשים. **משנה מת הבן בתוך שלשים** — אבכורות ודאין דעלמא קאי נמי. **יחזיר** — דנפל הוה, ולא מיחייב בפדיון עד לאחר שלשים. **ביום שלפניו** — אף על פי שנתן יחזיר לו. **גמרא מדכר** — כתיב הכא (במדבר יח:) "ופדויו מבן חדש תפדה", וכתיב במדבר (שם ג:) "פקוד כל בכור זכר מבן חדש ומעלה". **ומעלה** — משמע: לאחר שלשים. **מספקא ליה** — אי גמרי מהתם. דמדאיצטריך "ומעלה" בערכין — "אם מבן ששים ומעלה" וגו', וגמר במסכת ערכין (יח,א) "שנה" "שנה" לגזרה שוה, שבשם ששנת ששים כלמטה הימנו להחמיר — אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה, אף על גב דלהקל. והוא הדין לענין בן חדש, דיום שלשים כלמטה אף על גב דלהקל, ולא גמר "חדש" "חדש" ממדבר, דלא יהא נערך עד לאחר שלשים. הוי **דערכין ודמדבר מיני שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין** — על פדיון הבן. **או דלמא כי אמר אין מלמדין** — שני כתובין — לעלמא, דלא משתעי מבכור ודערכין. כמו אי הוה כתב "חדש" במידי אחרינא. **אבל לגופייהו** — כגון בכורי דורות מבכורי מדבר, דאידי ואידי בבכור הוא משתעי — מלמדין. ומדמסיפא לן, קאמר: אם נתן — לא יתן. **לענין אבילות** — אם מת ולד בתוך שלשים — אין אבילות חלה על אביו, דאימר נפל הוא. **משנה שלא נפדה** — דלא עביד אינש דפריק תוך שלשים. עד שיביא ראיה. **לאחר שלשים בחוקת שנפדה** — דכהן הוי מוציא מחבירו, והורע כחו. **עד שיאמרו לו** — לבן, שצוה אביו בשעת מיתתו שלא נפדה. ובאמירה סגיא, בלא עדות וגמירה. דזקר חזקה דמחזקינן ליה בחזקת שנפדה — לאו זו היא חזקה מעלייתא, דרובא דאינשי לא עבדי למפרע חובו מיד. והכא לא שייך למימר "עד שיביא ראיה", דהכא יכול לומר לו הבן: לכהן דעלמא יהבית אבא. **שמצותו על אביו** — מצות פדייתו של אב זה היתה על אביו שמת, ומצות בנו עליו. **גמרא דכולי עלמא אי אמר ליה מעכשיו יהא בנו פדוי לאו פדיון הוא** — אלא מתנה בעלמא, דהא בתוך שלשים לא שייכא פדיה. ואי אמר בתוך שלשים: "הרי לך המעות ולאחר שלשים יחול פדיון בני" ואיתנהו מעות ביד כהן בעין לאחר שלשים — ודאי פדוי, כמאן דיהיב להו ניהליה השתא. **נתעכלו** — שאינן בעין. **אקדושי אשה** — דאי יהיב להו השתא מידי, ואמר לה "התקדשי לאחר שלשים יום" — הויא מקודשת, כדאמרינן במסכת קדושין (נט,א).

תא

בָּבָא בְּהַרִישָׁאָה. - וְהָאָמְרִי נַהֲרְדְּעֵי: לָא כָּתְבִינַן אַדַּרְבָּתָא אַמַּטַּלְטְלֵי! - הָנֵי מִילֵי - הֵיכָא דְּכַפְרֵיהּ, אֲבָל הֵיכָא דְּלָא כַּפְרֵיהּ - כָּתְבִינַן. "זָכָר וּנְקֵבָה אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם". תָּנָא רַב הוּנָא: שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. וְתָנָא דִּידַיִן, בֵּין דִּכְשְׁנֵי אֲנָשִׁים הוּא דְּמַשְׁכַּחַתְּ לָהּ, בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁתֵּי נָשִׁים לָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ - לָא מַתְנֵי לֵיהּ. **מִשְׁנָה** מֵת הַבֵּן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לַכֹּהֵן - יַחֲזִיר. לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן - יִתֵּן. מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - בְּיוֹם שֶׁלְּפָנָיו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִם נָתַן - לֹא יִטּוֹל, וְאִם לֹא נָתַן - לֹא יִתֵּן. **גְּמָרָא** מַאי מַעֲמִיהוּ דְּרַבָּנַן גַּמְרִי "חֹדֶשׁ" "חֹדֶשׁ" מִמִּדְבָּר, מָה הָתָם "וְמַעְלָה", אַף הָכָא נָמֵי - וְמַעְלָה. וְרַבִּי עֲקִיבָא מִסְפְּקָא לֵיהּ: מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "וְמַעְלָה" גַּבֵּי עֲרָכִין, וְלָא גָּמְרִי מִמִּדְבָּר - הָווּ לְהוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין; אוֹ דִלְמָא: כִּי אֵין מְלַמְּדִין - לְעִלָּמָא, אֲבָל לְגוּפַיְיהוּ - מְלַמְּדִין וּמִשּׁוּם הָכִי מְסַפְּקָנַן לֵיהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: הַכֹּל מוֹדִים לְעִנְיַן אֲבִילוּת, יוֹם שְׁלֹשִׁים - בְּיוֹם שֶׁלְּפָנָיו. וְאָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כִּדְבָרֵי הַמְיַקֵּל בְּאֵבֶל. **מִשְׁנָה** מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים - בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּפְדָּה; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - בְּחֶזְקַת שֶׁנִּפְדָּה, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לוֹ שֶׁלֹּא נִפְדָּה. הוּא לִפְדּוֹת וּבְנוֹ לִפְדּוֹת - הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּנוֹ קוֹדְמוֹ, שֶׁמִּצְוָתוֹ - עַל אָבִיו, וּמִצְוַת בְּנוֹ - עָלָיו. **גְּמָרָא** אֵיתְמַר, הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב אָמַר: בְּנוֹ פָּדוּי, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין בְּנוֹ פָּדוּי. דְּכוּלֵי עָלְמָא: "מֵעַכְשָׁיו" - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי, לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְאִיתְּנְהוּ לַמָּעוֹת - וַדַּאי בְּנוֹ פָּדוּי. כִּי פְּלִיגִי - לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְנִתְעַכְּלוּ הַמָּעוֹת; רַב אָמַר: בְּנוֹ פָּדוּי - מִידֵּי דַּהֲוָה אַקִּידּוּשֵׁי אִשָּׁה, הָתָם לָאו אַף עַל גַּב דִּנְתְעַכְּלוּ הַמָּעוֹת, הָווּ קִידּוּשֵׁי.

הכא

מת ביום שלשים כיום שלפניו רבי עקיבא אומר כו' — בריש "החולץ" (יבמות לו,ב) אמרינן: התם תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל, הא לא שהה — ספיקא הוי, ואיתמר: מת בתוך שלשים יום ועמדה ונתקדשה, אם אשת ישראל היא — חולצת. וברוב הספרים גרסינן בסוף פרק "רבי אליעזר דמילה" (שבת קלו,א): "מת ביום שלשים". וכן גורס רבינו יצחק, ורבינו חננאל גורס כן. ונראה (דגורס [דגרסינן]): "תוך שלשים". דכיון דאמרי רבנן הכא: יום שלשים כיום שלפניו, ורבינו חננאל משוי ליה ספיקא, ופליגי רבנן ורבן שמעון בן גמליאל אם ביום שלשים — מה לי ביום שלשים ומה לי בתוך שלשים יום, גם בשאלתות גורס: "תוך שלשים". ומיהו בהלכות גדולות כתוב דביום שלשים, אפילו פיהק ומת — לא הוי נפל לרבנן, ודוקא תוך שלשים הוא דאמרינן במסכת שבת: פיהק ומת — דברי הכל מת הוא. משמע דגרסינן: "ביום שלשים", ומפרשי מת כמשמעו, פיהק ומת. וקחשיב פיהק ומת ביום שלשים, כיון שחי כל כך — בנפל מן הגג תוך שלשים. ועוד יש לקיים גירסא זו אם בנפל מן הגג ואבלו ארי ביום שלשים דוקא הוא, דסמכינן אדרבנן, ושמא אפילו לענין אבילות דהוי כבר קיימא. **כיום** שלפניו — ואם תאמר: דבריש "החולץ" (יבמות לו,ב) משמע דפשיטא לן מן התורה אפילו תוך שלשים דחי הוא. דאמר: מת בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה, אם אשת כהן היא — אינה חולצת! ויש לומר: דהתם בנפל מן הגג או אבלו ארי, כרבנן, דפליגי ארבן שמעון בן גמליאל בסוף "רבי אליעזר דמילה". אבל הכא בפיהק ומת — דכולי עלמא מת הוא. ומיהו, אפילו הכי איירי הכא בנפל מן הגג כי התם — אין לחוש, דהכי נמי פסקינן בסוף "אם לא הביא" כרבן שמעון בן גמליאל לענין אבילות להקל. אף על גב דבאשת כהן, דלא אפשר — סמכינן אדרבנן, ושריא בלא חליצה. ואם תאמר: דהכא מקילינן כל כך לענין אבילות, אפילו

הני מילי היכא דכפריה — תימה: דללישנא קמא ב"מרובה" (בבא קמא ע,א) דלא מפליג בין כפריה ללא כפריה, מאי איכא למימר? ובן יש להקשות ממתניתין פרק "שבועת העדות" (שבועות לג,ב): גבי "איש פלוני כהן", "איש פלוני לוי", דדייק: הא "מנה לפלוני ביד פלוני" — חייבין. והא אמרת: עד שישמע מפי תובע! ומשני: בבא בהרישא. ופריך: והא אמרי נהרדעי כו'. הני מילי היכא דכפריה כו'. ומיהו, ההוא איכא לאוקומי בפקדון ללישנא קמא דנהרדעי. דכיון שיכול להקדיש בפקדון, כדמוכח בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פח,א) גבי ההוא דאייתי קרי לפום נהרא — הכי נמי יכול להרשות, דחד טעמא הוא, כדמוכח. ויש לתרץ דך דשמעתין [בקרקעות] ואליבא [דרבי], דאית ליה לקמן בפירקין (נא,א) פודין בקרקעות כמו שפודין במטלטלי, דאמקרקעי כתבינן אדרבתא. דאמטלטלי דוקא לא כתבינן, דאינו ברשותו. אי נמי: איכא לאוקומה כרבי נתן, דמדרבי נתן יכול להוציא מידו אם חבירו חייב ואין לו מה לפרוע. אי נמי: איכא לאוקמה בגון שנתן אחד לחבירו במעמד במטלטלי, דאמקרקעי כתבינן אדרבתא. דאמטלטלי דוקא לא כתבינן, דאינו ברשותו. אי נמי: איכא לאוקמה כרבי נתן, דמדרבי נתן יכול להוציא מידו בבית דין — לא תקון רבנן מעמד שלשתן, כי היכי דלא תקון מעמד שלשתן בכתובה, משום דלא ניתנה לגבות מחיים, כדפרישית ב"החובל" (בבא קמא פט,א). ועוד יש לתרץ: דדלמא אם שניהם מצויים לפנינו ומצוינו לתת לאחר — חייב להחזיר. ולא הוצרך להעמיד בבא בהרישא אלא כדי שיכול האחד להוציא מידו בפני עצמו. **אבל** בדלא כפריה כתבינן — מה שנוהגים עכשיו לכתוב הרשאה אפילו כפריה, אומר רבינו תם: דהיינו טעמא דלא כתבינן לנהרדעי — היינו משום דמיחזי כשיקרא, כדאמרינן ב"מרובה" (בבא קמא ע,א), ובכתובות (פה,א) מוכח דלמיחזי כשיקרא לא חיישינן. וב"מרובה" [שם ד"ה אמטלטלין] הארכתי.

מת בנו בתוך שלשים יום כו' יחזיר לו חמש סלעים — פירש בקונטרס: משום דנפל הוא. ובחנם פירש כן, דאפילו קים לן ביה דכלו לו חדשיו — ב"בן חדש" תלה רחמנא. **לאחר** שלשים אף על פי שלא נתן יתן — בפסחים בסופו (קכא,ב) אמרינן דאבי הבן מברך שתים. ויש לספק: כיון שמת אם מברך "שהחיינו", מכיון דזוכה לקיים המצוה. ואין לתמוה אהא דלא מברכינן "שהחיינו" על כל מילה ומילה כמו על כל פדיון הבן, דשאני מצות פדיון הבן דלא שכיחא.

אפילו באותו דחשבינן ודאי בר קיימא, היכא דלא אפשר, כגון באשת כהן. ובמסכת שמחות פרק רביעי (הל"ב) תנן: הספקות אונגין ומתאבלין עליהן! ויש לומר: דדחמם בספק בן תשע לראשון או בן שבע לאחרון. דנגאי הדבר שלא יתאבל לא זה ולא זה, והרי הוא ודאי בנו של אחד מהן.

ודידיה אזיל טריף ממשעבדי ובהני חמש בני חורין פריק ליה לבריה — ואם תאמר: היכי טריף ממשעבדי? הא אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, והא איכא חמש בני חורין! ואם היה פורק בנו תחלה הוה ניחא. ואם תאמר: אבחי ליהדרי לקוחות מדהני חמש שפדה כהן בנו, דמה נפשך שיעבדם קודם ללידת בנו. דאי לידת בנו קדמה — אם כן היה יכול לטרוף מן הלקוחות לפדיון בנו, כמו לפדיון עצמו! ויש לומר: דהכא מלקוחות שקנו מאביו, לפיכך אין חוזרין על הנכסים שקנה הוא. ועוד יש לומר: כגון שלא כתב ללקוחות "דאקני", והוא קנה הנך חמש בני דרי אחרי כן. ואפילו היכא דכתב ליה "דאקנו" בעיא בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנז,א), אבל היכא דלא כתב ליה — קיימא לן דלא משתעבד. ואם תאמר: אי הנך מישעבדי בנכסים שקנה מאביו — ניחא, אבל בנכסים שקנה הוא היכי משתעבדי לפדיונו? דהא אימת חל חיוב פדיון עצמו — כשהביא שתי שערות, שנעשה גדול. תו לא אשתעבד נכסים שקנה אחרי כן, דלא כתב ליה לכהן "דאקנו"! וצריך לומר: דעל כרחין מיירי כשירש מאביו. מיהו, לרבי יהודה נמי זימנין דמשכחת להוהו קודם לבנו, כגון שאין לו נכסים מאביו, ומשהביא שערות קנה הני קרקעות, ומכרם לאחר לידת בנו, דלפדיון בנו אזיל וטריף ממשעבדי. ועוד יש לומר: דנכסים שקנה אחרי כן חל עלייהו שיעבוד לענין פדיון, ואף על גב דלא כתב "דאיקנו". דכל שעתא ושעתא רביע עליה חיוב פדיון, וכיון דחשבינן ליה כמלוה בשטר — הוי כאילו נכתב לאחר שקנה הקרקעות. **חמש** סלעים של בן (ב') [וכו'] — אשם בכסף שקלים וערכין לא איצטריך ליה לתנא למיתני. דבאשם כתיב בהדיא: "בשקל הקדש". וערכין נמי פשיטא דבשקל הקדש הוה, כיון דכתיב (ויקרא כז): "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש". **אמר** רבי אסי מנה של צורי — פירש בקונטרס: היינו כמדינת צור. וחזו שיעור סלע של אותו מנה, דבסלע ארבעה זוזים, והזוז במשקל זהוב של משקל שני פשיטים ומחצה למשקל הברזל. ונראה שקבלה היתה בידו מרבותיו. ושמעמע שרוצה לומר דזוז הוא דינר של כסף, ומשקלו של זהב. וכמו כן פירש בפירוש חומש בפרשת "ואלה המשפטים" גבי שלשים שקל, דהשקל משקלו ארבעה זהובים שהם חצי אונקיי"א למשקל הישר של קלונייא. משמע נמי שרוצה לומר דדינר כסף וזהב משקלו שוה, דסלע הוא ארבעה דינרים. אבל לא נראה לרבינו תם, מדקאמר דדינר של זהב משקלו כשנים של כסף, כמו שאפרש בסמוך. ועוד פירש בקונטרס, דרבי חנינא דאמר: איסתירא סרסיא דמזבנא תמניא מיניידהו בדינרא — היינו דדינר דאמור בבל דהלמוד, הוא דינר שמינית שבדינר צורי. ורבי חנינא תנא הוא ופליג אמתניתין. והשתא הוו חמש סלעים דבר מועט. מאי דקאמר חמשה מיניידהו לפדיון הבן, ותמניא מיניידהו לא שוו אלא שמינית שבדינר צורי, וצורי גופיה אין משקלו אלא שני פשיטים ומחצה — נמצא דחמש סלעים של בן אין שוין פשוט אחד ממטבע שלנו לרבי חנינא. ועוד, ד"דינר" מפרש דהוא דינר מדינה. ובלשון משנה רגיל לקרותו "זוז", ובלשון התלמוד רגיל לקרותו "פשיטי", כי ההוא דכתובות (סז,א) דאמרינן: "חמשי זוזי פשיטי". ועוד: בכל דוכתי בסתם "דינרא" הוה דדהבא, דמזבנא בעשרים וחמשה זוזי, בפרק קמא דקדושין (מ,א), גבי רב כהנא דייהיב ליה אליהו שייפא דדינרי, ורבי אמי דאשכח אונייא דדינרי — כולהו, בדינרין זהב! ונראה לפרש: דכולהו לא פליגי, ואמתניתין קיימי לפרושי לן שיעורא. דרבי אמי מנה צורי — כלומר, (סלעים) חמש סלעים ממנה של [צורי הן] סלעים של בן. **רבי** אמי אמר דינרא ערבא — כלומר, דינר של ערביא שוה חמש סלעים של בן. ולא כמו שפירש בקונטרס דסלע צורי דינרא ערביא. וגם פירש שמצאתי בתשובת הגאונים של בבליים ששבעה דינרים האמורים בכל מקום בהתלמוד שהדינר שש מעה כסף, עשרין עשרה מאותו של ערביא. ודבריו סותרין זה את זה, דכיון דדינר של ערביא קטן אפילו מדינר שבבל התלמוד — אין יכול להיות דסלע צורי הוא דינר ערביא, והלא בסלע ארבעה דינרי מאותם של צורי שבבל התלמוד, כדאמרינן בקדושין ובבל דוכתי! אלא, בדינרי זהב איירי. ושל ערביא קטן הוא מדינר זהב של צורי, דשל צור מיזדבן בעשרים וחמש של כסף, ושל ערביא — בעשרים, כדפרישית, דשיעורו כחמש סלעים של בן. **רבי** חנינא אומר איסתירא סטוריא — כן כתוב ברוב ספרים. אבל בקונטרס פירש: סוטריתא. נראה דבין זה ובין זה נקרא על שם סוריא, כמו [בבא קמא פג,א] "לשון סורסי", שהוא על סוריא. והוא סלע של סוריא, דמזבנא תמני בדינרא, היינו בדינר זהב של סוריא. וגדול הוא מדינר זהב של צור שבבל התלמוד, (דהסוריא) [דההוא] לא מיזדבן [אלא] בעשרים וחמש, והאי של סוריא ששוה שמונה של בן — היינו שלשים ושנים דינר של כסף, שהסלע ארבעה דינרין.

[שייך לעמוד הבא] **רבי** יוחנן אמר דינרא הדרניינא כר' — הוא דינר זהב שבבל התלמוד, דמזדבן בעשרים וחמש. ומסיק: דל זוז וישארו עשרים וארבעה, והדרא שתותא מאותן עשרים וארבעה וישארו עשרים לפדיון הבן — דהיינו חמש סלעים, שהסלע ארבעה דינרים. וכתוב בספרים: דהוו להו עשרים מתקלי במתקלי דינרא, דאינון עשרין ותמניא זוזי ופלגא, ופלגא דנקא. ודומה פירוש של גאונים, שפירשו חמש סלעים של בן לפי מטבע שבימיהם.

דינרא

תא שמע — ממתניתין: מת האב בתוך שלשים בחזקת שלא נפדה כר'. "עד שיביא ראיה" גרסינן. ואי מייתי ראיה — הוי פדוי. וקשיא לשמואל. **ודידיה** — חמש סלעים דידיה אזיל כהן וטריף ממשעבדי, שהרי שיעבודו של כהן קדם. והיינו דקאמר "שמצותו על אביו", כלומר: שמאביו נשתעבדו אותן נכסים לכהן. **והנך חמש בני חרי פריק לבניה** — מיד. דאי יהיב בני חרי משום פדיון דידיה — תו לא מיפרק בנו, דשמא שיעבוד הלקוחות קודם ללידת בנו. **לאו כבתובה בשטר דמיא** — ואי יהיב בני חרי בשביל פדיון בנו — תו לא מיפריק אידהו, דכהן לא מצי טריף לקוחות. **משנה** מנה צורי — מפרש בגמרא. **חמשים של אונס ושל מפתה** — כלומר, וכן חמשים של אונס וכו'. **וכולן בשקל הקדש** — דהוו עשרין מעין, ואותן מעין שבמעות מנה צורי. ובגמרא מפרש למה לי למהדר ולמיתני האי וכו'. **חוץ משקלים** — שקלים הבאים בלשכה באדר, אין מביאין שם אלא מטבע של חצי שקלים. **גמרא** **מנה של צורי** — היוצא במדינת צורי. דהסלע ארבעה זוזים, והזוז במשקל זהב של משקל שני פשיטין ומחצה למשקל הברזל. **רב אמי אומר** — סלע צורי היינו דינר ערבא = ישמעאלי. ולא פירש לי שיעורו, ומצאתי בתשובת הגאונים בבליים: ששבעה דינרים האמורים בכל התלמוד, שהדינר שש מעה כסף — עושין עשרה מאותן של ערביא, ובלשון ערבי קורין אותה מגרעות. **איסתירא סופריתא** — סלעים מיושנים. **דמזבנא תמניא** — מיניידהו בדינרא.

דינרא

דינרא הדרייניא — דינר זהב שטבוע במטבע אדריינוס קיסר וטוריינוס קיסר. **ושייפא** — שם המלך. **דמיזדבן בעשרים וחמשה דינר של כסף** — בדינר צורי. דל מיניהו **שתותא** — ואינך לפדיון הבן. דסביראל ליה דסלעים של בכור הם סלעים של ארבעה דינר, והוא סלע צורי דמטי לחמשה סלעים עשרים דינר. **עשרים וחד נכי דנקא הוו** — דל שתות מעשרים וארבעה ופשו עשרים,

רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: דִּינָרָא הַדְרַיְינָא טְרַיְינָא שַׁיְיפָא, דְּמָזְבְּנָא בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה זוּזֵי, דַּל מִינַּייהוּ שְׁתוֹתָא - וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן. - הָנֵי עֶשְׂרִין וְחַד נְכֵי דַּנְקָא הָוֵי; אֶלָּא: דַּל שְׁתוֹתָא וְזוּזָא, וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן. - אַפֵּתֵי עֶשְׂרִין נְכֵי דַּנְקָא הָוֵי! אֶלָּא, דַּל זוּזָא וּשְׁתוֹתָא, וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן. דְּהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִין מְתַקְּלֵי בְּמַקְּלָא דִּינָרָא, דְּאִינּוּן עֶשְׂרִין וּתְמָנְיָא זוּזֵי וּפַלְגָא דַּנְקָא. אָמַר רָבָא: סְלָעִים דְּאוֹרַייְתָא - תְּלָתָא וְתִילְתָּא הָווּ, דִּכְתִיב: "עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל", וּמַתַּרְגְּמִינַן: עֶשְׂרִין מָעָן, וְתַנְיָא: שֵׁשׁ מֵעָה בְּסָפָּא - דִּינָר. מֵיתִיבִי: וְהָלֹא סֶלַע שֶׁל קֹדֶשׁ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה פּוּנְדְיוֹנִין, פּוּנְדְיוֹן זֶה מַה טִּיבּוֹ - קִילְבּוֹן לְפָרְטוּרוֹטוּ! - בָּתַר דְּאוֹסִיפוּ עֲלַוַּיְיהוּ, דְּתַנְיָא: "עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל" - לְמַדְנוּ לְשֶׁקֶל שֶׁהוּא עֶשְׂרִים גֵּרָה, וּמָנִין שֶׁאֵם רָצָה לְהוֹסִיף יוֹסִיף - תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה", יָכוֹל יִפְחֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא". רַב אַשִׁי שָׁדַר לֵיהּ שִׁבְסַר זוּזֵי לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא בְּפִדְיוֹן הַבֵּן, שָׁלַח לֵיהּ: לִישְׁדַּר לִי מָר תְּלָתָא יְתִירְתָּא דְּאִיפָּא עֲלַוַּיְיהוּ! שָׁלַח לֵיהּ: לִשְׁדַּר לִי מָר תְּלָתָא אֲחֲרִינָא דְּאוֹסִיפוּ עֲלַוַּיְיהוּ! אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל פֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה סְתָם - סֶלַע, דְּנָבְיִאִים - לִימָּרִין, דִּכְתִיב: "וְנִטְרִין, חֹזֶק מִן כַּסְפּוֹ שֶׁל עֶפְרוֹן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה סְתָם - קִינְטָרִין, דִּכְתִיב: "אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עוֹבֵר לַסּוֹחֵר", וְאֵיפָא דִּיכְתָא דִּקְרוּ לְקִינְטָרָא "תִּיקְלָא". אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: בִּיקְּשׁוּ לִגְנוֹז כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם מִפְּנֵי כַּסְפָּא וְזָהֳבָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁמָּצְאוּ לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מוּתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָבְאוּ בָהּ פְּרִיצִים וְחִלְּוֹהוּ". - וִירוּשָׁלַיִם הֲוָיָא רוּפּא דְּעָלְמָא אֶלָּא אֲמַר אַבָּיֵי: בְּקֻשְׁיָא לְגְנוֹז דִּינָרָא הַדְרַיְינָא טִרְיַינָאנָא שַׁיְיאָפָא מִפְּנֵי טֻבְעָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁמָּצְאוּ לָהּ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מוּתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָבְאוּ בָהּ פְּרִיצִים וְחִלְּוֹהוּ".

רב

דינרא הדרייניא טרייניא שייפא. פירש בקונטרס הדרייניא על שם הדרייניוס קיסר וטוריינוס קיסר שייפא שם המלך וקשה לר"ת דבסמוך אמר שבקו לגנוזו משום טיבעה של ירושלים ומטבע ירושלמים אמרינן בהגוזל קמא" (בבא קמא צו,ב); דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחד! ואומר רבינו תם: ד"הדרייניא" היינו עגול, כמו "הדר הודרנא" (עבודה זרה כב). ו"טוריינא" היינו גדול, כי תריטא (חולין קכד,א). אף על גב ד"טוריינא" בטי"ת ו"תריטא" בתי"ו — אין להקפיד. ו"שייפא" — היינו שנשופה צורתו. ומיהו, פירוש הקונטרס יש ליישב, ולחלק בין בית ראשון לבית שני, כדאמר במנחות. ואשבחן "הדרייניס קיסר" בפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה לב,א), וכן פירש בערוך.

דמוזבנא בעשרים וחמש זוז — וחכי נמי אמר בריש "הזהב" (בבא מציעא מד,ב) דדינר של כסף הוא אחד מעשרים וחמשה בדינר של זהב, וכן מוכח בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא לו,א) גבי שנים הראשונים דינרי זהב. ובפרק "כל הנשבעין" (שבועות מד: ושם) גבי "התקבלתי ממך דינר זהב". ויש לתמוה: דבשטיו אין זקוק של זהב שוה יותר מעשרה זקופים של כסף לכל היותר, ואיך נשתנה כל כך שער הזהב והכסף, דבימי חכמי הגמרא היה שוה של זהב עשרים וחמש של כסף? ונראה לרבינו תם: דדינר זהב משקלו כפליים של כסף. ולא כפירוש הקונטרס דלעיל, דמשמע מתוך דבריו שהם שוים, כדפירשתי לעיל. ובפרק "אלו טרפות" (חולין נה,ב) נמי משמע שהיה עובינו של דינר זהב משונה מדינר של כסף, מדנקט: ואם נשתייר בו בעובי דינר של זהב — בשירה. ושמע מינה: בפליים בשל כסף היה, ולפיכך שוה מהם עשרים וחמשה, אבל משקל במשקל — אינו שוה אלא שנים עשר. וגם במדרש מוכיח שהסלע של זהב אינו אלא שנים עשר סלעים של כסף. דבספר שמואל (ב' כד) כתיב גבי גורן ארוונה (הימוסי) שקנאה בכסף חמשים שקלים, ובדברי הימים (א' כא) כתיב: "שקלי (כסף) [זהב] שש מאות". ומפרש במדרש דהכי פירושא דקרא דשמואל: "בכסף שש מאות שקלים" — דהיינו חמשים שקלים של זהב. וקרא דדברי הימים הכי פירושו: "שקלי זהב חמשים" — דהיינו שש מאות שקלים של כסף. ובפרק בתרא דזבחים (קטו,ב) מפרש בענין אחר: שגבה מכל שבט ושבט חמשים, שהם בין כולם שש מאות. ולפי מה שפירש: דינר של זהב שוקל שתים בשל כסף — לפי חשבון זה דינר של זהב בעשרים וארבעה של כסף, והאי דתפיס הכא דינר דקאמר בעשרים וחמש — אומר רבינו תם: דהאי זה המותר להכרע הוא. תדע, מדקאמר הכא: "דל זוזא ושתותא" דהיינו חמשה זוזים, אמאי נקט כהאי גוונא? הוה ליה למימר "דל חומשא", דחמשה זוזי הוא חומשא של עשרים וחמשי אלא לפי שאותו זוז היתר הוא להכרע, חשיב ליה באנפי נפשיה. וזהו נמי שיעורא של הכרע למחצית השקל. למאן דאמר בשקלים שנותנים למחצית השקל חצי מעה, ומחצית השקל הוא שני דינר, והדינר שש מעה בכסף — הרי עשרים וארבעה חצאי מעה. ואף על גב דאיכא למאן דאמר התם שקלבון מחצית השקל הוא מעה — מודה בהכרע דינר זהב שהוא דינר כסף. והא דאמר בסמוך גבי בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, שאין נותנין אלא פונדיון אחד, ואותו פונדיון קולבון לפרוטרוט, דמשמע דאין ההכרע עולה יותר — לאו דוקא נקט לשון "קולבון", דאינו אלא

רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: דִּינָרָא הַדְרַיְינָא טְרַיְינָא שַׁיְיפָא, דְּמָזְבְּנָא בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה זוּזֵי, דַּל מִינַּייהוּ שְׁתוֹתָא - וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן. - הָנֵי עֶשְׂרִין וְחַד נְכֵי דַּנְקָא הָוֵי; אֶלָּא: דַּל שְׁתוֹתָא וְזוּזָא, וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן. - אַפֵּתֵי עֶשְׂרִין נְכֵי דַּנְקָא הָוֵי! אֶלָּא, דַּל זוּזָא וּשְׁתוֹתָא, וְהָנָךְ לְפִדְיוֹן הַבֵּן. דְּהָווּ לְהוּ עֶשְׂרִין מְתַקְּלֵי בְּמַקְּלָא דִּינָרָא, דְּאִינּוּן עֶשְׂרִין וּתְמָנְיָא זוּזֵי וּפַלְגָא דַּנְקָא. אָמַר רָבָא: סְלָעִים דְּאוֹרַייְתָא - תְּלָתָא וְתִילְתָּא הָווּ, דִּכְתִיב: "עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל", וּמַתַּרְגְּמִינַן: עֶשְׂרִין מָעָן, וְתַנְיָא: שֵׁשׁ מֵעָה בְּסָפָּא - דִּינָר. מֵיתִיבִי: וְהָלֹא סֶלַע שֶׁל קֹדֶשׁ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה פּוּנְדְיוֹנִין, פּוּנְדְיוֹן זֶה מַה טִּיבּוֹ - קִילְבּוֹן לְפָרְטוּרוֹטוּ! - בָּתַר דְּאוֹסִיפוּ עֲלַוַּיְיהוּ, דְּתַנְיָא: "עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל" - לְמַדְנוּ לְשֶׁקֶל שֶׁהוּא עֶשְׂרִים גֵּרָה, וּמָנִין שֶׁאֵם רָצָה לְהוֹסִיף יוֹסִיף - תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה", יָכוֹל יִפְחֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "הוּא". רַב אַשִׁי שָׁדַר לֵיהּ שִׁבְסַר זוּזֵי לְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא בְּפִדְיוֹן הַבֵּן, שָׁלַח לֵיהּ: לִישְׁדַּר לִי מָר תְּלָתָא יְתִירְתָּא דְּאִיפָּא עֲלַוַּיְיהוּ! שָׁלַח לֵיהּ: לִשְׁדַּר לִי מָר תְּלָתָא אֲחֲרִינָא דְּאוֹסִיפוּ עֲלַוַּיְיהוּ! אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: כָּל פֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה סְתָם - סֶלַע, דְּנָבְיִאִים - לִימָּרִין, דִּכְתִיב: "וְנִטְרִין, חֹזֶק מִן כַּסְפּוֹ שֶׁל עֶפְרוֹן, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה סְתָם - קִינְטָרִין, דִּכְתִיב: "אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עוֹבֵר לַסּוֹחֵר", וְאֵיפָא דִּיכְתָא דִּקְרוּ לְקִינְטָרָא "תִּיקְלָא". אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: בִּיקְּשׁוּ לִגְנוֹז כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּעוֹלָם מִפְּנֵי כַּסְפָּא וְזָהֳבָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁמָּצְאוּ לוֹ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מוּתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָבְאוּ בָהּ פְּרִיצִים וְחִלְּוֹהוּ". - וִירוּשָׁלַיִם הֲוָיָא רוּפּא דְּעָלְמָא אֶלָּא אֲמַר אַבָּיֵי: בְּקֻשְׁיָא לְגְנוֹז דִּינָרָא הַדְרַיְינָא טִרְיַינָאנָא שַׁיְיאָפָא מִפְּנֵי טֻבְעָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁמָּצְאוּ לָהּ מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מוּתָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָבְאוּ בָהּ פְּרִיצִים וְחִלְּוֹהוּ".

רב

פודה בית זרע [חומר] שעורים בחמשים סלעים, ובתורת כהנים גבי מקדיש שדהו כתני׳ "בערכך יקום", נותן ארבעים ושמונה סלעים ושתים עשרה פונדיונין לארבעים ותשע שנים של יובל. והלא סלע של קודש בר׳, כלומר: ולמה אמרנו ארבעים ושמונה פונדיונין והלא סלע של קודש ארבעים ושמונה פונדיונין, אישתכח דקא פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל ופונדיון! **פונדיון זה מה טיבו** — והלא לא נאמר אלא "חמשים שקל בסף"! **קולבון לפרוטרוט** — הכרע הוא דאי פונדיון, דמטי קולבון — מעה קטנה, לכל אחד. "לפרוטרוט" משמע: לכל אחד בפני עצמו, כדאמרינן בפרק ראשון (בכורות ה,א): ולא מנאו הכתוב אלא בפרוטרוט. כתני׳ מיהת: סלע של קודש ארבעים ושמונה פונדיונין, והיינו ארבעה דינר צורים דהכי אמרינן בקדושין (יב,א): שש מעה כסף — דינר, מעה — שני פונדיונין, נמצא דינר שנים עשר פונדיונין, וסלע ארבעים ושמונה. אלמא סלע דאורייתא ארבעה דינרין, וקשיא לרבא! ומשנינן: **בתר דאוסיפו עליה** — על סלע דאורייתא, והוסיפו שתות ושעאוהו למדת סלע צורי, עשרים וארבעה מעין. **יהיה** — "עשרים גרה יהיה השקל", משמע: עוד הויה אחרת. בפרשת ערכין כתיב "הוא". בסדר "ויקח קרח" כתיב: "עשרים גרה הוא" — שלא יפחות. רב אחא כהן היה ושלח רב אחא. **לישלח לי מר תילתא** — שנתתי לך יותר מדאי, כרבא דאמר: סלע דאורייתא שלש דינרין ותילתא. מטי לחמשה סלעים חמשה עשר דינר, והתילתא דאינון שתי דינרי נכי תלתא, דמטי לסך הכל שבסר זוז נכי תילתא. **שלח ליה רב אחא** — תשלח לי מר תלתא זוזי, דהא אוסיפו עלייהו ושעאום למדת צורי, דהוו חמש סלעים עשרים זוז. **ליטרין** — מנין, דהוא עשרים וחמשה סלעים. **קינטרין** — מאה סלעים בכל שקל. **דכתיב עובר לסוחר** — שבכל מקום שיש סוחרים מקבלין אותו בתורת שקלים. **והאיכא דוכתא דקרו לתקלא דידהו קינטריא** — שגדול במדת קינטרא, הלכך קינטריא יהיב ליה. **מפני כספה [וזהבה] של ירושלים** — שהיה בלשכה, והוא של הקדש ואסור לזרים, וכשלקחוהו גוים ערבוהו עם זהובים. **וחילוה** — משמע: כיון שבאו פריצים חילוהו — נפק לחולין. **הויא רובא דעלמא** — בתמיה, דעליה בעי איתסורי כל זהבים שבעולם **הדרייניא טרייניא שייפא** — אלו היו ממטבעות של ירושלים, ורובן של אלו באו מירושלים.

בכורות. פרק שמיני – יש בכור דף נ עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

רש"י

רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִי: כָּל "פֶּסֶף" הָאָמּוּר בַּתּוֹרָה סְתָם - פֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם - פֶּסֶף מְדִינָה. - וּכְלָלָא הוּא וַהֲרֵי מַעֲנָה, דִּכְתִיב: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵּלִים לִשְׁמֹר", וְתָנֵן: שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין, הַמַּעֲנָה שֶׁתֵּי כֶסֶף! - שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב: "כֶּסֶף אוֹ כֵּלִים", מַה כֵּלִים - שְׁנַיִם, אַף כֶּסֶף - שְׁנַיִם; וּמַה כֶּסֶף - דָּבָר חָשׁוּב, אַף כֵּלִים - דָּבָר חָשׁוּב. - וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר, דִּכְתִיב: "וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ", וְתָנֵן: הַפּוֹרֵט סֶלַע בְּמָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - "כֶּסֶף" "כֶּסֶף" רִיבָּה. - וַהֲרֵי חֻלִּין, דִּכְתִיב: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ", וְאָמַר שְׁמוּאֵל: הֶקְדֵּשׁ שֶׁוָּה מָנֶה שֶׁחִילְּלוֹ עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְחוּלָּל! - הֶקְדֵּשׁ נַמִי, דְּלֵיף "קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִמַּעֲשֵׂר. - וַהֲרֵי קִידּוּשֵׁי אִשָּׁה, דִּכְתִיב: "וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף", וְתָנֵן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בִּדְינָר וּבְשָׁוֶה דִּינָר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה; לֵימָא רַב אַסִי דַּאֲמַר בְּבֵית שַׁמַּאי אֶלָּא, אִי אִיתְמַר הָכִי אִיתְמַר, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִי: כָּל כֶּסֶף קָצוּב הָאָמּוּר בַּתּוֹרָה - כֶּסֶף צוֹרִי, וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם - כֶּסֶף מְדִינָה. - מַאי קָמַשְׁמַע לָן תַּנָּיָא: חֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֶּן וכו'? - וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם כֶּסֶף מְדִינָה אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. דְּתָנָן: הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ - נוֹתֵן לוֹ סֶלַע; וְלָא תֵּימָא סֶלַע - אַרְבַּע זוּזֵי, אֶלָּא פַּלְגָּא דִּזּוּזָא, דְּקָרֵי אֱינָשֵׁי "סֶלַע" - פַּלְגָּא דִּזּוּזָא. חָנָן בִּישָׁא תְּקֵע לֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אֲמַר לֵיהּ: הַב לֵיהּ פַּלְגָּא דִּזּוּזָא. הֲוַת אִיבָּא

זוזא

כֶּסֶף צוֹרִי – הֵיכָא דִּכְתִיב "שֶׁקֶל" — הוֹי סֶלַע צוֹרִי, דְּהוּא אַרְבָּעָה דִּינְרֵי, כְּדְאוּקְיָא רַבִּי יוֹחָנָן לְעֵיל. וְהֵיכָא דְּלָא כְּתִיב "שֶׁקֶל" אֶלָּא "כֶּסֶף" — הוֹי דִּינָר צוֹרִי. **כֶּסֶף מְדִינָה** — שְׁמִינִית שֶׁל כֶּסֶף צוֹרִי, וְהוּא "אִיסְתִּירָא סוּטֵרְיָאתָא" דְּאָמְרַן לְעֵיל. **מַעֲנָה** — שְׁאֵדם טוֹעֵן לַחֲבֵירוֹ: כָּךְ וְכָךְ מִסְּרְתִּי לָךְ. **שְׁבוּעַת הַדַּיָּנִין** — הַבָּאָה מֵחֲמַת הַוְּדָאִית מִקְצַת הַטְּעָנָה, אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא אִם כֵּן טָעַן שֶׁזֶּה שְׁתֵּי מָעוֹת שֶׁהֵן שְׁלִישׁ דִּינָר, וְאַף עַל גַּב דִּכְתִיב "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף"! **שָׁאנֵי הָתָם** — דְּאִשְׁתְּרִי רַחֲמָנָא לְמִכְסַף בְּהַדֵּי "כֵּלִים", שְׁנַיִם כָּל דָּהוּ, אֲפִילּוּ אֵין שְׁוִין דִּינָר — אַף כֶּסֶף שְׁנַיִם. **וּמַה כֶּסֶף דָּבָר חָשׁוּב** — וּמַעֲטֵי כֶּסֶף הוֹי חָשׁוּב — אַף כֵּלִים דָּבָר חָשׁוּב, וְלֹא כָּל דָּהוּ מִמַּשׁ. **הַפּוֹרֵט סֶלַע** — מִדְּמֵי מָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁהֵיוּ לוֹ פְּרוּטוֹת וְרוֹצֶה לְהַחֲלִיפָן בְּסֶלַע כֶּסֶף מִפְּנֵי מִשְׁוֵי הַדֶּרֶךְ. וְהָתָם מְסַיֵּים פְּלוּגְתָּא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בְּכֹל הַסֶּלַע מְעוֹת כּוֹ', וּמֵיהוּ שְׁמַעְיָן מִינַּהּ דְּמַכֹּר הַמַּעֲשֵׂר בְּפְרוּטוֹת, וְכִתִיב: "וְנָתַתָּ בַּכֶּסֶף"! **הַכֶּסֶף כֶּסֶף רִיבָּה** — תַּלְתָּא זִימְנֵי כְּתִיב הָתָם "בַּכֶּסֶף": "וְנָתַתָּ בַּכֶּסֶף", "וְצָרַרְתָּ הַכֶּסֶף", "וְנָתַתָּ בַּכֶּסֶף", וְרִיבָּה כָּל מִילֵּי. **שׁוּה פְּרוּטָה** — וְהֵיינוּ נְחֹשֶׁת. [**"קֹדֶשׁ" "קֹדֶשׁ" מִמַּעֲשֵׂר**] — בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי כְּתִיב "קֹדֶשׁ": "וּכֵל מַעֲשַׂר בָּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר" וְגוֹ', וּבְהֶקְדֵּשׁ כְּתִיב: "וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ". **וְיֵצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף** — וּמֵהָתָם גַּמְרִינַן קִדּוּשִׁין, דְּאָמְרִינַן: אֵין כֶּסֶף לְאָדוֹן זֶה, וְיֵשׁ כֶּסֶף לְאָדוֹן אַחֵר. **קָצוּב** — דְּאִיכָּא שְׁלֹשִׁים חֲמִשִּׁים. אֲבָל בְּכָל הַנֵּר דְּפַרְכִינַן — לֵיכָּא קָצוּבָה. **הַתּוֹקֵעַ** — הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵירוֹ בְּאָזְנוֹ, לְשׁוֹן מוֹרֶה בְּבָבָא קַמָּא. וְכֵן שְׁמַעְתָּא: תּוֹקֵעַ מַמָּשׁ, שְׁתָּקַע מִפִּיו בְּאָזְנוֹ. וְרָאִיהּ לְלַשּׁוֹן מוֹרֶה בְּבָבָא קַמָּא. וְכֵן שְׁמַעְתָּא: "אֵל תְּדֵי בְּתוֹקְעֵי כַּף" — שֶׁמְּכִין בְּכַפָּם עַל כַּף חֲבֵירֵיהֶם לְהִזּוֹת עֲרָבִים בְּשֵׁבִיל אֲחֵרִים. וְקָא מְשַׁמַּע לָן רַב אַשִׁי, דְּלָא תֵּימָא סֶלַע צוֹרִי לֵיתֵי לֵידֵיהּ, דְּהוּא אַרְבַּע זוּזֵי, אֶלָּא סֶלַע מְדִינָה דְּהוּא פַּלְגָּא דִּזּוּזָא.

זוזא

כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: **וְיִנַּסֵּךְ אֹתָם לַה׳**, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: **וַיַּסֵּךְ**. מַאן דְּמַר: **וַיַּסֵּךְ** – מְסַיֵּיעַ לְרַבִּי חִיָּיה בַּר בָּא. מַאן דְּמַר: **וְיִנַּסֵּךְ** – מְסַיֵּיעַ לְבַר קַפָּרָא.

רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי: הֵילְכוֹת שְׁבוּיִים נִצְרְכָה לוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי אוֹמֵר: בִּנְיָין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִתְאַוָּה.

הֲלָכָה ו׳

מתני׳ לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים, אֶלָּא שְׁמוֹנָה עָשְׂרֵה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מַרְבֶּה הוּא לוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ מְסִירוֹת אֶת לִבּוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אַחַת וְהִיא מְסִירָה אֶת לִבּוֹ – הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר (דברים יז) **וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים**? דַּאֲפִילּוּ כַּאֲבִיגַיִל.

וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ. **וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ**, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן אַפְּסַנְיָיא.

וְכוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לְשְׁמוֹ. יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה – וְהוּא עִמּוֹ. נִכְנָס – וְהוּא עִמּוֹ. יוֹשֵׁב בַּדִּין – וְהוּא אֶצְלוֹ. מֵיסֵב – וְהוּא בְּנֶגְדּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז): **וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו.**

אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ. וְאֵין רוֹאִין אוֹתוֹ עָרוֹם, וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּר, וְלֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז): **שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ** – שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ.

גמרא רַב כַּהֲנָא אָמַר: עַל שֵׁם: **הַשִּׁשִּׁי יִתְרָעֵם לְעֶגְלָה** (שמואל ב ג, ח). וּמַה כְּתִיב תַּמָּן (שם יב, ח) **וְאִם מְעַט, וְאֹסִפָה לְךָ כָּהֵנָּה וְכָהֵנָּה.**

לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ. עַל שֵׁם: **וַיְעַקֵּר דָּוִד אֶת כָּל הָרֶכֶב וְגוֹ׳.**

וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ, אֶלָּא כְּדֵי לִיתֵּן אַפְּסַנְיָיא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: וּבִלְבַד אַפְּסַנְיָיא שֶׁל שָׁנָה זוּ בִּלְבַד.

אָמַר רַבִּי אַחָא: אָמַר שְׁלֹמֹה:

[דף י״ג ע״א]

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שָׁשָׁחָקָה עֲלֵיהֶן מִידַּת הַדִּין – חִילַּלְתִּים. **לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים,** וּכְתִיב (מלכים א יח) **וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת.** רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אָמַר: אָהַב מַמָּשׁ לְזִנּוּת.

חֲנַנְיָה בֶּן אֲחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַל שֵׁם (דברים ז) **לֹא תִתְחַתֵּן בָּם.**

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לְמוֹשְׁכָן לְדִבְרֵי תוֹרָה וּלְקָרְבָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה. רַבִּי לְעָזָר אוֹמֵר: עַל שֵׁם: (נחמיה יג) **גַּם אוֹתוֹ הֶחֱטִיאוּ הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת.** אַשְׁכַּח תֵּימַר: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי וַחֲנַנְיָה וְרַבִּי לְעָזָר – חָדָא. וְרַבִּי יוֹסֵי פְּלִיג עַל תְּלָתֵיהוֹן.

לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים. וּכְתִיב (מלכים א ה) **וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבָּעִים אֶלֶף אֲרֻוֹת סוּסִים לְמֶרְכָּבוֹ וּשְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים** – בַּטְלָנִים הָיוּ. וְהַהֲדְיוֹט – מוּתָּר בְּכוּלָּן.

וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאוֹד. וּכְתִיב (מלכים א י) **וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַם כָּאֲבָנִים.** וְלֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה: אַבְנֵי עֲשָׂר אַמּוֹת וּשְׁמוֹנָה אַמּוֹת.

תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: אֲפִילּוּ מִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה – לֹא הָיוּ שֶׁל כֶּסֶף אֶלָּא שֶׁל זָהָב. וּמַה טַּעַם? אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה.

כְּתִיב (קהלת ב): **לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל.** אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִשְׁלֹמֹה: מַה עֲטָרָה זוֹ בְּרֹאשְׁךָ? רֵד מִכִּסְאִי. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה אָמַר: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָרַד מַלְאָךְ וְנִדְמָה כִּדְמוּת שְׁלֹמֹה, וְהֶעֱמִידוֹ מִכִּסְאוֹ וְיָשַׁב תַּחְתָּיו, וְהָיָה מְחַזֵּר עַל בָּתֵּי כְנֵיסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וְאוֹמֵר (קהלת א): **אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָם.** וַהֲווֹ מְרִין לֵיהּ מַלְכָּא יָתִיב עַל כַּסֵּילְיוֹן דִּידֵיהּ, וְתֵימַר: **אֲנִי קֹהֶלֶת**? וְהָיוּ מַכִּין אוֹתוֹ בְּקָנֶה, וּמְבִיאִין לְפָנָיו קְעָרָה גְּרִיסִין. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר: **וְזֶה הָיָה חֶלְקִי.** אִית דְּמָרִין: חוּטְרָא. וְאִית דְּמָרִין: קַנְיָא. אִית דְּמָרִין: קוֹשַׁרְתֵּיהּ.

וּמִי קִיטְרְגוּ? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: יו״ד שֶׁבִּ**יַרְבָּה** קִיטְרְגוּ.

תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי: עָלָה סֵפֶר מִשְׁנָה תּוֹרָה וְנִשְׁתַּטֵּחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים! כָּתַבְתָּ בְּתוֹרָתֶךָ, כָּל דְּיָיתֵיקֵי שֶׁבָּטְלָה מִקְצָתָהּ – בָּטְלָה כּוּלָּהּ. וַהֲרֵי שְׁלֹמֹה מְבַקֵּשׁ לַעֲקוֹר יו״ד מִמֶּנִּי! אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שְׁלֹמֹה וְאֶלֶף כַּיּוֹצֵא בּוֹ – בְּטֵילִין, וְדָבָר מִמְּךָ – אֵינוֹ בָּטֵל.

רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא: יו״ד שֶׁנָּטַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵאִמֵּנוּ שָׂרָה – נִיתַּן חֶצְיוֹ עַל שָׂרָה וְחֶצְיוֹ עַל אַבְרָהָם.

תָּנֵי רַבִּי הוֹשַׁעְיָה: עָלָה יו״ד וְנִשְׁתַּטֵּחַ לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָמַר: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים! עֲקַרְתַּנִי מִן הַצַּדָּקֶת הַזֹּאת! אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: צֵא לְךָ, לְשֶׁעָבַר הָיִיתָ נָתוּן בְּשֵׁם נְקֵיבָה וּבְסוֹף תֵּיבָה, חַייָךְ שֶׁאֲנִי נוֹתְנָן בְּשֵׁם זָכָר וּבְרֹאשׁ תֵּיבָה. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר יג): **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ.**

וְכוֹתֵב סֵפֶר תּוֹרָה לִשְׁמוֹ. שֶׁלֹּא יְהֵא נֵיאוּת לֹא בְּשֶׁל אָבִיו וְלֹא בְּשֶׁל רַבּוֹ. וּמַגִּיהִין אוֹתוֹ מִסֵּפֶר עֶזְרָה עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד.

יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה וְהִיא עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז) **וְהָיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו.** וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמַה אִם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה עָסוּק בְּצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל – נֶאֱמַר בּוֹ **וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו,** הַהֶדְיוֹט – עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

כַּיּוֹצֵא בּוֹ, נֶאֱמַר בִּיהוֹשֻׁעַ (יהושע א): **וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה.** וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמַה אִם יְהוֹשֻׁעַ שֶׁעוֹסֵק בְּצוֹרְכֵי יִשְׂרָאֵל – נֶאֱמַר בּוֹ: **וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה,** הֶדְיוֹט – לֹא כָּל שֶׁכֵּן.

מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל – אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין לֹא בְּכִתְרוֹ, וְלֹא בְּשַׁרְבִיטוֹ, וְלֹא בְּאֶחָד מִכָּל מִשַּׁמְּשָׁיו.

וּכְשֶׁמֵּת – כּוֹלָן נִשְׂרָפִין לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לד): **בִּשְׂלוֹם תָּמוּת, וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ יְשָׂרְפוּ עָלֶיךָ.**

וְאֵין רוֹאִין אוֹתוֹ עָרוֹם, וְלֹא כְּשֶׁמִּסְתַּפֵּר, וְלֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ. עַל שֵׁם (ישעיהו לג): **מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ.**

רַבִּי חֲנִינָה סְלַק גַּבֵּי רַבִּי יוּדָן נְשִׂיָּיא נְפַק לְגַבֵּיהּ לָבוּשׁ אוֹתְנִיתֵיהּ אָמַר לֵיהּ חֲזוֹר וּלְבוֹשׁ לָגִין דִּידָךְ מִשּׁוּם **מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ.**

רַבִּי יוֹחָנָן סְלַק גַּבֵּי רַבִּי יוּדָן נְשִׂיָּיא, נְפַק לְגַבֵּיהּ בַּהֲלוּקָא דְּכִיתְנָא. אָמַר לֵיהּ: חֲזוֹר וּלְבוֹשׁ חֲלוּקָךְ דְּעַמְרָא, מִשּׁוּם **מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ וְגוֹ'.** מִי נְפַק, אָמַר לֵיהּ: אִיתֵי עַטְעָמָה. אָמַר לֵיהּ: שְׁלַח וְאַיְתֵי לָךְ מְנַחֵם טַלְמָא, דִּכְתִיב (משלי לא)

[דף י"ג ע"ב]

וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ.

מִי נְפַק, חֲמָא רַבִּי חֲנִינָה בַּר סִיסַי מְפַצַּע קִיסִין. אָמַר לֵיהּ: רַבִּי! לֵית הוּא כְּבוֹדָךְ! אָמַר לֵיהּ: וּמַה נֶיעֱבֵיד וְלֵית לִי מַאן דְּמְשַׁמְשׁוּנִי. אָמַר לֵיהּ: אִין לָא חֲוָה לָךְ מַאן דְּמְשַׁמְשִׁיךְ, לָא מְקַבְּלָה עָלָךְ מִתְמַנְיָיא.

תִּירְגֵּם יוֹסֵי מָעוֹנִי בִּכְנִישְׁתָּא בְּטִבֶּרְיָה: **שִׁמְעוּ זֹאת הַכֹּהֲנִים.** לָמָּה לֵית אַתּוּן לָעֵין בְּאוֹרַיְיתָא? לָא יְהַבִית לְכוֹן כ"ד מַתְּנָתָא? אָמְרוּ לֵיהּ: לֹא יָהַבִין לָן כְּלוּם.

וְהַקְשִׁיבוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל, לָמָּה לֵית אַתּוּן יְהָבִין כ"ד מַתְּנָתָא דְּפַקֵּידַת יַתְכוֹן בְּסִינַי? אָמְרוּ לֵיהּ: מַלְכָּא נָסֵיב כּוֹלָא! **וּבֵית הַמֶּלֶךְ הַאֲזִינוּ כִּי לָכֶם הַמִּשְׁפָּט.** לָכֶם אָמַרְתִּי (דברים יח): **וְזֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים**?! עָתִיד אֲנִי לֵישֵׁב עִמָּהֶן בַּדִּין, וּלְפָטְקָן וּלְאַבְּדָן מִן הָעוֹלָם.

שָׁמַע רַבִּי יוּדָן נְשִׂיָּיא, וְכָעַס. דְּחַל וַעֲרַק. סַלְקוּן רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ לְפַיִּים לֵיהּ. אָמְרוּ לֵיהּ: רַבִּי, גַּבְרָא רַבָּא הוּא. אָמַר לֵיהּ: אֵיפְשָׁר כָּל מַאן דְּנָא שָׁאֵיל לֵיהּ, הוּא מְגִיב לִי? אָמְרוּ לֵיהּ: אִין!

אָמַר לֵיהּ: מַהוּ דֵּין דִּכְתִיב (הושע ב, ז): **כִּי זָנְתָה אִמָּם.** וְכִי שָׂרָה אִמֵּנוּ זוֹנָה הָיְיתָה? אָמַר לֵיהּ: כַּבַּת – בֶּן אִמָּהּ, כְּאִמָּהּ – בְּתָהּ. כְּדוֹר – בֶּן הַנָּשִׁיא, כְּנָשִׁיא – בֶּן הַדּוֹר. כַּמְזִבְּחַ – כֹּהֲנָיו. כַּהֲנָא אָמַר: בֶּן כְּגִנְּתָהּ – בֶּן גַּנָּבָה. אָמַר לֵיהּ: לָא טָב דְּקָלִיל לִי דְּלָא בְּאַפּוֹי חַד זִמַּן, אֶלָּא בְּאַפַּיי תְּלָתָא זִימְנִין!

אָמַר לֵיהּ: מַהוּ דֵּין דִּכְתִיב (יחזקאל יב): **הִנֵּה כָּל הַמּוֹשֵׁל עָלַיִךְ יִמְשׁוֹל לֵאמֹר כְּאִמָּהּ בִּתָּהּ.** וְכִי אִימְּינוּ לְאָה זוֹנָה הָיַית, דִּכְתִיב **וַתֵּצֵא דִינָהּ**? אָמַר לֵיהּ: לְפוּם דִּכְתִיב: **וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ,** פָּשְׁטִין יְצִיאָה מִיְּצִיאָה.

רַבִּי חִזְקִיָּה חֲוָה מְהַלֵּךְ בְּאוֹרְחָא, פְּגַע בֵּיהּ חַד כּוּתִי, אָמַר לֵיהּ: רַבִּי! אַתְּ הוּא רַבְּהוֹן דְּיִהוּדָאֵי? אָמַר לֵיהּ: אִין! אָמַר לֵיהּ: חֲמֵי מַה כְּתִיב (דברים יז): **שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ.** אָשִׂים אֵין כְּתִיב, אֶלָּא **תָּשִׂים,** דְּאַתְּ שַׁוֵּי עָלָךְ.

חַדְרָן עָלָךְ פֶּרֶק כֹּהֵן גָּדוֹל

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

הֲלָכָה א' מתני' דִּיגֵי מָמוֹנוֹת – בִּשְׁלֹשָׁה. זֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד, וְזֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד, וּשְׁנֵיהֶן בּוֹרְרִין לָהֶן עוֹד אֶחָד; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שְׁנֵי הַדַּיָּינִים בּוֹרְרִין לָהֶן עוֹד אֶחָד.

גמרא אָמַר רַבִּי זֵירָא: שֶׁמּוֹתוֹךְ שֶׁבֵּירְרוּ – מְרַדֵּף זְכוּתוֹ.

מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר? כִּדֵי שֶׁיִּתְבָּרְרוּ שְׁלָשְׁתָּן מִדַּעַת אַחַת.

וּמַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן? לָאו כּוֹלָּא מִינָּךְ מִיבְּחַר וּמֵיסַב מָה דְּאַתְּ בָּעֵי, אֶלָּא אֲנָא וְאַתְּ מַבְחָרִין וּמָסְבִין מָה דְּנָן בָּעְיִין.

וְקַשְׁיָא עַל דְּרַבָּנָן, מֵת אֶחָד, לֹא נִמְצְאוּ שְׁלָשְׁתָּן מִתְבָּרְרִין מִדַּעַת אַחַת?!

[דף י"ד ע"א]

הֲלָכָה ב'

מתני' זֶה פּוֹסֵל דַּיָּינוֹ שֶׁל זֶה, וְזֶה פּוֹסֵל דַּיָּינוֹ שֶׁל זֶה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהוּא מֵבִיא עֲלֵיהֶן רְאָיָה שֶׁהֵן קְרוֹבִים אוֹ פְּסוּלִין. אֲבָל אִם הָיוּ כְּשֵׁרִים אוֹ מוּמְחִין מִפִּי בֵּית דִּין – אֵינוֹ יָכוֹל לְפוֹסְלָן.

גמרא כֵּינִי מַתְנִיתָא: זֶה פּוֹסֵל דַּיָּינוֹ שֶׁל זֶה, הָא דַּיָּינוֹ – לֹא.

רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁבְּסוּרְיָא אָמְרוּ, הָא בְּדִינֵי תוֹרָה – לֹא.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ בְּדִינֵי תוֹרָה. הֵיכִי אָמְרִין? תְּרֵין בְּנֵי נָשׁ הֲווֹ לוֹן דִּין בְּאַנְטוֹכְיָא. אָמַר חַד לְחַבְרֵיהּ: מַה דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר – מְקַבֵּל עָלַי. שָׁמַע רַבִּי יוֹחָנָן, וּמַר: לֹא כָּל מִינֵיהּ מִיטְרְפָא בַּעַל דִּינֵיהּ, אֶלָּא שָׁמְעִין מִילֵּיהוֹן תַּמָּן, וְאִין חֲוָות צוֹרְכָא, כָּתְבִין וּמְשַׁלְּחִין עוּבְדָא לְרַבָּנָן.

אָמַר רַבִּי לְעָזָר: זֶה אָמַר בְּטִיבֶּרְיָא, וְזֶה אָמַר בְּצִיפּוֹרִי, שׁוֹמְעִין לָזֶה שֶׁאָמַר בְּטִיבֶּרְיָא.

וּלְעוֹלָם זֶה פּוֹסֵל וְזֶה מֵבִיא? אָמַר רַבִּי זֵירָא: בְּטִפֵּילָה שָׁנוּ. אָמַר רַבִּי לָא: וְהָאי דָּמַר רַבִּי לְעָזָר: זֶה אוֹמֵר בְּטִיבֶּרְיָא, וְזֶה אוֹמֵר בְּצִיפּוֹרִי – בְּאֵינוּן דַּהֲווֹן יְתִיבִין בַּהֲדָא מַשְׁכְּנָא, מִן הָכָא לְהָכָא – שִׁבְעָה מִילִּין, מִן הָכָא לְהָכָא – תִּשְׁעָה מִילִּין.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְאַתְּ שְׁמַע מִינָּהּ, תְּרֵין בְּנֵי נָשׁ הֲווֹ לוֹן דִּין בְּטִיבֶּרְיָה, זֶה אוֹמֵר: בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל, וְזֶה אוֹמֵר: בְּבֵית דִּין הַקָּטָן – שׁוֹמְעִין לָזֶה שֶׁאָמַר: בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל.

הֲלָכָה ג'

מתני' זֶה פּוֹסֵל עֵדָיו שֶׁל זֶה, וְזֶה פּוֹסֵל עֵדָיו שֶׁל זֶה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהוּא מֵבִיא עֲלֵיהֶם רְאָיָה שֶׁהֵן קְרוֹבִין אוֹ פְּסוּלִין. אֲבָל אִם הָיוּ כְּשֵׁרִים – אֵינוֹ יָכוֹל לְפוֹסְלָן.

גמרא רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: בֵּינִי מַתְנִיתָא: עֲדוֹ, הָא עֵידָיו – לֹא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ עֵידָיו, דְּתָנֵי: לְעוֹלָם מוֹסִיפִין דַּיָּינִים, עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. והדיינים יכולין לחזור בהן. נגמר הדין – אין יְכוֹלִין לַחֲזוֹר בָּהֶן.

מוֹדֶה רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁאִם אֵין שָׁם אֶלָּא הֵן – שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְפוֹסְלָן. אָמַר זְעֵירָא: וְהוּא וְאֶחָד מִן הַשּׁוּק מִצְטָרְפִין לִפְסוֹל עֲדוּת זֶה. רַבִּי חֲנִינָה בָּעֵי:

[דף י"ד ע"ב]

וְאֵין עֵד אֶחָד זוֹקְקוֹ לִשְׁבוּעָה מִכָּל מָקוֹם?

אָמַר רַבִּי זְעֵירָא: פָּסוּל – צָרִיךְ לִיפָּסֵל בְּבֵית דִּין. קָרוֹב – אֵין צָרִיךְ לִיפָּסֵל בְּבֵית דִּין.

אָמַר רָבָא בַּר בּוֹנָא בְּשֵׁם רַב: שְׁלֹשָׁה – כִּגְמַר דִּין.

הֲלָכָה ד'

מתני' אָמַר לוֹ: "נֶאֱמָן עָלַי אַבָּא". "נֶאֱמָנִין עָלַי אָבִיךָ". "נֶאֱמָנִין עָלַי שְׁלֹשָׁה רוֹעֵי בָקָר" – רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

הָיָה חַיָּיב לַחֲבֵירוֹ שְׁבוּעָה, וְאָמַר לוֹ: דּוֹר לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא לַחֲזוֹר בּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

גמרא אָמַר לוֹ: "נֶאֱמָן עָלַי אָבִיךָ". קִיבֵּל עָלָיו בִּפְנֵי שְׁנַיִם – יָכוֹל הוּא לַחֲזוֹר בּוֹ. בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה – אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

שְׁמוּאֵל אָמַר: בְּשֶׁלֹּא נָטַל מִזֶּה וְנָתַן לָזֶה. אֲבָל נָטַל מִזֶּה וְנָתַן לָזֶה – [אֵינוֹ] יָכוֹל הוּא לַחֲזוֹר בּוֹ.

[דף ט"ו ע"א]

רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמְרֵי: אֲפִילּוּ נָטַל מִזֶּה וְנָתַן לָזֶה – יָכוֹל הוּא לַחֲזוֹר בּוֹ.

קַיְטָה בְּמִקְטְיָא דְּנָקִיט קִיבֵּל עָלָיו – יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

רַבִּי חִייָה בַּר בָּא אָמַר: בְּשֶׁאָמַר לוֹ: "יֹאמַר לִי אָבִיךָ: וְאֵין לִי עִמְּךָ עֶסֶק". אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: "יֹאמַר אָבִיךָ: וַאֲנִי מְקַבֵּל עָלַי" – עִילָּא הָיָה רוֹצֶה לְהוֹדוֹת לוֹ.

רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה אָמַר: וַאֲפִילּוּ אָמַר: "יֹאמַר לִי אָבִיךָ וַאֲנִי מְקַבֵּל עָלַי" – לֹא מָצִינוּ עֲדוּת יוֹצֵא מִפִּי קָרוֹב.

הֲלָכָה ה' מתני' אֵלּוּ הֵן הַפְּסוּלִין: הַמְשַׂחֵק בְּקוּבְיָא, וְהַמַּלְוֶה בְּרִיבִּית, וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים, וְסוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית, וַעֲבָדִים.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִתְּחִילָּה הָיוּ קוֹרֵא אוֹתָן "אוֹסְפֵי שְׁבִיעִית". מִשֶּׁרַבּוּ הָאַנָּסִין – חָזְרוּ לִקְרוֹתָן "סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית".

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁאֵין לוֹ אוּמָנוּת אֶלָּא הִיא, אֲבָל יֵשׁ לוֹ אוּמָנוּת שֶׁלֹּא הִיא – הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

גמרא הַמְשַׁחֵק בְּקוּבְיָא – זֶה הַמְשַׁחֵק בִּפְסִיפְסִין. אֶחָד הַמְשַׁחֵק בִּפְשִׁיפְשִׁין, וְאֶחָד הַמְשַׁחֵק בְּקַלְיפֵּי אֱגוֹזִים וְרִימּוֹנִים, לְעוֹלָם אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ – עַד שֶׁיְּשַׁבֵּר פְּסִיפָסְיו וְיִבָּדֵק וְיַחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה.

הַמַּלְוֶה בְּרִיבִּית אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּקְרַע שְׁטָרוֹתָיו וְיִבָּדֵק וַיַּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה.

וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים. אֶחָד הַמַּמְרֶה יוֹנִים וְאֶחָד הַמַּמְרֶה שְׂאָר בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּשָּׁבְרוּ פְּנִימָיו וַיַּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה.

סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית. אֵי זֶהוּ תַּגָּר שְׁבִיעִית? זֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וּבָטֵל כָּל שְׁנֵי שָׁבוּעַ, כֵּיוָן שֶׁבָּא שְׁבִיעִית – הִתְחִיל מְפַשֵּׁט יָדָיו וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית.

וּלְעוֹלָם אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ – עַד שֶׁתַּגִּיעַ שְׁבִיעִית אַחֶרֶת וְיִבָּדֵק וַיַּחֲזוֹר בּוֹ חֲזָרָה גְּמוּרָה.

תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שְׁתֵּי שְׁבִיעִיּוֹת. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר:

[דף ט"ו ע"ב] חֲזָרַת מָמוֹן, לֹא חֲזָרַת דְּבָרִים, שֶׁיֹּאמַר לָהֶם: הֵא לָכֶם מָאתַיִם זֶה וַחֲלִקּוּם לַעֲנִיִּים מַה שֶּׁכִּנַּסְתִּי מִפֵּירוֹת עֲבֵירָה.

הוֹסִיפוּ עֲלֵיהֶן: הָרוֹעִין, וְהַחַמְנִין, וְהַגַּזְלָנִין, וְכָל הַחֲשׁוּדִין עַל הַמָּמוֹן – עֲדוּתָן בְּטֵילָה. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: וּבִלְבַד בְּרוֹעִין בְּהֵמָה דַּקָּה.

אָמַר רַב הוּנָא: מַאן תָּנָא מַפְרִיחֵי יוֹנִים? רַבִּי לְיֵעֶזֶר. דְּתָנֵינַן תַּמָּן: מַפְרִיחֵי יוֹנִים – פְּסוּלִין מִן הָעֲדוּת. אָמַר רַבִּי מָנָא קוּמֵי רַבִּי יוֹסֵי: עוֹד הָדָא דְּסַנְהֶדְרִין כְּרַבִּי לְיֵעֶזֶר? אֲמַר לֵיהּ: דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא. הָכָא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: יוֹדְעִין הָיִינוּ שֶׁפְּסוּל מֵעֲדוּת מָמוֹן מַה בָּא לְהָעִיד? אֶלָּא, כְּשֵׁם שֶׁפְּסוּל מֵעֲדוּת מָמוֹן – כָּךְ פְּסוּל מֵעֲדוּת נְפָשׁוֹת. וְעֵידֵי הַחֹדֶשׁ – כְּעֵידֵי נְפָשׁוֹת אִינּוֹן.

דְּתָנֵינָן: זֶה הַכְּלָל: כָּל עֲדוּת שֶׁאֵין אִשָּׁה כְּשֵׁירָה לָהֶן – אַף הֵן אֵינָן כְּשֵׁירִין לָהּ. מַאן תָּנֵיתָהּ? רַבָּנִין. רַבָּנִין כְּרַבִּי לְיֵעֶזֶר, מוֹדִין לֵיהּ וּפְלִיגִין עֲלוֹהִי? רַבִּי יוֹנָה בְּשֵׁם רַב הוּנָא אָמַר: כּוּלָּא כְּרַבִּי לְיֵעֶזֶר, וְאַתְיָיא אִילֵּין פְּלוּגְתָּא כְּאִילֵּין פְּלוּגְתָּא דְּתַנֵּי: עַד זוֹמֵם – פָּסוּל מִכָּל עֲדֵיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנִּמְצָא זוֹמֵם בְּעֵדוּת נְפָשׁוֹת, אֲבָל אִם נִמְצָא זוֹמֵם בְּעֵדוּת מָמוֹן – אֵין פָּסוּל אֶלָּא מֵאוֹתָהּ עֵדוּת בִּלְבַד. וּתְיָיא דְּרַבִּי יוֹסֵי – כְּרַבָּנִין, וּדְרַבִּי מֵאִיר – כְּרַבִּי לְיֵעֶזֶר.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִתְּחִילָּה לֹא הָיוּ קוֹרִין אוֹתָן אֶלָּא "אוֹסְפֵי שְׁבִיעִית". מִשֶּׁרַבּוּ הָאֲנָסִין חָזְרוּ לִקְרוֹתָן סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית.

אָמַר רַבִּי יוּדָן: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁאֵין לָהֶן אֶלָּא הִיא. אֲבָל יֵשׁ לוֹ אוּמָנוּת שֶׁלֹּא הִיא – חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. הֵיךְ עֲבִידָא? יוֹשֵׁב וּבָטֵל כָּל שְׁנֵי שָׁבוּעַ, כֵּיוָן שֶׁבָּאת שְׁבִיעִית, הִתְחִיל פּוֹשֵׁט אֶת יָדָיו וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית. אִם יֵשׁ עִמּוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת – כָּשֵׁר, וְאִם לָאו – פָּסוּל.

אֲבָל אִם הָיָה עָסוּק בִּמְלַאכְתּוֹ כָּל שְׁנֵי שָׁבוּעַ, כֵּיוָן שֶׁבָּאת שְׁבִיעִית, הִתְחִיל מְפַשֵּׁט אֶת יָדָיו וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִמּוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת – כָּשֵׁר.

רַבִּי בָּא בַּר זַבְדָּא, רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוּדָה דְּמַתְנִיתָא. אִיקְלַם רַבִּי בָּא בַּר זַבְדָּא דְּמַר שְׁמוּעָה מִשּׁוּם דְּזָעִיר מִינֵּיהּ.

[דף ט"ז ע"א]

תָּנֵי רַבִּי חִיָּיה לְחוּמְרָא: הֵיךְ עֲבִידָא? יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּמִלַּאכְתּוֹ כָּל שְׁנֵי שָׁבוּעַ, כֵּיוָן שֶׁבָּאת שְׁבִיעִית, הִתְחִיל מְפַשֵּׁט יָדָיו וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפֵירוֹת שְׁבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת – פָּסוּל.

לָא בְּדָא, רַבִּי בָּא בַּר זַבְדָּא, רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה דְּמַתְנִיתִין.

תַּפְנֵן – רַבִּי בָּא בַּר זַבְדָּא דְּמַר שְׁמוּעָה מִשּׁוּם זְעִיר מִינֵּיהּ, אוּף הָכָא – כֵּן! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי בּוֹן: תַּפְנֵן – אֵין מַלְכוּת אוֹנֶסֶת, בְּרֹם הָכָא – הַמַּלְכוּת אוֹנֶסֶת.

בָּרְאשׁוֹנָה כְּשֶׁהָיְתָה הַמַּלְכוּת אוֹנֶסֶת, הוֹרֵי רַבִּי יַנַּאי: שֶׁיִּהוּ חוֹרְשִׁין חֲרִישָׁה הָרִאשׁוֹנָה.

חַד מִן תַּמָּן לְעַכּוּ"ם הֲוָה אִיעֲבַר בִּשְׁמִיטְתָא, חַמְתוּן, רָמְיָין קוֹבְעָתֵיהּ: אֲמַר לוֹן, הַאִסְטוּ שָׁרָה מְרַדָּה שָׂרָא לְכוֹן מִירְמָא קוֹבְעָת.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר זַבְדִּי: קְשִׁיתַהּ קוּמֵי רַבִּי אַבָּהוּ: לֹא כֵן אָמַר זְעִירָא וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי. רַבִּי יִרְמְיָה, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: נִמְנוּ בַּעֲלִיַּית בֵּית נִתְזָה בְּלוֹד, עַל הַתּוֹרָה, מִנַּיִן, אִם אָמַר עוֹבֵד כּוֹכָבִים לְיִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, חוּץ מֵעֲבוֹדַת אֱלִילִים וְגִילּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים – יַעֲבוֹר וְאַל יֵיהָרֵג.

הָדָא דְּתֵימַר: בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ. אֲבָל בָּרַבִּים – אֲפִילּוּ עַל מִצְוָה קַלָּה אַל יִשְׁמַע לוֹ. כְּגוֹן פַּפּוּס וְלוּלְיָינוּס אָחִיו שֶׁנָּתְנוּ לָהֶן מַיִם בִּכְלֵי זְכוּכִית צְבוּעָה, וְלֹא קִיבְּלוּ מֵהֶן! אָמְרִי: לָא אִתְכַּוִּין מִשְׁמַדְתְּהוֹן, אֶלָּא מִגְּבֵי אַרְנוֹנִין.

כַּמָּה הֵן רַבִּים? רַבָּנָן דְּקֵיסָרִין אָמְרִין: עֲשָׂרָה. דִּכְתִיב (ויקרא כב) **וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.**

רַבִּי בִּינָא זְעִירָא, חַמּוּגֵיהּ פָּרֵי חוֹרֵי חֲמָרָא בְּשַׁבַּתָּא. רַבִּי יוֹנָה וְרַבִּי יוֹסֵי, הוֹרוּן לְמֵפֵי לְאַרְטִיקְנָם בְּשׁוּבַּתָּא.

אָמַר רַבִּי מַנִּי: קְשִׁיתַהּ קוּמֵי רַבִּי יוֹנָה אַבָּא: וְלֹא כֵן אָמַר רַבִּי זְעִירָא, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי, רַבִּי יִרְמְיָה, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק: נִמְנוּ בַּעֲלִיַּית בֵּית נִתְזָה וְכוּ'! לָא אִתְכַּוִּין מִשְׁמַדְתְּהוֹן, אֶלָּא אִיתְכַּוִּין מֵיכוֹל פִּיתָא חֲמִימָא.

כַּמָּה הֵן רַבִּים? רַבָּנִין דְּקֵיסָרִי אָמְרֵי: עֲשָׂרָה, דִּכְתִיב: **וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.**

רַבִּי אֲבוּנָא בָּעֵי רַבִּי אַמִּי: עַכּוּ"ם מַהוּ שֶׁיִּהוּ מְצוּוִין עַל קִידּוּשׁ הַשֵּׁם? אָמַר לֵיהּ: **וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** יִשְׂרָאֵל מְצוּוִין עַל קִידּוּשׁ הַשֵּׁם, וְאֵין הָעַכּוּ"ם מְצוּוִין עַל קִידּוּשׁ הַשֵּׁם.

רַבִּי נִיסַּי בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר שָׁמַע לָהּ מֵהָדָא (מלכים ב ה)

[דף ט"ז ע"ב]

לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח ה' לְעַבְדֶּךָ וְגוֹ'. יִשְׂרָאֵל מְצוּוִין עַל קִידּוּשׁ הַשֵּׁם, וְאֵין הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים מְצוּוִין עַל קִידּוּשׁ הַשֵּׁם.

רַבִּי בָּא בַּר זְמִינָא, הֲוָה מְחַיֵּט גַּבֵּי חַד בַּר נַשׁ בְּרוֹמִי, אַיְיתֵי לֵיהּ בְּשַׂר נְבֵילָה, אֲמַר לֵיהּ: אֲכוֹל. אֲמַר לֵיהּ: לֵי נָא אָכֵיל. אֲמַר לֵיהּ: אֲכוֹל, דְּלָא בֵּן, אֲנָא קָטֵיל לָךְ. אֲמַר לֵיהּ: אֵין בָּעֵית מִיקְטוֹל – קְטוֹל, דְּלֵי נָא אָכֵיל בְּשַׂר נְבֵילָה! אֲמַר לֵיהּ: מַאן מוֹדַע לָךְ דְּאִילּוּ אֲכַלְתָּהּ חֲוֵינָה קָטְלִין לָךְ, אִי יְהוּדִי יְהוּדִי, אִי אֲרַמַּאי אֲרַמַּאי. אָמַר רַבִּי מָנָא: אִילּוּ הֲוָה רַבִּי בָּא בַּר זְמִינָא שָׁמַע מִילֵּיהוֹן דְּרַבָּנָן – מֵיזַל הֲוָה בַּהֲדָא.

טְיֵיב בִּזְמַן זֶה מַהוּ? רַבִּי יִרְמְיָה סָבַר מֵימַר: בָּטֵל הַדִּין – בָּטְלָה גְּזֵירְתָא. רַבִּי יוֹסֵי סָבַר מֵימַר: לְעוֹלָם הַגְּזֵירָה בִּמְקוֹמָהּ, עַד שֶׁיַּעֲמִיד בֵּית דִּין אַחֵר וִיבַטְּלָהּ.

וְדִכְוָותָהּ, מֵאֵימָתַי אָדָם זוֹכֶה לִפֵּירוֹתָיו בַּשְּׁבִיעִית? רַבִּי יִרְמְיָה סָבַר מֵימַר: מִשֶּׁיִּתְּנֵם לְתוֹךְ פִּיו. רַבִּי יוֹסֵי סָבַר מֵימַר: אֲפִילּוּ נְתוּנִים בְּתוֹךְ פִּיו – לֹא זָכָה, סָבַר דִּינוּן דִּידֵיהּ, וְלֵית אִינּוּן דִּידֵיהּ.

רַבִּי מָנָא, כַּד עָאל פְּרוֹקְלָא בְּצִפּוֹרִי, הוֹרֵי מַפְקָא נַחְתּוֹמַיָּא בְּשׁוּקָא. רַבָּנִין דְּעָוֶה הוֹרוּ, מֵפֵי חֲמִיעַ בְּפִיסְחָא.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי בּוֹן: אֲנִי (קהלת ח) **פִּי מֶלֶךְ שְׁמֹר,** אֲנִי פִּי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְלָכִין אֶשְׁמוֹר, שֶׁאָמַר לִי בְּסִינַי (שמות כ): **אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ. וְעַל דִּבְרַת – לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פָּנָי. שְׁבוּעַת אֱלֹהִים – לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא.** כַּד כַּד [בַּדָּבָר הַזֶּה נִבְוֹא הַהוּא גַּבְרָא וְהָהֵן כַּלְבָּא שְׁנֵיהֶן שָׁוִין.

רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם רַב: חֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה.

הֲלָכָה ו׳

מתני׳ וְאֵלּוּ הֵן הַקְּרוֹבִים: אָחִיו, וַאֲחִי אָבִיו, וַאֲחִי אִמּוֹ, וּבַעַל אֲחוֹתוֹ, וּבַעַל אֲחוֹת אָבִיו, וּבַעַל אֲחוֹת אִמּוֹ, וְחָמִיו, וְגִיסוֹ. הֵן, וּבְנֵיהֶן, וְחַתְנֵיהֶן. וְחוֹרְגוֹ לְבַדּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: זוֹ מִשְׁנַת רַבִּי עֲקִיבָה. אֲבָל מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה – דּוֹדוֹ וּבֶן דּוֹדוֹ, וְכָל הָרָאוּי לְיוֹרְשָׁיו. וְכָל הַקָּרוֹב לוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

חָיָה קָרוֹב וְנִתְרַחֵק – כָּשֵׁר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ מֵתָה בִתּוֹ וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים מִמָּקוֹם – חֲרֵי זֶה קָרוֹב.

גמרא מִכְּיוָן דְּתָנֵינָן: אָחִיו, מַה צוֹרְכָה לְמֵיתְנֵי אֲחִי אָבִיו? לוֹמַר: בְּנוֹ וַחֲתָנוֹ שֶׁל חֲתַן אֲחִי אָבִיו.

[דף י"ז ע"א]

מִכְּיוָן דְּתָנֵינָן: אָחִי אָבִיו, מַה צוֹרְכָה לְמֵימְרָא אָחִי אִמּוֹ? לוֹמַר: בְּנוֹ וַחֲתָנוֹ שֶׁל חֲתַן אָחִי אִמּוֹ.

מִכְּיוָן דְּתָנֵינָן: בַּעַל אֲחוֹתוֹ, מַה צוֹרְכָה לְמֵימְרָא בַּעַל אֲחוֹת אָבִיו? לוֹמַר: בְּנוֹ וַחֲתָנוֹ שֶׁל חֲתַן בַּעַל אֲחוֹת אָבִיו.

מִכְּיוָן דְּתָנֵינָן בַּעַל אֲחוֹת אָבִיו, מַה צוֹרְכָה לְמֵימְרָא בַּעַל אֲחוֹת אִמּוֹ? לוֹמַר, בְּנוֹ וַחֲתָנוֹ שֶׁל חֲתַן בַּעַל אֲחוֹת אִמּוֹ.

וְתָנֵינָן: חוֹרְגוֹ! לְבַדּוֹ. רַב אָמַר: אִם חֲתַן חֲמוֹתוֹ – אָסוּר, בַּעַל חוֹרַגְתּוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן! תִּיפָּתֵר: שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנִים וַחֲתָנִים מִמֶּנּוּ.

אֲגִיסוֹ, אִית תַּנֵּיי תָּנֵי: יֵשׁ לוֹ בָּנִים וַחֲתָנִים. אִית תַּנֵּיי תָּנֵי: אֵין לוֹ בָּנִים וַחֲתָנִים. מַאן דָּמַר: יֵשׁ לוֹ בָּנִים וַחֲתָנִים – מִמֶּנָּה. וּמַאן דָּמַר: אֵין לוֹ בָּנִים וַחֲתָנִים – מִמָּקוֹם אַחֵר.

רַב נָפַק לְמֵיתְרֵי מַשְׁכּוּן לְרַבִּי חִיָּיה רַבָּה. עָבַר בְּחַד אֲתַר, וְאַשְׁכַּח רַבִּי יוֹחָנָן יָתֵיב וּמַקְשֵׁי: תָּנֵינָן: חוֹרְגוֹ לְבַדּוֹ. אֵשֶׁת חוֹרְגוֹ מַהוּ? בַּעַל חוֹרַגְתּוֹ מַהוּ? אִשָּׁה בְּבַעֲלָהּ, וּבַעַל בְּאִשְׁתּוֹ? וְקָמַת אֵשֶׁת חוֹרְגוֹ – בְּחוֹרְגוֹ, וְהַבַּעַל – בְּאִשָּׁה.

רַב חִסְדָּא בָּעֵי: דּוֹר שְׁלִישִׁי – מַהוּ שֶׁיְּהֵא מוּתָּר בְּאֵשֶׁת רִאשׁוֹן? מִשָּׁה – מַהוּ שֶׁיְּהֵא מוּתָּר בְּאֵשֶׁת פִּינְחָס? רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מְקַבְּלִין דּוֹר שֵׁנִי וְדוֹר שְׁלִישִׁי מִדּוֹחֲק. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ מֵרִיעָה. כַּהֲדָא אֲגִיסֵיהּ דְּרַב הוּנָּא הֲוָה לֵיהּ דִּין עִם חַד בַּר נָשׁ, אָמַר: כָּל מַה דְּרַב הוּנָּא אָמַר, אֲנָא מְקַבֵּל עֲלַי. שָׁמַע רַב הוּנָּא וְאָמַר, כְּהָדֵין יוֹדָעֲנִי כְּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ מִלְּמַעְלָן כָּךְ אָמְרוּ מִלְּמַטָּן.

רַב יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה.

הֲלָכָה ז' מתני' הָאוֹהֵב, וְהַשּׂוֹנֵא. אֵי זֶהוּ הָאוֹהֵב? זֶה שׁוֹשְׁבִינוֹ. וְהַשּׂוֹנֵא? כֹּל שֶׁלֹּא דִיבֵּר עִמּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּאֵיבָה. אָמְרוּ לוֹ:

[דף י"ז ע"ב] לֹא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל כַּךְ.

גמרא רַבִּי טַבְלַיי, רַבִּי אַבִּינָא בְּשֵׁם רַב: בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה שָׁנוּ.

הֲלָכָה ח'

מתני' כֵּיצַד בּוֹדְקִין אֶת הָעֵדִים? הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן וּמְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן, וּמוֹצִיאִין אוֹתָן לַחוּץ, וּמְשַׁיְּירִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן, וְאוֹמֵר לוֹ: אֱמוֹר, הֵיאַךְ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה חַיָּיב לָזֶה? אִם אָמַר: "הוּא אָמַר לִי שֶׁאֲנִי חַיָּיב לוֹ". "אִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהִיא חַיָּיבֶת" – לֹא אָמַר כְּלוּם, עַד שֶׁיֹּאמַר: "בְּפָנַיִנוּ הוֹדָה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּיב לוֹ מָאתַיִם זוּז".

גמרא רַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: אִם הָיָה מִתְפַּוֵּין לְמִסּוֹר לוֹ עֵדוּת – עֵדוּתָן קַיֶּימֶת.

כֵּיצַד דָּנִין? הַדַּיָּנִין יוֹשְׁבִין. וְהַנִּידּוֹנִין עוֹמְדִין. וְהַתּוֹבֵעַ פּוֹתֵחַ בִּדְבָרָיו רִאשׁוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כד): **מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵיהֶם.**

וּמְנַיִין שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה? רַבִּי קִרְיסְפָּא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל: **יִגַּשׁ אֲלֵיכֶם,** יַגִּישׁ רְאָיוֹתָיו.

רַבִּי יוֹחָנָן בָּעֵי: בִּיבָמָה, מִי מְרַדֵּד אַחַר מִי? הֲתִיב רַבִּי לְעָזָר: וְהָכְתִיב (דברים כה): **וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה:** אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יָפֶה לִימְּדַנִי רַבִּי לְעָזָר.

רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ, רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי: הַתּוֹבֵעַ תּוֹבֵעַ, וְהַנִּתְבָּע מֵשִׁיב, וְהַדַּיָּן מַכְרִיעַ.

אָמַר רַבִּי סִימוֹן: צָרִיךְ הַדַּיָּן לִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ג): **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת זֶה בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְגוֹ'.**

רַב הוּנָא, כַּד הֲוָה חָמֵי סַהֲדֵי בְּכַוָּונָא – הֲוָה חָקַר. וְכַד הֲוָה חָמֵי דְּכַוָּונָא – הֲוָה מְכַוֵּון.

רַב הוּנָא מֵיקַל לְדַיָּינָא, דְּאָמַר מְקַבְּלִין עֲלֵיכוֹן חַד סָהִיד אֶלָּא יֵימְרוּן אִינּוּן.

רַב הוּנָא כַּד הֲוָה יָדַע זְכוּ לְבַר נַשׁ בְּדִינָא, וְלָא הֲוָה יָדַע לֵיהּ, הֲוָה פָּתַח לֵיהּ. עַל שֵׁם (משלי לא) **פָּתַח פִּיךָ לְאִלֵּם.**

רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: הַמַּכְמִין עֲדָיו אֲחוֹרֵי גָּדֵר – לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

כַּהֲדָא חַד בַּר נָשׁ אַשְׁגַּח לְמֵיגּוּם גּוֹ אֲרִיסְטוֹן. אָמַר לֵיהּ: הַב לִי מַה דְּאַתְּ חַיָּיב לִי! אָמַר לֵיהּ: אֵין! בָּתַר דְּקָמוֹן, אָמַר לֵיהּ: לֵי נָא חַיָּיב לְךְ כְּלוּם! אָמַר לֵיהּ: אִית לִי סַהֲדִין! אָמַר לֵיהּ: לָא אָמְרִית אֶלָּא בְּגִין דְּלָא מִיעַרְבַּב מִגּוֹסְתָּךְ. אָתָא קוּמֵי רַבִּי אַמִי, וּמָר הֲדָא דְּמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמַּכְמִין עֵידָיו אֲחוֹרֵי גָּדֵר – לֹא עָשָׂה כְּלוּם.

[דף י"ח ע"א]

הֲלָכָה ט'

מתני' הָיוּ מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִים אוֹתוֹ. נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶן מְכוּוָּנִין – נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: "זַבַּאי", וְאֶחָד אוֹמֵר: "חַיָּיב" – זַבַּאי. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: "חַיָּיב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "זַבַּאי" – חַיָּיב. אֶחָד אוֹמֵר: "זַבַּאי", וְאֶחָד אוֹמֵר: "חַיָּיב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "אֵינִי יוֹדֵעַ" – יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין. וַאֲפִילּוּ שְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין, וְאֶחָד אוֹמֵר: "אֵינִי יוֹדֵעַ" – יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִין.

גמרא מִיעוּט **שְׁעִירִים** – שְׁנַיִם (ויקרא טז) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **שְׁנֵי**? שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין.

כְּבָשִׂים, מִיעוּט כְּבָשִׂים – שְׁנַיִם. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **שְׁנֵי**? שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין.

מִיעוּט **צְפָּרִים** – שְׁנַיִם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **שְׁתֵּי**? שֶׁיִּהוּ שָׁווֹת.

מִיעוּט **חֲצוֹצְרוֹת** – שְׁתַּיִם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **שְׁתֵּי**? שֶׁיִּהוּ שָׁווֹת.

הֲתִיב רַבִּי חַגַּי לְרַבִּי יֶסָא: וְהָכְתִיב (דברים יט): **וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים,** מֵעַתָּה מִיעוּט אֲנָשִׁים שְׁנַיִם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **שְׁנֵי**? שֶׁיִּהוּ שָׁוִין!

וְהָכְתִיב (שם): **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם**. הֲרֵי גֵּר דָּן עִם מִי שֶׁאֵינוֹ גֵּר, יָתוֹם דָּן עִם מִי שֶׁאֵינוֹ יָתוֹם! אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר **שְׁנֵי**? מוּפְנֶה לְהַקִּישׁ וְלָדוּן מִמֶּנּוּ גְּזֵירָה שָׁוָה, נֶאֱמַר כָּאן **שְׁנֵי**, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (במדבר יא) **וַיִּשְׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים,** מַה לְהַלָּן – **אֲנָשִׁים** וְלֹא נָשִׁים, אַף כָּאן – **אֲנָשִׁים** וְלֹא נָשִׁים וְלֹא קְטַנִּים. הֲרֵי לְמַדְנוּ: שֶׁאֵין הָאִשָּׁה דָּנָה וְלֹא מְעִידָה.

רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵף: נֶאֱמַר כָּאן: **שְׁנֵי**, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: **שְׁנֵי**, מַה לְהַלָּן – עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן – עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים. אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **שְׁנֵי**? שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב, אֶחָד אוֹמֵר כָּל צוֹרְכוֹ, וְלֶאֱחָד אוֹמֵר לוֹ: קְצַר דְּבָרֶיךָ.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שָׁמַעְתִּי, שֶׁאִם רָצָה הַדַּיָּן לְהוֹשִׁיב אֶת שְׁנֵיהֶן – מוֹשִׁיב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אוֹמְרִין לוֹ: לְבוֹשׁ כְּשֵׁם שֶׁהוּא לָבוּשׁ, אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה לָבוּשׁ.

אָמַר רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַב הוּנָא: צְרִיכִין הָעֵדִים לַעֲמוֹד בְּשָׁעָה שֶׁמְּעִידִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט): **וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים**.

רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּהוּ: אַף הַנִּידּוֹנִין צְרִיכִין לַעֲמוֹד בְּשָׁעָה שֶׁמְּקַבְּלִין דִּינָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) **אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי ה׳**.

כְּתִיב (שם כד): **לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים,** וְהַלֹּא כְּבָר נֶאֱמַר (שם) **אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָת,** מַה תַּלְמוּד לוֹמַר **לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים**? לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת בְּעֵדוּת בָּנִים, וּבָנִים לֹא יוּמְתוּ בְּעֵדוּת אָבוֹת.

מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהוּ הָעֵדִים קְרוֹבִין שֶׁל נִידּוֹנִין? וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהוּ הָעֵדִים קְרוֹבִין זֶה לָזֶה? הַגַּע עַצְמְךָ, שֶׁאִם הוּזְמוּ לֹא מִפִּיהֶן נֶהֱרָגִין?!

וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהוּ הָעֵדִים קְרוֹבִין שֶׁל דַּיָּנִין? הַגַּע עַצְמְךָ, שֶׁאִם הוּזַם אֶחָד מֵהֶן, כְּלוּם נֶהֱרָג עַד שֶׁיּוּזַם חֲבֵירוֹ? אִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן – לֹא הָיָה נֶהֱרָג עַל פִּיו.

[דף י״ח ע״ב]

וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהוּ הַדַּיָּנִין קְרוֹבִין זֶה לָזֶה? אָמְרָה תוֹרָה: הֲרוֹג עַל פִּי עֵדִים, הֲרוֹג עַל פִּי דַּיָּנִין, מַה עֵדִים – אֵין קְרוֹבִין זֶה לָזֶה, אַף דַּיָּנִין – אֵין קְרוֹבִין זֶה לָזֶה.

אֵין לִי אֶלָּא אָבוֹת וּבָנִים, שְׁאָר קְרוֹבִין מִנַּיִן? אָמַר רַבִּי זְעִירָא: **וּבָנִים** – לְרַבּוֹת שְׁאָר קְרוֹבִין.

עַד בְּדוֹן כְּרַבִּי עֲקִיבָה, כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִנַּיִן? תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: **וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה** (במדבר לה)**,** שֶׁלֹּא יְהֵא הָעֵדָה, לֹא קְרוֹבֵי מַכָּה, וְלֹא קְרוֹבֵי מוּכֶּה.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: בֵּית דִּין גּוֹאֲלֵי הַדָּם, מִיכָּן – שֶׁלֹּא יְהוּ הַדַּיָּנִין קְרוֹבֵי הַנִּידּוֹנִין.

וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהוּ הָעֵדִים קְרוֹבֵי הַנִּידּוֹנִין? אָמְרָה תוֹרָה: הֲרוֹג עַל פִּי עֵדִים, הֲרוֹג עַל פִּי דַּיָּנִין, מַה הַדַּיָּנִין – אֵינָן קְרוֹבֵי הַנִּידּוֹנִין, אַף הָעֵדִים – לֹא יְהוּ קְרוֹבֵי הַנִּידּוֹנִין. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהוּ הָעֵדִים קְרוֹבִין זֶה לָזֶה? הַגַּע עַצְמְךָ: שֶׁהוּזְמוּ, לֹא מִפִּיהֶן הֵן נֶהֱרָגִין?!

בִּכְשֵׁירִים וְלֹא בִּפְסוּלִים. שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה): **אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ.** אֶת שֶׁמַּגִּיד – וַחֲבֵירוֹ מְשַׁלֵּם מָמוֹן. יָצָא פָּסוּל, שֶׁאֲפִילּוּ מַגִּיד – אֵין חֲבֵירוֹ מְשַׁלֵּם מָמוֹן.

בִּפְנֵי בֵית דִּין. לְהוֹצִיא עֵד אֶחָד.

בְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ: "הֲרֵי אַתְּ מְקוּבָּל עָלֵינוּ כִּשְׁנַיִם" יָכוֹל יְהֵא חַיָּיב? תַּלְמוּד לוֹמַר: **רָאָה אוֹ יָדַע** – אֶת שֶׁהוּא כָּשֵׁר לְהָעִיד עֵדוּת תּוֹרָה. יָצָא עֵד אֶחָד – שֶׁאֵין כָּשֵׁר לְהָעִיד עֵדוּת תּוֹרָה.

שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵית דִּין, **אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ** – אֶת שֶׁמַּגִּיד וּמְשַׁלֵּם מָמוֹן. יָצָא חוּץ לְבֵית דִּין, שֶׁאֲפִילּוּ מַגִּיד – אֵין חֲבֵירוֹ מְשַׁלֵּם מָמוֹן.

וּמְנַיִין לִשְׁנֵי עֵדִים? [תַּלְמוּד לוֹמַר: **וְהוּא עֵד**] הוּא וְעֵד אֶחָד, הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. וּכְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר: כָּל מָקוֹם שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה **עֵד** סְתָם – הֲרֵי הוּא בִּכְלַל שְׁנֵי עֵדִים, עַד שֶׁיּוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁהוּא עֵד אֶחָד.

אַשְׁכַּח תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עֵד אֶחָד [שְׁנֵי עֵדִים] מַהוּ לְחַיֵּיב עָלָיו מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּיטּוּי? אֶיפְשָׁר לוֹמַר, אַחֵר רָאוּי לְצָרְפוֹ וּלְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁבוּעַת עֵדוּת, וְאַתְּ מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּיטּוּי?

קָרוֹב – מַהוּ לְחַיְּבוֹ עָלָיו מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּיטּוּי?

[דף י"ט ע"א]

יֵיבָא כַּהֲדָא דְּמַר רַבִּי בָּא בַּר שְׁמוּאֵל: "שְׁבוּעָה שֶׁנָּתַן פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי מָנֶה". נִמְצָא שֶׁלֹּא נָתַן, מֵאַחַר שֶׁאֵין בְּיָדוֹ לַבָּא – אֵין בְּיָדוֹ לְשָׁעְבֵּר.

אוֹ כַּהֲדָא: אָמַר לוֹ: "הֵיכָן שׁוֹרִי"? אָמַר לוֹ: "אֵינִי יוֹדֵעַ מַה אַתָּה סָח"! וְהוּא שָׁמֵת, אוֹ נִשְׁבַּר, אוֹ נִשְׁבְּתָה, אוֹ אָבַד. "מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי"! וְאָמַר: "אָמֵן"! – פָּטוּר. רַב אָמַר: פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת פִּיקָדוֹן וְחַיָּיב בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵאַחַר שֶׁמְּצָוָה לַהֲפִיסוֹ – אֵין חַיָּיב מִשּׁוּם שְׁבוּעַת בִּיטּוּי. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַב אֵינוֹ מְצָוָה לַהֲפִיסוֹ? מְפַיְּיסוֹ עַל הָאֱמֶת וְאֵינוֹ מְפַיְּיסוֹ עַל הַשֶּׁקֶר.

תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: **וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ** – קָרְבָּן.

מְנָן לֵיהּ בֵּית דִּין? יָלְפִין אַגָּדָה אַגָּדָה. מַה אַגָּדָה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן – בֵּית דִּין, אַף כָּאן – בֵּית דִּין.

כַּהֲדָא: אֵין מְקַבְּלִין עֵדִים, אֶלָּא אִם כֵּן רָאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ בָּזֶה אַחַר זֶה. רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַב: מוֹדִין חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בְּעֵידֵי בְכוֹרָה וּבְעֵידֵי חֲזָקָה. רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַבִּי יִרְמְיָה: אַף בְּעֵידֵי סִימָנִין כֵּן.

מַה דְּפִשְׁטָא, בְּשֶׁזֶּה אוֹמֵר: "רָאִיתִי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בִּנְבוֹ". וְזֶה אוֹמֵר: "רָאִיתִי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּנַפּוֹ". אֶחָד אוֹמֵר: "רָאִיתִי שַׂעֲרָה אַחַת בִּנְבוֹ". וְאֶחָד אוֹמֵר: "רָאִיתִי שַׂעֲרָה אַחַת בִּכְרֵיסוֹ" – וְלֹא כְּלוּם. כָּל שֶׁכֵּן, גַּבּוֹ וְנַפּוֹ!

שְׁנַיִם אוֹמְרִים: ״רָאִינוּ שַׁעֲרָה אַחַת בְּגַבּוֹ״. וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: ״רָאִינוּ שַׁעֲרָה אַחַת בְּכְרֵיסוֹ״ – רַב יוֹסֵי, וְרַב הוֹשַׁעְיָה בַּר רַב שַׁמַּי. חַד אָמַר: פָּסוּל. וְחַד אָמַר: כָּשֵׁר. מַאן דָּמַר פָּסוּל – כְּמֵעִיד עַל חֲצִי סִימָן. וּמַאן דָּמַר כָּשֵׁר – אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא נָשְׂרוּ.

אֶחָד אוֹמֵר: ״שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּגַבּוֹ״. וְאֶחָד אוֹמֵר: ״שְׁתֵּי בְּכְרֵיסוֹ. רַבִּי בָּא אָמַר: דִּבְרֵי הַכֹּל – כָּשֵׁר. אָמַר רַבִּי חַגַּיי: דִּבְרֵי הַכֹּל – פָּסוּל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בְּמַחֲלוֹקֶת.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי חַגַּיי: הָא רַבִּי יוּדָן אָמַר דִּכְוָותִי! אָמַר לֵיהּ: וְעַל רַבֵּיהּ אֲנָא פָּלֵיג, כָּל שֶׁכֵּן עָלוֹי.

אָמַר רַבִּי מָנָא: יָאוּת אָמַר רַבִּי חַגָּא! אִילּוּ שְׁטַר שֶׁחָתוּם בְּאַרְבָּעָה חוֹתָמוֹת, וְקָרָא עָלָיו עַרְעָר, זֶה מֵעִיד עַל שְׁנַיִם, וְזֶה מֵעִיד עַל שְׁנַיִם, שֶׁמָּא כְּלוּם הוּא? וְאֵין כָּל חֲתִימָה צְרִיכָה שְׁנֵי עֵדִים?

[דף י״ט ע״ב]

וְהָכָא, כָּל סִימָן צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים.

רַבִּי חִינְנָא שָׁמַע לָהּ מִשְּׁנֵי חֲזָקָה. אִילּוּ אֶחָד מֵעִיד: שֶׁאֲכָלָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית. וְאֶחָד מֵעִיד: שֶׁאֲכָלָהּ רְבִיעִית חֲמִישִׁית וְשִׁשִּׁית, שֶׁמָּא כְּלוּם הוּא? וְאֵין כָּל חֲזָקָה וַחֲזָקָה צְרִיכָה שְׁנֵי עֵדִים? וְהָכָא, כָּל סִימָן וְסִימָן צָרִיךְ שְׁנֵי עֵדִים.

כַּהֲדָא: אֵין שׁוֹמְעִין מִן הָעֵדִים, אֶלָּא אִם כֵּן בָּאוּ שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי רִאשׁוֹן, וְלִכְשֶׁיָּבֹא שֵׁנִי – שׁוֹמְעִין אֶת דִּבְרָיו.

רַבִּי יוֹנָתָן חֲוָה יָתֵיב מַקְשֵׁי: אֵיפְשָׁר אִית הָכָא בַּר נָשׁ דְּשָׁמַע הֲלָכָה כְּרַבִּי נָתָן? אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה: הָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יָקִים אָמַר, יְקוּם לְעֵילּ! בֵּיוָן דִּסְלֵק, אָמַר לֵיהּ: שְׁמַעְתָּ הֲלָכָה כְּרַבִּי נָתָן? אָמַר לֵיהּ: שָׁמַעְתִּי, מוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לְרַבִּי נָתָן. אֲמַר לֵיהּ: וּלְהָדָא צוֹרְכָהּ? אָמַר לֵיהּ: וְלָא אִתְכַּוון רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה, אֶלָּא מַסְקָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יָקִים לְעֵילּ, בְּגִין דְּהוּא אֱינָשָׁא רַבָּא.

רַב חִסְדָּא בָּעֵי: מַהוּ לְקַבֵּל עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין? רַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי שַׁבְּתַי: מְקַבְּלִין עֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וְעָבְדִין לֵיהּ גְּזַר דִּין, אִם בָּא וְעִירְעֵר – עֲרָרוֹ קַיָּים.

אָדָם שֶׁשָּׁלְחוּ אַחֲרָיו בֵּית דִּין שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וְלֹא בָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: מְקַבְּלִין הָעֵדוּת בְּלֹא בַּעַל דִּין, וְעָבְדִין לֵיהּ גְּזַר דִּין. כַּהֲדָא כַּהֲנָא דָּמֵךְ, וּשְׁבַק יַרְתּוּ לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה, וְקַבִּיל רַבִּי לְעָזָר סָהֲדוּ דִּלָּא בְּאַפּוֹי, וּזְכֵי לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה. וְלֹא עוֹד: אֶלָּא דְּשָׁבַק סְפָרִים. כָּתַב רַבִּי לְעָזָר לְיָרְתוֹי: סְפָרִים שֶׁזָּכַת בָּהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָם חוּצָה לָאָרֶץ.

רַבִּי נִיסִּי בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר: אִם כָּתַב עַל מְנַת לְהוֹצִיא – מוֹצִיא.

רַבִּי חִיָּיה בַּר בָּא בְּעָא קוֹמֵי רַבִּי יוֹסֵי: מַהוּ לְהוֹצִיא? אָמַר לֵיהּ: לְעוּבְדָא מוֹצִיא. רַבִּי חִיָּיה בַּר בָּא בְּעָא קוֹמֵי רַבִּי יוֹסֵי: מַהוּ לְהוֹצִיא? אָמַר לֵיהּ: לְעוּבְדָא אַתְּ שָׁאֵיל לִי? אָמַר לֵיהּ: לָא, וּבְאִישׁ לְרַבִּי זְעִירָא דְּלָא אָמַר לֵיהּ עוּבְדָא, בְּגִין מֵידַע מַהוּ אָמַר.

רַבִּי יִרְמְיָה חֲוָה לֵיהּ דִּין עִם חַד בַּר נָשׁ, וְקַבְּלוּן לְשָׁהֲדַיָּיא דְּלָא בְּאַפּוֹי דְּרַבִּי יִרְמְיָה, וְחַיְּיבוּן לְרַבִּי יִרְמְיָה. וַחֲוָה יָתֵיב וּמְצַטַּעֲר, אֶיפְשָׁר מְקַבְּלִין עֵדִים בְּלֹא בַּעַל דִּין!

רַבִּי הוּנָא, רַבִּי פִּינְחָס, רַבִּי חִזְקִיָּה חוֹקוֹק, לָא עָלִין בְּפִירְקָא בְּהַהוּא יוֹמָא, דָּחַק רַבִּי הוּנָא וְעָאל, וְשָׁכַח רַבִּי יִרְמְיָה מִצַּטַּעֲר, וְאָמַר אֶיפְשָׁר מְקַבְּלִין עֵדִים בְּלֹא בַּעַל דִּין אֲפִילּוּ עִמָּהֶן בְּאוֹתָהּ הָעִיר? אָמַר לֵיהּ: כֵּן! חֲמַת דַּעְתּוּן דְּרַבָּנָן.

הֲלָכָה י׳ מתני׳ גָּמְרוּ אֶת הַדָּבָר, הָיוּ מַכְנִיסִין אוֹתָן. גָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּינִין אוֹמֵר: ״אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה זַכַּאי״. ״אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּיב״. וּמְנַיִן כְּשֶׁיֵּצֵא לֹא יֹאמַר: ״אֲנִי הוּא הַמְּזַכֶּה, וַחֲבֵירַי מְחַיְּיבִין, וּמָה אֶעֱשֶׂה וְרַבּוּ עָלַי״? עַל זֶה נֶאֱמַר (משלי יא): **הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סוֹד.**

[דף כ׳ ע״א]

גמרא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כּוֹפִין אֶת הַמְחַיֵּיב שֶׁיִּכְתּוֹב: ״זַכַּאי״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר: הַמְחַיֵּיב כּוֹתֵב: ״חַיָּיב״. וְהַמְזַכֶּה כּוֹתֵב: ״זַכַּאי״.

מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רֵישׁ לָקִישׁ! מְנַיִין כְּשֶׁיֵּצֵא לֹא יֹאמַר: אֲנִי מְזַכֶּה וַחֲבֵירַי מְחַיְּיבִין! מַה עֲבַד לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן? דְּלָא יְהֵא מַאן דְּהוּא מֵימַר כַּמָּה בָּעֵית מְזַכֶּה לְפִלּוֹנִי בְּדִינָא וְלָא שָׁבְקוּן לִי. מַאי טַעְמָא דְּרֵישׁ לָקִישׁ? דְּלָא יֵיתֵי חוֹרָן וְיִסְבּוֹר דִּכְוָותֵיהּ וְיֵימַר, אוּף פְּלָן הֲוָה תַּמָּן, אוּף הוּא טָעָה.

הֲלָכָה י״א מתני׳ כָּל זְמַן שֶׁהוּא מֵבִיא רְאָיָה – סוֹתֵר אֶת הַדִּין. אָמְרוּ לוֹ: ״כָּל רְאָיוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ, הָבֵא מִיָּד עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם״. הֵבִיא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם – סוֹתֵר, לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם – אֵינוֹ סוֹתֵר.

אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַה יַּעֲשֶׂה, לֹא מָצָא בְתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וּמָצָא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים?

אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָה: תַּמָּן – שֶׁאֶיפְשָׁר לָהֶן לְהוֹסִיף דִּינִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ. בְּרַם הָכָא – אִי אֶיפְשָׁר לָהֶן לְהוֹסִיף.

רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ תַּרְוַיְיהוֹן מְפָרְשִׁין: אֲפִילּוּ הָכָא – אֶיפְשָׁר לָהֶן לְהוֹסִיף.

הֲלָכָה י״ב

מתני׳ אָמְרוּ לוֹ: ״הָבֵא עֵדִים״. אָמַר: ״אֵין לִי עֵדִים״. ״הָבֵא רְאָיָה״. אָמַר: ״אֵין לִי רְאָיָה״. וּלְאַחַר זְמַן מָצָא עֵדִים וּמָצָא רְאָיָה – הֲרֵי זֶה אֵינָהּ כְּלוּם.

אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַה יַּעֲשֶׂה זֶה, לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים, וּמָצָא עֵדִים. לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְאָיָה, וּמָצָא רְאָיָה.

אָמְרוּ לוֹ: ״הָבֵא עֵדִים״. אָמַר: ״אֵין לִי עֵדִים״. ״הָבֵא רְאָיָה״. וְאָמַר: ״אֵין לִי רְאָיָה״. רָאָה שֶׁהוּא מִתְחַיֵּיב, וְאָמַר:

[דף כ׳ ע״ב]

״קָרְבוּ אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָעִידוּנִי״. אוֹ שֶׁהוֹצִיא רְאָיָה מִתּוֹךְ אֲפוּנְדָּתוֹ – הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ כְּלוּם.

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת חֻלִּין פֶּרֶק רְבִיעִי

א. בְּהֵמָה הַמְקֻשָּׁה לֵילֵד, הוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת רֹאשׁוֹ, וְהֶחֱזִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ, שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירוֹ - אָסוּר. חָתְכוֹ וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - הֲיָא מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה, וְהָעֻבָּר - אָסוּר. הוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ וְהֶחֱזִירוֹ - הֲרֵי הוּא כְּיָלוּד. הוֹצִיא יָדוֹ וַחֲתָכָהּ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ, מַה שֶּׁיָּצָא אָסוּר, וְשֶׁבִּפְנִים - מֻתָּר. חֹמֶר בְּאֵבָרִין מַה שֶּׁאֵין בָּעֻבָּרִין, וּבְעֻבָּרִין שֶׁאֵין בְּאֵבָרִין, שֶׁהָעֻבָּר הוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהֶחֱזִירוֹ - אָסוּר, הוֹצִיא יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ - מֻתָּר. חֹמֶר בָּאֵבָרִין, שֶׁהִמְחַתְּךָ אֶת הָעֻבָּר בְּמְעֵי אִמּוֹ - מֻתָּר בַּאֲכִילָה, מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת - אָסוּר. בְּהֵמָה הַמְקֻשָּׁה לֵילֵד וְהוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ, וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ - מֻתָּר. שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירָהּ - אָסוּר. חֲתָכָהּ וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ, מַה שֶּׁיּוֹצֵא - אָסוּר. וְשֶׁבִּפְנִים - מֻתָּר. שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ חֲתָכוֹ, מַה שֶּׁיּוֹצֵא - אָסוּר. וְשֶׁבִּפְנִים - מֻתָּר. בָּשָׂר - בְּמַגָּע נִבְלָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מַגָּע טְרֵפָה שְׁחוּטָה. אָמַר לָהֶן רַבִּי מֵאִיר: מִי טִהֵר אֶת הָעֻבָּר הַזֶּה מִן הַמַּגָּע? אָמְרוּ לוֹ: שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ! אָמַר לָהֶן: אִם טְהָרַתּוּ שְׁחִיטָתוֹ מִן הַמַּגָּע, לֹא תְּטַהֲרוּנוּ לַאֲכִילָה? אָמְרוּ לוֹ: טְרֵפָה טְהָרַתּוּ מִן הַמַּגָּע, וְלֹא תְּטַהֲרוּנוּ לַאֲכִילָה. אָמַר לָהֶן רַבִּי מֵאִיר: לֹא! אִם טְהֲרָה שְׁחִיטָה אוֹתָהּ, דָּבָר שֶׁגּוּפָהּ! תְּטַהֵר אֶת הָעֻבָּר שֶׁאֵינָהּ גּוּפָהּ? אָמְרוּ לוֹ: מְצִינוּ שֶׁיָּפָה כִּתָּהּ לְהַצִּיל מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ גּוּפָהּ, עַל דָּבָר שֶׁגּוּפָהּ, שֶׁמְּחַתֵּךְ אֶת הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִמּוֹ - מֻתָּר בַּאֲכִילָה. מִן הַטְּחוֹל וּמִן הַכְּלָיוֹת - אָסוּר בַּאֲכִילָה.

ב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה וּמָצָא בָהּ בֵּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים - טָעוּן שְׁחִיטָה וְחַיָּב בַּמִּתָּנוֹת, וְאָסוּר מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד"; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין אָסוּר מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ", שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא כב, כח): "אֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד", אֶת שֶׁטָּעוּן שְׁחִיטָה - אָסוּר

הַשָּׁלֵם

מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ", וְאֶת שֶׁאֵין טָעוּן שְׁחִיטָה, מֻתָּר מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ" וּפְטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יח, ג): "מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבַח", אֶת שֶׁטָּעוּן זְבִיחָה - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת. וְאֶת שֶׁאֵין טָעוּן זְבִיחָה - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ עוֹמֵד וְחוֹרֵשׁ עַל גַּבֵּי מַעֲנָה, קוֹרֵעַ וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ, חוֹתֵךְ וְאוֹכֵל בָּשָׂר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: טָמֵא טְמֵאת אוֹכְלִין וּמְטַמֵּא טְמֵאת אוֹכְלִין, וְצָרִיךְ הֶכְשֵׁר. רַבִּי אוֹמֵר: אֵין מְטַמֵּא טְמֵאת אוֹכְלִין מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַי, וְחַי אֵין מְטַמֵּא טְמֵאת אוֹכְלִין.

ג. בְּהֵמָה שֶׁמֵּתָה וּקְרָעָהּ, וּמָצָא בָהּ בֵּן תִּשְׁעָה חַי - טָעוּן שְׁחִיטָה וְחַיָּב בַּמַּתָּנוֹת וּפָטוּר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַטְּרֵפָה, וּמָצָא בָהּ בֵּן תִּשְׁעָה חַי, טָעוּן שְׁחִיטָה וְחַיָּב בַּמַּתָּנוֹת. וְאִם מֵת - טָהוֹר מִלְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַחֲטָאת וּמָצָא בָהּ בֵּן אַרְבָּעָה חַי, אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשָׁה, וַאֲפִלּוּ יָצָא חוּץ לַקְּלָעִים - מֻתָּר בַּאֲכִילָה. הַמְבַכֶּרֶת שֶׁהִפִּילָה שִׁלְיָא - יִשְׁלִיכֶנָּה לַכְּלָבִים, וּבְמֻקְדָּשִׁין - תִּקָּבֵר, מִפְּנֵי שֶׁגְּדוֹלָה קִדֻּשׁ. שִׁלְיָא אֵין מְפַגֶּלֶת אֶת הַזָּבַח, לֹא לְחוּץ לִזְמַנּוֹ וְלֹא לְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, וְאֵין מַחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ מִשּׁוּם פְּסוּל, וְהַמַּעֲלֶה אוֹתוֹ בַּחוּץ - פָּטוּר.

מַסֶּכֶת חֻלִּין פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ נוֹהֵג בִּכְלָאִים וְכוּי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַכִּלְאַיִם, מִן הָרֶחֶל וּמִן הַגְּדִי - נוֹהֲגִין בּוֹ, וּמִן הַכּוּי - אֵין נוֹהֲגִין בּוֹ. הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ חֻלִּין בְּפָנִים וְקָדָשִׁים בַּחוּץ, הַשּׁוֹחֵט אֶת הַטְּרֵפָה, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵפָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". הַשּׁוֹחֵט לִרְפוּאָה, לַאֲכִילַת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לַאֲכִילַת כְּלָבִים - אָסוּר מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ". הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, הַנּוֹחֵר, וְהַמְעַקֵּר, וּשְׁחִיטַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מֻתָּר מִשּׁוּם "אוֹתוֹ וְאֶת

תּוֹסֶפְתָּא

הַשָּׁלֵם

בְּנוֹ״. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁשָּׁחֲטוּ, בִּזְמַן שֶׁאֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתָן - אָסוּר מִשּׁוּם ״אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ״. אֵין אֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתָן - מֻתָּר מִשּׁוּם ״אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ״; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא יִשְׁחֹט, וְאִם שָׁחַט - פָּטוּר. הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת, הוּא קוֹדֵם לְבַעַל הַבַּיִת, שֶׁמִּתְחִלָּה לֹא לְקָחוֹ אֶלָּא עַל מְנָת כֵּן. שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ פָּרָה, אֵיזֶה שֶׁלָּקַח רִאשׁוֹן - יִשְׁחֹט רִאשׁוֹן, וְאִם קָדַם הַשֵּׁנִי וְשָׁחַט - הֲרֵי זֶה זָרִיז וְנִשְׂכָּר. שְׁחָטָהּ וְאֶת אִמָּהּ, אֲפִלּוּ עַד חֲמִשָּׁה דוֹרוֹת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. שְׁחָטָהּ וְאֶת בִּתָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ, אֲפִלּוּ עַד חֲמִשָּׁה דוֹרוֹת - חַיָּב עַל הָאַחֲרוֹנָה. שְׁחָטָהּ, וּבָא אַחֵר וְשָׁחַט אֶת בִּתָּהּ - שְׁנַיִם הָאַחֲרוֹנִים חַיָּבִין, וְהָאֶמְצָעִי פָּטוּר. שָׁחַט אֶת חֲמִשָּׁה בָּנֶיהָ - חַיָּב מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה לְאוִין. שָׁחַט חֲמִשָּׁה בָּנֶיהָ וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ, סוּמְכוֹס אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: חַיָּב מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה לְאוִין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם לְאוִ אֶחָד בִּלְבַד. שָׁחַט אֶת בִּתָּהּ וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטָהּ, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת אִמָּהּ, הַשּׁוֹחֵט אֶת הָאֵם - חַיָּב, וְאֶת הַבַּת פָּטוּר. שְׁחָטָהּ עַד שֶׁלֹּא חֲשָׁכָה - מֻתָּר לִשְׁחוֹט אֶת בִּתָּהּ בַּלַּיְלָה. מִשֶּׁחֲשָׁכָה - אָסוּר לִשְׁחוֹט אֶת בִּתָּהּ, כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה.

ב. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ: ׳אִמָּה מְכַרְתִּי לִשְׁחוֹט׳ וּ׳בִתָּהּ מָכַרְתִּי לִשְׁחוֹט׳. אֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, וְהָאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעֶרֶב עֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּכְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אַף עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים בַּגָּלִיל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁחָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת בַּשֵּׁנִי בַּשַּׁבָּת, אֲבָל אִם חָל לִהְיוֹת בְּאֶחָד מִכָּל יְמוֹת הַשַּׁבָּת - אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה יָכוֹל לִשְׁחוֹט הַיּוֹם הַזֶּה, וְזֶה יָכוֹל לִשְׁחוֹט לְמָחָר.

מַסֶּכֶת חֻלִּין פֶּרֶק שִׁישִׁי

א. כְּסוּי הַדָּם נוֹהֵג בְּכֹלְאַיִם וּבְכוּי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כִּלְאַיִם מִן הַגִּדִּי וּמִן הָרָחֵל - נוֹהֵגִין בּוֹ. מִן הַכּוּי - אֵין נוֹהֵגִין בּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁסְּפֵק, וְאִם שְׁחָטוֹ - אֵין מְכַסִּין אֶת דָּמוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וּמַה אִם מִילָה, שֶׁוַּדָּאָהּ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, אֵין סְפֵקָהּ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב, כְּסוּי הַדָּם שֶׁאֵין וַדָּאוֹ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, דִּין הוּא שֶׁלֹּא יְהֵא סְפֵקוֹ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב! אָמְרוּ לוֹ: שׁוֹפָרוֹת שֶׁבַּגְּבוּלִין יוֹכִיחוּ! שֶׁאֵין וַדָּאָן דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וּסְפֵקָן דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב, הֵן יוֹכִיחוּ לְכְסוּי הַדָּם, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין וַדָּאָן דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, שֶׁלֹּא יְהֵא סְפֵקוֹ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב. הֵשִׁיב רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלְעָזָר הַקַּפָּר: וּמַה לְמִילָה שֶׁאֵין סְפֵקָהּ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב, שֶׁאֵין וַדָּאָהּ דּוֹחֶה אֶת לֵילֵי יוֹם טוֹב, תֹּאמַר בְּכְסוּי הַדָּם שֶׁוַּדָּאָהּ דּוֹחֶה אֶת לֵילֵי יוֹם טוֹב? הוֹאִיל וַוַּדַּאי דּוֹחֶה אֶת לֵילֵי יוֹם טוֹב, דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא סְפֵקוֹ דּוֹחֶה אֶת יוֹם טוֹב! אָמַר רַבִּי אַבָּא: זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים, שֶׁהָיָה רַבִּי אֲחִיָּה אוֹמֵר אֵין לָהֶן תְּשׁוּבָה, וְהֵשִׁיבוּ רַבִּי חִיָּא.

ב. הַשּׁוֹחֵט לִרְפוּאָה, לַאֲכִילַת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לַאֲכִילַת כְּלָבִים - חַיָּב לְכַסּוֹת. הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, הַנּוֹחֵר, וְהַמְעַקֵּר - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. הַשּׁוֹחֵט בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, כֵּיוָן שֶׁחֲשֵׁכָה, אִם הָיָה הַדָּם קַיָּם - חַיָּב לְכַסּוֹת. הַשּׁוֹחֵט בְּסְפִינָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַיַּבָּשָׁה, אִם הָיָה הַדָּם קַיָּם - חַיָּב לְכַסּוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: לֹא יִשְׁחֹט אָדָם בַּסְּפִינָה, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ עָפָר מוּכָן. הַשּׁוֹחֵט וְצָרִיךְ לַדָּם, לֹא יִשְׁחֹט כְּדַרְכּוֹ שֶׁשּׁוֹחֲטִין, אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשֶׂה? אוֹ נוֹחֲרוֹ אוֹ מוֹלְקוֹ. הַשּׁוֹחֵט וְהִקְדִּישׁ אֶת הַדָּם - חַיָּב לְכַסּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁקְּדָמָה מִצְוַת כְּסוּי לְהֶקְדֵּשׁ. הַשּׁוֹחֵט וּבִלְעָתוּ הָאָרֶץ - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. כִּסָּתוּ הָרוּחַ - חַיָּב לְכַסּוֹת. הַשּׁוֹחֵט דָּם שֶׁעַל הַסְּכִין, וְדָם שֶׁעַל הַכְּנָפַיִם - חַיָּב לְכַסּוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הוֹאִיל וְנִתְכַּסָּה דָּם הַזָּבַח - פָּטוּר מִלְּכַסּוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל: הַשּׁוֹחֵט

תּוֹסֶפְתָּא

צָרִיךְ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ, שָׁחַט וְלֹא כִסָּהוּ, וְרָאָהוּ אַחֵר - חַיָּב לְכַסּוֹתוֹ אֲפִלּוּ בְּיוֹם טוֹב. הַמְכַסֶּה אֶת הַדָּם: יְכַסֶּנּוּ בַּיָּד וְאַל יְכַסֶּנּוּ בָּרֶגֶל, שֶׁאֵין עוֹשִׂין אֶת הַמִּצְוָה עֲרַאי. בַּמֶּה מְכַסִּין וּבַמֶּה אֵין מְכַסִּין? אֵין מְכַסִּין, לֹא בְּתֶבֶן וְלֹא בְּקַשׁ, וְלֹא בִּגְבָבָא, לֹא בְּעֵצִים, וְלֹא בְּנוֹצָה, וְלֹא בִּכְנָפֵי יוֹנָה, וְלֹא בִּנְסֹרֶת שֶׁל חֶרְשִׁין, וְלֹא בִּנְעָרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְלֹא בַּגְּדוּרוֹת וְלֹא בַּקְּצוּצוֹת, וְלֹא בַּקְּמָחִין וְלֹא בַּסְּלָתוֹת. וְלֹא יִתֵּן תֶּבֶן עַל גַּבֵּי הַדָּם וְיִכְסֶה. אֲבָל מְכַסֶּה בְּסִיד, בְּגִפְסִים, וּבְחֶרְסִים שֶׁפִּתְּשָׁם וַעֲשָׂאָן עָפָר. זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁהוּא מִין עָפָר, בּוֹלֵעַ וּמַצְמִיחַ - מְכַסִּין בּוֹ. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מַצְמִיחַ - אֵין מְכַסִּין בּוֹ.

מַסֶּכֶת חֻלִּין פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בִּכְלָאִים וּבְכוּי. נוֹהֵג בִּשְׁתֵּי יְרֵכוֹת: בַּיָּרֵךְ שֶׁל יָמִין וּבְיָרֵךְ שֶׁל שְׂמֹאל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין נוֹהֵג אֶלָּא בְּאַחַת; דַּעַת מַכְרַעַת שֶׁהִיא שֶׁל יָמִין. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּף יָרֵךְ - גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בּוֹ. כָּל שֶׁאֵין בּוֹ כַּף יָרֵךְ - אֵין גִּיד הַנָּשֶׁה נוֹהֵג בּוֹ. נוֹהֵג בַּשְּׁלִיל וְחֶלְבּוֹ אָסוּר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין נוֹהֵג בַּשְּׁלִיל וְחֶלְבּוֹ מֻתָּר; דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נֶאֱמָנִין עָלָיו וְעַל הַחֶלֶב. הַשּׁוֹלֵחַ יָרֵךְ מְחֻתֶּכֶת לַחֲבֵרוֹ - צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה גִּיד הַנָּשֶׁה. שְׁלֹמָה - אֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה גִּיד הַנָּשֶׁה. הַלּוֹקֵחַ יָרֵךְ מְחֻתֶּכֶת מִן הַטַּבָּח - אֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה גִּיד הַנָּשֶׁה. שְׁלֹמָה - צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה גִּיד הַנָּשֶׁה. הַמּוֹכֵר יָרֵךְ מְחֻתֶּכֶת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה גִּיד הַנָּשֶׁה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִמְכְּרֶנָּה לוֹ בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁחוֹזֵר וְלוֹקְחָהּ הֵימֶנּוּ. וּמִשּׁוּם שְׁנֵי דְּבָרִים אָמְרוּ אֵין מוֹכְרִין בָּשָׂר שֶׁל נְבֵלָה וְשֶׁל טְרֵפוֹת לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁחוֹזֵר וּמַאֲכִילָן לְיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר: שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם בְּטָעוּת. וּמִשּׁוּם שְׁנֵי דְּבָרִים אָמְרוּ לֹא יֹאמַר אָדָם יִשְׂרָאֵל לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים: 'קַח לִי בָּשָׂר מִשּׁוּם נְבֵלוֹת וּמִשּׁוּם טְרֵפוֹת'. דָּבָר אַחֵר: מִשּׁוּם אוֹנְסִין.

הַשָּׁלֵם

ב. גִּיד הַנָּשֶׁה מְחַסֵּט אַחֲרָיו כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא, וְנוֹטֵל הַשָּׁמָן שֶׁלּוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹטְלוֹ מִן הַשּׁוּק שֶׁל יֶרֶךְ. שְׁנֵי גִּידִים הֵן: הַחִיצוֹן סָמוּךְ לַבָּשָׂר - אָסוּר, וְחַיָּבִין עָלָיו. הַפְּנִימִי סָמוּךְ לָעֶצֶם - אָסוּר, וְאֵין חַיָּבִין עָלָיו. הָאוֹכֵל מִגִּיד הַנָּשֶׁה כַּזַּיִת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ כַּזַּיִת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ כַּזַּיִת. אָכַל שְׁנֵי גִידִים מִשְּׁתֵּי יְרֵכוֹת, מִשְּׁתֵּי בְּהֵמוֹת - סוֹפֵג שְׁמוֹנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ סוֹפֵג אֶלָּא אַרְבָּעִים.

ג. יֶרֶךְ שֶׁבִּשְׁלָהּ בְּגִיד הַנָּשֶׁה שֶׁלָּהּ, אִם בִּשְׁלָהּ בְּנוֹתַן טַעַם - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ? כְּבָשָׂר בַּלֶּפֶת. נִתְבַּשְּׁלָה עִם הַגִּידִים - הֲרֵי זֶה בְּנוֹתֵן טַעַם. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אֵין בְּגִיד בְּנוֹתֵן טַעַם. חֲתִיכָה אֲסוּרָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בַּחֲתִיכוֹת, אֲפִלּוּ הֵן אֶלֶף - כֻּלָּן אֲסוּרוֹת. הָרִטֶב - בְּנוֹתֵן טַעַם. נִמּוּחָה - הֲרֵי זֶה בְּנוֹתֵן טַעַם.

ד. נוֹהֵג בַּטְּהוֹרָה וְאֵין נוֹהֵג בַּטְּמֵאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף בַּטְּמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֲסוּרִין קֹדֶם לְמַתַּן תּוֹרָה. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי יְהוּדָה: אֵינוֹ אוֹמֵר "עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְּנֵי יַעֲקֹב רֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה", אֶלָּא "בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - אֵלּוּ שֶׁעוֹמְדִין לִפְנֵי הַר סִינַי. אֶלָּא לָמָּה כָּתְבוּ שָׁם? לְהוֹדִיעַ בַּמֶּה נֶאֱסַר אֲבֶר מִן הַחַי: נוֹהֵג בִּבְהֵמָה טְמֵאָה כַּטְּהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֲסוּרוֹ נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּיִשְׂרָאֵל, וְחַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, וּמִשּׁוּם בְּהֵמָה טְמֵאָה; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יב, כג): "לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר", אֶת שֶׁאֲסוּרוֹ מִשּׁוּם "כָּל תֹּאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר" - חַיָּבִין עָלָיו, יָצְאת בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁכָּלָּה אֲסוּרָה. הָאוֹכֵל אֵבֶר מִן הַחַי עוֹבֵר בְּ'לֹא תַעֲשֶׂה', חֵלֶב מִן הַחַי חַיָּבִין עָלָיו. חֵלֶב מִן הַחַי חַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי לָאוִין - מִשּׁוּם חֵלֶב וּמִשּׁוּם חַי. דָּם מִן הַחַי - חַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי לָאוִין. מִשּׁוּם דָּם וּמִשּׁוּם חַי, אֵבֶר מִן

תּוֹסֶפְתָּא

הַשָּׁלֵם

הַחַי חַיָּב מִשּׁוּם נְבֵלָה. דַּם מִן הַמְקֻדָּשִׁין חַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי לָאוִין, מִשּׁוּם דָּם וּמִשּׁוּם מְקֻדָּשִׁין; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַיָּב אֶלָּא מִשּׁוּם לָאו אֶחָד בִּלְבַד. אַלְיָה מִן הַמְקֻדָּשִׁין חַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי לָאוִין, מִשּׁוּם אַלְיָה וּמִשּׁוּם מְקֻדָּשִׁין. חֵלֶב מִן הַמְקֻדָּשִׁין חַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי לָאוִין, מִשּׁוּם חֵלֶב וּמִשּׁוּם מְקֻדָּשִׁין. רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב שְׁלֹשָׁה, מִשּׁוּם חֵלֶב, וּמִשּׁוּם מְקֻדָּשִׁין, וּמִשּׁוּם חֵלֶב שֶׁל מְקֻדָּשִׁין.

מַסֶּכֶת חֻלִּין פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. בָּשָׂר בֶּחָלָב נוֹהֵג בָּאָרֶץ וּבְחוּץ לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, בַּחֻלִּין וּבְמֻקְדָּשִׁים. הַנּוֹדֵר מִן הַבָּשָׂר - אָסוּר בְּכָל מִין בָּשָׂר, וּמֻתָּר בִּבְשַׂר דָּגִים וַחֲגָבִים. הָעוֹף לֹא עוֹלֶה וְלֹא נֶאֱכָל. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: זֶה מְקוּלִּי בֵּית שַׁמַּאי וּמַחְמִירֵי בֵּית הִלֵּל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עוֹלֶה וְאֵין נֶאֱכָל. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא עוֹלֶה וְלֹא נֶאֱכָל. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: הָעוֹף עוֹלֶה עִם הַגְּבִינָה עַל הַשֻּׁלְחָן. אַפִּיקוֹלוֹס אוֹמֵר: אֵין נֶאֱכָל. אֲחֵרִים אוֹמְרִים מִשְּׁמוֹ: אַף נֶאֱכָל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֻׁלְחָן שֶׁהוּא שֶׁל מַאֲכָל, אֲבָל בְּשֻׁלְחָן שֶׁאֵינוֹ שֶׁל מַאֲכָל - נוֹתֵן אָדָם חֲתִיכָה בְּצַד זֶה וּגְבִינָה בְּצַד זֶה. נוֹתֵן בַּקֻּפּוּף וּבַמָּחוּק, וּמַפְשִׁילָן לַאֲחוֹרָיו, הֲרֵי לֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּשֻׁלְחָן שֶׁהוּא שֶׁל מַאֲכָל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף שֻׁלְחָן שֶׁל מַאֲכָל. שְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לַפַּנְדָּק, זֶה בָּא מִן הַצָּפוֹן וְזֶה בָּא מִן הַדָּרוֹם, זֶה אוֹכֵל בַּחֲתִיכְתּוֹ, וְזֶה אוֹכֵל בִּגְבִינָתוֹ, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין, הֲרֵי לֹא אָסְרוּ אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁכָּלוּ תְּפִיסָה אַחַת.

ב. טִפַּת חָלָב שֶׁנָּפְלָה עַל הַחֲתִיכָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ בְּנוֹתֵן טַעַם בְּאוֹתָהּ חֲתִיכָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּאוֹתוֹ הַקְּדָרָה. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִעַר וְלֹא כִסָּה, וְדִבְרֵי חֲכָמִים בִּזְמַן שֶׁנִּעַר וְכִסָּה. חַם לְתוֹךְ חַם וְצוֹנֵן לְתוֹךְ חַם - אָסוּר. חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן - מַדִּיחוֹ וְאוֹכְלוֹ. כְּחָל שֶׁל מֵנִיקָה - קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת חֶלְבּוֹ. לֹא קָרָעוֹ - אֵין עוֹבֵר עָלָיו. הַלֵּב - קוֹרֵעַ וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ. אִם בִּשְּׁלוֹ - קוֹרְעוֹ לְאַחַר בִּשּׁוּלוֹ.

ג. כְּחָל שֶׁבִּשְּׁלוֹ בְּחֶלְבּוֹ - מֻתָּר. קִבָּה שֶׁבִּשְּׁלָהּ - חַיָּב. הַמְּבַשֵּׁל בָּשָׂר בֶּחָלָב - הֲרֵי זֶה חַיָּב. כַּמָּה יְבַשְּׁלָהּ וִיהֵא חַיָּב? כַּחֲצִי זַיִת בָּשָׂר וְכַחֲצִי זַיִת חָלָב, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ זֶה בְּכִזַּיִת. כְּשֵׁם שֶׁחַיָּב עַל בִּשּׁוּלוֹ - כָּךְ חַיָּב עַל אֲכִילָתוֹ. כַּמָּה יֹאכַל וִיהֵא חַיָּב? כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נֶאֱכָל מִשּׁוּם בִּשּׁוּל. הַמְּבַשֵּׁל בְּמֵי חָלָב - פָּטוּר. בַּחֲלֵב זָכָר - פָּטוּר. דָּם שֶׁבִּשֵּׁל בֶּחָלָב - פָּטוּר. הָעֲצָמוֹת, וְהַגִּידִים, וְהַקְּרָנַיִם, וְהַטְּלָפַיִם, שֶׁבִּשְּׁלָן בֶּחָלָב - פָּטוּר. הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר וְהַטָּמֵא שֶׁבִּשְּׁלָן בֶּחָלָב - חַיָּב עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא. בָּשָׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְהוֹרָה - אָסוּר בִּרְפוּאָה וּבַהֲנָאָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר בַּהֲנָאָה. בְּשַׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּחֲלֵב חַיָּה טְמֵאָה. בְּשַׂר חַיָּה וְעוֹפוֹת טְהוֹרִין בַּחֲלֵב בְּהֵמָה טְמֵאָה. רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹטֵר עַל בִּשּׁוּלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "גְּדִי גְדִי" שָׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ד. קִבָּה שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁל נְבֵלָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה. חָזְרוּ לוֹמַר: מְעַמְּידִין בְּקִיבַּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּבְקִיבַּת נְבֵלָה וְאֵין חוֹשְׁשִׁין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֵׁרָה שֶׁיְּנָקָה מִן הַטְּרֵפָה - קִיבָתָהּ אֲסוּרָה. וּטְרֵפָה שֶׁיְּנָקָה מִן הַכְּשֵׁרָה - קִיבָתָהּ מֻתֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁכָּנוּס בְּמֵעֶיהָ חֶלֶב.

ה. חֹמֶר בְּחֵלֶב מִבְּדָם, וּבְדָם מִבַּחֵלֶב, שֶׁהַחֵלֶב נוֹהֵג בַּחַי, וְקָרֵב עַל גַּבֵּי הָאִישִׁים, וּמוֹעֲלִין בּוֹ, וְחַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּדָּם. חֹמֶר בַּדָּם, שֶׁהַדָּם מַתִּיר מַכְשִׁיר וּמְפַגֵּל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחֵלֶב.

ו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָאֵלֶל שֶׁכְּנוּסוֹ וְיֵשׁ בּוֹ כַּזַּיִת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. עוֹר פַּרְסוֹת בְּהֵמָה דַּקָּה - הֲרֵי הוּא כִּבְשָׂרָהּ. וְכֻלָּן שֶׁעִבְּדוּ, אוֹ שֶׁהֶלֵךְ בָּהֶן כְּדֵי עֲבוֹדָה - טְהוֹרִין מִשּׁוּם עוֹר, וּטְמֵאִין מִשּׁוּם בָּשָׂר, חוּץ מֵעוֹר הָאָדָם מִפְּנֵי שֶׁמִּטַּמְּאתוֹ לְעוֹלָם, מִכָּאן אָמְרוּ: לְגִיוֹן עוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - הַמַּאֲהִיל עָלָיו טָמֵא. אֵין לְךָ לְגִיוֹן שֶׁאֵין בּוֹ קַרְקַפְּלִין. וְכֻלָּן

תּוֹסֶפְתָּא

שֶׁנִּמְלְחוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כַּעֲבוּדִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַלְּטָאָה אֵין לָהּ עוֹר. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אָמַר: שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים יֵשׁ לָהֶן עוֹרוֹת: הַצָּדָן, וְהוֹרְגָן, וְהַחוֹבֵל בָּהֶן, וְהָעוֹשֶׂה בָּהֶן חֲבוּרָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין עוֹר אֶלָּא מַה שֶּׁמְּנוּ חֲכָמִים. הַמַּפְשִׁיט בִּבְהֵמָה וּבַחַיָּה וּבַטֻּמְאָה, וּבַדָּקָה וּבַגַּסָּה - לְשֶׁטַח כְּדֵי אֲחִיזָה. וְכַמָּה הוּא כְּדֵי אֲחִיזָה? מְלֹא טֶפַח כָּפוּל. הַמַּפְשִׁיט כְּשֶׁעוֹר הַזֶּה, הַנּוֹגֵעַ בַּמַּפְשֶׁט - טָהוֹר. בָּעוֹר שֶׁל צַוָּאר - טָמֵא. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: הַנּוֹגֵעַ בָּעוֹר שֶׁל צַוָּאר - טָהוֹר, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא נוֹתְקוֹ. רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: הַמַּפְשִׁיט בִּשְׂרָצִים - כֻּלּוֹ חִבּוּר אֶחָד הוּא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עוֹר שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּזַּיִת בָּשָׂר, הַנּוֹגֵעַ בָּעוֹר שֶׁכְּנֶגֶד הַבָּשָׂר, מְאַחֲרִיו - טָמֵא. בֵּיצַת הַשָּׂרֵץ: מְרֻקֶּמֶת - טְהוֹרָה. וְכַמָּה הִיא רִיקוּמָהּ? כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה שָׂרֵץ מִתּוֹכָהּ. נִקְּבָה כָּל שֶׁהוּא - טְמֵאָה. וְכַמָּה יְהֵא הַנֶּקֶב? מְלֹא שְׂעָרָה. הָאֹבֶר וְהַבָּשָׂר הַמְדֻלְדָּלִין, בִּבְהֵמָה - מְטַמְּאִין טֻמְאַת אוֹכָלִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין מְטַמְּאִין טֻמְאַת אוֹכָלִין.

מַסֶּכֶת חֻלִּין פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, נוֹהֲגִין בַּכֹּלְאַיִם וּבַכּוֹי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַכֹּלְאַיִם מִן הָרֶחֶל וּמִן הַגְּדִי - נוֹהֲגִין בּוֹ. מִן הַכּוֹי - הַמּוֹצִיא מֻחֲבֶרֶת עָלָיו הָרְאָיָה. הַשּׁוֹחֵט לִרְפוּאָה, לַאֲכִילַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְלַאֲכִילַת כְּלָבִים - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת. הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ, הַנּוֹחֵר וְהַמְעַקֵּר, וּשְׁחִיטַת עוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת. כֹּהֵן וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמָּכְרוּ בְּהֶמְתָּן לְיִשְׂרָאֵל לִשְׁחוֹט - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת. נִשְׁחֲטָה בִּרְשׁוּתָן וְאַחַר כָּךְ מָכְרוּהָ לוֹ - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת. יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּכַר בְּהֶמְתּוֹ לַכֹּהֵן לִשְׁחוֹט - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת. נִשְׁחֲטָה בִּרְשׁוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְכָרָהּ לוֹ - חַיָּב בַּמַּתָּנוֹת.

ב. כֹּהֵן - פָּטוּר. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הַכֹּהֵן - פָּטוּר. עוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר. הַמִּשְׁתַּתֵּף עִם

הַשָּׁלֵם

עוֹבֵד כּוֹכָבִים - פָּטוּר. הַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הַכֹּהֵן צָרִיךְ לְרַשֵּׁם, עִם עוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְרַשֵּׁם. וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - אֵין צָרִיךְ לְרַשֵּׁם. אָמַר לוֹ כֹּהֵן: כַּלָּה שֶׁלְּךָ וְהַיָּד שֶׁלִּי, אֲפִלּוּ אֶחָד מִמֵּאָה בַּיָּד - פָּטוּר מִן הַזְּרוֹעַ. כַּלָּה שֶׁלְּךָ וְהָרֹאשׁ שֶׁלִּי, אֲפִלּוּ אֶחָד מִמֵּאָה - פָּטוּר מִן הַלְּחָיִ. כַּלָּה שֶׁלְּךָ וּבְנֵי מֵעַיִם שֶׁלִּי, אֲפִלּוּ אֶחָד מִמֵּאָה מִבְּנֵי מֵעַיִם - פָּטוּר מִן הַקֵּבָה. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַפְשִׁיט אֶת הָרֹאשׁ - אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַלְּחָיִ. לְמְלוֹג אֶת הָעֲגָלִים - אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמְלוֹג אֶת הַזְּרוֹעַ. וְאִם יֵשׁ כֹּהֵן - נוֹתְנָן לַכֹּהֵן. וְאִם לָאו - מַעֲלֶה אוֹתָן דָּמִים. מָכַר לוֹ יַד כְּמוֹת שֶׁהִיא, וְרֹאשׁ כְּמוֹת שֶׁהוּא, וּבְנֵי מֵעַיִם כְּמוֹת שֶׁהֵן - נוֹתְנָן לַכֹּהֵן וְאֵין מְנַכֶּה לוֹ מִן הַטֶּבַח אֶת הַדָּמִים. לָקַח הֵימֶנּוּ בְּמִשְׁקָל - נוֹתְנָן לַכֹּהֵן וּמְנַכֶּה מִן הַטֶּבַח אֶת הַדָּמִים. מַתָּנוֹת אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם קָדְשָׁה, אֲפִלּוּ מוֹכְרָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֲפִלּוּ נוֹתְנָן לְפָנֵי כַּלְבּוֹ - אֵין בָּהֶן אֶלָּא מִצְוַת כְּהֻנָּה בִּלְבַד. הַמְשַׁלֵּחַ בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ, וְהָיוּ בוֹ מַתָּנוֹת, אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה הֵן.

ג. אֵי זֶה הוּא הַזְּרוֹעַ? נוֹטְלוֹ מִבֵּית הַפֶּרֶק, וְכָל הַפֶּרֶק עִמּוֹ, בִּזְרוֹעַ שֶׁל מֻקְדָּשִׁין, בִּזְרוֹעַ שֶׁל גְּבוּלִין. אֵיזֶה הוּא לְחִי? נוֹטְלוֹ מִבֵּית הַשְּׁחִיטָה וְכָל בֵּית הַשְּׁחִיטָה עִמָּהּ. קֵבָה כְּמַשְׁמָעוֹ, חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה - נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: נָהֲגוּ כֹּהֲנִים עַיִן יָפָה, שֶׁיִּהוּ נוֹתְנִין אוֹתוֹ לַבְּעָלִים. זְרוֹעַ - זֶה זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין! אַתָּה אוֹמֵר זֶה זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שְׂמֹאל? הֲרֵי אַתָּה דָּן: הוֹאִיל וְשׁוֹק מַתָּנָה לַכֹּהֵן, וּזְרוֹעַ מַתָּנָה לַכֹּהֵן, מַה שׁוֹק אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בִּימִין, אַף זְרוֹעַ לֹא יִנְהֹג אֶלָּא בִּימִין. שׁוֹק - מֵאַרְכּוּבָה וּלְמַטָּה; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מֵאַרְכּוּבָה וּלְמַעְלָה. אֵיזֶה הוּא חָזֶה? כָּל שֶׁרוֹאֶה אֶת הָאָרֶץ, מִלְּמַעְלָה - וְעַד שֶׁמַּגִּיעַ לַצַּוָּאר. מִלְּמַטָּה - עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַכֶּרֶס. חוֹתְכוֹ וְנוֹטְלוֹ מִבֵּין שְׁתֵּי דְּפָנוֹת מִכָּן וּמִכָּן. וְאֵיזֶהוּ אֲלִיָּה? חוֹתֵךְ וְיוֹרֵד עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעָצֶה. נִכְנָס לִפְנִים מִן הָעָצֶה, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַפֶּרֶק, חוֹתֵךְ

תּוֹסֶפְתָּא

וְנוֹטֵל אֶת כֻּלָּהּ. וְאֵלּוּ הֵן אֲמוּרִין: שְׁתֵּי כְּלָיוֹת וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וְאַלְיָה. וְאֵלּוּ הֵן הַחֲלָבִים: הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב - זֶה הוּא חֵלֶב הַחוֹפֶה אֶת הַכֶּרֶס. "וְאֶת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב" (ויקרא ג, ג) - זֶה חֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה. וַחֲכָמִים לֹא הוֹדוּ לוֹ. שֶׁעַל הַכְּסָלִים, שֶׁבֵּין פְּקוּקְרוֹת - שֶׁהוּא מְחַסֵּט אַחֲרָיו כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא וְנוֹטֵל; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: חֵלֶב שֶׁעַל הַקֵּבָה תּוֹתֵב קֵרוּם נְקֵלָף. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: קֵרוּם וְנִקְלָף - אָסוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קֵרוּם שֶׁעַל הַכְּלָיָא - אָסוּר, וְחַיָּבִים עָלָיו. גִּידִים שֶׁבַּכְּלָיוֹת וּבַמְקֻדָּשִׁין - אֲסוּרִין, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן.

מַסֶּכֶת חֻלִּין פֶּרֶק עֲשִׂירִי

י. רֹאשׁ הַגִּדְ נוֹהֵג בַּטְּרֵפָה, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בַּמֻּתָּה, וְנוֹהֵג בַּכְּלָאִים וּבַכּוּי. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בְּכְלָאִים - מִן הָרָחֵל וּמִן הַגְּדִי נוֹהֵג בּוֹ. מִן הַכּוּי - אֵין נוֹהֵגִין בּוֹ. כֹּהֵן וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּתְנוּ בְּהֶמְתָּן לְיִשְׂרָאֵל - פְּטוּר מֵרֹאשׁ הַגִּדְ. זֶה חֹמֶר בַּלְּחָיַיִם וּבַקֵּבָה מֵרֹאשׁ הַגִּדְ. כָּל הַקָּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּמָן קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן, וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בְּרֹאשׁ הַגִּדְ. אֲבָל אִם קָדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן אוֹ מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, לְאַחַר מִכָּאן נוֹלַד לָהֶן מוּם וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מֵרֹאשׁ הַגִּדְ. הַגּוֹזֵז עִזָּיו - פָּטוּר מֵרֹאשׁ הַגִּדְ. הַשּׁוֹטֵף רְחָלָיו - חַיָּב בְּרֹאשׁ הַגִּדְ. הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב. וְרַבִּי אֶלְעַאי פּוֹטֵר. הַשְׁתָּפִין - חַיָּבִין. רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹטֵר. רַבִּי אֶלְעַאי אוֹמֵר: אֵין רֹאשׁ אֶלָּא שֵׁשׁ אַחֲרִיָּה אַחֲרִית. "גִּדְ צַאנְךָ" - אַרְבַּע. "תִּתֵּן לוֹ" - חָמֵשׁ. חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת מָנֶה, מָנֶה וּפְרָס שֶׁהֵן שִׁבְעִים וַחֲמִשָּׁה סְלָעִים - חַיָּבוֹת בְּרֹאשׁ הַגִּדְ; דִּבְרֵי רַבִּי דוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת כָּל שֶׁהֵן. כַּמָּה נוֹתֵן לוֹ? מִשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים בִּיהוּדָה שֶׁהֵן עֶשְׂרָה סְלָעִים בַּגָּלִיל. מִלְבָּן וְלֹא צוֹאִי, וְלֹא שֶׁיִּלְבְּנֶנּוּ וְיִתְּנֶנּוּ לוֹ, אֶלָּא נוֹתֵן לְצֶמֶר צוֹאִי, כְּדֵי שֶׁיִּלְבְּנֶנּוּ, וְיַעֲמֹד בְּיָדוֹ מִשְׁקַל חֲמִשָּׁה סְלָעִים בִּיהוּדָה, שֶׁהֵן עֶשְׂרָה סְלָעִים בַּגָּלִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּתֵּן לוֹ" - שֶׁיְּהֵא בּוֹ כְּדֵי מַתָּנָה. הָיוּ לוֹ שְׁתֵּי צֹאן, גּוֹזֵז וּמַנִּיחַ, גּוֹזֵז וּמַנִּיחַ, אַף עַל פִּי שֶׁעָתִיד לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן - אֵין מִצְטָרְפוֹת. הָיוּ לוֹ חָמֵשׁ גּוֹזֵז וּמַנִּיחַ, אֲפִלּוּ שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת. צֶבַע טָוְאָן וּמְכָרָן - אֵין מִצְטָרְפוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: צֶבַע - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת. הַמַּפְרִישׁ גִּדְ צֹאנוֹ וְאָבַד - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת. רֹאשׁ הַגִּדְ - מִצְוָתָהּ בַּתְּחִלָּה. אִם נָתַן, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בָּאֶמְצַע וּבֵין בַּסּוֹף - יָצָא. כַּמָּה שְׁעוּרָהּ? אֶחָד מִשִּׁשִּׁים כַּתְּרוּמָה. הַלּוֹקֵחַ גִּדְ צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְלֹא הִפְרִישׁ הֵימֶנּוּ רֹאשׁ הַגִּדְ - הַלּוֹקֵחַ פָּטוּר. חֹמֶר בַּזְּרוֹעַ וּבַלְּחָיַיִם וּבַקֵּבָה מִבְּרֹאשׁ הַגִּדְ. אֲוִזִּין וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנִין הַרְדְּסִיּוֹת שֶׁמָּרְדוּ, אוֹ שֶׁקִּנְּנוּ בַּפַּרְדֵּס - חַיָּבִין בְּשָׁלוּחַ.

ב. זָכָר - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. קוֹרֵא זָכָר; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. עוֹף טָמֵא - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. עוֹף טָהוֹר רוֹבֵץ עַל בֵּיצֵי עוֹף שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. הָיְתָה עוֹמֶדֶת בֵּינֵיהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת עַל גַּבֵּיהֶן - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ. הָיְתָה מְעוּפֶּפֶת, בִּזְמַן שֶׁכְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בָּהֶן - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ. אֵין כְּנָפֶיהָ נוֹגְעוֹת בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. אִם אֶפְרוֹחִים - הַטָּרֵפָה פְּטוּרָה מִלְּשַׁלֵּחַ. בֵּיצִים - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. אֶפְרוֹחִים שֶׁפָּרְחוּ וְאֵין צְרִיכִין לְאִמָּן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. נָטַל אֶת הָאֵם וְלֹא הִסְפִּיק לִטּוֹל אֶת הַבָּנִים עַד שֶׁמֵּתוּ, אוֹ עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ טְרֵפָה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. נָטַל אֶת הָאֵם וְאַחַר כָּךְ נָטַל אֶת הַבָּנִים - חַיָּב לְשַׁלֵּחַ. נָטַל אֶת הַבָּנִים וְאַחַר כָּךְ נָטַל אֶת הָאֵם - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּחַ. אֶחָד נוֹטֵל אֶת הָאֵם וְאֶחָד נוֹטֵל אֶת הַבָּנִים - הַנּוֹטֵל אֶת הָאֵם חַיָּב. הַמּוֹצִיא קֵן בַּבּוֹרוֹת בַּשִּׁיחִין וּבַמְּעָרוֹת - מַתָּרוֹת מִשּׁוּם גְּזֵל וְחַיָּבוֹת בְּשִׁלּוּחַ. וְאִם מִקְשָׁרוֹת - אֲסוּרוֹת מִשּׁוּם גְּזֵל וּפְטוּרוֹת מִן הַשִּׁלּוּחַ. יוֹנֵי שׁוֹבָךְ

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

הַשָּׁלֵם

וְיוֹנֵי עֲלֵיהָ - חַיָּבוֹת בְּשִׁלּוּחַ, וַאֲסוּרוֹת מִשּׁוּם גָּזֵל מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

ג. הַמּוֹצֵא קֵן - לֹא יְטַהֵר בָּהּ אֶת הַמְּצָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח". הַנּוֹטֵל אֵם מֵעַל הַבָּנִים; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּחַ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מְשַׁלֵּחַ וְאֵינוֹ לוֹקֶה. זֶה הַכְּלָל, כָּל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ. לֹא יִטּוֹל אָדָם אֵם מֵעַל הַבָּנִים, וַאֲפִלּוּ לְטַהֵר בָּהּ אֶת הַמְּצָרָע, מִפְּנֵי שֶׁנֶּעֱבָדָה בָּהּ עֲבֵרָה; רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֵין לְךָ מִצְוָה בַּתּוֹרָה שֶׁאֵין מַתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ, וּתְחִיַּת הַמֵּתִים כְּתוּבָה בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כב, ז): "שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם" וְגוֹ'. עָלָה זֶה לְרֹאשׁ הָאִילָן וְנָפַל וָמֵת, אוֹ לְרֹאשׁ הַבִּנְיָן וְנָפַל וּמֵת, הֵיכָן טוּבוֹ שֶׁל זֶה? אֱמוֹר מֵעַתָּה: "לְמַעַן יִיטַב לָךְ" - בְּעוֹלָם הַטּוֹב; "וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים" - בְּעוֹלָם אָרוֹךְ!

וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:	וַהֲווֹ חַיֵּי שָׂרָה מְאָה וְעַסְרִין וּשְׁבַע שְׁנִין שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה:

וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים – לְכָךְ נִכְתַּב "שָׁנָה" בְּכָל כְּלָל וּכְלָל, לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל אֶחָד נִדְרָשׁ לְעַצְמוֹ. בַּת מֵאָה כְּבַת עֶשְׂרִים לְחֵטְא: מַה בַּת עֶשְׂרִים לֹא חָטְאָה שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בַּת עוֹנָשִׁין, אַף בַּת מֵאָה בְּלֹא חֵטְא. וּבַת עֶשְׂרִים כְּבַת שֵׁבַע לְיוֹפִי. שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה – כֵּלֶן שָׁוִין לְטוֹבָה.

וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ:	ומִיתַת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲתָא אַבְרָהָם לְמִסְפְּדָהּ דְשָׂרָה וּלְמִבְכַּהּ:

בְּקִרְיַת אַרְבַּע – עַל שֵׁם אַרְבָּעָה עֲנָקִים שָׁהָיוּ שָׁם: אֲחִימָן, שֵׁשַׁי, וְתַלְמַי, וַאֲבִיהֶם. דָּבָר אַחֵר: עַל שֵׁם אַרְבָּעָה זוּגוֹת שֶׁנִּקְבְּרוּ שָׁם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: אָדָם וְחַוָּה, אַבְרָהָם וְשָׂרָה, יִצְחָק וְרִבְקָה, יַעֲקֹב וְלֵאָה. וַיָּבֹא אַבְרָהָם – מִבְּאֵר שָׁבַע. לִסְפּוֹד לְשָׂרָה וּלְבָכֹתָהּ – וְנִסְמְכָה מִיתַת שָׂרָה לַעֲקֵדַת יִצְחָק, לְפִי שֶׁעַל יְדֵי בְשׂוֹרַת הָעֲקֵדָה, שֶׁנִּזְדַּמֵּן בְּנָהּ לִשְׁחִיטָה וְכִמְעַט שֶׁלֹּא נִשְׁחַט, פָּרְחָה נִשְׁמָתָהּ מִמֶּנָּה וּמֵתָה.

וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר:	וְקָם אַבְרָהָם מֵעַל אַפֵּי מִיתֵיהּ ומַלֵּיל עִם בְּנֵי חִתָּאָה לְמֵימַר:

גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי:	דַּיָּר וְתוֹתָב אֲנָא עִמְּכוֹן הַבוּ לִי אַחְסָנַת קִבוּרָא עִמְּכוֹן וְאֶקְבַּר מִיתִי מִן קֳדָמָי:

גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם – גֵּר מֵאֶרֶץ אַחֶרֶת וְנִתְיַשַּׁבְתִּי עִמָּכֶם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: אִם תִּרְצוּ הֲרֵינִי גֵּר. וְאִם לַאו אֶהְיֶה תּוֹשָׁב וְאֶטְלֶנָּה מִן הַדִּין, שֶׁאָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: "לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת". אֲחֻזַּת קֶבֶר – אֲחֻזַּת קַרְקַע לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:	וַאֲתִיבוּ בְּנֵי חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵיהּ:

שְׁמָעֵנוּ	אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱ-לֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבָר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְבֹּר מֵתֶךָ:	קַבִּיל מִנָּנָא רִבּוֹנָנָא רַב קָדָם יְיָ אַתְּ בֵּינָנָא בְּשַׁפַּר קִבְרָנָא קְבַר יָת מֵיתָךְ אֲנָשׁ מִנָּנָא יָת קִבְרֵיהּ לָא יִמְנַע מִנָּךְ מִלְּמִקְבַּר מֵיתָךְ:

לֹא יִכְלֶה – לֹא יִמְנַע, כְּמוֹ "לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ", וּכְמוֹ "וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם".

וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת:	וְקָם אַבְרָהָם וּסְגִיד לְעַמָּא דְאַרְעָא לִבְנֵי חִתָּאָה:

וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן־צֹחַר:	ומַלֵּיל עִמְּהוֹן לְמֵימַר אִם אִית רַעֲוָא נַפְשְׁכוֹן לְמִקְבַּר יָת מֵיתִי מִן קֳדָמַי קַבִּילוּ מִנִּי וּבְעוֹ לִי מִן עֶפְרוֹן בַּר צוֹחַר:

נַפְשְׁכֶם – רְצוֹנְכֶם. וּפִגְעוּ לִי – לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, כְּמוֹ "אַל תַּפְגִּעִי בִי".

וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר:	וְיִתֵּין לִי יָת מְעָרַת כֶּפֵילְתָּא דְלֵיהּ דְּבִסְטַר חַקְלֵיהּ בְּכַסַף שְׁלִים יִתְּנַהּ לִי בֵּינֵיכוֹן לַאֲחֻסַּנַת קִבוּרָא:

הַמַּכְפֵּלָה – בַּיִת וַעֲלִיָּה עַל גַּבָּיו. דָּבָר אַחֵר: שְׁכִפּוּלָה בְּזוּגוֹת. בְּכֶסֶף מָלֵא – שָׁלֵם, כָּל שֶׁוָּיָה. וְכֵן דָּוִד אָמַר לַאֲרַוְנָה: "בְּכֶסֶף מָלֵא".

וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר:	וְעֶפְרוֹן יָתֵיב בְּגוֹ בְּנֵי חִתָּאָה וַאֲתֵיב עֶפְרוֹן חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה לְכֹל עָלֵי תְּרַע קִרְתֵּיהּ לְמֵימַר:

וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב – כְּתִיב חָסֵר, אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּהוּ שׁוֹטֵר עֲלֵיהֶם. מִפְּנֵי חֲשִׁיבוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שָׁהָיָה צָרִיךְ לוֹ, עָלָה לְגַדֻּלָּה. לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ – שֶׁכֵּלָן בָּטְלוּ מִמְּלַאכְתָּן, וּבָאוּ לִגְמוֹל חֶסֶד לְשָׂרָה.

לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ:	לָא אֲדוֹנִי שְׁמַע מִנִּי חַקְלָא יְהַבִית לָךְ וּמְעָרְתָא דְּבֵיהּ לָךְ יְהַבְתֵּהּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמִּי יְהַבְתֵּהּ לָךְ קְבַר מִיתָךְ:

לֹא אֲדֹנִי – לֹא תִקְּנֶה אוֹתָהּ בְּדָמִים. נָתַתִּי לָךְ – הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁנְּתַתִּיהָ לְךָ.

וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ:	וּסְגִיד אַבְרָהָם קֳדָם עַמָּא דְאַרְעָא:
וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה:	וּמַלֵּיל עִם עֶפְרוֹן קֳדָם עַמָּא דְאַרְעָא לְמֵימַר בְּרַם אִם עֲבַדְתְּ לִי טִיבוּ קַבֵּיל מִנִּי אֶתֵּין כַּסְפָּא דְמֵי חַקְלָא סַב מִנִּי וְאֶקְבַּר יָת מִיתִי תַּמָּן:

אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי – אַתָּה אוֹמֵר לִי לִשְׁמוֹעַ לְךָ וְלִקַּח בְּחִנָּם, אֲנִי אִי אֶפְשִׁי בְּכָךְ. **אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי** – הַלְוַאי וְתִשְׁמָעֵנִי. **נָתַתִּי** – דונא"י [donai= נתתי] בְּלַעַ"ז: מוּכָן הוּא אֶצְלִי, וְהַלְוַאי נָתַתִּי לְךָ כְּבָר.

וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:	וַאֲתֵיב עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵיהּ:
אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הֻוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר:	רִבּוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי אַרַע שָׁוְיָא אַרְבַּע מְאָה סְלְעִין דְּכְסַף בֵּינָא וּבֵינָךְ מָא הִיא וְיָת מִיתָךְ קְבַר:

בֵּינִי וּבֵינְךָ – בֵּין שְׁנֵי אוֹהֲבִים כָּמוֹנוּ מָה הִיא חֲשׁוּבָה? לְכָלוּם! אֶלָּא הַנַּח אֶת הַמֶּכֶר **וְאֶת מֵתְךָ קְבוֹר**.

וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר:	וְקַבֵּיל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וּתְקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יָת כַּסְפָּא דְמַלֵּיל קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה אַרְבַּע מְאָה סְלְעִין דְּכְסַף מִתְקַבַּל סְחוֹרָה בְּכָל מְדִינָה:

וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן – חָסֵר וָי"ו. לְפִי שֶׁאָמַר הַרְבֵּה, וַאֲפִלּוּ מְעַט לֹא עָשָׂה. שֶׁנָּטַל מִמֶּנּוּ שְׁקָלִים גְּדוֹלִים שֶׁהֵן קַנְטָרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "עוֹבֵר לַסּוֹחֵר" – שֶׁמִּתְקַבְּלִים בְּשֶׁקֶל בְּכָל מָקוֹם. וְיֵשׁ מָקוֹם שֶׁשְּׁקָלֵיהֶן גְּדוֹלִים, שֶׁהֵן קַנְטָרִין, צינטנייר"ש בְּלַעַ"ז.

שני

וַיָּקָם ו שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב:	וְקָם חַקַל עֶפְרוֹן דִּבְכֻפֵּילְתָּא דְקֳדָם מַמְרָא חַקְלָא וּמְעָרְתָא דְבֵיהּ וְכָל אִילָנֵי דִּבְחַקְלָא דִּבְכָל תְּחוּמֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר:

וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן – תְּקוּמָה הָיְתָה לוֹ, שֶׁיָּצָא מִיַּד הֲדְיוֹט לְיַד מָלְךְ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: וַיָּקָם הַשָּׂדֶה, וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ, וְכָל הָעֵץ "לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה...".

לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ:	לְאַבְרָהָם לְזְבִינוּהִי לְעֵינֵי בְּנֵי חִתָּאָה בְּכֹל עָלֵי תְּרַע קִרְתֵּיהּ:

בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ – בְּקֶרֶב כֻּלָּם וּבְמַעֲמַד כֻּלָּם הִקָּנָהוּ לוֹ.

וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:	וּבָתַר כֵּן קְבַר אַבְרָהָם יָת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ בִּמְעָרַת חַקַל כְּפֵילְתָּא עַל אַפֵּי מַמְרָא הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן:
וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת:	וְקָם חַקְלָא וּמְעָרְתָא דְּבֵיהּ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻסַּנַת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה:
וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַי-הוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל:	וְאַבְרָהָם סִיב עָאל בְּיוֹמִין וַיְיָ בָּרִיךְ יָת אַבְרָהָם בְּכוֹלָא:

בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל – "בַּכֹּל" עוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא "בֵּן", וּמֵאַחַר שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן הָיָה צָרִיךְ לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה.

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי:	וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵּיהּ סָבָא דְּבֵיתֵיהּ דְּשַׁלִּיט בְּכָל דִּלֵיהּ שַׁו כְּעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי:

זְקַן בֵּיתוֹ – לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק נָקוּד "זְקַן". **תַּחַת יְרֵכִי** – לְפִי שֶׁהַנִּשְׁבָּע צָרִיךְ שֶׁיִּטּוֹל בְּיָדוֹ חֵפֶץ שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מְזוּזָה אוֹ תְּפִלִּין, וְהַמִּילָה הָיְתָה מִצְוָה רִאשׁוֹנָה לוֹ, וּבָאָה לוֹ עַל יְדֵי צַעַר, וְהָיְתָה חֲבִיבָה עָלָיו, וּנְטָלָהּ.

וְאַשְׁבִּיעֲךָ֙ בַּי־הוָ֔ה אֱ־לֹהֵ֥י הַשָּׁמַ֖יִם וֵא־לֹהֵ֣י הָאָ֑רֶץ אֲשֶׁ֣ר לֹא־תִקַּ֤ח אִשָּׁה֙ לִבְנִ֣י מִבְּנ֣וֹת הַֽכְּנַעֲנִ֔י אֲשֶׁ֥ר אָנֹכִ֖י יוֹשֵׁ֥ב בְּקִרְבּֽוֹ׃	וַאֲקַיֶּים עֲלָךְ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא וֵאלָהָא דְּאַרְעָא דְּלָא תִּסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנָת כְּנַעֲנָאֵי דַּאֲנָא יָתֵיב בֵּינֵיהוֹן׃
כִּ֣י אֶל־אַרְצִ֗י וְאֶל־מוֹלַדְתִּי֙ תֵּלֵ֔ךְ וְלָקַחְתָּ֥ אִשָּׁ֖ה לִבְנִ֥י לְיִצְחָֽק׃	אֱ־לָהִין לְאַרְעִי וּלְיַלָּדוּתִי תֵּיזֵיל וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי לְיִצְחָק׃
וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ הָעֶ֣בֶד א֔וּלַי לֹא־תֹאבֶ֥ה הָאִשָּׁ֖ה לָלֶ֣כֶת אַחֲרַ֑י אֶל־הָאָ֗רֶץ הַזֹּאת֙ הֲהָשֵׁ֣ב אָשִׁ֔יב אֶת־בִּנְךָ֖ אֶל־הָאָ֥רֶץ אֲשֶׁר־יָצָ֖אתָ מִשָּֽׁם׃	וַאֲמַר לֵיהּ עַבְדָּא מָאם לָא תֵּיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בָּתְרַי לְאַרְעָא הָדָא הַאָתֲבָא אָתֵיב יָת בְּרָךְ לְאַרְעָא דְּנַפַּקְתָּא מִתַּמָּן׃
וַיֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ הָעֶ֣בֶד א֔וּלַי לֹא־תֹאבֶ֥ה הָאִשָּׁ֖ה לָלֶ֣כֶת אַחֲרַ֑י אֶל־הָאָ֗רֶץ הַזֹּאת֙ הֲהָשֵׁ֣ב אָשִׁ֔יב אֶת־בִּנְךָ֖ אֶל־הָאָ֥רֶץ אֲשֶׁר־יָצָ֖אתָ מִשָּֽׁם׃	וַאֲמַר לֵיהּ אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ֙ פֶּן־תָּשִׁ֣יב אֶת־בְּנִ֔י שָׁמָּֽה׃
יְ־הוָ֣ה ׀ אֱ־לֹהֵ֣י הַשָּׁמַ֗יִם אֲשֶׁ֨ר לָקָ֜חַנִי מִבֵּ֣ית אָבִ֗י וּמֵאֶ֙רֶץ֙ מוֹלַדְתִּ֔י וַאֲשֶׁ֥ר דִּבֶּר־לִ֖י וַאֲשֶׁ֣ר נִשְׁבַּע־לִ֑י לֵאמֹ֗ר לְזַרְעֲךָ֙ אֶתֵּ֣ן אֶת־הָאָ֣רֶץ הַזֹּ֔את הוּא֙ יִשְׁלַ֣ח מַלְאָכ֔וֹ לְפָנֶ֖יךָ וְלָקַחְתָּ֥ אִשָּׁ֛ה לִבְנִ֖י מִשָּֽׁם׃	יְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא דְּדַבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא וּמֵאַרַע יַלָּדוּתִי וּדְמַלִּיל לִי וּדְקַיֶּים לִי לְמֵימַר לִבְנָךְ אֶתֵּין יָת אַרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאֲכֵיהּ קֳדָמָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִתַּמָּן׃

ה' אֱ־לֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי – וְלֹא אָמַר "וַא־לֹהֵי הָאָרֶץ". וּלְמַעְלָה אָמַר: "וַאֲשַׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱ־לֹהֵי הַשָּׁמַיִם וַא־לֹהֵי הָאָרֶץ"? אָמַר לוֹ: עַכְשָׁיו הוּא "אֱ־לֹהֵי הַשָּׁמַיִם וַא־לֹהֵי הָאָרֶץ", שֶׁהִרְגַּלְתִּיו בְּפִי הַבְּרִיּוֹת. אֲבָל כְּשֶׁלָּקָחַנִי מִבֵּית אָבִי, הָיָה "אֱ־לֹהֵי הַשָּׁמַיִם" וְלֹא אֱ־לֹהֵי הָאָרֶץ, שֶׁלֹּא הָיוּ בָּאֵי עוֹלָם מַכִּירִים בּוֹ, וּשְׁמוֹ לֹא הָיָה רָגִיל בָּאָרֶץ. **וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי** – מֵאוּר כַּשְׂדִּים. **וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי** – לְצָרְכִּי, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי". וְכֵן כָּל "לִי" וְ"לוֹ" וְ"לָהֶם", הַסְּמוּכִים אֵצֶל דִּבּוּר, מְפוֹרָשִׁים בְּלָשׁוֹן "עַל"; וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם "עָלַי", "עָלוֹהִי", "עָלֵיהוֹן". שֶׁאֵין נוֹפֵל אֵצֶל דִּבּוּר לְשׁוֹן "לִי" וְ"לוֹ" וְ"לָהֶם", אֶלָּא "אֵלַי", "אֵלָיו", "אֲלֵיהֶם"; וְתַרְגּוּם שֶׁלָּהֶם "עִמִּי", "עִמֵּיהּ", "עִמְּהוֹן". אֲבָל אֵצֶל אֲמִירָה נוֹפֵל לְשׁוֹן "לִי" וְ"לוֹ" וְ"לָהֶם". **וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי** – בֵּין הַבְּתָרִים.

וְאִם־לֹ֨א תֹאבֶ֜ה הָאִשָּׁ֗ה לָלֶכֶת֙ אַחֲרֶ֔יךָ וְנִקֵּ֖יתָ מִשְּׁבֻעָתִ֣י זֹ֑את רַ֚ק אֶת־בְּנִ֣י לֹ֔א תָּשֵׁ֥ב שָׁמָּֽה׃	וְאִם לָא תֵּיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בָּתְרָךְ וּתְהֵי זָכָא מִמּוֹמָתִי דָּא לְחוֹד יָת בְּרִי לָא תָּתִיב לְתַמָּן׃

וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבוּעָתִי... – וְקַח לוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא. **רַק אֶת בְּנִי...** – "רַק" מִיעוּט הוּא: בְּנִי אֵינוֹ חוֹזֵר, אֲבָל יַעֲקֹב בֶּן בְּנִי סוֹפוֹ לַחֲזוֹר.

וַיָּשֶׂם֩ הָעֶ֨בֶד אֶת־יָדָ֜ו תַּ֣חַת יֶ֗רֶךְ אַבְרָהָם֙ אֲ־דֹנָ֔יו וַיִּשָּׁבַ֥ע לוֹ֖ עַל־הַדָּבָ֥ר הַזֶּֽה׃	וְשַׁוִי עַבְדָּא יָת יְדֵיהּ תְּחוֹת יַרְכָּא דְּאַבְרָהָם רִבּוֹנֵיהּ וְקַיֵּים לֵיהּ עַל פִּתְגָמָא הָדֵין׃

שלישי

וַיִּקַּ֤ח הָעֶ֙בֶד֙ עֲשָׂרָ֣ה גְמַלִּ֔ים מִגְּמַלֵּ֖י אֲ־דֹנָ֑יו וַיֵּ֣לֶךְ וְכָל־טוּב֩ אֲ־דֹנָ֨יו בְּיָד֜וֹ וַיָּ֣קָם וַיֵּ֗לֶךְ אֶל־אֲרַ֙ם נַהֲרַ֔יִם אֶל־עִ֖יר נָחֽוֹר׃	וּדְבַר עַבְדָּא עַסְרָא גַּמְלִין מִגַּמְלֵי רִבּוֹנֵיהּ וַאֲזַל וְכָל טוּב רִבּוֹנֵיהּ בִּידֵיהּ וְקָם וַאֲזַל לַאֲרָם דְּעַל פְּרָת לְקַרְתָּא דְּנָחוֹר׃

מִגְּמַלֵּי אֲדוֹנָיו – נִכְרִין הָיוּ מִשָּׁאָר גְּמַלִּים, שֶׁהָיוּ יוֹצְאִין זְמוּמִין מִפְּנֵי הַגֶּזֶל, שֶׁלֹּא יִרְעוּ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים. **וְכָל טוּב אֲדוֹנָיו בְּיָדוֹ** – שְׁטַר מַתָּנָה כָּתַב לְיִצְחָק עַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּקָּפְצוּ לִשְׁלוֹחַ לוֹ בְּתָם. **אֲרַם נַהֲרַיִם** – בֵּין שְׁתֵּי נְהָרוֹת יוֹשֶׁבֶת.

וַיַּבְרֵךְ֙ הַגְּמַלִּ֔ים מִח֥וּץ לָעִ֖יר אֶל־בְּאֵ֣ר הַמָּ֑יִם לְעֵ֤ת עֶֽרֶב֙ לְעֵ֣ת צֵ֔את הַשֹּׁאֲבֹֽת׃	וְאַשְׁרֵי גַּמְלַיָּא מִבָּרָא לְקַרְתָּא עִם בֵּירָא דְּמַיָּא לְעִדָּן רַמְשָׁא לְעִדָּן דְּנָפְקָן מָלְיָתָא׃

וַיְבָרֵךְ הַגְּמַלִּים – הִרְבִּיצָם.

וַיֹּ֗אמֶר יְ־הוָ֤ה אֱ־לֹהֵי֙ אֲדֹנִ֣י אַבְרָהָ֔ם הַקְרֵה־נָ֥א לְפָנַ֖י הַיּ֑וֹם וַעֲשֵׂה־חֶ֖סֶד עִם־אֲדֹנִ֥י אַבְרָהָֽם׃	וַאֲמַר יְיָ אֱ־לָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם זַמֵּין כְּעַן קֳדָמַי יוֹמָא דֵּין וַעֲבֵיד טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי אַבְרָהָם׃

הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם:	הָא אֲנָא קָאֵים עַל עֵינָא דְמַיָא וּבְנָת אֲנָשֵׁי קַרְתָּא יְפָקָן לְמִמְלֵי מַיָא:
וְהָיָה הַנַּעֲרָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵּה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי:	וְתְהֵי עוּלֵימְתָא דְאֵימַר לַהּ אַרְכֵּנִי כְעַן קוּלְתִיךְ וְאֶשְׁתֵּי וְתֵימַר אֵשְׁתְּ וְאַף גַּמְלָךְ אַשְׁקֵי יָתַהּ זְמִינְתָּא לְעַבְדָּךְ לְיִצְחָק וּבַהּ אֵדַע אֲרֵי עֲבַדְתְּ טֵיבוּ עִם רִבּוֹנִי:

אוֹתָהּ הוֹכַחְתָּ – רְאוּיָה הִיא לוֹ, שֶׁתִּהְא גּוֹמֶלֶת חֲסָדִים, וּכְדַאי לְכָנֵס בְּבֵיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. וּלְשׁוֹן "הוֹכַחְתָּ" – בֵּרַרְתָּ, אפרובי"ר ‏ בְּלַעַ"ז. **וּבָהּ אֵדַע** – לְשׁוֹן תְּחִנָּה: הוֹדַע לִי בָּהּ. **כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד** – אִם תִּהְיֶה מְמֻשְׁפַּחְתּוֹ וְהוֹגֶנֶת לוֹ, אֵדַע כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד.

וְיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יָלְדָה לִבְתּוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ:	וַהֲוָה הוּא עַד לָא שֵׁיצִי לְמַלְלָא וְהָא רִבְקָה נְפָקַת דְּאִתְיְלִידַת לִבְתוּאֵל בַּר מִלְכָּה אִתַּת נָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ:
וְהַנַּעֲרָ טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל:	וְעוּלֵימְתָא שַׁפִּירָא לְמִחְזֵי לַחְדָּא בְּתוּלְתָא וּגְבַר לָא יַדְעַהּ וּנְחַתַת לְעֵינָא וּמְלַת קוּלְתַהּ וְסָלִיקַת:

בְּתוּלָה – מְמֻקֹּם בְּתוּלִים. **וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ** – שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ, לְפִי שֶׁבְּנוֹת הַגּוֹיִם הָיוּ מְשַׁמְּרוֹת מְקוֹם בְּתוּלֵיהֶן וּמַפְקִירוֹת עַצְמָן מִמָּקוֹם אַחֵר, הֵעִיד עַל זוֹ שֶׁנִּקְיָה מִכֹּל.

וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ:	וּרְהַט עַבְדָּא לְקַדָּמוּתַהּ וַאֲמַר אַשְׁקְנִי כְעַן זְעִיר מַיָא מִקּוּלְתִיךְ:

וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ – לְפִי שֶׁרָאָה שֶׁעָלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתָהּ. **הַגְמִיאִינִי נָא** – לְשׁוֹן גְּמִיעָה, הומי"ר ‏ בְּלַעַ"ז.

וַתֹּאמֶר שְׁתֵּה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ:	וַאֲמַרַת אֵשְׁתְּ רִבּוֹנִי וְאוֹחְיאַת וַאֲחֵיתַת קוּלְתַהּ עַל יְדַהּ וְאַשְׁקִיתֵיהּ:

וַתֹּרֶד כַּדָּהּ – מֵעַל שִׁכְמָהּ.

וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת:	וְשֵׁיצִיאַת לְאַשְׁקָיוּתֵיהּ וַאֲמַרַת אַף לְגַמְלָךְ אֶמְלֵי עַד דִּיסַפְּקוּן לְמִשְׁתֵּי:

עַד אִם כִּלּוּ – הֲרֵי "אִם" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֲשֶׁר". "אִם כִּלּוּ" תִּרְגֵּם אוּנְקְלוּס "דִּיסַפְּקוּן", שֶׁזּוֹ הִיא גְּמַר שְׁתִיָּתָן כְּשֶׁשָּׁתוּ דֵּי סִפּוּקָן.

וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו:	וְאוֹחְיאַת וּנְפַצַת קוּלְתַהּ לְבֵית שִׁקְיָא וּרְהַטַת עוֹד לְבֵירָא לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל גַּמְלוֹהִי:

וַתְּעַר – לְשׁוֹן נְפִיצָה. וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: "הַמְעָרָה מִכְּלֵי אֶל כְּלֵי". וּבַמִּקְרָא יֵשׁ לוֹ דּוֹמֶה: "אַל תְּעַר נַפְשִׁי", "אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ". **הַשֹּׁקֶת** – אֶבֶן חֲלוּלָה שֶׁשּׁוֹתִים בָּהּ הַגְּמַלִּים.

וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְ־הוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא:	וְגוּבְרָא שָׁהֵי בַּהּ מִסְתַּכַּל שָׁתִיק לְמִדַּע הַאַצְלַח יְיָ אוֹרְחֵיהּ אִם לָא:

מִשְׁתָּאֵה – לְשׁוֹן שְׁאִיָּה, כְּמוֹ "שָׁאוּ עָרִים, תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה". **מִשְׁתָּאֵה** – מְשֻׁתּוֹמֵם וּמִתְבַּהֵל עַל שֶׁרָאָה דְּבָרוֹ קָרוֹב לְהַצְלִיחַ, אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם מְמֻשְׁפַּחַת אַבְרָהָם הִיא אִם לָאו. וְאַל תִּתְמַהּ בַּתְּי"ו שֶׁל "מִשְׁתָּאֵה", שֶׁאֵין לְךָ תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ שִׁי"ן וּמְדֻבֶּרֶת בִּלְשׁוֹן מִתְפָּעֵל, שֶׁאֵין תָּי"ו מִפְרִידָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שֶׁל עִקַּר הַיְסוֹד, כְּגוֹן: "מִשְׁתּוֹלֵל", "נִישְׁתּוֹמֵם" מִגִּזְרַת "שׁוֹלֵל", "וְיִשְׁתַּמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי" מִגִּזְרַת "שָׁמֵר". אַף כַּאן "מִשְׁתָּאֵה" מִגִּזְרַת "תִּשָּׁאֶה". וּכְשֶׁם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא לְשׁוֹן "מְשׁוֹמֵם" בְּאָדָם נִבְהָל וְנֶאֱלָם וּבַעַל מַחֲשָׁבוֹת, כְּמוֹ "עַל יוֹמוֹ נָשַׁמּוּ אֲחֵרוֹנִים", "שֹׁמּוּ שָׁמַיִם", אֶשְׁתּוֹמַם כְּשָׁעָה חֲדָא" – כֵּךְ תִּפְרֹשׁ לְשׁוֹן "שְׁאִיָּה" בְּאָדָם בָּהוּל וּבַעַל מַחֲשָׁבוֹת. **מִשְׁתָּאֵה לָהּ** – מְשֻׁתּוֹמֵם עָלֶיהָ, כְּמוֹ: "אִמְרִי לִי אָחִי הוּא", וּכְמוֹ "וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ".

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם:	וַהֲוָה כַּד סְפִיקוּ גַּמְלַיָא לְמִשְׁתֵּי וּנְסִיב גּוּבְרָא קְדָשָׁא דְּדַהֲבָא תִּקְלָא מַתְקָלֵיהּ וּתְרֵין שֵׁירִין עַל יְדָהָא מַתְקַל עֲסַר סְלְעִין דְּדַהַב מַתְקָלְהוֹן:

בֶּקַע – רָמַז לְשִׁקְלֵי יִשְׂרָאֵל "בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת". **וּשְׁנֵי צְמִידִים** – רָמַז לִשְׁנֵי לֻחוֹת מְצֻמָּדוֹת. **עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם** – רָמַז לַעֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁבָּהֶן.

וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ הַגִּידִי נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין:	וַתֹּאמֶר בַּת מַן אַתְּ חַוִּא כְּעַן לִי הַאִית בֵּית אֲבוּיִךְ אֲתַר כְּשַׁר לַנָא לְמִבָּת:

וַיֹּאמֶר בַּת מִי אַתְּ – לְאַחַר שֶׁנָּתַן לָהּ שְׁאָלָה, לְפִי שֶׁהָיָה בָּטוּחַ בְּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהִצְלִיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דַּרְכּוֹ. **לָלִין** – לִינָה אַחַת. "לִין" שֵׁם דָּבָר, וְהִיא אָמְרָה "לָלוּן" – כַּמָּה לִינוֹת.

וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר:	וַאֲמַרַת לֵיהּ בַּת בְּתוּאֵל אֲנָא בַּר מִלְכָּה דִּילִידַת לְנָחוֹר:

בַּת בְּתוּאֵל – הֶשִׁיבַתּוּ עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן.

וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוֹן:	וַאֲמַרַת לֵיהּ אַף תִּבְנָא אַף כְּסָתָא סַגִּי עִמַּנָא אַף אֲתַר כְּשַׁר לְמִבָּת:

מִסְפּוֹא – כָּל מַאֲכַל הַגְּמַלִּים קָרוּי "מִסְפּוֹא", כְּגוֹן תֶּבֶן וּשְׁעוֹרִים.

וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַי-הוָה:	וּכְרַע גּוּבְרָא וּסְגֵיד קֳדָם יְיָ:

רביעי

וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְ-הוָה אֱ-לֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְ-הוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי:	וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱ-לָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דְּלָא מְנַע טִיבוּתֵיהּ וְקוּשְׁטֵיהּ מִן רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תְּקָנָא דַּבְּרַנִי יְיָ לְבֵית אֲחוּהִי דְּרִבּוֹנִי:

בַּדֶּרֶךְ – דֶּרֶךְ הַמְּזֻמָּן, דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר: בְּאוֹתוֹ דֶּרֶךְ שֶׁהָיִיתִי צָרִיךְ. וְכֵן כָּל בֵּי"ת וְלַמ"ד וְהֵ"א הַמְשַׁמְּשִׁים בְּרֹאשׁ הַתֵּיבָה וּנְקוּדִים בְּפַתָּ"ח, מְדַבְּרִים בְּדָבָר הַפָּשׁוּט שֶׁנִּזְכַּר כְּבָר בְּמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁהוּא מְבוֹרָר וְנָכָר בְּאֵיזוֹ הוּא מְדַבֵּר.

וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ וַתַּגֶּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה:	וּרְהַטַת עוּלֵימְתָא וְחַוִּיאַת לְבֵית אִמַּהּ כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין:

לְבֵית אִמָּהּ – דֶּרֶךְ הַנָּשִׁים הָיְתָה לִהְיוֹת לָהֶן בַּיִת לֵישֵׁב בּוֹ לְמִלְאכְתָּן, וְאֵין הַבַּת מַגֶּדֶת אֶלָּא לְאִמָּהּ.

וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן:	וּלְרִבְקָה אֲחָא וּשְׁמֵיהּ לָבָן וּרְהַט לָבָן לְוָת גּוּבְרָא לְבָרָא לְעֵינָא:

וַיָּרָץ – לָמָּה רָץ וְעַל מַה רָץ? **וַיְהִי כִּרְאוֹת אֶת הַנֶּזֶם** – אָמַר: עָשִׁיר הוּא זֶה, וְנָתַן עֵינָיו בַּמָּמוֹן.

וַיְהִי ׀ כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן:	וַהֲוָה כַּד חֲזָא יָת קְדָשָׁא וְיָת שִׁירְיָא עַל יְדֵי אֲחָתֵיהּ וְכַד שְׁמַע יָת פִּתְגָמֵי רִבְקָה אֲחָתֵיהּ לְמֵימַר כְּדֵין מַלֵּיל עִמִּי גּוּבְרָא וַאֲתָא לְוָת גּוּבְרָא וְהָא קָאֵים עִלְוֵי גַּמְלַיָּא עַל עֵינָא:

עַל הַגְּמַלִּים – לְשָׁמְרָן, כְּמוֹ: "וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם" – לְשַׁמְּשָׁם.

וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ יְ-הוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים:	וַאֲמַר עוֹל בְּרִיכָא דַּייָ לְמָא אַתְּ קָאֵים בְּבָרָא וַאֲנָא פַּנֵּיתִי בֵּיתָא וַאֲתַר כְּשַׁר לְגַמְלַיָּא:

פִּנִּיתִי הַבַּיִת – מֵעֲבוֹדָה זָרָה.

וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:	וְעָאל גּוּבְרָא לְבֵיתָא וּשְׁרָא מִן גַּמְלַיָּא וִיהַב תִּבְנָא וְכִסְתָא לְגַמְלַיָּא וּמַיָּא לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גּוּבְרַיָּא דְּעִמֵּיהּ:

וַיְפַתַּח – הִתִּיר זֶמֶם שֶׁלָּהֶם, שֶׁהָיָה סוֹתֵם אֶת פִּיהֶם שֶׁלֹּא יִרְעוּ בַּדֶּרֶךְ בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים.

וַיּוּשַׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר:	וְיִתְּשַׁם קֳדָמוֹהִי לְמֵיכַל וַאֲמַר לָא אֵיכוֹל עַד דַּאֲמַלֵּיל פִּתְגָמַי וַאֲמַר מַלֵּיל:

עַד אִם דִּבַּרְתִּי – הֲרֵי "אִם" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֲשֶׁר" וּבִלְשׁוֹן "כִּי", כְּמוֹ: "עַד כִּי יָבֹא שִׁילֹה". זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת, וְהָאֶחָד "אִי" וְהוּא "אִם".

וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי:	וַאֲמַר עַבְדָּא דְאַבְרָהָם אֲנָא:
וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים:	וַייָ בָּרִיךְ יָת רִבּוֹנִי לַחְדָּא וּסְגִי וִיהַב לֵיהּ עָאן וְתוֹרִין וּכְסַף וּדְהַב וְעַבְדִין וְאַמְהָן וְגַמְלִין וּחְמָרִין:
וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:	וִילִידַת שָׂרָה אִתַּת רִבּוֹנִי בַּר לְרִבּוֹנִי בָּתַר דְּסֵיבַת וִיהַב לֵיהּ יָת כָּל דְּלֵיהּ:

וַיִּתֶּן לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ – שְׁטַר מַתָּנָה הֶרְאָה לָהֶם.

וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ:	וְקַיֵּים עֲלַי רִבּוֹנִי לְמֵימַר לָא תִּסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנָת כְּנַעֲנָאֵי דַּאֲנָא יָתִיב בַּאֲרַעְהוֹן:

לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי – אִם לֹא תֵּלֵךְ תְּחִלָּה אֶל בֵּית אָבִי, וְלֹא תֹּאבֶה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ.

אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי:	אֶ-לָהֵין לְבֵית אַבָּא תֵּיזֵיל וּלְזַרְעִיתִי וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי:
וָאֹמַר אֶל־אֲדֹנִי אוּלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי:	וַאֲמַרִית לְרִבּוֹנִי מָאם לָא תֵּיתֵי אִתְּתָא בָּתְרָי:

אוּלַי לֹא תֵלֵךְ הָאִשָּׁה – "אוּלַי" כְּתִיב: בַּת הָיְתָה לוֹ לֶאֱלִיעֶזֶר, וְהָיָה מְחַזֵּר לְמָצוֹא עִלָּה שֶׁיֹּאמַר לוֹ אַבְרָהָם לִפְנוֹת אֵלָיו לְהַשִּׂיאוֹ בְּתוֹ. אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: בְּנִי בָּרוּךְ וְאַתָּה אָרוּר, וְאֵין אָרוּר מִדַּבֵּק בְּבָרוּךְ.

וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי:	וַאֲמַר לִי יְיָ דְּפָלְחִית קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְאֲכֵיהּ עִמָּךְ וְיַצְלַח אוֹרְחָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִזַּרְעִיתִי וּמִבֵּית אַבָּא:
אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי:	בְּכֵין תְּהֵי זָכָא מִמּוֹמָתִי אֲרֵי תְּהָךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם לָא יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי זָכָא מִמּוֹמָתִי:
וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעָיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱ-לֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ:	וַאֲתֵיתִי יוֹמָא דֵין לְעֵינָא וַאֲמַרִית יְיָ אֱ-לָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם אִם אִית כְּעַן רַעֲוָא קֳדָמָךְ לְאַצְלָחָא אוֹרְחִי דַּאֲנָא אָזֵיל עֲלַהּ:

וָאָבֹא הַיּוֹם – הַיּוֹם יָצָאתִי וְהַיּוֹם בָּאתִי, מִכָּאן שֶׁקִּפְּצָה לוֹ הָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי אֶחָא: יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים, שֶׁהֲרֵי פָּרָשָׁה שֶׁל אֱלִיעֶזֶר כְּפוּלָה בַּתּוֹרָה, וְהַרְבֵּה גּוּפֵי תוֹרָה לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא בִּרְמִיָּזָה.

הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ:	הָא אֲנָא קָאֵים עַל עֵינָא דְמַיָּא וּתְהֵי עוּלֵימְתָא דְּתִפּוֹק לְמִמְלֵי וְאֵימַר לַהּ אַשְׁקֵנִי כְעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ:
וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי:	וְתֵימַר לִי אַף אַתְּ אֲשְׁתְּ וְאַף לְגַמְלָךְ אֶמְלֵי הִיא אִתְּתָא דְּזַמִּין יְיָ לְבַר רִבּוֹנִי:

גַּם אַתָּה – "גַּם" לְרַבּוֹת אֲנָשִׁים שֶׁעִמּוֹ. **הכִיחַ** – בֵּרַר וְהוֹדִיעַ, וְכֵן כָּל "הוֹכָחָה" שֶׁבַּמִּקְרָא בֵּרוּר דָּבָר.

אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא:	אֲנָא עַד לָא שֵׁיצֵיתִי לְמַלָּלָא בְּלִבִּי וְהָא רִבְקָה נְפֶקֶת וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ וּנְחַתַת לְעֵינָא וּמְלַת וַאֲמַרִית לַהּ אַשְׁקֵנִי כְעַן:

טֶרֶם אֲכַלֶּה – טֶרֶם שֶׁאֲנִי מְכַלֶּה. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן הִוֹוָה, פְּעָמִים שֶׁהוּא מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָבָר וְיָכוֹל לִכְתֹּב "טֶרֶם כִּלִּיתִי". וּפְעָמִים שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן עָתִיד, כְּמוֹ: "כִּי אָמַר אִיּוֹב" – הֲרֵי לְשׁוֹן עָבָר, "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב" – הֲרֵי לְשׁוֹן עָתִיד. וּפֵירוּשׁ שְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן הִוֹוָה, כִּי אוֹמֵר הָיָה אִיּוֹב "אוּלַי חָטְאוּ בָנַי..." וְהָיָה עוֹשֶׂה כָּךְ.

וַתְּמַהֵר וַתָּרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵּה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה:	וְאוֹחֶיאת וַאֲחֶיתַת קוּלְתַהּ מִנַּהּ וַאֲמַרַת אֵשְׁתְּ וְאַף גַּמְלָךְ אַשְׁקִי וּשְׁתֵיתִי וְאַף גַּמְלַיָּא אַשְׁקִיאַת:
וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אָתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ:	וּשְׁאֵילִית יָתַהּ וַאֲמָרִית בַּת מַן אַתְּ וַאֲמַרַת בַּת בְּתוּאֵל בַּר נָחוֹר דִּילִידַת לֵיהּ מִלְכָּה וְשַׁוִּיתִי קְדָשָׁא עַל אַפַּהּ וְשֵׁירָיָא עַל יְדָהָא:

וָאֶשְׁאַל... וָאָשִׂם – שִׁנָּה הַסֵּדֶר, שֶׁהֲרֵי הוּא תְּחִלָּה נָתַן וְאַחַר כָּךְ שָׁאַל. אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתְפַּשׂוּהוּ בִּדְבָרָיו וְיֹאמְרוּ: הֵיאַךְ נָתַתָּ לָהּ וְעֲדַיִן אֵינְךָ יוֹדֵעַ מִי הִיא?

וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַי־הוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְ־הוָה אֱ־לֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ:	וּכְרַעִית וּסְגֵידִית קֳדָם יְיָ וּבָרִיכִית יָת יְיָ אֱ־לָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דְּדַבְּרַנִי בְּאוֹרַח קְשׁוֹט לְמִסַּב יָת בַּת־אֲחוּהִי דְּרִבּוֹנִי לִבְרֵיהּ:
וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל:	וּכְעַן אִם אִיתֵיכוֹן עָבְדִין טֵיבוּ וּקְשׁוֹט עִם רִבּוֹנִי חַוּוֹ לִי וְאִם לָא חַוּוֹ לִי וְאֶתְפְּנֵי עַל יַמִּינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא:

עַל יָמִין – מִבְּנוֹת יִשְׁמָעֵאל. **עַל שְׂמֹאל** – מִבְּנוֹת לוֹט, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לִשְׂמֹאלוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.

וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵי־הוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב:	וַאֲתִיב לָבָן וּבְתוּאֵל וַאֲמַרוּ מִן קֳדָם יְיָ נְפַק פִּתְגָמָא לֵית אֲנַחְנָא יְכִלִין לְמַלָּלָא עִמָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב:

וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל – רָשָׁע הָיָה וְקָפַץ לְהָשִׁיב לִפְנֵי אָבִיו. **לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ** – לְמָאן בַּדָּבָר הַזֶּה, לֹא עַל יְדֵי תְּשׁוּבַת דָּבָר רַע וְלֹא עַל יְדֵי תְּשׁוּבַת דָּבָר הָגוּן, לְפִי שֶׁנִּכְפַּר שֵׁ"מֵ' יָצָא הַדָּבָר", לְפִי דִּבְרֵיךְ שֶׁזִּמְנָה לָךְ.

הִנֵּה־רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְ־הוָה:	הָא רִבְקָה קֳדָמָךְ דְּבַר וְאִיזֵיל וּתְהֵי אִתְּתָא לְבַר רִבּוֹנָךְ כְּמָא דְמַלִּיל יְיָ:
וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַי־הוָה:	וַהֲוָה כַּד שְׁמַע עַבְדָּא דְאַבְרָהָם יָת פִּתְגָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא קֳדָם יְיָ:

וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה – מִכַּאן שֶׁמּוֹדִים עַל בְּשׂוֹרָה טוֹבָה.

חמישי

וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ:	וְאַפֵּיק עַבְדָּא מָנִין דְּכַסַף וּמָנִין דְּדָהַב וּלְבוּשִׁין וְיָהַב לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יְהַב לַאֲחוֹהָא וּלְאִמַּהּ:

וּמִגְדָּנֹת – לְשׁוֹן מְגָדִים, שֶׁהֵבִיא עִמּוֹ מֵינֵי פֵּרוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי:	וַאֲכַלוּ וּשְׁתִיאוּ הוּא וְגוּבְרַיָּא דְעִמֵּיהּ וּבָתוּ וְקָמוּ בְּצַפְרָא וַאֲמַר שַׁלְּחוּנִי לְוָת רִבּוֹנִי:

וַיָּלִינוּ – כָּל "לִינָה" שֶׁבַּמִּקְרָא לִינַת לַיְלָה אֶחָד.

וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָ אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ:	וַאֲמַר אֲחוּהָ וְאִמַּהּ תִּשֵּׁב תּוֹתִיב עוּלֵימְתָא עִמָּנָא עִדָּן בְּעִדָּן אוֹ עָסְרָא יַרְחִין בָּתַר כֵּן תֵּיזֵיל:

וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ – וּבְתוּאֵל הֵיכָן הָיָה? רוֹצֶה הָיָה לְעַכֵּב, וּבָא מַלְאַךְ וְהֵמִיתוֹ. **יָמִים** – שָׁנָה, כְּמוֹ: "יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ". שֶׁכָּךְ נוֹתְנִין לִבְתוּלָה זְמַן שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ לְפַרְנֵס אֶת עַצְמָהּ בְּתַכְשִׁיטִים. **אוֹ עָשׂוֹר** – עֲשָׂרָה חֳדָשִׁים. וְאִם תֹּאמַר "יָמִים" מַמָּשׁ? אֵין דֶּרֶךְ הַמְבַקְּשִׁים לְבַקֵּשׁ דָּבָר מוּעָט, וְאִם לֹא תִּרְצֶה תֵּן לָנוּ מְרֻבֶּה מִזֶּה.

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַי־הוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי:	וַאֲמַר לְהוֹן לָא תְּאַחֲרוּן יָתִי וַייָ אַצְלַח אוֹרְחִי שַׁלְּחוּנִי וַאֲהָךְ לְוָת רִבּוֹנִי:
וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ:	וַאֲמַרוּ נִקְרֵי לְעוּלֵימְתָא וְנִשְׁמַע מָא דְּהִיא אָמְרָא:

וְנִשְׁאֲלָה אֶת פִּיהָ – מִכָּאן שֶׁאֵין מַשִּׂיאִין אֶת הָאִשָּׁה אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ.

וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ׃	**וּקְרוֹ לְרִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ הֲתֵיזְלִין עִם גּוּבְרָא הָדֵין וַאֲמַרַת אֵיזֵיל׃**

וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ – מֵעַצְמִי, וְאַף אִם אֵינְכֶם רוֹצִים.

וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃	**וְשַׁלַּחוּ יָת רִבְקָה אֲחָתְהוֹן וְיָת מֵינִקְתַּהּ וְיָת עַבְדָּא דְּאַבְרָהָם וְיָת גּוּבְרוֹהִי׃**

וַיְבָרֲכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו׃	**וּבָרִיכוּ יָת רִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ אֲחָתָנָא אַתְּ הֲוַאי לְאַלְפִין וּלְרִבְוָון וְיֵירְתוּן בְּנָכִי יָת קִרְוֵי סָנְאֵיהוֹן׃**

אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה – אַתְּ וְזַרְעֵךְ תְּקַבְּלוּ אוֹתָהּ בְּרָכָה שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה: "הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ...". יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵא אוֹתוֹ הַזֶּרַע מִמֵּךְ וְלֹא מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת.

וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ׃	**וְקָמַת רִבְקָה וְעוּלֵימְתַהָא וּרְכִיבָא עַל גַּמְלַיָּא וַאֲזָלָא בָּתַר גּוּבְרָא וּדְבַר עַבְדָּא יָת רִבְקָה וַאֲזַל׃**

וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב׃	**וְיִצְחָק עָאל מֵבֵירָא דְּמֵיתוֹהִי מְבַשַּׂר דְּמַלְאַךְ קַיָּימָא אִסְתְּחֵי עֲלַהּ וְהוּא יָתֵיב בַּאֲרַע דָּרוֹמָא׃**

מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי – שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא הָגָר לְאַבְרָהָם אָבִיו שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה. **יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב** – קָרוֹב לְאוֹתוֹ בְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר". וְשָׁם הָיָה הַבְּאֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה בֵין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד".

וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עֶרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים׃	**וּנְפַק יִצְחָק לְצַלָּאָה בְּחַקְלָא לְמִפְנֵי רַמְשָׁא וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא גַּמְלַיָּא אָתַן׃**

לָשׂוּחַ – לְשׁוֹן תְּפִלָּה, כְּמוֹ: "יִשְׂפֹּךְ שִׂיחוֹ".

וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתַּרְא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל׃	**וּזְקַפַת רִבְקָה יָת עֵינַהָא וַחֲזַת יָת יִצְחָק וְאִתְרְכִינַת מֵעַל גַּמְלָא׃**

וַתִּרְא אֶת יִצְחָק – רָאֲתָה אוֹתוֹ הָדוּר וְתוֹהֶא מִפָּנָיו. **וַתִּפֹּל** – הִשְׁמִיטָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ, כְּתַרְגּוּמוֹ: "וְאִתְרְכִינַת" – הִטָּתָה עַצְמָהּ לָאָרֶץ וְלֹא הִגִּיעָה עַד הַקַּרְקַע. כְּמוֹ: "הַטֵּי נָא כַדֵּךְ", "אַרְכִּנִי"; "נְטֵה שָׁמַיִם", "וְאַרְכִּין"; לְשׁוֹן מֵטָּה לָאָרֶץ. וְדוֹמֶה לוֹ: "כִּי יִפּוֹל לֹא יוּטָל", כְּלוֹמַר: אִם יִטֶּה לָאָרֶץ לֹא יַגִּיעַ עַד הַקַּרְקַע.

וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס׃	**וַאֲמַרַת לְעַבְדָּא מַן גּוּבְרָא דֵּיכִי דִּמְהַלֵּיךְ בְּחַקְלָא לְקָדָמוֹתָנָא וַאֲמַר עַבְדָּא הוּא רִבּוֹנִי וּנְסִיבַת עִיפָּא וְאִתְכַּסְיַאת׃**

וַתִּתְכָּס – לָשׁוֹן וַתִּתְפָּעֵל, כְּמוֹ: "וַתִּקָּבֵר", "וַתִּשָּׁבֵר".

וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה׃	**וְאִשְׁתַּעִי עַבְדָּא לְיִצְחָק יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דַּעֲבַד׃**

וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד – גִּלָּה לוֹ נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לוֹ: שֶׁקִּפְצָה לוֹ הָאָרֶץ, וְשֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ רִבְקָה בִּתְפִלָּתוֹ.

וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ׃	**וְאַעֲלַהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא דְּשָׂרָה אִמֵּהּ וּנְסִיב יָת רִבְקָה וַהֲוָת לֵיהּ לְאִתּוּ וְרִיחֲמַהּ וְאִתְנַחֵם יִצְחָק בָּתַר אִמֵּיהּ׃**

הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ – וַיְבִאֶהָ הָאֹהֱלָה וְנַעֲשֵׂית דּוּגְמַת שָׂרָה אִמּוֹ, כְּלוֹמַר: וַהֲרֵי הִיא שָׂרָה אִמּוֹ. שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׂרָה קַיֶּמֶת הָיָה נֵר דָּלוּק מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת, וּבְרָכָה מְצוּיָה בָּעִסָּה, וְעָנָן קָשׁוּר עַל הָאֹהֶל. וּמִשֶּׁמֵּתָה פָּסְקוּ, וּכְשֶׁבָּאת רִבְקָה חָזְרוּ. **אַחֲרֵי אִמּוֹ** – דֶּרֶךְ אֶרֶץ: כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ שֶׁל אָדָם קַיֶּמֶת, כָּרוּךְ הוּא אֶצְלָהּ. וּמִשֶּׁמֵּתָה הוּא מִתְנַחֵם בְּאִשְׁתּוֹ.

שישי

פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת אַבְרָהָם

וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה׃	**וְאוֹסִיף אַבְרָהָם וּנְסִיב אִתְּתָא וּשְׁמַהּ קְטוּרָה׃**

קְטוּרָה – זוֹ הָגָר. וְנִקְרֵאת "קְטוּרָה" עַל שֵׁם שֶׁנָּאִים מַעֲשֶׂיהָ כִּקְטֹרֶת; וְשֶׁקְּשָׁרָה פִּתְחָהּ, שֶׁלֹּא נִזְדַּוְּגָה לְאָדָם מִיּוֹם שֶׁפֹּרְשָׁה מֵאַבְרָהָם.

וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ:	וְיָלִידַת לֵיהּ יָת זִמְרָן וְיָת יָקְשָׁן וְיָת מְדָן וְיָת מִדְיָן וְיָת יִשְׁבָּק וְיָת שׁוּחַ:
וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים:	וְיָקְשָׁן אוֹלִיד יָת שְׁבָא וְיָת דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ לְמַשְׁרְיִין וְלִשְׁכוּנִין וְלִנְגָוָון:

אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם – שֵׁם רָאשֵׁי אֻמּוֹת. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוּס אֵין לִי לְיַשְּׁבוֹ עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא.

וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה:	וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וְעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אִלֵּין בְּנֵי קְטוּרָה:
וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק:	וְיָהַב אַבְרָהָם יָת כָּל דְּלֵיהּ לְיִצְחָק:

וַיִּתֵּן אַבְרָהָם... – אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה: בְּרָכָה דְּאַתְּיקִי נָתַן לוֹ, שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: "וֶהְיֵה בְּרָכָה" – הַבְּרָכוֹת מְסוּרוֹת בְּיָדְךָ לְבָרֵךְ אֶת מִי שֶׁתִּרְצֶה. וְאַבְרָהָם מְסָרָן לְיִצְחָק.

וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם:	וְלִבְנֵי פִּלַגְשַׁיָּא דִּלְאַבְרָהָם יְהַב אַבְרָהָם מַתְּנָן וְשַׁלְחִנּוּן מֵעַל יִצְחָק בְּרֵיהּ בְּעוֹד דְּהוּא קַיָּם קִדּוּמָא לַאֲרַע מַדְנְחָא:

הַפִּילַגְשִׁם – חָסֵר כְּתִיב, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא פִּלֶגֶשׁ אַחַת, הִיא הָגָר, הִיא קְטוּרָה. נָשִׁים בִּכְתָבָה, פִּלַגְשִׁים בְּלֹא כְּתָבָה, כִּדְאָמְרִינַן בְּסַנְהֶדְרִין בְּנָשִׁים וּפִלַגְשִׁים דְּוָד. **נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנוֹת** – פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: שֵׁם טֻמְאָה מָסַר לָהֶם. דָּבָר אַחֵר: מַה שֶּׁנִּתֵּן לוֹ עַל אוֹדוֹת שָׂרָה וּשְׁאָר מַתָּנוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ – הַכֹּל נָתַן לָהֶם, שֶׁלֹּא רָצָה לֵהָנוֹת מֵהֶם.

וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מֵאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים:	וְאִלֵּין יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם דְּחָיָא מְאָה וְשִׁבְעִין וַחֲמִישׁ שְׁנִין:

מֵאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים – בֶּן מֵאָה כְּבֶן שִׁבְעִים, וּבֶן שִׁבְעִים כְּבֶן חָמֵשׁ בְּלֹא חֵטְא.

וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:	וְאִתְנְגִיד וּמִית אַבְרָהָם בְּסֵיבוּ טָבָא סִיב וּסְבַע וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמַּיהּ:
וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא:	וְקָבְרוּ יָתֵיהּ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי בִּמְעָרַת כְּפֵילְתָּא בַּחֲקַל עֶפְרוֹן בַּר צֹחַר חִתָּאָה דְּעַל אַפֵּי מַמְרֵא:

יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל – מִכָּאן שֶׁעָשָׂה יִשְׁמָעֵאל תְּשׁוּבָה, וְהוֹלִיךְ אֶת יִצְחָק לְפָנָיו. וְהֵיא "שֵׂיבָה טוֹבָה" שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּאַבְרָהָם.

הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ:	חַקְלָא דְּזַבַן אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חִתָּאָה תַּמָּן אִתְקְבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִתְּתֵיהּ:
וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱ-לֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי:	וַהֲוָה בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּבָרִיךְ יְיָ יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וְיָתֵיב יִצְחָק עִם בֵּירָא דְּמַלְאַךְ קַיָּימָא אִתְחֲזִי עֲלָהּ:

וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ... – נִחֲמוֹ תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. דָּבָר אַחֵר: אַף עַל פִּי שֶׁמָּסַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַבְּרָכוֹת לְאַבְרָהָם, נִתְיָרֵא לְבָרֵךְ אֶת יִצְחָק, מִפְּנֵי שֶׁצָּפָה אֶת עֵשָׂו יוֹצֵא מִמֶּנּוּ. אָמַר: יָבֹא בַּעַל הַבְּרָכוֹת וִיבָרֵךְ אֶת אֲשֶׁר יֵיטַב בְּעֵינָיו. וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵרְכוֹ.

שביעי

פָּרָשַׁת תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם:	וְאִלֵּין תּוֹלְדָת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם דְּיָלִידַת הָגָר מִצְרִיתָא אַמְתָּהּ דְּשָׂרָה לְאַבְרָהָם:
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשִׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם:	וְאִלֵּין שְׁמָהָת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמָהָתְהוֹן לְתוֹלְדָתְהוֹן בּוּכְרֵיהּ דְּיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם:

בִּשְׁמוֹתָם לְתוֹלְדֹתָם – סֵדֶר לֵידָתָן זֶה אַחַר זֶה.

וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא:	**וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא:**
חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֶדְמָה:	**חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֶדְמָה:**
אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם:	**אִלֵּין אִנּוּן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין שְׁמָהָתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן וּבְכַרְכֵיהוֹן תְּרֵי עֲסַר רַבְרְבִין לְאוּמֵיהוֹן:**

בְּחַצְרֵיהֶם – כְּרַכִּים שֶׁאֵין לָהֶם חוֹמָה. וְתַרְגּוּמוֹ "בְּפַצְחֵיהוֹן" שֶׁהֵם מְפֻצָּחִים, לְשׁוֹן "פְּתִיחָה", כְּמוֹ: "פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ".

וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו:	**וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין וְאִתְנְגִיד וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּיהּ:**

וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל... – אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל? כְּדֵי לַיַּחֵס בָּהֶם שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב. מִשְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל לָמַדְנוּ שֶׁשִּׁמֵּשׁ יַעֲקֹב בְּבֵית עֵבֶר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה כְּשֶׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו קוֹדֶם שֶׁבָּא אֵצֶל לָבָן, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁפָּרַשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו מֵת יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל...", כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּסוֹף "מְגִלָּה נִקְרֵאת" **וַיִּגְוַע** – לֹא נֶאֱמְרָה "גְּוִיעָה" אֶלָּא בַּצַּדִּיקִים.

וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל:	**וּשְׁרוֹ מֵחֲוִילָה עַד חַגְרָא דְעַל אַפֵּי מִצְרַיִם מָטֵי לְאַתּוּר עַל אַפֵּי כָל אֲחוֹהִי שְׁרָא:**

נָפָל – שָׁכַן, כְּמוֹ: "וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל בְּנֵי קֶדֶם נוֹפְלִים בָּעֵמֶק". כַּאן הוּא אוֹמֵר לְשׁוֹן "נְפִילָה", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכֹּן"? עַד שֶׁלֹּא מֵת אַבְרָהָם – "יִשְׁכֹּן", מִשֶּׁמֵּת אַבְרָהָם – "נָפָל".

יד א בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ בֶּן־יוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
מָלַךְ אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב בֶּן־עֶשְׂרִים
וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ
בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְהוֹעַדָּן מִן־יְרוּשָׁלִָם: ג וַיַּעַשׂ
הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְ־הוָֹה רַק לֹא כְּדָוִד אָבִיו כְּכֹל אֲשֶׁר־
עָשָׂה יוֹאָשׁ אָבִיו עָשָׂה: ד רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד
הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת: ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
חָזְקָה הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיַּךְ אֶת־עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת־
הַמֶּלֶךְ אָבִיו: ו וְאֶת־בְּנֵי הַמַּכִּים לֹא הֵמִית כַּכָּתוּב
בְּסֵפֶר־תּוֹרַת־מֹשֶׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְ־הוָֹה לֵאמֹר לֹא־
יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת
כִּי אִם־אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָת: ז הוּא־הִכָּה אֶת־אֱדוֹם
בְּגֵי־מֶלַח עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְתָפַשׂ אֶת־הַסֶּלַע
בַּמִּלְחָמָה וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ יָקְתְאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
ח אָז שָׁלַח אֲמַצְיָהוּ מַלְאָכִים אֶל־יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז
בֶּן־יֵהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לְכָה נִתְרָאֶה פָּנִים:
ט וַיִּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה לֵאמֹר הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן שָׁלַח אֶל־הָאֶרֶז
אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן לֵאמֹר תְּנָה־אֶת־בִּתְּךָ לִבְנִי לְאִשָּׁה
וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס אֶת־
הַחוֹחַ: י הַכֵּה הִכִּיתָ אֶת־אֱדוֹם וְנִשְׂאֲךָ לִבֶּךָ הִכָּבֵד
וְשֵׁב בְּבֵיתֶךָ וְלָמָּה תִתְגָּרֶה בְרָעָה וְנָפַלְתָּה אַתָּה
וִיהוּדָה עִמָּךְ: יא וְלֹא־שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ וַיַּעַל יְהוֹאָשׁ
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיִּתְרָאוּ פָּנִים הוּא וַאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה בְּבֵית שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר לִיהוּדָה: יב וַיִּנָּגֶף יְהוּדָה
לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אִישׁ לְאָהָלָו: יג וְאֶת־אֲמַצְיָהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בֶּן־יְהוֹאָשׁ בֶּן־אֲחַזְיָהוּ תָּפַשׂ יְהוֹאָשׁ
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שֶׁמֶשׁ וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם וַיִּפְרֹץ
בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלִַם בְּשַׁעַר אֶפְרַיִם עַד־שַׁעַר הַפִּנָּה
אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה: יד וְלָקַח אֶת־כָּל־הַזָּהָב־וְהַכֶּסֶף
וְאֶת כָּל־הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים בֵּית־יְ־הוָֹה וּבְאֹצְרוֹת
בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת וַיָּשָׁב שֹׁמְרוֹנָה:
טו וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹאָשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ וַאֲשֶׁר
נִלְחַם עִם אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים
עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: טז וַיִּשְׁכַּב
יְהוֹאָשׁ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּשֹׁמְרוֹן עִם מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ יָרָבְעָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו: יז וַיְחִי אֲמַצְיָהוּ
בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹאָשׁ בֶּן־
יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה: יח וְיֶתֶר
דִּבְרֵי אֲמַצְיָהוּ הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי
הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: יט וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר
בִּירוּשָׁלִַם וַיָּנָס לָכִישָׁה וַיִּשְׁלְחוּ אַחֲרָיו לָכִישָׁה
וַיְמִתֻהוּ שָׁם: כ וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ עַל־הַסּוּסִים וַיִּקָּבֵר
בִּירוּשָׁלִַם עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד: כא וַיִּקְחוּ כָּל־עַם
יְהוּדָה אֶת־עֲזַרְיָה וְהוּא בֶן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וַיַּמְלִכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו אֲמַצְיָהוּ: כב הוּא בָּנָה אֶת־
אֵילַת וַיְשִׁבֶהָ לִיהוּדָה אַחֲרֵי שְׁכַב־הַמֶּלֶךְ עִם־
אֲבֹתָיו: כג בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַאֲמַצְיָהוּ בֶן־
יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה: כד וַיַּעַשׂ
הָרַע בְּעֵינֵי יְ־הוָֹה לֹא סָר מִכָּל־חַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־
נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל: כה הוּא הֵשִׁיב אֶת־
גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־יָם הָעֲרָבָה כִּדְבַר
יְ־הוָֹה אֱ־לֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד־עַבְדּוֹ יוֹנָה
בֶן־אֲמִתַּי הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגַּת הַחֵפֶר: כו כִּי־רָאָה
יְ־הוָֹה אֶת־עֳנִי יִשְׂרָאֵל מֹרֶה מְאֹד וְאָפֵס עָצוּר
וְאָפֵס עָזוּב וְאֵין עֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל: כז וְלֹא־דִבֶּר יְ־הוָֹה
לִמְחוֹת אֶת־שֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם וַיּוֹשִׁיעֵם
בְּיַד יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ: כח וְיֶתֶר דִּבְרֵי יָרָבְעָם וְכָל־
אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר־נִלְחָם וַאֲשֶׁר הֵשִׁיב
אֶת־דַּמֶּשֶׂק וְאֶת־חֲמָת לִיהוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל הֲלֹא־הֵם
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל:
כט וַיִּשְׁכַּב יָרָבְעָם עִם־אֲבֹתָיו עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּמְלֹךְ זְכַרְיָה בְנוֹ תַּחְתָּיו:

טו א בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְיָרָבְעָם מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל מָלַךְ עֲזַרְיָה בֶן־אֲמַצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב בֶּן־
שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם אִמּוֹ יְכָלְיָהוּ מִירוּשָׁלִַם:
ג וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְ־הוָֹה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה
אֲמַצְיָהוּ אָבִיו: ד רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם
מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת: ה וַיִּנַּגַּע יְ־הוָֹה אֶת־

הַמֶּלֶךְ וַיְהִי מְצֹרָע עַד־יוֹם מוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב בְּבֵית
הַחָפְשִׁית וְיוֹתָם בֶּן־הַמֶּלֶךְ עַל־הַבַּיִת שֹׁפֵט אֶת־עַם
הָאָרֶץ: וְיֶתֶר דִּבְרֵי עֲזַרְיָהוּ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־
הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה:
וַיִּשְׁכַּב עֲזַרְיָהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־אֲבֹתָיו
בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ יוֹתָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו: בִּשְׁנַת
שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה לַעֲזַרְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ
זְכַרְיָהוּ בֶּן־יָרָבְעָם עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן שִׁשָּׁה
חֳדָשִׁים: וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ
אֲבֹתָיו לֹא סָר מֵחַטֹּאוֹת יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר
הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְשֹׁר עָלָיו שַׁלֻּם בֶּן־יָבֵשׁ
וַיַּכֵּהוּ קָבָל־עָם וַיְמִתֵהוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו: וְיֶתֶר
דִּבְרֵי זְכַרְיָה הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים
לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: הִוא דְבַר־יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל־
יֵהוּא לֵאמֹר בָּנֶיךָ רְבִיעִים יֵשְׁבוּ לְךָ עַל־כִּסֵּא
יִשְׂרָאֵל וַיְהִי־כֵן: שַׁלֻּם בֶּן־יָבִישׁ מָלַךְ בִּשְׁנַת
שְׁלֹשִׁים וָתֵשַׁע שָׁנָה לְעֻזִּיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ
יֶרַח־יָמִים בְּשֹׁמְרוֹן: וַיַּעַל מְנַחֵם בֶּן־גָּדִי מִתִּרְצָה
וַיָּבֹא שֹׁמְרוֹן וַיַּךְ אֶת־שַׁלֻּם בֶּן־יָבִישׁ בְּשֹׁמְרוֹן
וַיְמִתֵהוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו: וְיֶתֶר דִּבְרֵי שַׁלֻּם
וְקִשְׁרוֹ אֲשֶׁר קָשָׁר הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי
הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: אָז יַכֶּה־מְנַחֵם אֶת־תִּפְסַח
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־גְּבוּלֶיהָ מִתִּרְצָה כִּי לֹא
פָתַח וַיַּךְ אֶת כָּל־הֶהָרוּתֶיהָ בְּקָעַ: בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים
וָתֵשַׁע שָׁנָה לַעֲזַרְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ מְנַחֵם בֶּן־
גָּדִי עַל־יִשְׂרָאֵל עֶשֶׂר שָׁנִים בְּשֹׁמְרוֹן: וַיַּעַשׂ
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מֵעַל חַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־
נְבָט אֲשֶׁר־הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל כָּל־יָמָיו: בָּא פּוּל
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל־הָאָרֶץ וַיִּתֵּן מְנַחֵם לְפוּל אֶלֶף
כִּכַּר־כֶּסֶף לִהְיוֹת יָדָיו אִתּוֹ לְהַחֲזִיק הַמַּמְלָכָה
בְּיָדוֹ: וַיֹּצֵא מְנַחֵם אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־
גִּבּוֹרֵי הַחַיִל לָתֵת לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים
כֶּסֶף לְאִישׁ אֶחָד וַיָּשָׁב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְלֹא־עָמַד שָׁם
בָּאָרֶץ: וְיֶתֶר דִּבְרֵי מְנַחֵם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלוֹא־
הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל: וַיִּשְׁכַּב מְנַחֵם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ פְּקַחְיָה
בְּנוֹ תַּחְתָּיו: בִּשְׁנַת חֲמִשִּׁים שָׁנָה לַעֲזַרְיָה מֶלֶךְ
יְהוּדָה מָלַךְ פְּקַחְיָה בֶּן־מְנַחֵם עַל־יִשְׂרָאֵל
בְּשֹׁמְרוֹן שְׁנָתָיִם: וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא
סָר מֵחַטֹּאוֹת יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־
יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְשֹׁר עָלָיו פֶּקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ שָׁלִישׁוֹ
וַיַּכֵּהוּ בְשֹׁמְרוֹן בְּאַרְמוֹן בֵּית־הַמֶּלֶךְ אֶת־אַרְגֹּב
וְאֶת־הָאַרְיֵה וְעִמּוֹ חֲמִשִּׁים אִישׁ מִבְּנֵי גִלְעָדִים
וַיְמִתֵהוּ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו: וְיֶתֶר דִּבְרֵי פְקַחְיָה וְכָל־
אֲשֶׁר עָשָׂה הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים
לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: בִּשְׁנַת חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה
לַעֲזַרְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ פֶּקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ עַל־
יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן עֶשְׂרִים שָׁנָה: וַיַּעַשׂ הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מִן־חַטֹּאוֹת יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט
אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל: בִּימֵי פֶּקַח מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל בָּא תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיִּקַּח אֶת־
עִיּוֹן וְאֶת־אָבֵל בֵּית־מַעֲכָה וְאֶת־יָנוֹחַ וְאֶת־קֶדֶשׁ
וְאֶת־חָצוֹר וְאֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־הַגָּלִילָה כֹּל אֶרֶץ
נַפְתָּלִי וַיַּגֶל אַשּׁוּרָה: וַיִּקְשֹׁר־קֶשֶׁר הוֹשֵׁעַ בֶּן־
אֵלָה עַל־פֶּקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ וַיַּכֵּהוּ וַיְמִתֵהוּ וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים לְיוֹתָם בֶּן־עֻזִּיָּה: וְיֶתֶר
דִּבְרֵי־פֶקַח וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר
דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם
לְפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ יוֹתָם בֶּן־
עֻזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה: בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה
בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם
אִמּוֹ יְרוּשָׁא בַּת־צָדוֹק: וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה עֻזִּיָּהוּ אָבִיו עָשָׂה: רַק
הַבָּמוֹת לֹא סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים
בַּבָּמוֹת הוּא בָּנָה אֶת־שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הָעֶלְיוֹן:
וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹתָם אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים
עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: בַּיָּמִים
הָהֵם הֵחֵל יְהוָה לְהַשְׁלִיחַ בִּיהוּדָה רְצִין מֶלֶךְ
אֲרָם וְאֶת פֶּקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ: וַיִּשְׁכַּב יוֹתָם עִם־
אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ
אָחָז בְּנוֹ תַּחְתָּיו:

טז בִּשְׁנַת שִׁבְעֶ֥ה עֶשְׂרֵ֛ה שָׁנָ֖ה לְפֶ֣קַח בֶּן־רְמַלְיָ֑הוּ
מָלַ֖ךְ אָחָ֥ז בֶּן־יוֹתָ֛ם מֶ֥לֶךְ יְהוּדָֽה: בֶּן־עֶשְׂרִ֥ים שָׁנָ֖ה
אָחָ֣ז בְּמָלְכֹ֑ו וְשֵׁ֥שׁ־עֶשְׂרֵ֛ה שָׁנָ֖ה מָלַ֥ךְ בִּירוּשָׁלָ֛͏ִם
וְלֹא־עָשָׂ֥ה הַיָּשָׁ֖ר בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֣ה אֱלֹהָ֑יו כְּדָוִ֖ד
אָבִֽיו: וַיֵּ֖לֶךְ בְּדֶ֣רֶךְ מַלְכֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וְגַם֩ אֶת־בְּנ֨וֹ
הֶֽעֱבִ֜יר בָּאֵ֗שׁ כְּתֹעֲבֹ֤ות הַגֹּויִם֙ אֲשֶׁ֣ר הֹורִ֣ישׁ יְהוָ֔ה
אֹתָ֖ם מִפְּנֵ֥י בְּנֵי־יִשְׂרָאֵֽל: וַיִּזְבַּ֥ח וַיְקַטֵּ֖ר בַּבָּמֹ֑ות
וְעַל־הַגְּבָעֹ֔ות וְתַחַ֖ת כָּל־עֵ֥ץ רַעֲנָֽן: אָ֣ז יַעֲלֶ֞ה רְצִ֣ין
מֶֽלֶךְ־אֲרָ֗ם וּפֶ֙קַח֙ בֶּן־רְמַלְיָ֣הוּ מֶֽלֶךְ־יִשְׂרָאֵ֔ל
יְרוּשָׁלַ֖͏ִם לַמִּלְחָמָ֑ה וַיָּצֻ֣רוּ עַל־אָחָ֔ז וְלֹ֥א יָכְל֖וּ
לְהִלָּחֵֽם: בָּעֵ֣ת הַהִ֗יא הֵשִׁ֤יב רְצִין֙ מֶ֣לֶךְ־אֲרָ֔ם אֶת־
אֵילַ֖ת לַאֲרָ֑ם וַיְנַשֵּׁ֤ל אֶת־הַיְהוּדִים֙ מֵאֵילֹ֔ות
וַאֲדֹמִ֖ים בָּ֣אוּ אֵילַ֑ת וַיֵּשְׁב֥וּ שָׁ֛ם עַד־הַיֹּ֥ום הַזֶּֽה:
וַיִּשְׁלַ֤ח אָחָז֙ מַלְאָכִ֔ים אֶל־תִּגְלַ֥ת פִּלְאֶ֖סֶר מֶ֣לֶךְ־
אַשּׁ֑וּר לֵאמֹ֕ר עַבְדְּךָ֥ וּבִנְךָ֖ אֲנִ֣י עֲלֵ֑ה וְהֹושִׁעֵ֨נִי֙ מִכַּ֣ף
מֶֽלֶךְ־אֲרָ֔ם וּמִכַּ֖ף מֶ֣לֶךְ יִשְׂרָאֵ֑ל הַקֹּומִ֖ים עָלָֽי: וַיֶּחְקַ֣ח
אָחָ֗ז אֶת־הַכֶּ֙סֶף֙ וְאֶת־הַזָּהָ֔ב הַנִּמְצָא֙ בֵּ֣ית יְהוָ֔ה
וּבְאֹצְרֹ֖ות בֵּ֣ית הַמֶּ֑לֶךְ וַיִּשְׁלַ֖ח לְמֶ֥לֶךְ־אַשּׁ֖וּר שֹׁ֥חַד:
וַיִּשְׁמַ֥ע אֵלָ֖יו מֶ֣לֶךְ אַשּׁ֑וּר וַיַּ֤עַל מֶֽלֶךְ אַשּׁוּר֙ אֶל־
דַּמֶּ֣שֶׂק וַיִּתְפְּשֶׂ֔הָ וַיַּגְלֶ֥הָ קִ֖ירָה וְאֶת־רְצִ֥ין הֵמִֽית:
וַיֵּ֖לֶךְ הַמֶּ֣לֶךְ אָחָ֑ז לִקְרַ֣את תִּגְלַ֔ת פִּלְאֶ֖סֶר מֶ֣לֶךְ־
אַשּׁ֑וּר וַיַּרְא֙ אֶת־הַמִּזְבַּ֣ח אֲשֶׁ֣ר בְּדַמֶּ֔שֶׂק
וַיִּשְׁלַ֣ח הַמֶּ֗לֶךְ אָחָז֙ אֶל־אוּרִיָּ֣ה הַכֹּהֵ֔ן אֶת־דְּמ֖וּת
הַמִּזְבֵּ֑חַ וְאֶת־תַּבְנִיתֹ֖ו לְכָל־מַעֲשֵׂ֥הוּ: וַיִּבֶן֙ אוּרִיָּ֣ה
הַכֹּהֵ֔ן אֵ֚ת הַמִּזְבֵּ֔חַ כְּכֹ֕ל אֲשֶׁר־שָׁלַ֥ח הַמֶּ֖לֶךְ אָחָ֑ז
מִדַּמֶּ֣שֶׂק כֵּ֔ן עָשָׂ֥ה אוּרִיָּ֖ה הַכֹּהֵ֑ן עַד־בֹּ֥וא הַמֶּֽלֶךְ־
אָחָ֖ז מִדַּמָּֽשֶׂק: וַיָּבֹ֥א הַמֶּ֖לֶךְ מִדַּמָּ֑שֶׂק וַיַּ֣רְא הַמֶּ֔לֶךְ
אֶת־הַמִּזְבֵּ֖חַ וַיִּקְרַ֣ב הַמֶּ֔לֶךְ עַל־הַמִּזְבֵּ֖חַ וַיַּ֥עַל עָלָֽיו:
וַיַּקְטֵ֞ר אֶת־עֹלָתֹ֤ו וְאֶת־מִנְחָתֹו֙ וַיַּסֵּ֣ךְ אֶת־נִסְכֹּ֔ו
וַיִּזְרֹ֕ק אֶת־דַּ֖ם הַשְּׁלָמִ֑ים אֲשֶׁר־לֹ֥ו עַל־הַמִּזְבֵּֽחַ:
וְאֶת֙ הַמִּזְבַּ֣ח הַנְּחֹ֔שֶׁת אֲשֶׁ֥ר לִפְנֵ֖י יְהוָ֑ה וַיִּקְרַ֞ב
מֵאֵ֣ת פְּנֵ֤י הַבַּ֙יִת֙ מִבֵּ֣ין הַמִּזְבֵּ֔חַ וּמִבֵּ֖ין בֵּ֣ית יְהוָ֑ה
וַיִּתֵּ֣ן אֹתֹ֔ו עַל־יֶ֖רֶךְ הַמִּזְבֵּ֥חַ צָפֹונָֽה: וַיְצַוֶּ֤ה הַמֶּ֙לֶךְ֙
אָחָ֔ז אֶת־אוּרִיָּ֥ה הַכֹּהֵ֖ן לֵאמֹ֑ר עַ֣ל הַמִּזְבֵּ֣חַ הַגָּדֹ֗ול
הַקְטֵ֞ר אֶת־עֹלַ֤ת הַבֹּ֙קֶר֙ וְאֶת־מִנְחַ֣ת הָעֶ֔רֶב וְאֶת־
עֹלַ֥ת הַמֶּ֖לֶךְ וְאֶת־מִנְחָתֹ֑ו וְאֶת֙ עֹלַ֣ת כָּל־עַ֣ם הָאָ֔רֶץ
וּמִנְחָתָ֖ם וְנִסְכֵּיהֶ֑ם וְכָל־דַּ֤ם עֹלָה֙ וְכָל־דַּ֣ם זָ֔בַח
עָלָ֖יו תִּזְרֹ֑ק וּמִזְבַּ֣ח הַנְּחֹ֔שֶׁת יִֽהְיֶה־לִּ֖י לְבַקֵּֽר:
וַיַּ֣עַשׂ אוּרִיָּ֔ה הַכֹּהֵ֖ן כְּכֹ֣ל אֲשֶׁר־צִוָּ֑ה הַמֶּ֖לֶךְ אָחָֽז:
וַיְקַצֵּץ֙ הַמֶּ֣לֶךְ אָחָ֔ז אֶת־הַמִּסְגְּרֹ֖ות הַמְּכֹונֹ֑ת וַיָּ֤סַר
מֵעֲלֵיהֶם֙ אֶת־הַכִּיֹּ֔ור וְאֶת־הַיָּ֗ם הֹורִ֛ד מֵעַ֥ל הַבָּקָ֖ר
הַנְּחֹשֶׁ֣ת אֲשֶׁר־תַּחְתֶּ֑יהָ וַיִּתֵּ֣ן אֹתֹ֔ו עַל־מַרְצֶ֖פֶת
אֲבָנִֽים: וְאֶת־מוֹסַ֤ךְ הַשַּׁבָּת֙ אֲשֶׁר־בָּנ֣וּ בַבַּ֔יִת וְאֶת־
מְבֹוא֙ הַמֶּ֣לֶךְ הַחִיצֹונָ֔ה הֵסֵ֥ב בֵּית־יְהוָ֖ה מִפְּנֵ֥י מֶֽלֶךְ
אַשּֽׁוּר: וְיֶתֶר֙ דִּבְרֵ֣י אָחָ֔ז אֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה הֲלֹא־הֵ֣ם
כְּתוּבִ֑ים עַל־סֵ֖פֶר דִּבְרֵ֥י הַיָּמִ֛ים לְמַלְכֵ֥י יְהוּדָֽה:
וַיִּשְׁכַּ֥ב אָחָ֖ז עִם־אֲבֹתָ֑יו וַיִּקָּבֵ֥ר עִם־אֲבֹתָ֖יו בְּעִ֥יר
דָּוִ֛ד וַיִּמְלֹ֥ךְ חִזְקִיָּ֖הוּ בְּנֹ֥ו תַּחְתָּֽיו:

יז בִּשְׁנַ֤ת שְׁתֵּים֙ עֶשְׂרֵ֣ה לְאָחָ֔ז מֶ֖לֶךְ יְהוּדָ֑ה מָלַ֕ךְ
הוֹשֵׁ֥עַ בֶּן־אֵלָ֖ה בְּשֹׁמְרֹ֑ון עַל־יִשְׂרָאֵ֔ל תֵּ֥שַׁע שָׁנִֽים:
וַיַּ֥עַשׂ הָרַ֖ע בְּעֵינֵ֣י יְהוָ֑ה רַ֗ק לֹ֚א כְּמַלְכֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל
אֲשֶׁ֥ר הָי֖וּ לְפָנָֽיו: עָלָ֣יו עָלָ֔ה שַׁלְמַנְאֶ֖סֶר מֶ֣לֶךְ
אַשּׁ֑וּר וַיְהִי־לֹ֥ו הוֹשֵׁ֖עַ עֶ֥בֶד וַיָּ֥שֶׁב לֹ֖ו מִנְחָֽה:
וַיִּמְצָ֤א מֶֽלֶךְ־אַשּׁוּר֙ בְּהוֹשֵׁ֔עַ קֶ֖שֶׁר אֲשֶׁ֣ר שָׁלַ֑ח
מַלְאָכִ֗ים אֶל־סֹ֤וא מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֙יִם֙ וְלֹא־הֶעֱלָ֣ה מִנְחָ֔ה
לְמֶ֖לֶךְ אַשּׁ֑וּר כְּשָׁנָ֣ה בְשָׁנָ֔ה וַיַּעְצְרֵ֖הוּ מֶ֣לֶךְ אַשּׁ֑וּר
וַיַּאַסְרֵ֖הוּ בֵּ֥ית כֶּֽלֶא: וַיַּ֣עַל מֶֽלֶךְ־אַשּׁ֔וּר בְּכָל־
הָאָ֖רֶץ וַיַּ֣עַל שֹׁמְרֹ֑ון וַיָּצַ֥ר עָלֶ֖יהָ שָׁלֹ֥שׁ שָׁנִֽים:
בִּשְׁנַ֤ת הַתְּשִׁעִית֙ לְהוֹשֵׁ֔עַ לָכַ֕ד מֶ֖לֶךְ־אַשּׁ֑וּר אֶת־
שֹׁמְרֹ֔ון וַיֶּגֶל֙ אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל אַשּׁ֖וּרָה וַיֹּ֣שֶׁב אוֹתָ֑ם
בַּחֲלַ֕ח וּבְחָבֹ֖ור נְהַ֣ר גֹּוזָ֑ן וְעָרֵ֖י מָדָֽי: וַיְהִי֙ כִּי־חָטְא֣וּ
בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֗ל לַיהוָה֙ אֱ-לֹהֵיהֶ֔ם הַמַּעֲלֶ֖ה אֹתָ֑ם
מֵאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם מִתַּ֖חַת יַ֣ד פַּרְעֹ֣ה מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֑יִם
וַיִּירְא֣וּ אֱ-לֹהִ֣ים אֲחֵרִ֔ים: וַיֵּלְכ֖וּ בְּחֻקֹּ֣ות הַגֹּויִ֑ם
אֲשֶׁ֤ר הֹורִישׁ֙ יְהוָ֔ה מִפְּנֵ֖י בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וּמַלְכֵ֖י
יִשְׂרָאֵ֥ל אֲשֶׁר֙ עָשׂ֔וּ: וַיְחַפְּא֥וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֛ל דְּבָרִ֖ים
אֲשֶׁ֣ר לֹא־כֵ֑ן עַל־יְהוָ֖ה אֱ-לֹהֵיהֶ֑ם וַיִּבְנ֤וּ לָהֶם֙
בָּמֹ֔ות בְּכָל־עָרֵיהֶ֖ם מִמִּגְדַּ֣ל נוֹצְרִ֑ים עַד־עִ֖יר
מִבְצָֽר: וַיַּצִּ֤בוּ לָהֶם֙ מַצֵּבֹ֣ות וַאֲשֵׁרִ֔ים עַ֖ל כָּל־גִּבְעָ֣ה
גְבֹהָ֑ה וְתַחַ֖ת כָּל־עֵ֥ץ רַעֲנָֽן: וַיְקַטְּרוּ־שָׁ֣ם בְּכָל־
בָּמֹ֔ות כַּג�ֹּויִ֕ם אֲשֶׁר־הָגְלָ֥ה יְהוָ֖ה מִפְּנֵיהֶ֑ם וַיַּעֲשׂ֥וּ

דְּבָרִים רָעִים לְהַכְעִיס אֶת־יְ־הוָה: כּוַיַּעַבְדוּ
הַגִּלֻּלִים אֲשֶׁר אָמַר יְ־הוָה לָהֶם לֹא תַעֲשׂוּ אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה: כּוַיַּעַד יְ־הוָה בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד
כָּל־נְבִיאֵי כָל־חוֹזֶה לֵאמֹר שֻׁבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים
וְשִׁמְרוּ מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי
אֶת־אֲבֹתֵיכֶם וַאֲשֶׁר שָׁלַחְתִּי אֲלֵיכֶם בְּיַד עֲבָדַי
הַנְּבִיאִים: כּוְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם כְּעֹרֶף
אֲבוֹתָם אֲשֶׁר לֹא הֶאֱמִינוּ בַּי־הוָה אֱ־לֹהֵיהֶם:
כּוַיִּמְאֲסוּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־
אֲבוֹתָם וְאֵת עֵדוֹתָיו אֲשֶׁר הֵעִיד בָּם וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי
הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ וְאַחֲרֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָם אֲשֶׁר
צִוָּה יְ־הוָה אֹתָם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת כָּהֶם: כּוַיַּעַזְבוּ אֶת־
כָּל־מִצְוֹת יְ־הוָה אֱ־לֹהֵיהֶם וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה
שְׁנֵי עֲגָלִים וַיַּעֲשׂוּ אֲשֵׁירָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְכָל־צְבָא
הַשָּׁמַיִם וַיַּעַבְדוּ אֶת־הַבָּעַל: כּוַיַּעֲבִירוּ אֶת־בְּנֵיהֶם
וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ וַיִּקְסְמוּ קְסָמִים וַיְנַחֲשׁוּ
וַיִּתְמַכְּרוּ לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְ־הוָה לְהַכְעִיסוֹ:
כּוַיִּתְאַנַּף יְ־הוָה מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל וַיְסִרֵם מֵעַל פָּנָיו
לֹא נִשְׁאַר רַק שֵׁבֶט יְהוּדָה לְבַדּוֹ: כּגַּם־יְהוּדָה לֹא
שָׁמַר אֶת־מִצְוֹת יְ־הוָה אֱ־לֹהֵיהֶם וַיֵּלְכוּ בְּחֻקּוֹת
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ: כּוַיִּמְאַס יְ־הוָה בְּכָל־זֶרַע
יִשְׂרָאֵל וַיְעַנֵּם וַיִּתְּנֵם בְּיַד־שֹׁסִים עַד אֲשֶׁר
הִשְׁלִיכָם מִפָּנָיו: כאכִּי־קָרַע יִשְׂרָאֵל מֵעַל בֵּית דָּוִד
וַיַּמְלִיכוּ אֶת־יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט וַיַּדַּח יָרָבְעָם אֶת־
יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי יְ־הוָה וְהֶחֱטִיאָם חַטָּאָה גְדוֹלָה:
כבוַיֵּלְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל־חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר
עָשָׂה לֹא־סָרוּ מִמֶּנָּה: כגעַד אֲשֶׁר־הֵסִיר יְ־הוָה אֶת־
יִשְׂרָאֵל מֵעַל פָּנָיו כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד כָּל־עֲבָדָיו
הַנְּבִיאִים וַיִּגֶל יִשְׂרָאֵל מֵעַל אַדְמָתוֹ אַשּׁוּרָה עַד
הַיּוֹם הַזֶּה: כדוַיָּבֵא מֶלֶךְ־אַשּׁוּר מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה
וּמֵעַוָּא וּמֵחֲמָת וּסְפַרְוַיִם וַיֹּשֶׁב בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן תַּחַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּ אֶת־שֹׁמְרוֹן וַיֵּשְׁבוּ בְּעָרֶיהָ:
כהוַיְהִי בִּתְחִלַּת שִׁבְתָּם שָׁם לֹא יָרְאוּ אֶת־יְ־הוָה
וַיְשַׁלַּח יְ־הוָה בָּהֶם אֶת־הָאֲרָיוֹת וַיְהִיוּ הֹרְגִים
בָּהֶם: כווַיֹּאמְרוּ לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר לֵאמֹר הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
הִגְלִיתָ וַתּוֹשֶׁב בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן לֹא יָדְעוּ אֶת־מִשְׁפַּט
אֱ־לֹהֵי הָאָרֶץ וַיְשַׁלַּח־בָּם אֶת־הָאֲרָיוֹת וְהִנָּם
מְמִיתִים אוֹתָם כַּאֲשֶׁר אֵינָם יֹדְעִים אֶת־מִשְׁפַּט
אֱ־לֹהֵי הָאָרֶץ: כווַיְצַו מֶלֶךְ־אַשּׁוּר לֵאמֹר הוֹלִיכוּ
שָׁמָּה אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הִגְלִיתֶם מִשָּׁם וְיֵלְכוּ
וְיֵשְׁבוּ שָׁם וְיֹרֵם אֶת־מִשְׁפַּט אֱ־לֹהֵי הָאָרֶץ: כחוַיָּבֹא
אֶחָד מֵהַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר הִגְלוּ מִשֹּׁמְרוֹן וַיֵּשֶׁב בְּבֵית־
אֵל וַיְהִי מוֹרֶה אֹתָם אֵיךְ יִירְאוּ אֶת־יְ־הוָה:
כטוַיִּהְיוּ עֹשִׂים גּוֹי גּוֹי אֱ־לֹהָיו וַיַּנִּיחוּ | בְּבֵית
הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ הַשֹּׁמְרֹנִים גּוֹי גּוֹי בְּעָרֵיהֶם
אֲשֶׁר הֵם יֹשְׁבִים שָׁם: לוְאַנְשֵׁי בָבֶל עָשׂוּ אֶת־סֻכּוֹת
בְּנוֹת וְאַנְשֵׁי־כוּת עָשׂוּ אֶת־נֵרְגַל וְאַנְשֵׁי חֲמָת
עָשׂוּ אֶת־אַשִׁימָא: לאוְהָעַוִּים עָשׂוּ נִבְחַז וְאֶת־
תַּרְתָּק וְהַסְפַרְוִים שֹׂרְפִים אֶת־בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ
לְאַדְרַמֶּלֶךְ וַעֲנַמֶּלֶךְ אֱ־לֹהֵי סְפַרְוָיִם: לבוַיִּהְיוּ יְרֵאִים
אֶת־יְ־הוָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִקְצוֹתָם כֹּהֲנֵי בָמוֹת וַיִּהְיוּ
עֹשִׂים לָהֶם בְּבֵית הַבָּמוֹת: לגאֶת־יְ־הוָה הָיוּ יְרֵאִים
וְאֶת־אֱ־לֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם: לדעַד הַיּוֹם הַזֶּה הֵם עֹשִׂים
כַּמִּשְׁפָּטִים הָרִאשֹׁנִים אֵינָם יְרֵאִים אֶת־יְ־הוָה
וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקָּתָם וּכְמִשְׁפָּטָם וְכַתּוֹרָה וְכַמִּצְוָה
אֲשֶׁר צִוָּה יְ־הוָה אֶת־בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר־שָׂם שְׁמוֹ
יִשְׂרָאֵל: להוַיִּכְרֹת יְ־הוָה אִתָּם בְּרִית וַיְצַוֵּם לֵאמֹר
לֹא תִירְאוּ אֱ־לֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא־תִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם
וְלֹא תַעַבְדוּם וְלֹא תִזְבְּחוּ לָהֶם: לוכִּי אִם־אֶת־יְ־הוָה
אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל
וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה אֹתוֹ תִירָאוּ וְלוֹ תִשְׁתַּחֲווּ וְלוֹ
תִזְבָּחוּ: לזוְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה
וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַב לָכֶם תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת כָּל־
הַיָּמִים וְלֹא תִירְאוּ אֱ־לֹהִים אֲחֵרִים: לחוְהַבְּרִית
אֲשֶׁר־כָּרַתִּי אִתְּכֶם לֹא תִשְׁכָּחוּ וְלֹא תִירְאוּ
אֱ־לֹהִים אֲחֵרִים: לטכִּי אִם־אֶת־יְ־הוָה אֱ־לֹהֵיכֶם
תִּירָאוּ וְהוּא יַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד כָּל־אֹיְבֵיכֶם: מוְלֹא
שָׁמְעוּ כִּי אִם־כְּמִשְׁפָּטָם הָרִאשׁוֹן הֵם עֹשִׂים:
מאוַיִּהְיוּ | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְרֵאִים אֶת־יְ־הוָה וְאֶת־
פְּסִילֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים גַּם־בְּנֵיהֶם | וּבְנֵי בְנֵיהֶם
כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָם הֵם עֹשִׂים עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

יח א וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְהוֹשֵׁעַ בֶּן־אֵלָה מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל מָלַךְ חִזְקִיָּה בֶן־אָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב בֶּן־
עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִי בַּת־זְכַרְיָה:
ג וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְ־הוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה דָּוִד
אָבִיו: ד הוּא | הֵסִיר אֶת־הַבָּמוֹת וְשִׁבַּר אֶת־
הַמַּצֵּבֹת וְכָרַת אֶת־הָאֲשֵׁרָה וְכִתַּת נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת
אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד־הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא־לוֹ נְחֻשְׁתָּן: ה בַּי־הוָה
אֱ־לֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּטָח וְאַחֲרָיו לֹא־הָיָה כְמֹהוּ בְּכֹל
מַלְכֵי יְהוּדָה וַאֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו: ו וַיִּדְבַּק בַּי־הוָה
לֹא־סָר מֵאַחֲרָיו וַיִּשְׁמֹר מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְ־הוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ז וַיְהִי יְ־הוָה עִמּוֹ בְּכֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא
יַשְׂכִּיל וַיִּמְרֹד בְּמֶלֶךְ־אַשּׁוּר וְלֹא עֲבָדוֹ: ח הוּא־הִכָּה
אֶת־פְּלִשְׁתִּים עַד־עַזָּה וְאֶת־גְּבוּלֶיהָ מִמִּגְדַּל
נוֹצְרִים עַד־עִיר מִבְצָר: ט וַיְהִי בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית
לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ הִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְהוֹשֵׁעַ בֶּן־
אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר מֶלֶךְ־אַשּׁוּר
עַל־שֹׁמְרוֹן וַיָּצַר עָלֶיהָ: י וַיִּלְכְּדֶהָ מִקְצַה שָׁלֹשׁ
שָׁנִים בִּשְׁנַת־שֵׁשׁ לְחִזְקִיָּה הִיא שְׁנַת־תֵּשַׁע
לְהוֹשֵׁעַ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִלְכְּדָה שֹׁמְרוֹן: יא וַיֶּגֶל מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר אֶת־יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה וַיַּנַּחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר
נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי: יב עַל | אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל
יְ־הוָה אֱ־לֹהֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ אֶת־בְּרִיתוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר
צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְ־הוָה וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא עָשׂוּ:
יג וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּה עָלָה סַנְחֵרִיב
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת
וַיִּתְפְּשֵׂם: יד וַיִּשְׁלַח חִזְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר לָכִישָׁה לֵאמֹר חָטָאתִי שׁוּב מֵעָלָי אֵת
אֲשֶׁר־תִּתֵּן עָלַי אֶשָּׂא וַיָּשֶׁם מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל־
חִזְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כִּכַּר־כֶּסֶף
וּשְׁלֹשִׁים כִּכַּר זָהָב: טו וַיִּתֵּן חִזְקִיָּה אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף
הִנָּמְצָא בֵּית־יְ־הוָה וּבְאֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ: טז בָּעֵת
הַהִיא קִצַּץ חִזְקִיָּה אֶת־דַּלְתוֹת הֵיכַל יְ־הוָה וְאֶת־
הָאֲמֻנוֹת אֲשֶׁר צִפָּה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּתְּנֵם
לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר: יז וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־תַּרְתָּן
וְאֶת־רַב־סָרִיס | וְאֶת־רַבְשָׁקֵה מִן־לָכִישׁ אֶל־
הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ בְּחַיִל כָּבֵד יְרוּשָׁלִָם וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ
יְרוּשָׁלִַם וַיַּעֲלוּ וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ בְּתְעָלַת הַבְּרֵכָה
הָעֶלְיוֹנָה אֲשֶׁר בִּמְסִלַּת שְׂדֵה כוֹבֵס: יח וַיִּקְרְאוּ אֶל־
הַמֶּלֶךְ וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם אֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ אֲשֶׁר עַל־
הַבַּיִת וְשֶׁבְנָה הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן־אָסָף הַמַּזְכִּיר:
יט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקֵה אִמְרוּ־נָא אֶל־חִזְקִיָּהוּ
כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר מָה הַבִּטָּחוֹן
הַזֶּה אֲשֶׁר בָּטָחְתָּ: כ אָמַרְתָּ אַךְ־דְּבַר־שִׂפְתַיִם עֵצָה
וּגְבוּרָה לַמִּלְחָמָה עַתָּה עַל־מִי בָטַחְתָּ כִּי מָרַדְתָּ
בִּי: כא עַתָּה הִנֵּה בָטַחְתָּ לְךָ עַל־מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה
הָרָצוּץ הַזֶּה עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִסָּמֵךְ אִישׁ עָלָיו
וּבָא בְכַפּוֹ וּנְקָבָהּ כֵּן פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְכָל־
הַבֹּטְחִים עָלָיו: כב וְכִי־תֹאמְרוּן אֵלַי אֶל־יְ־הוָה
אֱ־לֹהֵינוּ בָּטָחְנוּ הֲלוֹא־הוּא אֲשֶׁר הֵסִיר חִזְקִיָּהוּ
אֶת־בָּמֹתָיו וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה
וְלִירוּשָׁלִַם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲווּ בִּירוּשָׁלִָם:
כג וְעַתָּה הִתְעָרֶב נָא אֶת־אֲדֹנִי אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר
וְאֶתְּנָה לְךָ אַלְפַּיִם סוּסִים אִם־תּוּכַל לָתֶת לְךָ
רֹכְבִים עֲלֵיהֶם: כד וְאֵיךְ תָּשִׁיב אֵת פְּנֵי פַּחַת אַחַד
עַבְדֵי אֲדֹנִי הַקְּטַנִּים וַתִּבְטַח לְךָ עַל־מִצְרַיִם לָרֶכֶב
וְלִפָרָשִׁים: כה עַתָּה הֲמִבַּלְעֲדֵי יְ־הוָה עָלִיתִי עַל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁחִתוֹ יְ־הוָה אָמַר אֵלַי עֲלֵה עַל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַשְׁחִיתָהּ: כו וַיֹּאמֶר אֶלְיָקִים בֶּן־
חִלְקִיָּהוּ וְשֶׁבְנָה וְיוֹאָח אֶל־רַבְשָׁקֵה דַּבֶּר־נָא אֶל־
עֲבָדֶיךָ אֲרָמִית כִּי שֹׁמְעִים אֲנָחְנוּ וְאַל־תְּדַבֵּר עִמָּנוּ
יְהוּדִית בְּאָזְנֵי הָעָם אֲשֶׁר עַל־הַחֹמָה: כז וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקֵה הַעַל אֲדֹנֶיךָ וְאֵלֶיךָ שְׁלָחַנִי אֲדֹנִי
לְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲלֹא עַל־הָאֲנָשִׁים
הַיֹּשְׁבִים עַל־הַחֹמָה לֶאֱכֹל אֶת־צוֹאָתָם וְלִשְׁתּוֹת
אֶת־[מֵימֵי רַגְלֵיהֶם] עִמָּכֶם: כח וַיַּעֲמֹד רַבְשָׁקֵה
וַיִּקְרָא בְקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית וַיְדַבֵּר וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ
דְּבַר־הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר: כט כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ
אַל־יַשִּׁא לָכֶם חִזְקִיָּהוּ כִּי־לֹא יוּכַל לְהַצִּיל אֶתְכֶם
מִיָּדוֹ: ל וְאַל־יַבְטַח אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְ־הוָה
לֵאמֹר הַצֵּל יַצִּילֵנוּ יְ־הוָה וְלֹא תִנָּתֵן אֶת־הָעִיר

הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר: יאאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ
כִּי כֹה אָמַר מֶלֶךְ אַשּׁוּר עֲשׂוּ־אִתִּי בְרָכָה וּצְאוּ אֵלַי
וְאִכְלוּ אִישׁ־גַּפְנוֹ וְאִישׁ תְּאֵנָתוֹ וּשְׁתוּ אִישׁ מֵי־
בֹרוֹ: יבעַד־בֹּאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם
אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם וּכְרָמִים אֶרֶץ זֵית
יִצְהָר וּדְבַשׁ וְחְיִו וְלֹא תָמֻתוּ וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־
חִזְקִיָּהוּ כִּי־יַסִּית אֶתְכֶם לֵאמֹר יְ־הוָה יַצִּילֵנוּ:
יגהַהִצִּילוּ אֱ־לֹהֵי הַגּוֹיִם אִישׁ אֶת־אַרְצוֹ מִיַּד
מֶלֶךְ אַשּׁוּר: ידאַיֵּה אֱ־לֹהֵי חֲמָת וְאַרְפָּד אַיֵּה אֱ־לֹהֵי
סְפַרְוַיִם הֵנַע וְעִוָּה כִּי־הִצִּילוּ אֶת־שֹׁמְרוֹן מִיָּדִי:
טומִי בְכָל־אֱ־לֹהֵי הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר־הִצִּילוּ אֶת־
אַרְצָם מִיָּדִי כִּי־יַצִּיל יְ־הוָה אֶת־יְרוּשָׁלַם מִיָּדִי:
יוְהֶחֱרִישׁוּ הָעָם וְלֹא־עָנוּ אֹתוֹ דָּבָר כִּי־מִצְוַת
הַמֶּלֶךְ הֶיא לֵאמֹר לֹא תַעֲנֵהוּ: יאוַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן־
חִלְקִיָּה אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן־
אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל־חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים וַיַּגִּדוּ לוֹ
דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה:

יטאוַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו
וַיִּתְכַּס בַּשָּׂק וַיָּבֹא בֵּית יְ־הוָה: בוַיִּשְׁלַח אֶת־
אֶלְיָקִים אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְאֶת זִקְנֵי
הַכֹּהֲנִים מִתְכַּסִּים בַּשַּׂקִּים אֶל־יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא בֶּן־
אָמוֹץ: גוַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה אָמַר חִזְקִיָּהוּ יוֹם־צָרָה
וְתוֹכֵחָה וּנְאָצָה הַיּוֹם הַזֶּה כִּי בָאוּ בָנִים עַד־מַשְׁבֵּר
וְכֹחַ אַיִן לְלֵדָה: דאוּלַי יִשְׁמַע יְ־הוָה אֱ־לֹהֶיךָ אֶת |
כָּל־דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר אֲ־דֹנָיו לְחָרֵף אֱ־לֹהִים חַי וְהוֹכִיחַ בַּדְּבָרִים
אֲשֶׁר שָׁמַע יְ־הוָה אֱ־לֹהֶיךָ וְנָשָׂאתָ תְפִלָּה בְּעַד
הַשְּׁאֵרִית הַנִּמְצָאָה: הוַיָּבֹאוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ
אֶל־יְשַׁעְיָהוּ: ווַיֹּאמֶר לָהֶם יְשַׁעְיָהוּ כֹּה תֹאמְרוּן
אֶל־אֲדֹנֵיכֶם כֹּה | אָמַר יְ־הוָה אַל־תִּירָא מִפְּנֵי
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר אֹתִי: זהִנְנִי נֹתֵן בּוֹ רוּחַ וְשָׁמַע שְׁמוּעָה וְשָׁב
לְאַרְצוֹ וְהִפַּלְתִּיו בַּחֶרֶב בְּאַרְצוֹ: חוַיָּשָׁב רַבְשָׁקֵה
וַיִּמְצָא אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר נִלְחָם עַל־לִבְנָה כִּי שָׁמַע
כִּי נָסַע מִלָּכִישׁ: טוַיִּשְׁמַע אֶל־תִּרְהָקָה מֶלֶךְ־כּוּשׁ
לֵאמֹר הִנֵּה יָצָא לְהִלָּחֶם אִתָּךְ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח
מַלְאָכִים אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר: יכֹּה תֹאמְרוּן אֶל־
חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר אַל־יַשִּׁאֲךָ אֱ־לֹהֶיךָ
אֲשֶׁר אַתָּה בֹטֵחַ בּוֹ לֵאמֹר לֹא תִנָּתֵן יְרוּשָׁלַם בְּיַד
מֶלֶךְ אַשּׁוּר: יאהִנֵּה | אַתָּה שָׁמַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ
מַלְכֵי אַשּׁוּר לְכָל־הָאֲרָצוֹת לְהַחֲרִימָם וְאַתָּה
תִנָּצֵל: יבהַהִצִּילוּ אֹתָם אֱ־לֹהֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שִׁחֲתוּ
אֲבוֹתַי אֶת־גּוֹזָן וְאֶת־חָרָן וְרֶצֶף וּבְנֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר
בִּתְלַאשָּׁר: יגאַיּוֹ מֶלֶךְ־חֲמָת וּמֶלֶךְ אַרְפָּד וּמֶלֶךְ
לְעִיר סְפַרְוַיִם הֵנַע וְעִוָּה: ידוַיִּקַּח חִזְקִיָּהוּ אֶת־
הַסְּפָרִים מִיַּד הַמַּלְאָכִים וַיִּקְרָאֵם וַיַּעַל בֵּית יְ־הוָה
וַיִּפְרְשֵׂהוּ חִזְקִיָּהוּ לִפְנֵי יְ־הוָה: טוַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּהוּ
לִפְנֵי יְ־הוָה וַיֹּאמַר יְ־הוָה אֱ־לֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב
הַכְּרֻבִים אַתָּה־הוּא הָאֱ־לֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:
יזהַטֵּה יְ־הוָה אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח יְ־הוָה עֵינֶיךָ
וּרְאֵה וּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי סַנְחֵרִיב אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ לְחָרֵף
אֱ־לֹהִים חָי: יחאָמְנָם יְ־הוָה הֶחֳרִיבוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר
אֶת־הַגּוֹיִם וְאֶת־אַרְצָם: יטוְנָתְנוּ אֶת־אֱ־לֹהֵיהֶם
בָּאֵשׁ כִּי לֹא אֱ־לֹהִים הֵמָּה כִּי אִם־מַעֲשֵׂה יְדֵי־
אָדָם עֵץ וָאָבֶן וַיְאַבְּדוּם: כועַתָּה יְ־הוָה אֱ־לֹהֵינוּ
הוֹשִׁיעֵנוּ נָא מִיָּדוֹ וְיֵדְעוּ כָל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ כִּי
אַתָּה יְ־הוָה אֱ־לֹהִים לְבַדֶּךָ: כאוַיִּשְׁלַח יְשַׁעְיָהוּ בֶן־
אָמוֹץ אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְ־הוָה אֱ־לֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִתְפַּלַּלְתָּ אֵלַי אֶל־סַנְחֵרִב מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר שָׁמָעְתִּי: כבזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְ־הוָה עָלָיו
בָּזָה לְךָ לָעֲגָה לְךָ בְּתוּלַת בַּת־צִיּוֹן אַחֲרֶיךָ רֹאשׁ
הֵנִיעָה בַּת יְרוּשָׁלִָם: כגאֶת־מִי חֵרַפְתָּ וְגִדַּפְתָּ וְעַל־
מִי הֲרִימוֹתָ קוֹל וַתִּשָּׂא מָרוֹם עֵינֶיךָ עַל־קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל: כּבְּיַד מַלְאָכֶיךָ חֵרַפְתָּ אֲ־דֹנָי וַתֹּאמֶר בְּרֹב
רִכְבִּי אֲנִי עָלִיתִי מְרוֹם הָרִים יַרְכְתֵי לְבָנוֹן וְאֶכְרֹת
קוֹמַת אֲרָזָיו מִבְחוֹר בְּרֹשָׁיו וְאָבוֹאָה מְלוֹן קִצֹּה
יַעַר כַּרְמְלוֹ: כּאֲנִי קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מַיִם זָרִים
וְאַחֲרֵב בְּכַף־פְּעָמַי כָּל יְאֹרֵי מָצוֹר: כּבהֲלֹא־שָׁמַעְתָּ
לְמֵרָחוֹק אֹתָהּ עָשִׂיתִי לְמִימֵי קֶדֶם וַיְצַרְתִּיהָ עַתָּה
הֲבִיאֹתִיהָ וּתְהִי לְהַשּׁוֹת גַּלִּים נִצִּים עָרִים בְּצִרוֹת:

כוּוְיִשְׁבִיהֶ֖ן קְצְרֵי־יָ֑ד חַתּ֥וּ וַיֵּבֹ֖שׁוּ הָיוּ֙ עֲשֶׂ֣ב שָׂדֶ֔ה
וְיֶ֥רֶק דֶּ֖שֶׁא חֲצִ֣יר גַּגּ֑וֹת וּשְׁדֵמָ֖ה לִפְנֵ֥י קָמָֽה׃
כזוְשִׁבְתְּךָ֥ וְצֵאתְךָ֖ וּבֹאֲךָ֣ יָדָ֑עְתִּי וְאֶת־הִתְרַגִּזְךָ֖ אֵלָֽי׃
כחיַ֚עַן הִתְרַגִּזְךָ֣ אֵלַ֔י וְשַׁאֲנַנְךָ֖ עָלָ֣ה בְאָזְנָ֑י וְשַׂמְתִּי֩
חַחִ֨י בְאַפֶּ֜ךָ וּמִתְגִּ֣י בְשִׂפְתֶ֗יךָ וַהֲשִׁבֹתִ֙יךָ֙ בְּדֶ֣רֶךְ
אֲשֶׁר־בָּ֔אתָ בָּהּ׃ כטוְזֶה־לְּךָ֣ הָא֔וֹת אָכ֖וֹל הַשָּׁנָ֣ה סָפִ֑יחַ
וּבַשָּׁנָ֣ה הַשֵּׁנִ֔ית סָחִ֖ישׁ וּבַשָּׁנָ֣ה הַשְּׁלִשִׁ֑ית זִרְע֥וּ
וְקִצְר֖וּ וְנִטְע֥וּ כְרָמִ֖ים וְאִכְל֥וּ פִרְיָֽם׃ לוְיָסְפָ֗ה פְּלֵיטַ֛ת
בֵּית־יְהוּדָ֥ה הַנִּשְׁאָרָ֖ה שֹׁ֣רֶשׁ לְמָ֑טָּה וְעָשָׂ֥ה פְרִ֖י
לְמָֽעְלָֽה׃ לאכִּ֣י מִירוּשָׁלַ֗͏ִם תֵּצֵ֤א שְׁאֵרִית֙ וּפְלֵיטָ֔ה
מֵהַ֖ר צִיּ֑וֹן קִנְאַ֥ת יְ־הוָ֖ה צְבָאֽוֹת תַּעֲשֶׂ֥ה־זֹּֽאת׃
לבלָכֵ֕ן כֹּֽה־אָמַ֥ר יְ־הוָ֖ה אֶל־מֶ֣לֶךְ אַשּׁ֑וּר לֹ֤א יָבֹא֙ אֶל־
הָעִ֣יר הַזֹּ֔את וְלֹא־יוֹרֶ֥ה שָׁ֖ם חֵ֑ץ וְלֹא־יְקַדְּמֶ֥נָּה מָגֵ֖ן
וְלֹא־יִשְׁפֹּ֥ךְ עָלֶ֖יהָ סֹלְלָֽה׃ לגבְּדֶ֣רֶךְ אֲשֶׁר־יָבֹ֤א בָּהּ֙
יָשׁ֔וּב וְאֶל־הָעִ֥יר הַזֹּ֖את לֹ֣א יָבֹ֑א נְאֻם־יְ־הוָֽה׃
לדוְגַנּוֹתִ֥י אֶל־הָעִ֖יר הַזֹּ֣את לְהוֹשִׁיעָ֑הּ לְמַעֲנִ֥י וּלְמַ֖עַן
דָּוִ֥ד עַבְדִּֽי׃ להוַיְהִ֞י בַּלַּ֣יְלָה הַה֗וּא וַיֵּצֵ֛א | מַלְאַ֥ךְ
יְ־הוָ֖ה וַיַּ֣ךְ בְּמַחֲנֵ֣ה אַשּׁ֑וּר מֵאָ֥ה שְׁמוֹנִ֛ים וַחֲמִשָּׁ֖ה
אֲלָ֥ף וַיַּשְׁכִּ֖ימוּ בַבֹּ֑קֶר וְהִנֵּ֥ה כֻלָּ֖ם פִּגְרִ֥ים מֵתִֽים׃
לווַיִּסַּ֗ע וַיֵּ֙לֶךְ֙ וַיָּ֣שָׁב סַנְחֵרִ֔יב מֶ֖לֶךְ־אַשּׁ֑וּר וַיֵּ֖שֶׁב
בְּנִינְוֵֽה׃ לזוַיְהִ֡י הוּא֩ מִשְׁתַּחֲוֶ֨ה בֵּ֜ית | נִסְרֹ֣ךְ אֱ־לֹהָ֗יו
וְאַדְרַמֶּ֧לֶךְ וְשַׂרְאֶ֛צֶר [בָּנָ֖יו] הִכֻּ֣הוּ בַחֶ֑רֶב וְהֵ֣מָּה
נִמְלְט֔וּ אֶ֖רֶץ אֲרָרָ֑ט וַיִּמְלֹ֥ךְ אֵסַר־חַדֹּ֖ן בְּנ֥וֹ תַחְתָּֽיו׃

כאבַּיָּמִ֣ים הָהֵ֔ם חָלָ֥ה חִזְקִיָּ֖הוּ לָמ֑וּת וַיָּבֹ֣א אֵלָ֗יו
יְשַׁעְיָ֤הוּ בֶן־אָמוֹץ֙ הַנָּבִ֔יא וַיֹּ֥אמֶר אֵלָ֖יו כֹּֽה־אָמַ֣ר
יְ־הוָ֑ה צַ֥ו לְבֵיתֶ֖ךָ כִּֽי־מֵ֥ת אַתָּ֖ה וְלֹ֥א תִחְיֶֽה׃ בוַיָּ֤סֶב
אֶת־פָּנָיו֙ אֶל־הַקִּ֔יר וַיִּתְפַּלֵּ֖ל אֶל־יְ־הוָ֑ה לֵאמֹֽר׃
גאָנָּ֣ה יְ־הוָ֗ה זְכָר־נָ֞א אֵ֣ת אֲשֶׁר֩ הִתְהַלַּ֨כְתִּי לְפָנֶ֜יךָ
בֶּאֱמֶ֣ת וּבְלֵבָ֣ב שָׁלֵ֔ם וְהַטּ֖וֹב בְּעֵינֶ֣יךָ עָשִׂ֑יתִי וַיֵּ֥בְךְּ
חִזְקִיָּ֖הוּ בְּכִ֥י גָדֽוֹל׃ דוַיְהִ֣י יְשַׁעְיָ֔הוּ לֹ֥א יָצָ֖א חָצֵ֑ר
הַתִּיכֹנָ֔ה וּדְבַר־יְ־הוָ֥ה הָיָ֖ה אֵלָ֥יו לֵאמֹֽר׃ השׁ֣וּב
וְאָמַרְתָּ֞ אֶל־חִזְקִיָּ֣הוּ נְגִיד־עַמִּ֗י כֹּֽה־אָמַ֞ר יְ־הוָ֤ה
אֱ־לֹהֵי֙ דָּוִ֣ד אָבִ֔יךָ שָׁמַ֙עְתִּי֙ אֶת־תְּפִלָּתֶ֔ךָ רָאִ֖יתִי אֶת־
דִּמְעָתֶ֑ךָ הִנְנִ֥י רֹפֵ֛א לָ֖ךְ בַּיּ֣וֹם הַשְּׁלִשִׁ֑י תַּעֲלֶ֖ה בֵּ֥ית
יְ־הוָֽה׃ ווְהֹסַפְתִּ֥י עַל־יָמֶ֖יךָ חֲמֵ֣שׁ עֶשְׂרֵ֑ה שָׁנָ֔ה
וּמִכַּ֤ף מֶ֙לֶךְ־אַשּׁ֔וּר אַצִּ֖ילְךָ֑ וְאֶת־הָעִ֥יר הַזֹּ֖את וְגַנּוֹתִ֥י
עַל־הָעִ֖יר הַזֹּ֑את לְמַעֲנִ֥י וּלְמַ֖עַן דָּוִ֥ד עַבְדִּֽי׃ זוַיֹּ֣אמֶר
יְשַׁעְיָ֗הוּ קְחוּ֙ דְּבֶ֣לֶת תְּאֵנִ֔ים וַיִּקְח֖וּ וַיָּשִׂ֣ימוּ עַל־
הַשְּׁחִ֑ין וַיֶּ֖חִי׃ חוַיֹּ֤אמֶר חִזְקִיָּ֙הוּ֙ אֶל־יְשַׁעְיָ֔הוּ מָ֚ה
א֣וֹת כִּֽי־יִרְפָּ֣א יְ־הוָ֔ה לִ֔י וְעָלִ֥יתִי בַיּ֖וֹם הַשְּׁלִשִׁ֑י
בֵּ֖ית יְ־הוָֽה׃ טוַיֹּ֣אמֶר יְשַׁעְיָ֗הוּ זֶה־לְּךָ֤ הָאוֹת֙ מֵאֵ֣ת
יְ־הוָ֔ה כִּ֣י יַעֲשֶׂ֔ה יְ־הוָ֖ה אֶת־הַדָּבָ֣ר אֲשֶׁר־דִּבֶּ֑ר הָלַ֥ךְ
הַצֵּ֛ל עֶשֶׂ֥ר מַעֲל֖וֹת אִם־יָשׁ֥וּב עֶשֶׂ֖ר מַעֲלֽוֹת׃
יוַיֹּ֣אמֶר חִזְקִיָּ֔הוּ נָקֵ֥ל לַצֵּ֖ל לִנְטוֹת֙ עֶשֶׂ֣ר מַעֲל֔וֹת לֹ֕א
כִּ֥י יָשׁ֖וּב הַצֵּ֑ל אֲחֹרַנִּ֥ית עֶשֶׂ֖ר מַעֲלֽוֹת׃ יאוַיִּקְרָ֣א
יְשַׁעְיָ֤הוּ הַנָּבִיא֙ אֶל־יְ־הוָ֔ה וַיָּ֣שֶׁב אֶת־הַצֵּ֔ל
בְּמַעֲל֥וֹת אָחָ֖ז אֲשֶׁ֣ר יָרְדָ֑ה בְּמַעֲל֥וֹת אָחָ֖ז אֲחֹרַנִּ֥ית עֶשֶׂ֖ר
מַעֲלֽוֹת׃ יבבָּעֵ֣ת הַהִ֔יא שָׁלַ֣ח בְּרֹאדַ֗ךְ בַּלְאֲדָ֛ן בֶּן־
בַּלְאֲדָ֥ן מֶֽלֶךְ־בָּבֶ֖ל סְפָרִ֣ים וּמִנְחָ֑ה אֶל־חִזְקִיָּ֖הוּ כִּֽי
שָׁמַ֥ע כִּי֙ חָלָ֣ה חִזְקִיָּ֔הוּ יגוַיִּשְׁמַ֥ע עֲלֵיהֶ֖ם חִזְקִיָּ֑הוּ
וַיַּרְאֵ֣ם אֶת־כָּל־בֵּ֣ית נְכֹתֹ֔ה אֶת־הַכֶּ֖סֶף וְאֶת־הַזָּהָ֑ב
וְאֶת־הַבְּשָׂמִ֥ים וְאֶת | שֶׁ֖מֶן הַטּ֑וֹב וְאֵת֙ בֵּ֣ית כֵּלָ֔יו
וְאֵ֖ת כָּל־אֲשֶׁ֥ר נִמְצָ֖א בְּאוֹצְרֹתָ֑יו לֹא־הָיָ֣ה דָבָ֔ר
אֲשֶׁ֨ר לֹא־הֶרְאָ֜ם חִזְקִיָּ֗הוּ בְּבֵיתוֹ֙ וּבְכָל־מֶמְשַׁלְתּ֔וֹ׃
ידוַיָּבֹ֣א יְשַׁעְיָ֤הוּ הַנָּבִיא֙ אֶל־הַמֶּ֣לֶךְ חִזְקִיָּ֔הוּ וַיֹּ֥אמֶר
אֵלָ֖יו מָ֣ה אָמְר֑וּ | הָאֲנָשִׁ֥ים הָאֵ֖לֶּה וּמֵאַ֣יִן יָבֹ֔אוּ
אֵלֶ֑יךָ וַיֹּ֣אמֶר חִזְקִיָּ֔הוּ מֵאֶ֥רֶץ רְחוֹקָ֖ה בָּ֥אוּ מִבָּבֶֽל׃
טוַיֹּ֣אמֶר מָ֔ה רָא֖וּ בְּבֵיתֶ֑ךָ וַיֹּ֣אמֶר חִזְקִיָּ֔הוּ אֵ֚ת כָּל־
אֲשֶׁ֣ר בְּבֵיתִ֔י רָא֖וּ לֹא־הָיָ֣ה דָבָ֔ר אֲשֶׁ֥ר לֹא־הִרְאִיתִ֖ם
בְּאֹצְרֹתָֽי׃ יוַיֹּ֣אמֶר יְשַׁעְיָ֔הוּ אֶל־חִזְקִיָּ֖הוּ שְׁמַ֣ע
דְּבַר־יְ־הוָֽה׃ יאהִנֵּ֣ה יָמִ֔ים בָּאִ֖ים וְנִשָּׂ֣א | כָל־אֲשֶׁ֗ר
בְּבֵיתֶ֙ךָ֙ וַאֲשֶׁ֣ר אָצְר֔וּ אֲבֹתֶ֖יךָ עַד־הַיּ֣וֹם הַזֶּ֑ה בָּבֶ֖לָה
לֹא־יִוָּתֵ֥ר דָּבָ֖ר אָמַ֥ר יְ־הוָֽה׃ יבוּמִבָּנֶ֙יךָ֙ אֲשֶׁ֣ר יֵצְא֔וּ
מִמְּךָ֖ אֲשֶׁ֣ר תּוֹלִ֑יד יִקָּ֣חוּ וְהָי֗וּ סָרִיסִים֙ בְּהֵיכַ֣ל מֶ֔לֶךְ
בָּבֶֽל׃ יגוַיֹּ֣אמֶר חִזְקִיָּ֔הוּ אֶל־יְשַׁעְיָ֖הוּ טוֹב֙ דְּבַר־
יְ־הוָ֔ה אֲשֶׁ֥ר דִּבַּ֖רְתָּ וַיֹּ֣אמֶר הֲלוֹא֮ אִם־שָׁל֣וֹם וֶאֱמֶת֒
יִהְיֶ֖ה בְּיָמָֽי׃ ידוְיֶ֤תֶר דִּבְרֵי֙ חִזְקִיָּ֔הוּ וְכָל־גְּבוּרָת֔וֹ
וַאֲשֶׁ֥ר עָשָׂ֖ה אֶת־הַבְּרֵכָ֑ה וְאֶת־הַתְּעָלָ֖ה וַיָּבֵ֥א אֶת־
הַמַּ֛יִם הָעִ֖ירָה הֲלֹא־הֵ֥ם כְּתוּבִ֛ים עַל־סֵ֥פֶר דִּבְרֵי
הַיָּמִ֖ים לְמַלְכֵ֥י יְהוּדָֽה׃ כאוַיִּשְׁכַּ֥ב חִזְקִיָּ֖הוּ עִם־
אֲבֹתָ֑יו וַיִּמְלֹ֣ךְ מְנַשֶּׁ֔ה בְּנ֖וֹ תַּחְתָּֽיו׃

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק יג

יג,א בִּשְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לַבְּרִית בְּמִילָה, וּטְבִילָה, וְקָרְבָּן. מִילָה הָיְתָה בְּמִצְרַיִם, כְּשֶׁנֶּאֱמַר "כָּל עָרֵל, לֹא יֹאכַל בּוֹ". מָל אוֹתָם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁכֻּלָּם בְּטֵלוּ בְּרִית מִילָה בְּמִצְרַיִם, חוּץ מִשֵּׁבֶט לֵוִי; וְעַל זֶה נֶאֱמַר "וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ". וּטְבִילָה הָיְתָה בַּמִּדְבָּר, קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה: כְּשֶׁנֶּאֱמַר "וְקַדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר; וְכִבְּסוּ, שִׂמְלֹתָם". וְקָרְבָּן כְּשֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁלַח, אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיַּעֲלוּ, עֹלֹת", עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל הַקְּרִיבוּם.

יג,ב וְכֵן לְדוֹרוֹת, כְּשֶׁיִּרְצֶה הַגּוֹי לְהִכָּנֵס לַבְּרִית, וּלְהִסְתּוֹפֵף תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, וְיִקַּבֵּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה צָרִיךְ מִילָה, וּטְבִילָה, וְהַרְצָאַת קָרְבָּן; וְאִם נְקֵבָה הִיא, טְבִילָה וְקָרְבָּן: שֶׁנֶּאֱמַר "כָּכֶם כַּגֵּר" מַה אַתֶּם בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת קָרְבָּן, אַף הַגֵּר לְדוֹרוֹת בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהַרְצָאַת קָרְבָּן. וּמַה הוּא קָרְבַּן הַגֵּר עוֹלַת בְּהֵמָה, אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, וּשְׁנֵיהֶם עוֹלָה. וּבִזְמַן הַזֶּה שְׁאֵין שָׁם קָרְבָּן, צָרִיךְ מִילָה וּטְבִילָה; וּכְשֶׁיִּבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ, יָבִיא קָרְבָּנוֹ.

יג,ג גֵּר שֶׁמָּל וְלֹא טָבַל, אוֹ שֶׁטָּבַל וְלֹא מָל אֵינוֹ גֵּר: עַד שֶׁיָּמוּל, וְיִטְבֹּל. וְצָרִיךְ לִטְבֹּל, בִּפְנֵי שְׁלוֹשָׁה. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר צָרִיךְ בֵּית דִּין, אֵין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת, וְלֹא בְּיוֹם טוֹב, וְלֹא בַּלַּיְלָה; וְאִם הִטְבִּילוּהוּ, חֲרֵי זֶה גֵּר. גֵּר קָטָן מַטְבִּילִין אוֹתוֹ עַל דַּעַת בֵּית דִּין, שֶׁזְּכוּת הִיא לוֹ; מְעֻבֶּרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְטָבְלָה, אֵין בְּנָהּ צָרִיךְ טְבִילָה.

יג,ד טָבַל בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְנִתְגַּיֵּר בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְאַפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֵינוֹ גֵּר. בָּא וְאָמַר נִתְגַּיַּרְתִּי בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁלְּפְלוֹנִי, וְהִטְבִּילוֹנִי אֵינוֹ נֶאֱמָן לָבוֹא בַּקָּהָל, עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים. הָיָה נָשׂוּי לְיִשְׂרְאֵלִית, אוֹ לְגִיּוֹרֶת, וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים, וְאָמַר נִתְגַּיַּרְתִּי בֵּינִי לְבֵין עַצְמִי נֶאֱמָן לְפַסֵּל אֶת עַצְמוֹ, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן לְפַסֵּל אֶת הַבָּנִים; וְחוֹזֵר וְטוֹבֵל בְּבֵית דִּין.

יג,ה גִּיּוֹרֶת שֶׁרָאִינוּהָ נוֹהֶגֶת בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל תָּמִיד, כְּגוֹן שֶׁתִּטְבֹּל לְנִדָּתָהּ וְתָפְרִישׁ תְּרוּמָה מֵעִיסָתָהּ וְכֵיוֹצֵא בְּזֶה, וְכֵן גֵּר שֶׁנָּהַג בְּדַרְכֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁטּוֹבֵל לְקֶרְיוֹ וְעוֹשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת חֲרֵי אֵלּוּ בְּחֶזְקַת גֵּרֵי צֶדֶק, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים שֶׁמְּעִידִין בִּפְנֵי מִי נִתְגַּיְּרוּ. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם בָּאוּ לְהִתְעָרֵב בְּיִשְׂרָאֵל אֵין מַשִּׁיאִין אוֹתָם עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים, אוֹ עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ בִּפְנֵינוּ, הוֹאִיל וְהֶחֱזִקוּ גּוֹיִם.

יג,ו אֲבָל מִי שֶׁבָּא וְאָמַר שֶׁהָיָה גּוֹי, וְנִתְגַּיֵּר בְּבֵית דִּין נֶאֱמָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁחֶזְקַת הַכֹּל שָׁם, בְּחֶזְקַת יִשְׂרָאֵל. אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית; וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁזּוֹ מַעֲלָה בְּיִחוּסִין.

יג,ז כְּשֵׁם שֶׁמּוֹלִין וּמַטְבִּילִין אֶת הַגֵּרִים, כָּךְ מוֹלִין וּמַטְבִּילִין אֶת הָעֲבָדִים הַנִּלְקָחִים מִן הַגּוֹיִם לְשֵׁם עֲבָדוּת. הַלּוֹקֵחַ עֶבֶד מִן הַגּוֹי, וְקָדַם הָעֶבֶד וְטָבַל לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין קָנָה עַצְמוֹ: וְהוּא שֶׁיֹּאמַר בְּעֵת טְבִילָה, חֲרֵינִי טוֹבֵל בִּפְנֵיכֶם לְשֵׁם גֵּרוּת; וְאִם טָבַל בִּפְנֵי רַבּוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ, אֶלָּא בֵּינָן שֶׁטָּבַל, נִשְׁתַּחְרֵר.

יג,ח לְפִיכָךְ צָרִיךְ רַבּוֹ לְתָקְפוֹ בַּמַּיִם, עַד שֶׁיַּעֲלֶה וְהוּא תַּחַת שִׁעְבּוּדוֹ, וּמוֹדִיעוֹ בִּפְנֵי הַדַּיָּנִין, שֶׁלְּשֵׁם עֲבָדוּת מַטְבִּילוֹ; וְאֵין הָעֶבֶד טוֹבֵל אֶלָּא בִּפְנֵי שְׁלוֹשָׁה וּבְיוֹם כַּגֵּר, שֶׁמִּקְצַת גֵּרוּת הִיא.

יג,ט כְּשֶׁשִּׁשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד, צָרִיךְ טְבִילָה אַחֶרֶת בִּפְנֵי שְׁלוֹשָׁה בַּיּוֹם, שֶׁבָּהּ תִּגְמֹר גֵּרוּתוֹ, וְיִהְיֶה כְּיִשְׂרָאֵל; וְאֵין צָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו מִצְוֹת, וּלְהוֹדִיעוֹ עִיקְּרֵי הַדָּת, שֶׁכְּבָר הוֹדִיעוּהוּ, כְּשֶׁטָּבַל לְשֵׁם עֲבָדוּת. וּבְמִקְוֶה הַכָּשֵׁר לְטְבִילַת נִדָּה, שָׁם מַטְבִּילִין אֶת הַגֵּרִים וְאֶת הָעֲבָדִים

וְאֶת הַמְשֻׁחְרָרִים; וְכָל דָּבָר שֶׁחוֹצִין בַּנִּדָּה, חוֹצִין בַּגֵּרִים וּבָעֲבָדִים וּבַמְשֻׁחְרָרִים.

יג,י אַל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁשִּׁמְשׁוֹן הַמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל, אוֹ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָא יְדִידָיהּ, נָשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת, בְּגֵיוּתָן אֶלָּא סוֹד הַדָּבָר, כָּךְ הוּא: שֶׁהַמִּצְוָה הַנְּכוֹנָה כְּשֶׁיָּבוֹא הַגֵּר אוֹ הַגִּיּוֹרֶת לְהִתְגַּיֵּר, בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא בִּגְלַל מָמוֹן שֶׁיִּטֹּל, אוֹ בִּשְׁבִיל שְׂרָרָה שֶׁיִּזְכֶּה לָהּ, אוֹ מִפְּנֵי הַפַּחַד, בָּא לְהִכָּנֵס לַדָּת; וְאִם אִישׁ הוּא, בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בְּאִשָּׁה יְהוּדִית, וְאִם אִשָּׁה הִיא, שֶׁמָּא עֵינֶיהָ נָתְנָה בְּבָחוּר מִבַּחוּרֵי יִשְׂרָאֵל.

יג,יא אִם לֹא נִמְצָא לָהֶם עִלָּה מוֹדִיעִין אוֹתָן כֹּבֶד עַל הַתּוֹרָה וְטֹרַח שֶׁיֵּשׁ בַּעֲשִׂיָּתָהּ עַל עַמֵּי הָאֲרָצוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּפְרְשׁוּ; אִם קִבְּלוּ וְלֹא פֵּרְשׁוּ, וְרָאוּ אוֹתָן שֶׁחָזְרוּ מֵאַהֲבָה מְקַבְּלִים אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר "וַתֵּרָא, כִּי מִתְאַמֶּצֶת הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ; וַתֶּחְדַּל, לְדַבֵּר אֵלֶיהָ".

יג,יב לְפִיכָךְ לֹא קִבְּלוּ בֵּית דִּין גֵּרִים, כָּל יְמֵי דָּוִיד וּשְׁלֹמֹה בִּימֵי דָּוִיד, שֶׁמָּא מִן הַפַּחַד חָזְרוּ, וּבִימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁמָּא בִּשְׁבִיל הַמַּלְכוּת וְהַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהָיוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל חָזְרוּ: שֶׁכָּל הַחוֹזֵר מִן הַגּוֹיִים בִּשְׁבִיל דָּבָר מֵהַבְלֵי הָעוֹלָם, אֵינוֹ מִגֵּרֵי הַצֶּדֶק. וְאַתְּ עַל פִּי כֵן הָיוּ גֵּרִים הַרְבֵּה מִתְגַּיְּרִים בִּימֵי דָּוִיד וּשְׁלֹמֹה, בִּפְנֵי חִדּוּטוֹת. וְהָיוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל חוֹשְׁשִׁין לָהֶם, לֹא דוֹחִין אוֹתָן, אַחַר שֶׁטָּבְלוּ מִכָּל מָקוֹם; וְלֹא מְקָרְבִין אוֹתָן, עַד שֶׁתֵּרָאֶה אַחֲרִיתָם.

יג,יג וּלְפִי שֶׁגִּיֵּר שְׁלֹמֹה נָשִׁים וּנְשָׁאָן, וְכֵן שִׁמְשׁוֹן גִּיֵּר וְנָשָׂא, וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁלֹּא חָזְרוּ אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר, וְלֹא עַל פִּי בֵית דִּין גִּיְּרוּם חֲשָׁבָן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הֵן גּוֹיוֹת, וּבְאִסּוּרָן עוֹמְדִין. וְעוֹד שֶׁהוֹכִיחַ סוֹפָן עַל תְּחִלָּתָן, שֶׁהֵן עוֹבְדוֹת עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶן, וּבָנוּ לָהֶן בָּמוֹת; וְהֶעֱלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הוּא בְּנָאָן, שֶׁנֶּאֱמַר "אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה".

יג,יד גֵּר שֶׁלֹּא בָדְקוּ אַחֲרָיו, אוֹ שֶׁלֹּא הוֹדִיעוּהוּ הַמִּצְוֹת וְעָנְשָׁן, וּמָל וְטָבַל בִּפְנֵי שְׁלוֹשָׁה הִדְיוֹטוֹת חֲרֵי זֶה גֵּר: וְאַפִּלּוּ נוֹדַע שֶׁבִּשְׁבִיל דָּבָר הוּא מִתְגַּיֵּר הוֹאִיל וּמָל וְטָבַל, יָצָא מִכְּלַל הַגּוֹיִם; וְחוֹשְׁשִׁין לוֹ, עַד שֶׁיִּתְבָּאֵר צִדְקוּתוֹ. אַפִּלּוּ חָזַר וְעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה חֲרֵי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד, שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין; וּמִצְוָה לְהַחֲזִיר אֲבֵדָתוֹ, מֵאַחַר שֶׁטָּבַל נַעֲשָׂה כְּיִשְׂרָאֵל. וּלְפִיכָךְ קַיָּם שִׁמְשׁוֹן וּשְׁלֹמֹה נְשׁוֹתֵיהֶן, וְאַתְּ עַל פִּי שֶׁנִּגְלָה סוֹדָן.

יג,טו וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים, קָשִׁים לָהֶם גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּנֶגַע צָרַעַת שֶׁרֶבֶן חוֹזֵר כְּשִׁכְיל דָּבָר, וּמַטְעִין אֶת יִשְׂרָאֵל; וְקָשָׁה הַדָּבָר לִפְרֹשׁ מֵהֶם, אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ. צֵא וּלְמַד מַה אֵרַע בַּמִּדְבָּר בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וּבִקְבְרוֹת הַתַּאֲוָה; וְכֵן רֹב הַנִּסְיוֹנוֹת, הָאַסַּפְסוֹף הָיוּ בָהֶן תְּחִלָּה.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק יד

יד,א כֵּיצַד מְקַבְּלִין גֵּרֵי הַצֶּדֶק: כְּשֶׁיָּבוֹא לְהִתְגַּיֵּר, וְיִבְדְּקוּ אַחֲרָיו וְלֹא יִמְצְאוּ עִלָּה אוֹמְרִים לוֹ, מַה רָאִיתָ שֶׁבָּאתָ לְהִתְגַּיֵּר, אֵי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁיִּשְׂרָאֵל בַּזְּמַן הַזֶּה דְּווּיִם וְדִחוּפִים וּמְסֻחָפִין וּמְטֹרָפִין, וְיִסּוּרִין בָּאִין עֲלֵיהֶן; אָמַר אֲנִי יוֹדֵעַ, וַאֲנִי כְּדַאי מְקַבְּלִין אוֹתוֹ מִיָּד.

יד,ב וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עִיקְּרֵי הַדָּת, שֶׁהוּא יִחוּד הַשֵּׁם וְאִסּוּר עֲבוֹדָה זָרָה; וּמַאֲרִיכִין, בְּדָבָר זֶה. וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ מִקְצַת מִצְוֹת קַלּוֹת, וּמִקְצַת מִצְוֹת חֲמוּרוֹת; וְאֵין מַאֲרִיכִין, בְּדָבָר זֶה. וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָוֹן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וּמַעֲשֵׂר עָנִי. וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָנְשָׁן שֶׁלַּמִּצְוֹת.

יד,ג כֵּיצַד: אוֹמְרִים לוֹ, חֲיֵי יוֹדֵעַ שֶׁעַד שֶׁלֹּא בָאתָ לְדָת זוֹ אִם אָכַלְתָּ חֵלֶב, אֵי אַתָּה עָנוּשׁ כָּרֵת, אִם חִלַּלְתָּ שַׁבָּת, אֵי אַתָּה עָנוּשׁ סְקִלָּה; וְעַכְשָׁו אַחַר שֶׁתִּתְגַּיֵּר אִם אָכַלְתָּ חֵלֶב, אַתָּה עָנוּשׁ כָּרֵת, אִם חִלַּלְתָּ שַׁבָּת, אַתָּה עָנוּשׁ סְקִלָּה.

וְאֵין מַרְבִּין עָלָיו, וְאֵין מְדַקְדְּקִין עָלָיו שֶׁמָּא יִגְרֹם לְטָרְדוֹ וּלְהַטּוֹתוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה, לְדֶרֶךְ רָעָה: שֶׁבַּתְּחִלָּה, אֵין מוֹשְׁכִין אֶת הָאָדָם אֶלָּא בְּדִבְרֵי רָצוֹן רַכִּים; וְכֵן הוּא אוֹמֵר "בְּחַבְלֵי אָדָם אֶמְשְׁכֵם", וְאַחַר כָּךְ "בַּעֲבֹתוֹת אַהֲבָה".

יד,ד וּכְשֵׁם שֶׁמּוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָנְשָׁן שֶׁלְּמִצְווֹת, כָּךְ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שְׂכָרָן שֶׁלְּמִצְווֹת; וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁבַּעֲשִׂיַּת מִצְווֹת אֵלּוּ, יִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וּשְׁאֵין שָׁם צַדִּיק גָּמוּר אֶלָּא בַּעַל חָכְמָה שֶׁעוֹשֶׂה מִצְווֹת אֵלּוּ, וְיוֹדְעָן. וְאוֹמְרִים לוֹ, חֲיֵי יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ צָפוּן אֶלָּא לַצַּדִּיקִים, וְהֵם יִשְׂרָאֵל; וְזֶה שֶׁתִּרְאֶה יִשְׂרָאֵל בְּצַעַר בָּעוֹלָם הַזֶּה, טוֹבָה צְפוּנָה הִיא לָהֶם, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל רֹב טוֹבָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, כָּאֻמּוֹת שֶׁמָּא יָרוּם לִבָּם וְיִתְעַו וְיַפְסִידוּ שְׂכַר הָעוֹלָם הַבָּא, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט". וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא עֲלֵיהֶן רֹב פֻּרְעָנוּת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ, אֶלָּא כָּל הָאֻמּוֹת כָּלִין, וְהֵן עוֹמְדִין; וּמַאֲרִיכִין בְּדָבָר זֶה, כְּדֵי לְחַבְּבוֹ.

יד,ה אִם חָזַר בּוֹ, וְלֹא רָצָה לְקַבֵּל הוֹלֵךְ לְדַרְכּוֹ. וְאִם קִבֵּל אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מָלִין אוֹתוֹ מִיָּד; וְאִם הָיָה מָהוּל, מַטִּיפִין מִמֶּנּוּ דַּם בְּרִית. וּמַשְׁהִים אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתְרַפֵּא רְפוּאָה שְׁלֵמָה, וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּילִין אוֹתוֹ. וּשְׁלוֹשָׁה עוֹמְדִין עַל גַּבָּיו; וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ מִקְצַת מִצְווֹת קַלּוֹת וּמִקְצַת מִצְווֹת חֲמוּרוֹת כַּאֲשֶׁר הוּא עוֹמֵד בַּמַּיִם.

יד,ו וְאִם הָיְתָה אִשָּׁה נָשִׁים מוֹשִׁיבוֹת אוֹתָהּ בַּמַּיִם עַד צַוָּארָהּ, וְהַדַּיָּנִין מִבַּחוּץ. וּמוֹדִיעִין אוֹתָהּ מִקְצַת מִצְווֹת קַלּוֹת וּמִקְצַת מִצְווֹת חֲמוּרוֹת, וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּמַּיִם; וְאַחַר כָּךְ טוֹבֶלֶת בִּפְנֵיהֶם, וְהֵן מַחְזִירִין פְּנֵיהֶן וְיוֹצְאִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתָהּ, כְּשֶׁתַּעֲלֶה מִן הַמַּיִם.

יד,ז אֵיזֶה הוּא גֵּר תּוֹשָׁב: זֶה גּוֹי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, עִם שְׁאָר הַמִּצְווֹת שֶׁנִּצְטַווּ בְּנֵי נוֹחַ, וְלֹא מָל וְלֹא טָבַל חֲרֵי זֶה מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, וַחֲרֵי הוּא מֵחַסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם; וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ תּוֹשָׁב, לְפִי שֶׁמַּתָּר לָנוּ לְהוֹשִׁיבוֹ בֵּינֵינוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה. וְאֵין מְקַבְּלִין גֵּר תּוֹשָׁב, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג; אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה, אַפִּלּוּ קִבֵּל כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ חוּץ מִדְּקְדּוּק אֶחָד אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ.

יד,ח הָעֶבֶד הַנִּלְקָח מִן הַגּוֹיִם אֵין אוֹמְרִין לוֹ, מַה רָאִיתָ שֶׁבָּאתָ; אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ, רְצוֹנְךָ שֶׁתִּתְּכֶנֶס בְּכְלַל עַבְדֵי יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶה מִן הַכְּשֵׁרִים אוֹ לֹא. אִם רָצָה, מוֹדִיעִין אוֹתוֹ עִיקְּרֵי הַדָּת וּמִקְצַת מִצְווֹת קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת וְעָנְשָׁן וּשְׂכָרָן, כְּמוֹ שֶׁמּוֹדִיעִין אֶת הַגֵּר; וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ כַּגֵּר, וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא בַּמַּיִם.

יד,ט וְאִם לֹא רָצָה לְקַבֵּל, מְנַלְגְּלִין עִמּוֹ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּמוֹכְרוֹ לַגּוֹיִים; וְאָסוּר לְקַיְּמוֹ יָתֵר עַל כֵּן. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יִמּוֹל וְלֹא יִטְבֹּל, אֶלָּא יִהְיֶה כְּגֵר תּוֹשָׁב מַתָּר לְקַיְּמוֹ בַּעֲבוּדָתוֹ, כְּשֶׁהוּא גֵּר תּוֹשָׁב; וְאֵין מְקַיְּמִין עֶבֶד כְּזֶה, אֶלָּא בִּזְמַן הַיּוֹבֵל.

יד,י הַגּוֹיִם אֵין אָסוּר עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם עֶרְוָה אֶלָּא אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָבִיו, וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אִישׁ, וְזָכוּר, וּבְהֵמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת; אֲבָל שְׁאָר עֲרָיוֹת, מֻתָּרוֹת לָהֶן.

יד,יא גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְעֶבֶד שֶׁנִּשְׁתַּחְרֵר, חֲרֵי הוּא כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד, וְכָל שְׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהָיוּ לוֹ כְּשֶׁהוּא גּוֹי אוֹ כְּשֶׁהוּא עֶבֶד, אֵינָן שְׁאֵר בָּשָׂר; וְאִם נִתְגַּיֵּר הוּא וְהֵם, אֵינוֹ חַיָּב עַל אַחַת מֵהֶם מִשּׁוּם עֶרְוָה כְּלָל.

יד,יב דִּין תּוֹרָה, שֶׁמַּתָּר לַגֵּר שֶׁיִּשָּׂא אִמּוֹ אוֹ אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ; אֲבָל חֲכָמִים אָסְרוּ דָּבָר זֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ בָּאוּ מִקְדֻּשָּׁה חֲמוּרָה לִקְדֻשָּׁה קַלָּה, שֶׁאָמַשׁ הָיְתָה זוֹ אֲסוּרָה לוֹ, וְהַיּוֹם מֻתֶּרֶת. וְכֵן גֵּר שֶׁבָּא עַל אִמּוֹ אוֹ אֲחוֹתוֹ וְהִיא

בְּגִיּוֹתָהּ, חֲרֵי זֶה כְּבָא עַל הַנָּכְרִית.

יד,יג כֵּיצַד דִּין הַגֵּרִים בָּעֲרָיוֹת שֶׁלִּשְׁאָר בָּשָׂר: אִם הָיָה נָשׂוּי כִּשְׁהוּא גּוֹי לְאִמּוֹ אוֹ לַאֲחוֹתוֹ, וְנִתְגַּיְּרוּ מַפְרִישִׁין אוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; וְאִם הָיָה נָשׂוּי לְשְׁאָר עֲרָיוֹת, וְנִתְגַּיֵּר הוּא וְאִשְׁתּוֹ אֵין מַפְרִישִׁין אוֹתָן.

יד,יד גֵּר אָסוּר בִּשְׁאֵר הָאֵם אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמֻתָּר בִּשְׁאֵר הָאָב, אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ בַּוַּדַּאי שֶׁזֶּה שְׁאֵרוֹ מֵאָבִיו, כְּגוֹן תְּאוֹמִים, שֶׁדָּבָר בָּרוּר שֶׁאָבִיו שֶׁלָּזֶה הוּא אָבִיו שֶׁלָּזֶה; וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא נָזְרוּ עַל שְׁאֵר אָבִיו.

יד,טו לְפִיכָךְ נוֹשֵׂא הַגֵּר אֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו, וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, וְאֵשֶׁת בְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשֵּׂאת לְאָחִיו אוֹ לְאָבִיו אוֹ לַאֲחִי אָבִיו אוֹ לִבְנוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ; וְכֵן אֲחוֹת אִמּוֹ מֵאָבִיהָ, וַאֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, וּבִתּוֹ שֶׁנִּתְגַּיְּרָה מֻתָּרֶת לוֹ. אֲבָל אֵינוֹ נוֹשֵׂא לֹא אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וְלֹא אֲחוֹת אִמּוֹ מֵאִמָּהּ, וְלֹא אֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ שֶׁנִּשֵּׂאת אָחִיו מֵאִמּוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר; אֲבָל אִם נִשֵּׂאת אָחִיו כְּשֶׁהוּא גּוֹי, חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לוֹ.

יד,טז שְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁחִיְּתָה הוֹרָתָן שֶׁלֹּא בְקִדֻּשָּׁה, וְלִידָתָן בִּקְדֻשָּׁה חַיָּבִין מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח.

יד,יז הַנּוֹשֵׂא גִּיּוֹרֶת וּבִתָּהּ הַגִּיּוֹרֶת, אוֹ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת מִן הָאֵם יֵשֵׁב עִם אַחַת מֵהֶן, וּמְגָרֵשׁ הַשְּׁנִיָּה; נָשָׂא גִּיּוֹרֶת וּמֵתָה חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִשָּׂא אִמָּהּ אוֹ בִתָּהּ, שֶׁלֹּא נָזְרוּ אֶלָּא בְּחַיֵּיהֶן. וּמֻתָּר אָדָם לִשָּׂא שְׁתֵּי אֲחָיוֹת גִּיּוֹרוֹת מִן הָאָב, שֶׁלֹּא נָזְרוּ בִּשְׁאֵר הָאָב, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

יד,יח הַשְּׁנִיּוֹת כֻּלָּן, לֹא נָזְרוּ עֲלֵיהֶן בַּגֵּרִים. לְפִיכָךְ מֻתָּר הַגֵּר לִשָּׂא אֵם אִמּוֹ; וְנוֹשֵׂא אָדָם גִּיּוֹרֶת וְאֵם אֵם אִמָּהּ, אוֹ בַּת בַּת בִּתָּהּ. וְכֵן שְׁאָר הַשְּׁנִיּוֹת.

יד,יט הָעֲבָד מֻתָּר לִשָּׂא אִמּוֹ כִּשְׁהוּא עֶבֶד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שֶׁכְּבָר יָצָא מִכְּלַל גּוֹיִם, וְאֵין הָעֲרָיוֹת הָאֲסוּרוֹת עַל הַגּוֹיִם אֲסוּרוֹת עָלָיו, וְלֹא בָא לְכְלַל יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁיֵּאָסְרוּ עָלָיו עֲרָיוֹת הָאֲסוּרוֹת עַל הַגֵּרִים. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם בָּא הָעֶבֶד עַל זָכוּר וּבְהֵמָה, יֵהָרֵגוּ, וְשֶׁאִפּוּר שְׁתֵּי עֲרָיוֹת אֵלּוּ שָׁוֶה בְּכָל הָאָדָם.

יד,כ עֲבָדִים שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ, חֲרֵי הֵן כְּגֵרִים: כָּל שֶׁאָסוּר לַגֵּרִים, אָסוּר לָהֶן; וְכָל הַמֻּתָּר לַגֵּרִים, מֻתָּר לָהֶן.

יד,כא נוֹתֵן אָדָם שִׁפְחָתוֹ לְעַבְדּוֹ, אוֹ לְעֶבֶד חֲבֵרוֹ; וּמוֹסֵר שִׁפְחָה אַחַת לִשְׁנֵי עֲבָדִים לְכַתְּחִלָּה, וְאֵינָן צְרִיכִין שׁוּם דָּבָר אֶלָּא חֲרֵי הֵן כַּבְּהֵמוֹת. וְשִׁפְחָה שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת לְעֶבֶד זֶה אוֹ שֶׁאֵינָהּ מְיֻחֶדֶת, אַחַת הִיא לְפִי שֶׁאֵין אִישׁוּת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, אוֹ לַגּוֹיִם עַל הַגּוֹיִם; אֲבָל לֹא לַעֲבָדִים עַל הָעֲבָדִים, וְלֹא לַעֲבָדִים עַל יִשְׂרָאֵל.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק טו

טו,א אֵיזֶה הוּא "מַמְזֵר" הָאֲמוּר בַּתּוֹרָה: זֶה הַבָּא מֵעֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת חוּץ מִן הַנִּדָּה, שֶׁהַבֵּן מִמֶּנָּה פָּגוּם וְאֵינוֹ מַמְזֵר; אֲבָל הַבָּא עַל שְׁאָר הָעֲרָיוֹת בֵּין בְּאָנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה חָיָּלד מַמְזֵר. וְאֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת, אֲסוּרִין לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר "גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי, לֹא יָבֹא", כְּלוֹמַר לְעוֹלָם.

טו,ב אֶחָד מַמְזֵר שֶׁנָּשָׂא יִשְׂרְאֵלִית, אוֹ יִשְׂרְאֵלִי שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת בֵּינָן שֶׁבָּעֲלוּ אַחַר הַקִּדּוּשִׁין, לוֹקִין; קִדֵּשׁ וְלֹא בָעַל, אֵינוֹ לוֹקֶה. בָּעַל וְלֹא קִדֵּשׁ, אֵינָן לוֹקִין מִשּׁוּם מַמְזֶרֶת שְׁאֵין לָהּ בְּכָל חַיָּבֵי לָאוִין מִי שֶׁלּוֹקֶה עַל בְּעִילָה בִּלֹא קִדּוּשִׁין, אֶלָּא כּוֹהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

טו,ג הַמַּחְזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּשֵּׂאת הַוָּלָד כָּשֵׁר, שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ עֶרְוָה. גּוֹי וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, הַוָּלָד כָּשֵׁר בֵּין בִּפְנוּיָה בֵּין בְּאֵשֶׁת אִישׁ, בֵּין בְּאָנֶס בֵּין בְּרָצוֹן; וְגוֹי וְעֶבֶד הַבָּאִים עַל הַמַּמְזֶרֶת, הַוָּלָד מַמְזֵר. וּמַמְזֵר הַבָּא עַל

הַגּוֹיָה, הַיֶּלֶד גּוֹי; נִתְגַּיֵּר, חֲרֵי הוּא כָּשֵׁר כְּשְׁאָר גֵּרִים. וְאִם בָּא עַל הַשִּׁפְחָה, הַיֶּלֶד עֶבֶד; שְׁחְרְרוֹ, הַיֶּלֶד כָּשֵׁר כְּשְׁאָר עֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִין, וּמֻתָּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל. זֶה הַכְּלָל: בֶּן הַבָּא מִן הָעֶבֶד, אוֹ מִן הַגּוֹי, אוֹ מִן הַשִּׁפְחָה, אוֹ מִן הַגּוֹיָה חֲרֵי הוּא כְּאִמּוֹ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הָאָב.

טו,ד לְפִי דָּבָר זֶה, הִתְּירוּ לְמַמְזֵר לִשָּׂא שִׁפְחָה כְּדֵי לְטַהֵר אֶת בָּנָיו שֶׁחֲרֵי הוּא מְשֻׁחְרֵר אוֹתָם, וְנִמְצְאוּ בְּנֵי חוֹרִין; וְלֹא גָּזְרוּ עַל הַשִּׁפְחָה לְמַמְזֵר, מִפְּנֵי תַּקָּנַת בָּנִים.

טו,ה מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחָצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, הַבָּא עַל אֶשֶׁת אִישׁ אוֹתוֹ הַבֵּן אֵין לוֹ תַּקָּנָה, מִפְּנֵי שֶׁצַּד מַמְזְרוּת וְצַד עַבְדוּת מִעֹרָבִין בּוֹ; לְפִיכָךְ אָסוּר בְּשִׁפְחָה, וְנִמְצְאוּ בָּנָיו כְּמוֹתוֹ לְעוֹלָם.

טו,ו גּוֹי הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה שֶׁטְּבָלָה, חֲרֵי זֶה עֶבֶד, וְעֶבֶד שֶׁטָּבַל שֶׁבָּא עַל הַגּוֹיָה, הַיֶּלֶד גּוֹי הַלָּךְ אַחַר הָאֵם; אֲבָל גּוֹי הַבָּא עַל שִׁפְחָה גּוֹיָה, אוֹ עֶבֶד גּוֹי שֶׁבָּא עַל גּוֹיָה בַּת חוֹרִין הַלָּךְ אַחַר הַזָּכָר.

טו,ז מַמְזֵר מֻתָּר לִשָּׂא גִּיּוֹרֶת, וְכֵן הַמַּמְזֶרֶת מֻתֶּרֶת לַגֵּר; וְהַבָּנִים מִשְּׁנֵיהֶם מַמְזְרִים, שֶׁהַיֶּלֶד הוֹלֵךְ אַחַר הַפָּגוּם: שֶׁנֶּאֱמַר "בְּקָהַל ה'", וּקְהַל גֵּרִים אֵינוּ קָרוּי קְהַל ה'. גִּיּוֹרֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְגֵר, וְחוֹלִידוּ בֵּן אַף עַל פִּי שֶׁהוֹרָתוֹ וְלִידָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה, חֲרֵי זֶה מַתָּר בְּמַמְזֶרֶת. וְכֵן בֶּן בֵּן בְּנוֹ עַד שֶׁיִּשְׁתַּקַּע שֵׁם גִּיּוּתוֹ מִמֶּנּוּ, וְלֹא יְדַע שֶׁהוּא גֵּר; וְאַחַר כָּךְ יֶאֱסֹר בְּמַמְזֶרֶת. וְאֶחָד הַגֵּרִים וְאֶחָד עֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִין, דִּין אֶחָד לְכֻלָּן. גֵּר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת הַיֶּלֶד יִשְׂרְאֵלִי לְכָל דָּבָר, וְאָסוּר בְּמַמְזֶרֶת.

טו,ח שְׁלוֹשָׁה מַמְזְרִים הֵם מַמְזֵר וַדַּאי, וּמַמְזֵר סָפֵק, וּמַמְזֵר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. אֵיזֶה הוּא מַמְזֵר וַדַּאי זֶה שֶׁבָּא מִן הָעֲרָוָה הַוַּדָּאִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וּמַמְזֵר סָפֵק זֶה שֶׁבָּא מִסְּפֵק עֲרָוָה, כְּגוֹן הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה סְפֵק קִדּוּשִׁין, אוֹ נִתְגָּרְשָׁה סְפֵק גֵּרוּשִׁין, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, וְנִשֵּׂאת, וַחֲרֵי בַּעְלָהּ קַיָּם, וּבָא בַּעְלָהּ עָלֶיהָ וְהִיא תַּחַת הַשֵּׁנִי חֲרֵי הַבֵּן מַמְזֵר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

טו,ט פְּנוּיָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה מִזְּנוּת, אָמְרוּ לָהּ מַה הוּא הָעֹבֶר חֲזֵה אוֹ חֲיִלּוֹד חֲזֵה אִם אָמְרָה בֶּן כָּשֵׁר הוּא, וּלְיִשְׂרָאֵל נִבְעַלְתִּי חֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת, וְהַבֵּן כָּשֵׁר: וְאַף עַל פִּי שֶׁרֹב הָעִיר שֶׁזְּנָתָה בָּהּ פְּסוּלִים.

טו,י וְאִם לֹא נִבְדְּקָה אִמּוֹ עַד שֶׁמֵּתָה, אוֹ שֶׁחָיְתָה חֵרֶשֶׁת אוֹ אִלֶּמֶת אוֹ שׁוֹטָה, אוֹ שֶׁאָמְרָה לִפְלוֹנִי הַמַּמְזֵר נִבְעַלְתִּי, אוֹ לִפְלוֹנִי הַנָּתִין, אַפִּלּוּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי מוֹדֶה שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ חֲרֵי זֶה הַיֶּלֶד סְפֵק מַמְזֵר: כְּשֵׁם שֶׁזְּנַת עִם זֶה שֶׁהוֹדָה לָהּ, כָּךְ זְנָתָה עִם אַחֵר. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא שְׁתּוּקִי שֶׁמַּכִּיר אֶת אִמּוֹ, וְאֵינוֹ מַכִּיר אֶת אָבִיו וַדַּאי.

טו,יא וְכֵן הַבֵּן הַנִּמְצָא בַּשּׁוּק, וְהוּא הַנִּקְרָא אַסּוּפִי חֲרֵי הוּא סְפֵק מַמְזֵר, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מַה הוּא.

טו,יב פְּנוּיָה שֶׁזְּנָתָה וְאָמְרָה, בֵּן זֶה בֶּן פְּלוֹנִי הוּא אִם אוֹתוֹ פְּלוֹנִי כָּשֵׁר, חֲרֵי הַבֵּן כָּשֵׁר; וְאֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת, לִהְיוֹת זֶה בְּנוֹ שֶׁלְּפְלוֹנִי. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁחוֹשְׁשִׁין לִדְבָרֶיהָ, וְיִהְיֶה הַבֵּן אָסוּר בִּקְרוֹבוֹת אוֹתוֹ פְּלוֹנִי, מִסָּפֵק. וְאִם אוֹתוֹ פְּלוֹנִי מַמְזֵר אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת לִהְיוֹת הַבֵּן מַמְזֵר וַדַּאי עַל פִּיהָ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אֶלָּא יִהְיֶה סְפֵק מַמְזֵר.

טו,יג אֲבָל הָאָב שֶׁהֶחֱזִק שֶׁזֶּה בְּנוֹ, וְאָמַר בְּנִי זֶה מַמְזֵר הוּא נֶאֱמָן; וְאִם יֵשׁ לַבֵּן בָּנִים אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינָהּ אוֹתוֹ תּוֹרָה אֶלָּא עַל בְּנוֹ: שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר", יַכִּירֶנּוּ לָאֲחֵרִים; וְכֵשֵׁם שֶׁנֶּאֱמָן לוֹמַר, בְּנִי זֶה בְּכוֹר כָּךְ נֶאֱמָן לוֹמַר שֶׁהוּא מַמְזֵר, אוֹ בֶּן גֵּרוּשָׁה, אוֹ בֶּן חֲלוּצָה.

טו,יד וְכֵן אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת נֶאֱמָן לוֹמַר

עֵבֶר זֶה אֵינוֹ בְּנִי, וּמַמְזֵר הוּא; וְיִהְיֶה מַמְזֵר וַדַּאי. וְהָאוֹמֵר עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא מַמְזֵר, נֶאֱמָן לֶאֱסֹר עַצְמוֹ בְּבַת יִשְׂרָאֵל; וְאָסוּר בְּמַמְזֶרֶת, עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁהוּא מַמְזֵר. וּבְנוֹ כְּמוֹתוֹ; וְאִם יֵשׁ לוֹ בְּנֵי בָּנִים אֵינוֹ נֶאֱמָן לִפְסֹל בְּנֵי בָנָיו, וְלֹא יִפְסֹל אֶלָּא עַצְמוֹ.

טו,טו אַרוּסָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה, וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ חֲרֵי הַוָּלָד בְּחֶזְקַת מַמְזֵר; וְאָסוּר בְּבַת יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר בְּמַמְזֶרֶת. וְאִם נִבְדְּקָה אִמּוֹ וְאָמְרָה, מֵאֲרוּסִי נִתְעַבְּרְתִּי נֶאֱמֶנֶת, וְהַוָּלָד כָּשֵׁר. וְאִם הִכְחִישָׁה הָאָרוּס וְאָמַר, מֵעוֹלָם לֹא בָאתִי עָלֶיהָ חֲרֵי הַוָּלָד מַמְזֵר: שֶׁאַפִּלּוּ הָיָה בְּחֶזְקַת בְּנוֹ וְאָמַר, בְּנִי זֶה מַמְזֵר נֶאֱמָן. וְהָאִשָּׁה אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זוֹנָה, אֶלָּא נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר, לָאֲרוּסִי נִבְעַלְתִּי, וְאֵינָהּ זוֹנָה; וְאִם נִשֵּׂאת לְכוֹהֵן לֹא תֵצֵא, וְוַלְדָּהּ מִמֶּנּוּ כָּשֵׁר.

טו,טז הָיוּ הָעָם מְרַנְּנִים אַחֲרֶיהָ, וְהִיא אֲרוּסָה, עִם אֲרוּסָהּ וְעִם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים אַף עַל פִּי שֶׁבָּא עָלֶיהָ אֲרוּסָהּ בְּבֵית חָמִיו, חֲרֵי זֶה סְפֵק מַמְזֵר: כְּשֵׁם שֶׁהִפְקִירָהּ עַצְמָהּ לַאֲרוּסָהּ, הִפְקִירָהּ לַאֲחֵרִים. וְאִם נִבְדְּקָה וְאָמְרָה, עֵבֶר זֶה מֵאֲרוּסִי חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טו,יז אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁחָיְתָה מְעֻבֶּרֶת וְאָמְרָה, עֵבֶר זֶה אֵינוֹ מִבַּעְלִי אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת לְפָסְלוֹ, וַחֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת כָּשֵׁרוּת: שֶׁלֹּא הֶאֱמִינָהּ תּוֹרָה אֶלָּא הָאָב. אָמַר הָאָב אֵינוֹ בְּנִי, אוֹ שֶׁחָיְתָה בַּעְלָהּ בִּמְדִינַת הַיָּם חֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת מַמְזֵר; וְאִם אָמְרָה מִגּוֹי וְעֶבֶד נִתְעַבְּרְתִּי חֲרֵי הַוָּלָד כָּשֵׁר, שֶׁאֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהַכְחִישָׁהּ בְּדָבָר זֶה. וְאֵין הָעֶבֶר מְשַׁתֶּהֶה בְּמֵעֵי אִמּוֹ, יָתֵר עַל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

טו,יח אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁיָּצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מְזַנָּה תַּחַת בַּעְלָהּ, וְהַכֹּל מְרַנְּנִין אַחֲרֶיהָ אֵין חוֹשְׁשִׁין לְבָנֶיהָ, שֶׁמָּא מַמְזֵרִים הֵם, שֶׁרֹב בְּעִילוֹת, אֵצֶל הַבַּעַל; וּמֵאַחַר לְשָׁא בְּתָהּ, לְכַתְּחִלָּה. אֲבָל הִיא עַצְמָהּ, חוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם זוֹנָה; וְאִם הָיְתָה פְּרוּצָה יָתֵר מִדַּי, אַף לְבָנֶיהָ חוֹשְׁשִׁין.

טו,יט דִּין תּוֹרָה שֶׁסְּפֵק מַמְזֵר מֵאַחַר לָבוֹא בַּקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָבֹא מַמְזֵר, בִּקְהַל ה'" מַמְזֵר וַדַּאי אָסוּר לָבוֹא בַּקָּהָל, וְלֹא סָפֵק; אֲבָל חֲכָמִים עָשׂוּ מַעֲלָה בְּיִחוּסִין, וְאָמְרוּ כָּל הַסְּפֵקוֹת לָבוֹא בַּקָּהָל. לְפִיכָךְ מַמְזֵר וַדַּאי, מֵאַחַר לְשָׁא מַמְזֶרֶת וַדַּאית. אֲבָל מַמְזֵר סָפֵק, אוֹ שְׁתוּקִי, אוֹ אֲסוּפִי אָסוּר לְשָׁא בַּת יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר לְשָׁא מַמְזֶרֶת; וְאַפִלּוּ מַמְזֶרֶת מִסָּפֵק, אֲסוּרָה לוֹ שֶׁמָּא אֶחָד מֵהֶן אֵינוֹ מַמְזֵר, וְהַשֵּׁנִי מַמְזֵר וַדַּאי. וּמַמְזֵר שֶׁלִּדְבְרֵיהֶם, מֵאַחַר לְשָׁא מַמְזֶרֶת שֶׁלִּדְבְרֵיהֶם.

טו,כ וְכֵן שְׁאָר הַסְּפֵקוֹת, אֲסוּרִין לִשָּׂא זֶה מִזֶּה. כֵּיצַד: שְׁתוּקִים וַאֲסוּפִים וּסְפֵק מַמְזֵרִים, אֲסוּרִים לָבוֹא זֶה בְּזֶה; וְאִם נָשְׂאוּ לֹא יַקִּימוּ אֶלָּא יוֹצִיאוּ בְּגֵט, וְהַוָּלָד סָפֵק כַּאֲבוֹתָיו. וְאֵין לִסְפֵקוֹת אֵלּוּ תַּקָּנָה, אֶלָּא שֶׁיִּשָּׂאוּ מִן הַגֵּרִים; וְהַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַפָּגוּם. כֵּיצַד: שְׁתוּקִי אוֹ אֲסוּפִי שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת אוֹ מְשֻׁחְרֶרֶת, אוֹ גֵּר וּמְשֻׁחְרָר שֶׁנָּשָׂא שְׁתוּקִית אוֹ אֲסוּפִית הַוָּלָד שְׁתוּקִי אוֹ אֲסוּפִי.

טו,כא הָאֲסוּפִי שֶׁנִּמְצָא בְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גּוֹיִם, בֵּין שֶׁהָיָה רֹב גּוֹיִם אוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל חֲרֵי זֶה סְפֵק גּוֹי לְעִנְיַן יִחוּסִין; קִדֵּשׁ אִשָּׁה, צְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק. מִי שֶׁהָרַג, אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו. הִטְבִּילוּהוּ בֵּית דִּין לְשֵׁם גֵּרוּת, אוֹ שֶׁטָּבַל מִשֶּׁהִגְדִּיל חֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר אֲסוּפִים הַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל.

טו,כב הָיוּ רֹב הָעִיר גּוֹיִם, מֻתָּר לְהַאֲכִילוֹ נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת; הָיָה רֻבָּן יִשְׂרָאֵל, מַחְזִירִין לוֹ אֲבֵדָתוֹ כְּיִשְׂרָאֵל. מֻחְזָקָה לְמָחְצָה מִצְוָה לְהַחֲיוֹתוֹ כְּיִשְׂרָאֵל, וּמְפַקְּחִין עָלָיו אֶת הַגַּל בַּשַּׁבָּת; וַחֲרֵי הוּא לְעִנְיַן נְזָקִין, כְּכָל סְפֵק מָמוֹן הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה.

טו,כג יָרְאָה לִי, שֶׁכָּל מְדִינָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שִׁפְחָה אוֹ גּוֹיָה הָרְאוּיָה לְוָלָד הוֹאִיל וְהָאֲסוּפִי הַנִּמְצָא שָׁם סְפֵק גּוֹי אוֹ סְפֵק עֶבֶד, כְּשֶׁיִּשָּׂא הַגִּיּוֹרֶת כְּמוֹ

שֶׁבְּאַרְנוֹ, חֵרֵי זוֹ סְפֵק אֵשֶׁת אִישׁ, וְהַבָּא עָלֶיהָ פָּטוּר: שֶׁאֵין הוֹרְגִין מִסָּפֵק.

טו,כד וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַשְּׁתּוּקִי שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה שֶׁאִפְשָׁר שֶׁהִיא עֶרְוָה עָלָיו חֵרֵי הִיא סְפֵק אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּעֲרָיוֹת. וְאֵיזוֹ הִיא הָאִשָּׁה שֶׁאִפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עֶרְוָה עָלָיו כָּל אִשָּׁה שֶׁהָיָה אָבִיהָ אוֹ אָחִיהָ קָיִם, כְּשֶׁנִּתְעַבְּרָה בּוֹ אִמּוֹ; וְכָל אִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה, שֶׁמָּא אֵשֶׁת אָבִיו הִיא אוֹ אֵשֶׁת אָחִי אָבִיו.

טו,כה וּמִנַּיִן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵין הַשְּׁתּוּקִי וְהָאֲסוּפִי אָסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאִפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עֶרְוָה עָלָיו שֶׁחֲרֵי הַכָּשֵׁר שֶׁנִּבְדְּקָה אִמּוֹ, אֵינוֹ אָסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאִפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עֶרְוָה עָלָיו. וַחֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "אַל תְּחַלֵּל אֶת בִּתְּךָ, לְהַזְנוֹתָהּ"; וְאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁאִם יַעֲשֶׂה זֶה, נִמְצָא אָב נוֹשֵׂא בִּתּוֹ וְאָח נוֹשֵׂא אֲחוֹתוֹ. וְאִלּוּ הָיָה הַדִּין שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אָבִיו בַּוַּדַּאי, אָסוּר בְּכָל אִשָּׁה שֶׁאִפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה עֶרְוָה עָלָיו לֹא הָיִינוּ בָּאִים לַמִּדָּה הַזֹּאת לְעוֹלָם, וְלֹא הָיְתָה הָאָרֶץ מְלֵאָה זִמָּה.

טו,כו הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין אוֹסְרִין עֲרָיוֹת וּמַחְזִיקִין אוֹתָן בְּשֹׁאֵר בָּשָׂר בְּסָפֵק, עַד שֶׁיִּוָּדַע בַּוַּדַּאי שֶׁזּוֹ עֶרְוָה עָלָיו: שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן כָּל הַיִּתּוֹמִים שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁלֹּא הִכִּירוּ אֲבוֹתֵיהֶם, הָיוּ אֲסוּרִין לְהִנָּשֵׂא בְּכָל מָקוֹם: שֶׁמָּא יִכָּנְעוּ בְּעֶרְוָה.

טו,כז הַיֶּלֶד שֶׁהָיָה מֻשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ, וּבָא אֶחָד וְאָמַר בְּנִי הוּא וַאֲנִי הִשְׁלַכְתִּיו נֶאֱמָן; וְכֵן אִמּוֹ, נֶאֱמֶנֶת. נֶאֱסַף מִן הַשּׁוּק, וּבָאוּ אָבִיו וְאִמּוֹ אַחַר כָּךְ וְאָמְרוּ בְּנֵנוּ הוּא אֵין נֶאֱמָנִין, הוֹאִיל וְיָצָא עָלָיו שֵׁם אֲסוּפִי; וּבִשְׁנֵי רְעָבוֹן, נֶאֱמָנִין שֶׁמִּפְּנֵי הָרָעָב הִשְׁלִיכוּהוּ, וְהֵן רוֹצִין שֶׁיַּזּוּנוּ אוֹתוֹ אֲחֵרִים, וּלְפִיכָךְ שָׁתְקוּ, עַד שֶׁנֶּאֱסַף.

טו,כח נִמְצָא הַיֶּלֶד מָהוּל, אוֹ שֶׁהֻמְלַח, אוֹ שֶׁהֻחְתַּל, אוֹ שֶׁהָיָה הַכֹּחַל בְּעֵינָיו, אוֹ הַקְּמִיעִין בְּצַוָּארוֹ, אוֹ שֶׁנִּמְצָא תַּחַת אִילָן מִסֻּבָּךְ שֶׁאֵין חַיָּה נִכְנֶסֶת לוֹ וְהָיָה סָמוּךְ לָעִיר, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַסָּמוּךְ לָעִיר, אוֹ בְּצִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים אֵין בּוֹ מִשּׁוּם אֲסוּפִי: מֵאַחַר שְׁהֵן מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת, בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר הוּא. אֲבָל אִם נִמְצָא מֻשְׁלָךְ בְּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ, אוֹ רָחוֹק מִן הָעִיר אַפְלוּ תַּחַת אִילָן אוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אוֹ שֶׁנִּמְצָא תָּלוּי בְּאִילָן מִקּוֹם שֶׁחַיָּד מַגַּעַת לוֹ חֵרֵי זֶה אֲסוּפִי.

טו,כט נֶאֱמֶנֶת חָיָה לוֹמַר זֶה הַבֵּן כּוֹהֵן הוּא, אוֹ לֵוִי, אוֹ נָתִין, אוֹ מַמְזֵר מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶחְזַק, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין יֵחוּסוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁהֶחְזִקָה בְּנֶאֱמָנוּת, וְלֹא עֵרְעַר עָלֶיהָ אָדָם. אֲבָל אִם עֵרְעַר עָלֶיהָ אַפְלוּ אֶחָד, וְאָמַר בְּשֶׁקֶר מְעִידָה אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת; וַחֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר, וְאֵין לוֹ יֵחוּם.

טו,ל דָּבָר בָּרוּר שֶׁהַשְּׁתּוּקִי אָסוּר לִשָּׂא שְׁתּוּקִית, וְהָאֲסוּפִי אָסוּר בַּאֲסוּפִית, מִפְּנֵי שְׁהֵן סְפֵקוֹת; אֲבָל מַמְזֵרִים וַדָּאִיִּים וּנְתִינִים, מֻתָּרִים לָבוֹא זֶה בְּזֶה, וְהַיֶּלֶד מַמְזֵר. וּשְׁתּוּקִי וַאֲסוּפִי מֻתָּר בִּנְתִינִים כִּשְׁאָר גֵּרִים, וְהַיֶּלֶד סְפֵק מַמְזֵר.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק טז

טז,א פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה שֶׁנָּשְׂאוּ בַּת יִשְׂרָאֵל, וּבָעֲלוּ לוֹקִין, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה"; וּמֻתָּרִין לִשָּׂא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת. וְאַפְלוּ כּוֹהֵן שְׁהוּא פְּצוּעַ דַּכָּא מֻתָּר לִשָּׂא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת, שְׁאֵינוֹ בִּקְדֻשָּׁתוֹ; וְאַפְלוּ נְתִינָה אוֹ אַחַת מִן הַסְּפֵקוֹת, מֻתָּרֶת לוֹ: הוֹאִיל וּפְצוּעַ דַּכָּא אָסוּר לָבוֹא בַּקָּהָל, לֹא נָזְרוּ בּוֹ עַל הַנְּתִינִים וְלֹא עַל הַסְּפֵקוֹת. אֲבָל פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה אָסוּר בְּמַמְזֶרֶת וַדָּאִית, שֶׁחֲרֵי אִפּוּרָהּ מִן הַתּוֹרָה.

טז,ב וְאֵיזֶה הוּא פְּצוּעַ דַּכָּא, כָּל שֶׁנִּפְצְעוּ הַבֵּיצִים שֶׁלּוֹ; וּכְרוּת שָׁפְכָה, כָּל שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד שֶׁלּוֹ. וּבְשֶׁלּוֹשָׁה אֲבָרִין אִפְשָׁר שֶׁיּוֹלִיד הַזָּכָר

בַּגִּיד, וּבַבֵּיצִים, וּבַשְּׁבִילִין שֶׁבָּהֶן תִּתְבַּשֵּׁל שְׁכֵבַת זֶרַע, וְהֶן הַנִּקְרָאִין חוּטֵי בֵּיצִים; וְכֵיוָן שֶׁנִּפְצַע אֶחָד מִשְּׁלוֹשָׁה אֵבָרִין אֵלּוּ, אוֹ נִכְרַת, אוֹ נִדּוֹךְ הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

טז,ג כֵּיצַד: נִפְצַע הַגִּיד אוֹ נִדּוֹךְ, אוֹ שֶׁנִּכְרְתָה הָעֲטָרָה אוֹ לְמַעְלָה מֵעֲטָרָה פָּסוּל. וְאִם נִכְרַת מֵרֹאשׁ הָעֲטָרָה, וְנִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה אַפִּלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעָרָה מַקָּף לְכָל הַגִּיד הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; נִכְרַת הַגִּיד לְמַעְלָה מֵעֲטָרָה כְּקֶלְמוֹס, אוֹ כְּמַרְזֵב כָּשֵׁר.

טז,ד נִקַּב לְמַטָּה מֵעֲטָרָה, כָּשֵׁר. נִקְּבָה הָעֲטָרָה עַצְמָהּ אִם כְּשֶׁיּוֹצֵא קֶרִי תֵּצֵא שְׁכֵבַת זֶרַע מִן הַנֶּקֶב, פָּסוּל; נִסְתַּם הַנֶּקֶב, חָזַר לְהֶכְשֵׁרוֹ. נִקַּב לְמַטָּה מֵעֲטָרָה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ לְמַעְלָה בְּתוֹךְ הָעֲטָרָה, פָּסוּל שֶׁהָעֲטָרָה כֵּלָּה, מְעֻכֶּבֶת. נִסְתַּם שָׁבִיל שְׁכֵבַת זֶרַע, וְחָזַר לִרְאוֹת שְׁכֵבַת זֶרַע מִשָּׁבִיל שֶׁמַּשְׁתִּין בּוֹ הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

טז,ה נִכְרְתוּ הַבֵּיצִים, אוֹ אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁנִּפְצְעָה אַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁנִּדּוֹכָה, אוֹ שֶׁחָסְרָה, אוֹ שֶׁנִּקְּבָה הֲרֵי זֶה פָּסוּל; נִכְרְתוּ חוּטֵי הַבֵּיצִים, אוֹ אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁנִּדּוֹךְ, אוֹ נִפְצַע הֲרֵי זֶה פָּסוּל. נִקַּב חוּט מֵחוּטֵי הַבֵּיצִים לְשָׁבִיל מֵי רַגְלַיִם, וַהֲרֵי הוּא מַטִּיל מַיִם מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת, מִשָּׁבִיל הַמַּיִם וּמִשָּׁבִיל שְׁכֵבַת זֶרַע הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

טז,ו כָּל פָּסוּל שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, בְּשֶׁלֹּא הָיוּ בִּידֵי שָׁמַיִם כְּגוֹן שֶׁכָּרְתוֹ אָדָם אוֹ כֶּלֶב, אוֹ הִכָּהוּ קוֹץ, וְכֵיוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ; אֲבָל אִם נֻוַּל כְּרוּת שָׁפְכָה, אוֹ פְּצוּעַ דַּכָּא, אוֹ שֶׁנֻּוַּל כְּלֹא בֵּיצִים, אוֹ שֶׁחָלָה מַחֲמַת גּוּפוֹ וּבָטְלוּ מִמֶּנּוּ אֵבָרִים אֵלּוּ, אוֹ שֶׁנֻּוַּל בָּהֶם שְׁחִין וְהִמְסָה אוֹתָן אוֹ כָּרָתָן הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר לָבוֹא בַּקָּהָל, שֶׁכָּל אֵלּוּ בִּידֵי שָׁמַיִם.

טז,ז אָסוּר לְהַפְסִיד אֵבְרֵי הַזֶּרַע בֵּין בָּאָדָם בֵּין בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, אֶחָד טְמֵאִים וְאֶחָד טְהוֹרִים, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ: אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְאַרְצְכֶם, לֹא תַעֲשׂוּ", מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁדָּבָר זֶה נוֹהֵג בְּכָל מָקוֹם; וְעִנְיַן הַכָּתוּב, כְּלוֹמַר לֹא יֵעָשֶׂה זֹאת בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּין בְּגוּפָן בֵּין בְּגוּפוֹת אֲחֵרִים.

טז,ח וְכָל הַמְּסָרֵס לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, בְּכָל מָקוֹם; וְאַפִּלּוּ מְסָרֵס אַחַר הַמְּסָרֵס, לוֹקֶה. כֵּיצַד: הֲרֵי שָׁבָא וְכָרַת אֶת הַגִּיד, וּבָא אַחֵר וְכָרַת אֶת הַבֵּיצִים אוֹ נִתְקָן, וּבָא אַחֵר וְכָרַת אֶת חוּטֵי הַבֵּיצִים, אוֹ שָׁבָא אַחֵר וּמִעֵךְ אֶת הַגִּיד, וּבָא אַחֵר וְנִתְקוֹ, וּבָא אַחֵר וּכְרָתוֹ כֻּלָּן לוֹקִין, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁלֹּא סֵרַם הָאַחֲרוֹן אֶלָּא מְסָרָם: בֵּין בָּאָדָם, בֵּין בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. וְהַמְּסָרֵס אֶת הַנְּקֵבָה, בֵּין בָּאָדָם בֵּין בִּשְׁאָר מִינִים פָּטוּר.

טז,ט הַמַּשְׁקֶה עִקָּרִין לָאָדָם, אוֹ לִשְׁאָר מִינִים, כְּדֵי לְסָרְסוֹ הֲרֵי זֶה אָסוּר, וְאֵין לוֹקִין עָלָיו; וְאִשָּׁה מֻתֶּרֶת לִשְׁתּוֹת עִקָּרִין שֶׁמְּסָרְסִין אוֹתָהּ עַד שֶׁלֹּא תֵּלֵד. הֲרֵי שָׁפְפַת אֶת הָאָדָם וְשָׁפָה בּוֹ כֶּלֶב אוֹ שְׁאָר חַיּוֹת, עַד שֶׁעָשָׂתוּ כְּרוּת שָׁפְכָה, אוֹ שֶׁהוֹשִׁיבוֹ בַּמַּיִם אוֹ בַּשֶּׁלֶג, עַד שֶׁבִּטַּל מִמֶּנּוּ אֵבְרֵי תַּשְׁמִישׁ אֵינוֹ לוֹקֶה: עַד שֶׁיְּסָרֵם בְּיָדוֹ. וְרָאוּי לְהַכּוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

טז,י אָסוּר לוֹמַר לַגּוֹי לְסָרֵס בְּהֵמָה שֶׁלָּנוּ; וְאִם לְקָחָהּ הַגּוֹי מֵעַצְמוֹ לְסָרֵס אוֹתָהּ, מֻתָּר. וְאִם הֶעֱרִים יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר זֶה, קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמוֹכְרָהּ לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר: וַאֲפִלּוּ לִבְנוֹ הַגָּדוֹל, מֻתָּר לְמָכְרָהּ; אֲבָל לִבְנוֹ הַקָּטָן, אֵינוֹ מוֹכְרָהּ וְלֹא נוֹתְנָהּ לוֹ.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק יז

יז,א שָׁלוֹשׁ נָשִׁים נֶאֱסְרוּ עַל כָּל הַכֹּהֲנִים גְּרוּשָׁה, וְזוֹנָה, וַחֲלָלָה; וְעַל כּוֹהֵן גָּדוֹל אַרְבַּע אֵלּוּ הַשָּׁלוֹשׁ, וְהָאַלְמָנָה. אֶחָד כּוֹהֵן גָּדוֹל הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אוֹ הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים, וְאֶחָד כּוֹהֵן הָעוֹבֵד אוֹ כּוֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמִּנּוּהוּ וְעָבַר, וְכֵן כּוֹהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה כֵּלָּן מְצֻוִּין עַל הַבְּתוּלָה, וַאֲסוּרִין בָּאַלְמָנָה.

יז,ב כָּל כּוֹהֵן שֶׁנָּשָׂא אַחַת מֵהַשָּׁלוֹשׁ נָשִׁים, בֵּין כּוֹהֵן גָּדוֹל בֵּין כּוֹהֵן הֶדְיוֹט, וּבָעַל לוֹקֶה. וְאִם בָּא עָלֶיהָ דֶּרֶךְ זְנוּת אֵינוּ לוֹקֶה מִשּׁוּם זוֹנָה, אוֹ גְּרוּשָׁה, אוֹ חֲלָלָה: שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יִקָּחוּ" עַד שֶׁיִּקַּח, וְיִבְעֹל. אֲבָל כּוֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּעַל אַלְמָנָה לוֹקֶה אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ: מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל" בֵּינָן שֶׁבָּעָלָהּ, חִלְּלָהּ וּפְסָלָהּ לַכְּהֻנָּה; אֲבָל זוֹנָה וַחֲלָלָה וּגְרוּשָׁה חֲרֵי הֵן מְחֻלָּלוֹת וְעוֹמְדוֹת, קֹדֶם בְּעִילָתוֹ. לְפִיכָךְ לוֹקֶה כּוֹהֵן גָּדוֹל, עַל בְּעִילַת אַלְמָנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם קִדּוּשִׁין: שֶׁחֲרֵי חִלְּלָהּ, וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא יְחַלֵּל כְּשֵׁרִים לֹא אִשָּׁה, וְלֹא זַרְעוֹ.

יז,ג קִדֵּשׁ כּוֹהֵן גָּדוֹל אַלְמָנָה, וּבָעָלָהּ לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם "אַלְמָנָה... לֹא יִקָּח", וְאַחַת מִשּׁוּם "לֹא יְחַלֵּל". וּבֵין כּוֹהֵן גָּדוֹל וּבֵין כּוֹהֵן הֶדְיוֹט שֶׁנָּשָׂא אִשָּׁה מִן הָאַרְבַּע, וְלֹא בָעַל אֵינוּ לוֹקֶה. וְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא לוֹקֶה, הִיא לוֹקָה; וְכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוּ לוֹקֶה, הִיא אֵינָהּ לוֹקָה: שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין אִשָּׁה לְאִישׁ לָעֲנָשִׁין, אֶלָּא בְּשִׁפְחָה חֲרוּפָה בִּלְבָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יז,ד כָּל כּוֹהֵן הַבָּא עַל הַנּוֹיָה, בֵּין גָּדוֹל בֵּין הֶדְיוֹט לוֹקֶה מִשּׁוּם זוֹנָה: שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ בַּת קִדּוּשִׁין; וְהוּא אָסוּר בִּבְעִילַת זוֹנָה, בֵּין יִשְׂרְאֵלִית בֵּין גּוֹיָה.

יז,ה הַחֲלוּצָה אֲסוּרָה לַכּוֹהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בִּגְרוּשָׁה; וּמַכִּין אוֹתוֹ, מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם. כּוֹהֵן שֶׁנָּשָׂא סְפֵק חֲלוּצָה אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחְתָּיו, וְהִיא כְּשֵׁרָה וְוַלְדָּהּ כָּשֵׁר: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָזְרוּ עַל סְפֵק חֲלוּצָה, אֶלָּא עַל חֲלוּצָה וַדָּאִית. וְכֵן מִי שֶׁחָיְתָה סְפֵק גְּרוּשָׁה, אוֹ סְפֵק זוֹנָה, אוֹ סְפֵק חֲלָלָה מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת, וּמוֹצִיא בְּגֵט.

יז,ו כְּלָל גָּדוֹל הוּא בְּכָל אִסּוּרִים שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין אִסּוּר חָל עַל אִסּוּר אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ שְׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה הָאִסּוּר הָאַחֲר מוֹסִיף דְּבָרִים אֲחֵרִים עַל אוֹתוֹ הָאִסּוּר, אוֹ אִם הָיָה כּוֹלֵל דְּבָרִים אֲחֵרִים עִם אִסּוּר זֶה.

יז,ז לְפִיכָךְ אִשָּׁה שֶׁחָיְתָה אַלְמָנָה, וְנַעֲשֵׂית גְּרוּשָׁה, וְנַעֲשֵׂית חֲלָלָה, וְנַעֲשֵׂית זוֹנָה, וּבָא עָלֶיהָ כּוֹהֵן גָּדוֹל אַחַר כָּךְ לוֹקֶה אַרְבַּע מַלְקִיּוֹת עַל בִּיאָה אַחַת: לְפִי שֶׁהָאַלְמָנָה אֲסוּרָה לְכוֹהֵן גָּדוֹל, וּמֻתֶּרֶת לַהֶדְיוֹט. חֲזָרָה לִהְיוֹת גְּרוּשָׁה, נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר וְנֶאֶסְרָה לְכוֹהֵן הֶדְיוֹט; לְפִיכָךְ נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר אַחֵר עַל אִסּוּר הָאַלְמָנָה, וַעֲדַיִן הִיא מֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל תְּרוּמָה. נַעֲשֵׂית חֲלָלָה, נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר שֶׁחֲרֵי נֶאֶסְרָה בִּתְרוּמָה; וַעֲדַיִן הִיא מֻתֶּרֶת לְיִשְׂרָאֵל. נַעֲשֵׂית זוֹנָה, הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם זְנוּת שֶׁאוֹסֶרֶת עַל יִשְׂרָאֵל אִם זִנְּתָה אִשְׁתּוֹ בְּרָצוֹן, נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר אַחֵר.

יז,ח וְהוּא הַדִּין לְכוֹהֵן הֶדְיוֹט שֶׁבָּא עַל הַגְּרוּשָׁה, שֶׁנַּעֲשֵׂית חֲלָלָה, וְאַחַר כָּךְ זוֹנָה שֶׁהוּא לוֹקֶה שָׁלוֹשׁ עַל בִּיאָה אַחַת; אֲבָל אִם נִשְׂתַּנָּה סֵדֶר זֶה, אֵינוּ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת. מִי שֶׁנִּתְאַלְמְנָה מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה, אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ, אֶלָּא אַחַת עַל כָּל בִּיאָה.

יז,ט אַלְמָנָה, בֵּין מִן הָאֵרוּסִין בֵּין מִן הַנִּשּׂוּאִין אֲסוּרָה. כּוֹהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת אָחִיו אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִן הָאֵרוּסִין חֲרֵי זֶה לֹא יְיַבֵּם, אֶלָּא חוֹלֵץ. נָפְלָה לוֹ יְבָמָה וְהוּא כּוֹהֵן הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כּוֹהֵן גָּדוֹל אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בָהּ מַאֲמָר כְּשֶׁהוּא כּוֹהֵן הֶדְיוֹט, חֲרֵי זֶה לֹא יְיַבֵּם אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה; אֲבָל אִם אֵרַס אֶת הָאַלְמָנָה, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כּוֹהֵן גָּדוֹל חֲרֵי זֶה יִכְנֹס אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה. הָיְתָה מְקֻדֶּשֶׁת סְפֵק קִדּוּשִׁין, וּמֵת אֲרוּסָהּ חֲרֵי זוֹ סְפֵק אַלְמָנָה.

יז,י מִצְוַת עֲשֵׂה עַל כּוֹהֵן גָּדוֹל, שֶׁיִּשָּׂא נַעֲרָה בְּתוּלָה; וּמִשֶּׁתִּבְגַּר, תֵּאָסֵר עָלָיו: שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוּא, אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח" "אִשָּׁה", לֹא קְטַנָּה; "בִּבְתוּלֶיהָ", לֹא בּוֹגֶרֶת. הָא כֵיצַד: יָצְאַת מִכְּלַל קְטַנוּת, וְלִכְלַל בַּגְרוּת לֹא בָאָה זוֹ נַעֲרָה. וְאֵינוּ

נוֹשֵׂא שְׁתֵּי נָשִׁים לְעוֹלָם כְּאַחַת שֶׁנֶּאֱמַר "וְקַח אִשָּׁה", אַחַת וְלֹא שְׁתַּיִם.

יז,יא כּוֹהֵן גָּדוֹל לֹא יִשָּׂא מֵצַת עֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה. נִבְעֲלָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ, חֲרֵי זוֹ כִּנְבוּעָלֶת כְּדַרְכָּהּ; נִבְעֲלָה לִבְהֵמָה, חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. כּוֹהֵן גָּדוֹל שֶׁנָּשָׂא בְּעוּלָה אֵינוֹ לוֹקֶה, אֲבָל מוֹצִיא בְּגֵט; נָשָׂא בּוֹגֶרֶת אוֹ מֵצַת עֵץ, חֲרֵי זֶה יְקַיֵּם.

יז,יב אֵרַס בְּעוּלָה, וְנִתְמַנָּה כּוֹהֵן גָּדוֹל חֲרֵי זֶה יִכָּנֵס אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה. אָנַס נַעֲרָה בְּתוּלָה, אוֹ פִּתָּה אוֹתָהּ אַפִּלּוּ אָנְסָהּ אוֹ פִּתָּהּ כְּשֶׁהוּא הְדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה כּוֹהֵן גָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס חֲרֵי זֶה לֹא יִכָּנֵס; וְאִם כָּנַס, מוֹצִיא. אֵרַס אֶת הַקְּטַנָּה, וּבָגְרָה תַּחְתָּיו קֹדֶם נִשּׂוּאִין חֲרֵי זֶה לֹא יִכָּנֵס, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה גּוּפָהּ; וְאִם כָּנַס, לֹא יוֹצִיא.

יז,יג אַחַת גְּרוּשָׁה מִן הָאֵרוּסִין, אוֹ מִן הַנִּשּׂוּאִין; אֲבָל הַמְמָאֶנֶת אַפִּלּוּ גֵּרְשָׁהּ בְּגֵט, וְהֶחֱזִירָהּ וּמֵאֲנָה בּוֹ חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְכוֹהֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין. וְכָל מִי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַחֲלִיצָה אִם נָחְלְצָה, לֹא נִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה.

יז,יד יָצָא עָלָיו קוֹל, אִישׁ פְּלוֹנִי כּוֹהֵן כָּתַב גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ נָתַן גֵּט לְאִשְׁתּוֹ, וַחֲרֵי הִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו וּמְשַׁמְּשָׁתּוּ אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת בַּעְלָהּ; וְאִם נִשֵּׂאת לְכוֹהֵן אַחֵר, תֵּצֵא מִן הַשֵּׁנִי. יָצָא שְׁמָהּ בָּעִיר, שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה וְנִתְגָּרְשָׁה מִן הַקִּדּוּשִׁין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין.

יז,טו אֲבָל אִם יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא חֲלוּצָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ. יָצָא קוֹל עַל הַבְּתוּלָה שֶׁהִיא בְּעוּלָה אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, וְתִנָּשֵׂא לְכוֹהֵן גָּדוֹל; יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שְׁפָחָה אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, וְתִנָּשֵׂא אַפִּלּוּ לְכוֹהֵן. יָצָא לָהּ שֵׁם שֶׁהִיא מְזַנָּה בָּעִיר, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ; וְאַפִּלּוּ הוֹצִיאָהּ בַּעְלָהּ מִשּׁוּם שֶׁעָבְרָה עַל דָּת מֹשֶׁה וְיהוּדִית, אוֹ בְּעֵדֵי דָּבָר מִכְעָר, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן לָהּ גֵּט חֲרֵי זוֹ מַתֶּרֶת לְכוֹהֵן: שֶׁאֵין אוֹסְרִין אִשָּׁה מֵאֵלּוּ אֶלָּא בְּעֵדוּת בְּרוּרָה, אוֹ בְּהוֹדָאַת פִּיהָ.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק יח

יח,א מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ שֶׁחַ"זְנָה" הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא כָּל שְׁאֵינָהּ בַּת יִשְׂרָאֵל, אוֹ בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְעֲלָה לְאָדָם שֶׁהִיא אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ אִסּוּר הַשְׁוֶה בַּכֹּל, אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה לְחָלָל אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לוֹ.

יח,ב לְפִיכָךְ הַנִּרְבַּעַת לִבְהֵמָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בַּסְּקִלָּה לֹא נַעֲשֵׂית זוֹנָה, וְלֹא נִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה: שֶׁחֲרֵי לֹא נִבְעֲלָה לְאָדָם. וְהַבָּא עַל הַנִּדָּה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּכָרֵת לֹא נַעֲשֵׂית זוֹנָה, וְלֹא נִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה: שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ. וְכֵן הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה אַפִּלּוּ הָיְתָה קְדֵשָׁה שֶׁחֻפְקְרָה עַצְמָהּ לַכֹּל אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּמַלְקוּת, לֹא נַעֲשֵׂית זוֹנָה: שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ.

יח,ג אֲבָל הַנִּבְעֶלֶת לְאֶחָד מֵאִסּוּרֵי לָאוִין הַשָּׁוִין בַּכֹּל, וְאֵינָן מְיֻחָדִין בַּכּוֹהֲנִים, אוֹ מֵאִסּוּרֵי עֲשֵׂה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְמִי שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ מִשּׁוּם עֶרְוָה, אוֹ לְגוֹי וְעֶבֶד הוֹאִיל וְהִיא אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ חֲרֵי זוֹ זוֹנָה. וְכֵן הַגִּיּוֹרֶת וְהַמְמֻשְׁחֶרֶת אַפִּלּוּ נִתְגַּיְּרָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים הוֹאִיל וְאֵינָהּ בַּת יִשְׂרָאֵל, חֲרֵי זוֹ זוֹנָה וַאֲסוּרָה לַכּוֹהֵן.

יח,ד מִבְּאֵן אָמְרוּ, גּוֹי אוֹ עֶבֶד אוֹ נָתִין אוֹ מַמְזֵר אוֹ גֵּר עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי, אוֹ מִצְרִי וַאֲדוֹמִי רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, אוֹ פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה, אוֹ חָלָל, שֶׁבָּאוּ עַל הַיְּהוּדִית עָשׂוּ אוֹתָהּ זוֹנָה, וְנִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה; וְאִם הָיְתָה כּוֹהֶנֶת, נִפְסְלָה מִן הַתְּרוּמָה. וְכֵן יִבְמָה שֶׁבָּא עָלֶיהָ זָר, עֲשָׂאָהּ זוֹנָה. וְהָאֵילוֹנִית מֻתֶּרֶת לַכּוֹהֵן, וְאֵינָהּ זוֹנָה.

יח,ה הַבָּא עַל אַחַת מִן הַשְּׁנִיּוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, בְּגוֹן הַבָּא עַל קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ אוֹ עַל חֲלוּצָתוֹ לֹא עָשָׂה אוֹתָהּ זוֹנָה: שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ אֲסוּרָה לְהִנָּשֵׂא לוֹ מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת

יְבוּם.

יח,ו הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין הַיּוֹתֶרֶת זוֹנָה תָּלוּי בִּבְעִילָה שֶׁלְּאִסּוּר: שֶׁחֲרֵי הַבָּא עַל הַנִּדָּה וְעַל הַקְּדֵשָׁה, וְהַנִּרְבַּעַת לִבְהֵמָה נִבְעֲלָה בִּעִילָה שֶׁלְּאִסּוּר, וְלֹא נַעֲשֵׂית זוֹנָה; וּמִי שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָלָל נִבְעֲלָה בִּעִילָה שֶׁלְּהֶתֵּר כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאַר, וְנַעֲשֵׂית זוֹנָה. וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בַּפְּגִימָה; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינָהּ פְּגוּמָה אֶלָּא מֵאָדָם הָאָסוּר לָהּ אוֹ מֵחָלָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח,ז כָּל הַנִּבְעֶלֶת לְאָדָם שֶׁעוֹשָׂה אוֹתָהּ זוֹנָה בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה, בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ מִשֶּׁהֶעֱרָה בָּהּ, נִפְסֶלֶת מִשּׁוּם זוֹנָה: וּבִלְבָד שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם וְיוֹם אֶחָד, וְיִהְיֶה הַבּוֹעֵל בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וּמַעְלָה.

יח,ח לְפִיכָךְ אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁנִּבְעֲלָה לְאָחִד, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן נִפְסְלָה לַכְּהֻנָּה. וְאֵשֶׁת כּוֹהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה בַּעְלָהּ לוֹקֶה עָלֶיהָ מִשּׁוּם טֻמְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ". הַכֹּל בִּכְלָל, שֶׁאִם נִבְעֲלוּ נֶאֱסְרוּ עַל בַּעְלֵיהֶן; פָּרַט לָךְ הַכָּתוּב בְּאֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנְסָה שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה"; אֲבָל אֵשֶׁת כּוֹהֵן בְּאִסּוּרָהּ עוֹמֶדֶת, שֶׁחֲרֵי הִיא זוֹנָה. אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנְסָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ, חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לַכְּהֻנָּה.

יח,ט אֵשֶׁת כּוֹהֵן שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ נֶאֱנַסְתִּי אוֹ שָׁגַגְתִּי וּבָא עָלַי אַחֵר, אוֹ שֶׁבָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ שֶׁזָּנַת, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בִּרְצוֹן חֲרֵי זוֹ אֵינָהּ אֲסוּרָה עָלָיו, שֶׁמָּא עֵינָיהּ נָתְנָה בְּאַחֵר; וְאִם הִיא נֶאֱמֶנֶת לוֹ, אוֹ הָעֵד נֶאֱמָן לוֹ, וְסָמְכָה דַּעְתּוֹ לְדִבְרֵיהֶם חֲרֵי זֶה יוֹצִיא, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי סָפֵק.

יח,י אֵשֶׁת כּוֹהֵן שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ נֶאֱנַסְתִּי אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ חֲרֵי הִיא אֲסוּרָה לְכָל כּוֹהֵן שֶׁבָּעוֹלָם, אַחַר שֶׁיָּמוּת בַּעְלָהּ: שֶׁחֲרֵי הוֹדָת שֶׁהִיא זוֹנָה, וְאָסְרָה עַצְמָהּ וְנַעֲשֵׂת כַּחֲתִכָּה הָאֲסוּרָה.

יח,יא כּוֹהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה, וְאַחַר זְמַן בָּא עָלֶיהָ וְטָעַן שֶׁמְּצָאָהּ דְּרוּסַת אִישׁ נֶאֱסְרָה עָלָיו מִסָּפֵק: שֶׁמָּא קֹדֶם קִדּוּשִׁין נִבְעֲלָה, אוֹ אַחַר קִדּוּשִׁין. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁטָּעַן טָעָנָה זוֹ לֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו, שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁתֵּי סְפֵקוֹת: שֶׁמָּא קֹדֶם קִדּוּשִׁין, שֶׁמָּא אַחַר קִדּוּשִׁין; וְאַפְלוּ נֹאמַר אַחַר קִדּוּשִׁין שֶׁמָּא בְּאֹנֶס שֶׁמָּא בְּרָצוֹן, שֶׁהָאֲנוּסָה מֻתֶּרֶת לְיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח,יב לְפִיכָךְ אִם קִדְּשָׁהּ אָבִיהָ לְיִשְׂרָאֵל, וְהִיא פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְטָעַן שֶׁמְּצָאָהּ דְּרוּסַת אִישׁ נֶאֱסְרָה עָלָיו מִסָּפֵק: שֶׁאֵין כָּאן אֶלָּא סָפֵק אֶחָד, שֶׁמָּא בְּאֹנֶס שֶׁמָּא בְּרָצוֹן; וְסָפֵק אִסּוּר שֶׁלַּתּוֹרָה, לְהַחְמִיר.

יח,יג כָּל אִשָּׁה שֶׁקִּנָּא לָהּ בַּעְלָהּ, וְנִסְתְּרָה וְלֹא שָׁתַת מֵי סוֹטָה חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לַכּוֹהֵן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְפֵק זוֹנָה: בֵּין שֶׁלֹּא רָצְתָה הִיא לִשְׁתּוֹת, בֵּין שֶׁלֹּא רָצָה הוּא לְהַשְׁקוֹתָהּ, בֵּין שֶׁהָיְתָה שָׁם עֵדוּת שֶׁמָּנְעָה אוֹתָהּ מִלִּשְׁתּוֹת, בֵּין שֶׁקִּנְּאוּ לָהּ בֵּית דִּין, בֵּין שֶׁהָיְתָה מִן הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לִשְׁתּוֹת הוֹאִיל וְלֹא שָׁתַת מִכָּל מָקוֹם, חֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לַכְּהֻנָּה מִסָּפֵק.

יח,יד פְּנוּיָה שֶׁרָאוּהָ נִבְעֲלָה לְאָחִד, וְהָלַךְ לוֹ, וְאָמְרוּ לָהּ מִי הוּא זֶה שֶׁבָּא עָלַיִךְ, וְאָמְרָה אָדָם כָּשֵׁר חֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אַפְלוּ רָאוּהָ מְעֻבֶּרֶת, וְאָמְרוּ לָהּ מִמִּי נִתְעַבַּרְתְּ, וְאָמְרָה מֵאָדָם כָּשֵׁר חֲרֵי זוֹ נֶאֱמֶנֶת, וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לְכוֹהֵן.

יח,טו בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשֶׁהָיָה הַמָּקוֹם שֶׁנִּבְעֲלָה בּוֹ פָּרַשׁ דְּרָכִים, אוֹ בַּקְּרָנוֹת שֶׁבַּשָּׁדוֹת, שֶׁהַכֹּל עוֹבְרִין שָׁם, וְהָיוּ רֹב הָעוֹבְרִים שָׁם כְּשֵׁרִים, וְרֹב הָעִיר שֶׁמִּמֶּנָּה פָּרְשׁוּ אֵלּוּ הָעוֹבְרִין כְּשֵׁרִים שֶׁחָכָמִים עָשׂוּ מַעֲלָה בְּיִחוּסִין, וְהִצְרִיכוּ שְׁנֵי רַבּוֹת. אֲבָל אִם הָיוּ רֹב

הָעוֹבְרִים פּוֹסְלִים אוֹתָהּ בְּגוֹן גּוֹיִים וּמַמְזֵרִים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁרֹב הַמָּקוֹם שָׁבְאוּ מִמֶּנּוּ כְּשֵׁרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ רֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם פְּסוּלִין, אַף עַל פִּי שֶׁרֹב הָעוֹבְרִין שָׁם כְּשֵׁרִים חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא לְמִי שֶׁפּוֹסֵל אוֹתָהּ נִבְעֲלָה, וְלֹא תִנָּשֵׂא לְכוֹהֵן לְכַתְּחִלָּה; וְאִם נִשֵּׂאת, לֹא תֵצֵא.

יח,טז רָאוּהָ שֶׁנִּבְעֲלָה בָּעִיר, אוֹ נִתְעַבְּרָה בָּעִיר אַפִּלּוּ לֹא הָיָה שׁוֹכֵן שָׁם אֶלָּא גּוֹי אֶחָד אוֹ חָלָל אֶחָד וְעֶבֶד וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, חֲרֵי זוֹ לֹא תִנָּשֵׂא לְכַתְּחִלָּה לְכוֹהֵן: שֶׁכָּל הַקָּבוּעַ, כְּמֻחְצָה עַל מֻחְצָה הוּא. וְאִם נִשֵּׂאת לֹא תֵצֵא, הוֹאִיל וְהִיא אוֹמֶרֶת לְכָשֵׁר נִבְעֲלָתִי.

יח,יז הָיְתָה אִלֶּמֶת, אוֹ חֵרֶשֶׁת, אוֹ שֶׁאָמְרָה אֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִבְעֲלָתִי, אוֹ שֶׁהָיְתָה קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ מַכֶּרֶת בֵּין כָּשֵׁר לְפָסוּל חֲרֵי זוֹ סְפֵק זוֹנָה; וְאִם נִשֵּׂאת לְכוֹהֵן, תֵּצֵא אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ שְׁנֵי חֲרֵבִין הַמְצוּיִין אֶצְלָהּ כְּשֵׁרִים.

יח,יח הַשְּׁבוּיָה שֶׁנִּפְדֵּית, וְהִיא בַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד אוֹ יָתֵר אֲסוּרָה לַכְּהֻנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סְפֵק זוֹנָה שֶׁמָּא נִבְעֲלָה לְגוֹי. וְאִם יֵשׁ לָהּ עֵד שֶׁלֹּא נִתְיַחֵד הַגּוֹי עִמָּהּ, חֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה. וְאַפִּלּוּ עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה אוֹ קָרוֹב, נֶאֱמָן לְעֵדוּת זוֹ; וּשְׁתֵּי שְׁבוּיוֹת שֶׁהֵעִידָה כָּל אַחַת מֵהֶן לַחֲבֶרְתָּהּ, חֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנוֹת: הוֹאִיל וְאִסּוּר כָּל הַסְּפֵקוֹת כֻּלָּן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לְפִיכָךְ הֵקִילוּ בַּשְּׁבוּיָה.

יח,יט וְכֵן קָטָן שֶׁהָיָה מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, נֶאֱמָן. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנִּשְׁבָּה הוּא וְאִמּוֹ, וְהָיָה מֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ וְאָמַר, נִשְׁבִּינוּ לְבֵין הַגּוֹיִים, יָצָאתִי לִשְׁאֹב מַיִם, וְדַעְתִּי עַל אִמִּי, לְלַקֵּט עֵצִים, וְדַעְתִּי עַל אִמִּי; וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים לְכוֹהֵן, עַל פִּיו.

יח,כ אֵין הַבַּעַל נֶאֱמָן לְהָעִיד בְּאִשְׁתּוֹ הַשְּׁבוּיָה שֶׁלֹּא נִטְמְאַת, שֶׁאֵין אָדָם מֵעִיד לְעַצְמוֹ. וְכֵן שִׁפְחָתָהּ, לֹא תָּעִיד לָהּ; אֲבָל שִׁפְחַת בַּעְלָהּ, מְעִידָה לָהּ. וְשִׁפְחָתָהּ שֶׁהָיְתָה מְסִיחָה לְפִי תֻּמָּהּ, נֶאֱמֶנֶת.

יח,כא כּוֹהֵן שֶׁהֵעִיד לִשְׁבוּיָה שֶׁהִיא טְהוֹרָה חֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה, שֶׁמָּא עֵינָיו נָתַן בָּהּ; וְאִם פְּדָיָהּ וְהֵעִיד לָהּ, חֲרֵי זֶה יִשָּׂאֶנָּה, שֶׁאִלּוּ לֹא יָדַע שֶׁהִיא טְהוֹרָה, לֹא הָיָה נוֹתֵן מָעוֹתָיו בָּהּ.

יח,כב הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה נִשְׁבֵּיתִי, וּטְהוֹרָה אֲנִי נֶאֱמֶנֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר: וְאַפִּלּוּ הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד, שֶׁמֵּעִיד שֶׁהִיא שְׁבוּיָה. אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּת אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת, עַד שֶׁיָּעִיד לָהּ אֶחָד שֶׁהִיא טְהוֹרָה.

יח,כג הָיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּת, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד שֶׁנִּטְמְאַת, וְאֶחָד מַכְחִישׁ אוֹתוֹ וּמֵעִיד לָהּ שֶׁהִיא טְהוֹרָה וְלֹא נִתְיַחֵד עִמָּהּ גּוֹי עַד שֶׁנִּפְדֵּית אַפִּלּוּ זֶה שֶׁמֵּעִיד שֶׁהִיא טְהוֹרָה אִשָּׁה אוֹ שִׁפְחָה, חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

יח,כד מִי שֶׁאָמְרָה נִשְׁבֵּיתִי, וּטְהוֹרָה אֲנִי, וְהִתִּירוּהָ בֵּית דִּין לְהִנָּשֵׂא, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁנִּשְׁבֵּת חֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא לְכַתְּחִלָּה, וְלֹא תֵצֵא מֵהֶתֵּרָהּ. וְאַפִּלּוּ נִכְנַס אַחֲרֶיהָ הַשַּׁבְּאִי, וַחֲרֵי הִיא שְׁבוּיָה לְפָנֵינוּ בְּיַד אֲדוֹנֶיהָ חֲרֵי זוֹ לֹא תֵצֵא מֵהֶתֵּרָהּ שֶׁהִתִּירוּהָ; וּמְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ מֵעַתָּה, עַד שֶׁתִּפָּדֶה.

יח,כה בָּאוּ לָהּ שְׁנֵי עֵדִים אַחַר כָּךְ שֶׁנִּטְמְאַת אַפִּלּוּ נִשֵּׂאת, וְאַפִּלּוּ הָיוּ לָהּ בָּנִים חֲרֵי זוֹ תֵּצֵא; וְאִם בָּא עֵד אֶחָד, אֵינוֹ כְּלוּם. אָמְרָה נִשְׁבֵּיתִי, וּטְהוֹרָה אֲנִי, וְיֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁאֲנִי טְהוֹרָה אֵין אוֹמְרִין נַמְתִּין עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים, אֶלָּא מַתִּירִין אוֹתָהּ מִיָּד; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אַפִּלּוּ יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ עֵדֵי טֻמְאָה מַתִּירִין אוֹתָהּ, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים: שֶׁבַּשְּׁבוּיָה הֵקִילוּ.

יח,כו הָאָב שֶׁאָמַר קִדַּשְׁתִּי אֶת בִּתִּי וְגֵרַשְׁתִּיהָ, וַחֲרֵי הִיא קְטַנָּה נֶאֱמָן; קִדַּשְׁתִּיהָ וְגֵרַשְׁתִּיהָ כְּשֶׁהָיְתָה קְטַנָּה, וַחֲרֵי הִיא גְּדוֹלָה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְהַחֲזִיקָהּ גְּרוּשָׁה. נִשְׁבֵּת וּפְדִיתִיהָ, בֵּין שֶׁהִיא

גְּדוֹלָה בֵּין שֶׁהִיא קְטַנָּה אֵינוֹ נֶאֱמָן: שֶׁלֹּא הֶאֱמִינָהּ אוֹתוֹ תּוֹרָה אֶלָּא לְאָסְרָהּ מִשּׁוּם אֵישׁוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶת בִּתִּי, נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה"; אֲבָל לֹא לְפָסְלָהּ מִשּׁוּם זְנוּת.

יח,כז אֵשֶׁת כּוֹהֵן שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו מִשּׁוּם שְׁבוּיָה הוֹאִיל וְהַדָּבָר סָפֵק, חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לָדוּר עִמּוֹ בְּחָצֵר אַחַת: וּבִלְבָד שֶׁיִּהְיוּ עִמּוֹ בָּנָיו וּבְנֵי בֵּיתוֹ תָּמִיד, לְשָׁמְרוֹ.

יח,כח עִיר שֶׁבָּאָה בַּמָּצוֹר וְנִכְבְּשָׁה אִם חָיוּ הַגּוֹיִם מַקִּיפִין אֶת הָעִיר מִכָּל רוּחוֹתֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּמָּלֵט אִשָּׁה אַחַת עַד שֶׁיִּרְאוּ אוֹתָהּ וְתֵעָשֶׂה בִּרְשׁוּתָן חֲרֵי כָּל הַנָּשִׁים שֶׁבְּתוֹכָהּ פְּסוּלוֹת לַכְּהֻנָּה כִּשְׁבוּיוֹת, שֶׁמָּא נִבְעֲלוּ לַגּוֹיִם: אֶלָּא מִי שֶׁהָיְתָה מִבַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וּלְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ. וְאִם הָיָה אִפְשָׁר שֶׁתִּמָּלֵט אִשָּׁה אַחַת, וְלֹא יֵדְעוּ בָּהּ, אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּעִיר מַחְבוֹאָה אַחַת, אֲפִלּוּ אֵינָהּ מַחֲזֶקֶת אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת חֲרֵי זוֹ מֻצֶּלֶת עַל הַכֹּל.

יח,כט כֵּיצַד מֻצֶּלֶת: כָּל אִשָּׁה שֶׁאָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי נֶאֱמֶנֶת, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שְׁאֵין לָהּ עֵד: מִתּוֹךְ שֶׁיְּכוֹלָה לוֹמַר נִמְלַטְתִּי כְּשֶׁנִּכְבְּשָׁה הָעִיר, אוֹ בַּמַּחְבוֹאָה הָיִיתִי וְנִצּוֹלְתִּי נֶאֱמֶנֶת לוֹמַר לֹא נִמְלַטְתִּי וְלֹא נֶחְבֵּאתִי, וְלֹא נִטְמֵאתִי.

יח,ל בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּגְדוּד שֶׁלְּאוֹתָהּ מַלְכוּת, שֶׁהֵם מִתְיַשְּׁבִין בָּעִיר, וְאֵינָן יְרֵאִין; לְפִיכָךְ חוֹשְׁשִׁין לָהֶם, שֶׁמָּא בָּעֲלוּ. אֲבָל גְּדוּד שֶׁלְּמַלְכוּת אַחֶרֶת שֶׁפָּשַׁט וְשָׁטַף וְעָבַר לֹא נֶאְסְרוּ הַנָּשִׁים, מִפְּנֵי שְׁאֵין לָהֶם פָּנַאי לִבְעֹל: שֶׁהֵן עוֹסְקִים בַּשָּׁלָל, וּבוֹרְחִין לָהֶם. וְאִם שָׁבוּ נָשִׁים, וְנַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתָן אַף עַל פִּי שֶׁרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל, וְהִצִּילוּ אוֹתָן מִיָּדָם חֲרֵי הֵן אֲסוּרוֹת.

יח,לא הָאִשָּׁה שֶׁנֶּחְבְּשָׁה בְּיַד גּוֹיִם עַל יְדֵי מָמוֹן, מֻתֶּרֶת. וְעַל יְדֵי נְפָשׁוֹת, אֲסוּרָה לַכְּהֻנָּה; לְפִיכָךְ אִם הָיָה בַּעְלָהּ כּוֹהֵן, נֶאְסְרָה עָלָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּזְמַן שֶׁיַּד יִשְׂרָאֵל תַּקִּיפָה עַל הַגּוֹיִם, וְהֵם יְרֵאִים מֵהֶם; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁיַּד הַגּוֹיִם תַּקִּיפָה עָלֵינוּ אַפִּלּוּ עַל יְדֵי מָמוֹן כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשֵׂת בִּרְשׁוּת הַגּוֹיִם, נֶאְסְרָה אֶלָּא אִם כֵּן הֵעִיד לָהּ אֶחָד כַּשְּׁבוּיָה כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ.

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִיאָה פֶּרֶק יט

יט,א אֵיזוֹ הִיא חֲלָלָה: זוֹ שֶׁנִּוְלְדָה מֵאִסּוּרֵי כְּהֻנָּה; וְכֵן אַחַת מִן הָעֲשָׂרָה הָאֲסוּרוֹת לַכְּהֻנָּה שֶׁנִּבְעֲלָה לְכוֹהֵן, נִתְחַלְּלָה. אֲבָל הַכּוֹהֵן עַצְמוֹ שֶׁעָבַר הָעֲבֵרָה, לֹא נִתְחַלֵּל. וּבֵין שֶׁנִּבְעֲלָה בְּאֹנֶס בֵּין שֶׁנִּבְעֲלָה בִּשְׁגָגָה, בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ מְשֻׁחָעֶרֶת בָּהּ, נִתְחַלְּלָה: וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַכּוֹהֵן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה, וְתִהְיֶה זוֹ הָאֲסוּרָה לוֹ בַּת שָׁלוֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה.

יט,ב כֵּיצַד: כּוֹהֵן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שָׁבָא עַל הַגְּרוּשָׁה, אוֹ עַל הַזּוֹנָה, וְכוֹהֵן גָּדוֹל שָׁבָא עַלַיְהָן, אוֹ עַל הָאַלְמָנָה, אוֹ שָׁנָשָׂא בְּעוּלָה וּבָא עָלֶיהָ חֲרֵי אֵלּוּ נִתְחַלְּלוּ לְעוֹלָם; וְאִם הוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, בֵּין זֶה שֶׁחִלְּלָהּ בֵּין כּוֹהֵן אַחֵר הַוָּלָד חָלָל. אֲבָל כּוֹהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה מֵאִסּוּרֵי כְּהֻנָּה, וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מִן הָאֵרוּסִין לֹא נִתְחַלְּלָה. וְאִם נִשֵּׂאת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה, נִתְחַלְּלָה: שֶׁכָּל נִשּׂוּאָה בְּחֻזְקַת בְּעוּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצֵאת בְּתוּלָה. כּוֹהֵן גָּדוֹל שֶׁנָּשָׂא בּוֹגֶרֶת, אוֹ מַכַּת עֵץ לֹא חִלְּלָהּ; וְכֵן אִם בָּעַל בְּעִילָה בִּלֹּא נִשּׂוּאִין, לֹא חִלְּלָהּ.

יט,ג כּוֹהֵן הַבָּא עַל עֶרְוָה מִן הָעֲרָיוֹת חוּץ מִנִּדָּה, אוֹ עַל אַחַת מֵחַיְבֵי לָאוִין הַשָּׁווִין בַּכֹּל עָשָׂה אוֹתָהּ זוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ; חָזַר וּבָא עָלֶיהָ בִּיאָה שְׁנִיָּה, בֵּין הוּא בֵּין כּוֹהֵן אַחֵר נַעֲשֵׂת חֲלָלָה, וְזַרְעוֹ מִמֶּנָּה חֲלָלִים.

יט,ד לְפִיכָךְ כּוֹהֵן שֶׁבָּא עַל זְקוּקָה לַיָּבָם, וְנִתְעַבְּרָה מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה הַוָּלָד כָּשֵׁר, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מֵאִסּוּרֵי כְּהֻנָּה; וְנַעֲשֵׂת זוֹנָה. חָזַר וּבָא עָלֶיהָ בִּיאָה שְׁנִיָּה, וְנִתְעַבְּרָה וְיָלְדָה הִיא חֲלָלָה

וּוַלְדָּהּ חָלָל, לְפִי שֶׁהִיא מֵאִסּוּרֵי הֲנָאָה. וְכֵן כּוֹהֵן הַבָּא עַל הַגִּיּוֹרֶת וְהַמְשֻׁחְרֶרֶת חְלָלָה, וְזַרְעוֹ מִמֶּנָּה חֲלָלִים.

יט,ה כּוֹהֵן שֶׁבָּא עַל הַנִּדָּה, הַוָּלָד כָּשֵׁר וְאֵינוֹ חָלָל שֶׁאֵין אִסּוּר הַנִּדָּה מְיֻחָד בַּכּוֹהֲנִים, אֶלָּא שָׁוֶה בַּכֹּל. כּוֹהֵן שֶׁנָּשָׂא גְּרוּשָׁה מְעֻבֶּרֶת, בֵּין מִמֶּנּוּ בֵּין מֵאַחֵר, וְיָלְדָה כְּשֶׁהִיא חְלָלָה הַוָּלָד כָּשֵׁר, שֶׁחֲרֵי לֹא בָא מִטִּפַּת עֻבְּרָה.

יט,ו כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַחֲלוּצָה אֲסוּרָה לְכוֹהֵן מִדִּבְרֵיהֶם. לְפִיכָךְ כּוֹהֵן שֶׁבָּעַל חֲלוּצָה חֲרֵי זוֹ חְלָלָה, וְזַרְעָהּ מִכּוֹהֵן חֲלָלִים: וְהַכֹּל מִדִּבְרֵיהֶן. אֲבָל כּוֹהֵן שֶׁנָּשָׂא עַל אַחַת מִן הַשְּׁנִיּוֹת הִיא כְּשֵׁרָה, וְזַרְעוֹ מִמֶּנָּה כְּשֵׁרִים: שֶׁאִסּוּר הַשְּׁנִיּוֹת אִסּוּר הַשָּׁוֶה בַּכֹּל, וְאֵינוֹ מְיֻחָד בַּכּוֹהֲנִים.

יט,ז כּוֹהֵן שֶׁבָּא עַל סְפֵק זוֹנָה, כְּגוֹן סְפֵק גִּיּוֹרֶת אוֹ מְשֻׁחְרֶרֶת, אוֹ שֶׁבָּא עַל סְפֵק גְּרוּשָׁה, וְכֵן כּוֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל סְפֵק אַלְמָנָה חֲרֵי זוֹ סְפֵק חֲלָלָה, וְוַלְדָּהּ סְפֵק חָלָל.

יט,ח נִמְצְאוּ הַחֲלָלִים שְׁלוֹשָׁה חָלָל מִן הַתּוֹרָה, וְחָלָל מִדִּבְרֵיהֶם, וּסְפֵק חָלָל. וְכָל סְפֵק חָלָל, נוֹתְנִין עָלָיו חֲמֵרֵי כּוֹהֲנִים וְחֲמֵרֵי יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה כְּיִשְׂרָאֵל, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לַמֵּתִים כַּכּוֹהֵן, וְנוֹשֵׂא אִשָּׁה חֲרָאוּיָה לַכּוֹהֵן; וְאִם אָכַל, אוֹ נִטְמָא, אוֹ נָשָׂא גְּרוּשָׁה מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. וְהוּא הַדִּין, לְחָלָל שֶׁלִּדְבְרֵיהֶם. אֲבָל חָלָל שֶׁלַּתּוֹרָה הַוַּדַּאי חֲרֵי הוּא כְּזָר, וְנוֹשֵׂא גְּרוּשָׁה, וּמְטַמֵּא לַמֵּתִים: שֶׁנֶּאֱמַר "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן" אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בְּנֵי אַהֲרֹן, עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּכֵהוּנָם.

יט,ט כּוֹהֵן זָכָר, הוּא שֶׁאָסוּר לִשָּׂא חֲלָלָה וְזוֹנָה; וּלְפִיכָךְ אָסוּר בְּגִיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת, שֶׁהִיא הַזּוֹנָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל הַכּוֹהֶנֶת מֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְחָלָל וְלַגֵּר וְלַמְשֻׁחְרָר, שֶׁלֹּא הֻזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנָּשֵׂא לַפְּסוּלִין: שֶׁנֶּאֱמַר "בְּנֵי אַהֲרֹן", וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן. נִמְצָא הַגֵּר מֻתָּר לִשָּׂא מַמְזֶרֶת, וּמֻתָּר לִשָּׂא כּוֹהֶנֶת.

יט,י גֵּרִים וּמְשֻׁחְרָרִים שֶׁנָּשְׂאוּ אֵלּוּ מֵאֵלּוּ, וְהוֹלִידוּ בַּת אַפִּלּוּ אַחַר כַּמָּה דּוֹרוֹת הוֹאִיל וְלֹא נִתְעָרַב בָּהֶן זֶרַע יִשְׂרָאֵל, חֲרֵי אוֹתָהּ הַבַּת אֲסוּרָה לְכוֹהֵן; וְאִם נִשֵּׂאת לֹא תֵצֵא, הוֹאִיל וְהוֹרָתָהּ וְלִידָתָהּ בִּקְדֻשָּׁה. אֲבָל גֵּר אוֹ מְשֻׁחְרָר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת בִּתּוֹ כְּשֵׁרָה לַכְּהֻנָּה, לְכַתְּחִלָּה.

יט,יא גֵּר עַמּוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן מִצְרִי שֵׁנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁבִּיאָתָם בַּעֲבֵרָה, וַחֲרֵי נְשׁוֹתֵיהֶן זוֹנוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּנוֹתֵיהֶם כְּשֵׁרוֹת לַכְּהֻנָּה, לְכַתְּחִלָּה.

יט,יב חָלָל שֶׁנָּשָׂא כְּשֵׁרָה, זַרְעוֹ מִמֶּנָּה חֲלָלִים; וְכֵן בֶּן בֵּן בְּנוֹ אַפִּלּוּ אַחַר אֶלֶף דּוֹר שֶׁבֶּן הֶחָלָל הַזָּכָר, חָלָל הוּא לְעוֹלָם. וְאִם הָיְתָה בַּת, אֲסוּרָה לַכְּהֻנָּה שֶׁחֲרֵי הִיא חֲלָלָה. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה, הַוָּלָד כָּשֵׁר; לְפִיכָךְ אִם הָיְתָה בַּת, חֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא לַכְּהֻנָּה.

יט,יג כּוֹהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִיִּים מֻתָּרִין לָבוֹא זֶה בְּזֶה, וְהַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר; לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִיִּים וַחֲלָלִים מֻתָּרִים לָבוֹא זֶה בְּזֶה, וְהַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר: שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם, לְבֵית אֲבֹתָם" בֵּית אָבִיו הִיא מִשְׁפַּחְתּוֹ, וְאֵין בֵּית אִמּוֹ מִשְׁפַּחְתּוֹ.

יט,יד לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִיִּים וַחֲלָלִים וְגֵרִים וּמְשֻׁחְרָרִים מֻתָּרִים לָבוֹא זֶה בְּזֶה. וְהַגֵּר וְהַמְשֻׁחְרָר שֶׁנָּשָׂא לְוִיָּה, אוֹ יִשְׂרְאֵלִית, אוֹ חֲלָלָה חֲרֵי הַבֵּן יִשְׂרָאֵל; וְיִשְׂרְאֵלִי אוֹ לֵוִי אוֹ חָלָל שֶׁנָּשְׂאוּ גִּיּוֹרֶת, אוֹ מְשֻׁחְרֶרֶת הַוָּלָד הוֹלֵךְ אַחַר הַזָּכָר.

יט,טו כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוֹת, וּמֻתָּר לִשָּׂא מֵהֶן לְכַתְּחִלָּה. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם רָאִיתָ שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת שֶׁמִּתְגָּרוֹת זוֹ בְּזוֹ תָּמִיד, אוֹ רָאִיתָ מִשְׁפָּחָה שֶׁהִיא בַּעֲלַת מַצָּה וּמְרִיבָה תָּמִיד, אוֹ רָאִיתָ אִישׁ שֶׁהוּא מַרְבֶּה מְרִיבָה עִם

הַכֹּל וְעַז פָּנִים בְּיוֹתֵר חוֹשְׁשִׁין לָהֶן, וְרָאוּי לְהִתְרַחֵק מֵהֶן: שֶׁאֵלּוּ מִינֵי פִּסְלָנוּת הֵם.

יט,טז וְכֵן כָּל הַפּוֹסֵל אֶת אֲחֵרִים תָּמִיד, כְּגוֹן שֶׁנּוֹתֵן שֶׁמֶץ בְּמִשְׁפָּחוֹת אוֹ בְּיִחוּדִים, וְאוֹמֵר עֲלֵיהֶן שֶׁהֶן מַמְזֵרִים חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שֶׁמָּא מַמְזֵר הוּא; וְאִם אָמַר עֲלֵיהֶן שֶׁהֵם עֲבָדִים, חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֶבֶד הוּא: שֶׁכָּל הַפּוֹסֵל, בְּמוּמוֹ הוּא פּוֹסֵל.

יט,יז וְכֵן כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עַזּוּת פָּנִים, וְאַכְזָרִיּוּת, וְשׂוֹנֵא אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְאֵינוֹ גּוֹמֵל לָהֶם חֶסֶד חוֹשְׁשִׁין לוֹ בְּיוֹתֵר, שֶׁמָּא גִּבְעוֹנִי הוּא: שֶׁפִּימָּנִי יִשְׂרָאֵל הָאֵמָּה הַקְּדוֹשָׁה בַּיְשָׁנִין, רַחְמָנִים, וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים; וּבַגִּבְעוֹנִים הוּא אוֹמֵר "וְהַגִּבְעֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" לְפִי שֶׁהֵעֵזּוּ פְּנֵיהֶם, וְלֹא נִתְפַּיְּסוּ, וְלֹא רִחֲמוּ עַל בְּנֵי שָׁאוּל וְלֹא נָמְלוּ לְיִשְׂרָאֵל חֶסֶד לִמְחֹל לִבְנֵי מַלְכָּם, וְהֵם עָשׂוּ עִמָּהֶם חֶסֶד וְהֶחֱיּוּם בַּתְּחִלָּה.

יט,יח מִשְׁפָּחָה שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ עַרְעָר, וְהוּא שֶׁיֵּעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן מַמְזֵר אוֹ חָלָל, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עַבְדוּת הֲרֵי זוֹ סָפֵק. וְאִם מִשְׁפַּחַת כּוֹהֲנִים הִיא לֹא יִשָּׂא מִמֶּנָּה אִשָּׁה, עַד שֶׁיִּבְדֹּק עָלֶיהָ אַרְבַּע אִמָּהוֹת שֶׁהֶן שְׁמוֹנָה: אִמָּהּ, וְאֵם אִמָּהּ, וְאֵם אֵבִי אִמָּהּ, וְאֵם אֵם אֲבִי אִמָּהּ; וְכֵן הוּא בּוֹדֵק עַל אֵם אָבִיהָ, וְאֵם אֵם אָבִיהָ, וְאֵם אֲבִי אָבִיהָ, וְאֵם אֵם אֲבִי אָבִיהָ.

יט,יט וְאִם הָיְתָה מִשְׁפָּחָה זוֹ שֶׁקָּרָא עָלֶיהָ עַרְעָר יִשְׂרְאֵלִיִּים אוֹ לְוִיִּים, מוֹסִיף לִבְדֹּק זוֹג אֶחָד; וְנִמְצָא בּוֹדֵק עֶשֶׂר אִמָּהוֹת, שֶׁהָעֵרוּב בְּלְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִיִּים יָתֵר מִן הַכּוֹהֲנִים.

יט,כ וְלָמָּה בּוֹדֵק בַּנָּשִׁים בִּלְבָד: מִפְּנֵי שֶׁהָאֲנָשִׁים בְּכָל עֵת שֶׁיָּרִיבוּ זֶה עִם זֶה, יְחַרְפוּ אֶת חֲבֵרוֹ בְּפִסּוּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּיִחוּסוֹ, וְאִלּוּ הָיָה שָׁם פְּסוּל, הָיָה נִשְׁמָע; אֲבָל הַנָּשִׁים, אֵין מִתְחָרְפוֹת בְּיִחוּסִין. וְלָמָּה יִבְדֹּק הָאִישׁ כְּשֶׁיִּרְצֶה לִשָּׂא מִמִּשְׁפָּחָה זוֹ שֶׁהוֹרָעָה חֶזְקָתָהּ, וְלֹא תִּבְדֹּק אִשָּׁה שֶׁתִּנָּשֵׂא לָהֶן מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֻזְהֲרוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנָּשֵׂא לַפְּסוּלִין.

יט,כא כָּל שֶׁקּוֹרִין לוֹ מַמְזֵר וְשׁוֹתֵק, אוֹ נָתִין וְשׁוֹתֵק, אוֹ חָלָל וְשׁוֹתֵק, אוֹ עֶבֶד וְשׁוֹתֵק חוֹשְׁשִׁין לוֹ וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ, וְאֵין נוֹשְׂאִין מֵהֶן אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹדְקִין אַחֲרֵיהֶן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יט,כב מִשְׁפָּחָה שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהּ סָפֵק חָלָל כָּל אַלְמָנָה מֵאוֹתָהּ מִשְׁפָּחָה, אֲסוּרָה לְכוֹהֵן לְכַתְּחִלָּה; וְאִם נִשֵּׂאת לֹא תֵּצֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֶן שְׁתֵּי סְפֵקוֹת: שֶׁמָּא זוֹ אַלְמָנַת אוֹתוֹ חָלָל, שֶׁמָּא אֵינָהּ אַלְמָנָתוֹ; וְאִם נֹאמַר שֶׁהִיא אַלְמָנָתוֹ שֶׁמָּא חָלָל הוּא, שֶׁמָּא אֵינוֹ חָלָל. אֲבָל אִם נִתְעָרֵב בָּהּ חָלָל וַדַּאי כָּל אִשָּׁה מֵהֶן אֲסוּרָה לְכוֹהֵן, עַד שֶׁיִּבְדֹּק; וְאִם נִשֵּׂאת, תֵּצֵא. וְהוּא הַדִּין, אִם נִתְעָרֵב בָּהּ סָפֵק מַמְזֵר, אוֹ מַמְזֵר וַדַּאי שֶׁאִשֶּׁת מַמְזֵר וְאִשֶּׁת חָלָל לַכְּהֻנָּה, אִפּוּר אֶחָד הוּא כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

רַבֵּנוּ זַ"ל אָמַר, הַיֵּצֶר הָרַע הוֹמֶה כְּמִי שֶׁהוֹלֵךְ וְרָץ בֵּין בְּנֵי אָדָם וְיָדוֹ סְגוּרָה, וְאֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּתוֹכוֹ, וְהוּא מְרַמֶּה בְּנֵי אָדָם וְשׁוֹאֵל לְכָל אֶחָד מַה אֲנִי אוֹחֵז? וּלְכָל אֶחָד נִדְמֶה כְּאִלּוּ הוּא אוֹחֵז מַה שֶּׁהוּא מִתְאַוֶּה, וְעַל כֵּן הַכֹּל רָצִין אַחֲרָיו, כִּי כָּל אֶחָד סוֹבֵר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מַה שֶּׁהוּא חָפֵץ, וְאַחַר כָּךְ הוּא פּוֹתֵחַ אֶת יָדוֹ וְאֵין בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ כֵן מַמָּשׁ הַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁהוּא מְרַמֶּה אֶת כָּל הָעוֹלָם וְהַכֹּל רָצִין אַחֲרָיו, וּמְרַמֶּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד אֲשֶׁר נִדְמֶה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּאִלּוּ יֵשׁ בְּיָדוֹ מַה שֶּׁהוּא חָפֵץ, כָּל אֶחָד כְּפִי שְׁטוּתוֹ וְתַאֲוָתוֹ, וְאַחַר כָּךְ בְּסוֹף הוּא פּוֹתֵחַ אֶת יָדוֹ וְאֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם, כִּי אֵין מִי שֶׁיְּמַלֵּא אֶת תַּאֲוָתוֹ אֶצְלוֹ.

וְאָמַר מוֹהֲרָא"ש זִ"ל, שֶׁבְּיוֹתֵר שֶׁיֵּכֶת הַשִּׂיחָה הַזּוֹ עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁרָצִין אַחֲרֵי מִישֶׁהוּ, וְחוֹשְׁבִים מִי יוֹדֵעַ מִי הוּא, וּבְוַדַּאי אֶצְלוֹ אֶפְעָל מַה שֶּׁאֲנִי צָרִיךְ, וְאָזְבָה לְהַגִּיעַ אֶל תִּקּוּנִי, וְהוּא מוֹסֵר לוֹ אֶת כָּל כַּסְפּוֹ, וְהוּא הוֹלֵךְ אַחֲרָיו בֶּאֱמוּנָה עִוֶּרֶת, וּלְבַסּוֹף כְּשֶׁעוֹזֵב אֶת זֶה הָעוֹלָם, רוֹאֶה שֶׁהוּא רָץ אַחֲרֵי הָרוּחַ וְהַהֶבֶל, כִּי הָאָדָם הַזֶּה שֶׁהוּא רָץ אַחֲרָיו, לֹא יָכוֹל לַעֲזֹר לְעַצְמוֹ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן אֵיךְ יַעֲזֹר לַאֲחֵרִים, וְלֹא בְּחִנָּם אָמַר רַבֵּנוּ זַ"ל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָאַחֲרוֹנָה בְּעָלְמָא הֲדֵין, בְּתוֹךְ תּוֹרָתוֹ (לִקּוּטֵי מוֹהֲר"ן חֵלֶק ב' סִימָן ח'), אֲשֶׁר צְרִיכִים לְחַפֵּשׂ וּלְבַקֵּשׁ מְאֹד אַחֲרֵי מַנְהִיג אֱמִתִּי לְהִתְקָרֵב אֵלָיו, כִּי כָּל הַמִּתְקָרְבִים אֵלָיו, נִתְחַזֵּק וְנִתְקַן אֶצְלָם הָאֱמוּנָה הָאֱמִתִּית דִּקְדֻשָּׁה, כִּי עַל יְדֵי הַהִתְקָרְבוּת אֶל צַדִּיק אֱמִתִּי, נִתְתַּקֵּן וְנִתְבָּרֵר אֶצְלוֹ הַמַּדָּמָה, עַד שֶׁזּוֹכֶה לְהַגִּיעַ לֶאֱמוּנָה בְּרוּרָה וּמְזֻכָּכֶת בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְצָרִיךְ לְבַקֵּשׁ מְאֹד מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁיִּזְכֶּה לְהִתְקָרֵב לְמַנְהִיג אֱמִתִּי, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה לֶאֱמוּנָה אֱמִתִּית בִּשְׁלֵמוּת, כִּי כְּשֶׁמִּתְקָרְבִים חַס וְשָׁלוֹם, לְמַנְהִיג שֶׁל שֶׁקֶר, עַל יְדֵי זֶה בָּאִים לֶאֱמוּנוֹת כּוֹזְבִיּוֹת רַחֲמָנָא לִיצְלַן, עַיִן שָׁם.

וְסִיַּם מוֹהֲרָא"ש זִ"ל, שֶׁהַסִּימָן אִם הוּא מִקָּרֵב אֶל מַנְהִיג אֱמִתִּי, אִם נוֹפֶלֶת עָלָיו עֲנָוָה וְשִׁפְלוּת, וּמִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם אֶת שְׁלֹשֶׁת הַתְּפִלּוֹת שַׁחֲרִית מִנְחָה מַעֲרִיב בְּכַוָּנָה גְּדוֹלָה מִלָּה בְּמִלָּה, וּמַתְמִיד בִּלְמוּד תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, מִקְרָא מִשְׁנָה גְּמָרָא מִדְרָשׁ, טוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ, זֹהַר וְתִקּוּנִים וְכוּ', וּמְרַבֶּה בִּצְדָקָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, הָאָדָם הַזֶּה יֵשׁ לוֹ בְּיָדוֹ הַרְבֵּה מְאֹד, וְזֶה סִימָן שֶׁאֵינוֹ מַטְעֶה אֶת עַצְמוֹ בְּלִל.

כא | ראשון | 1

עלות השחר 04:43 | נץ החמה 05:56
סו"ז קר"ש - מג"א 08:02 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:38
סו"ז תפלה - מג"א 09:09 | סו"ז תפלה - גר"א 09:33
שקיעה 04:49 | צה"כ 05:06
בבלי: בכורות מד • **ירושלמי**: סנהדרין יב • **תוספתא**: חלין ז • **נ"ך**: מלכים־ב יד • **רמב"ם**: אסורי ביאה יג

כב | שני | 2

עלות השחר 04:44 | נץ החמה 05:57
סו"ז קר"ש - מג"א 08:03 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:39
סו"ז תפלה - מג"א 09:09 | סו"ז תפלה - גר"א 09:33
שקיעה 04:48 | צה"כ 05:06
בבלי: בכורות מה • **ירושלמי**: סנהדרין יד • **תוספתא**: חלין ה • **נ"ך**: מלכים־ב טו • **רמב"ם**: אסורי ביאה יד

כג | שלישי | 3

עלות השחר 04:45 | נץ החמה 05:58
סו"ז קר"ש - מג"א 08:03 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:39
סו"ז תפלה - מג"א 09:10 | סו"ז תפלה - גר"א 09:34
שקיעה 04:47 | צה"כ 05:05
בבלי: בכורות מו • **ירושלמי**: סנהדרין טו • **תוספתא**: חלין ו • **נ"ך**: מלכים־ב טז • **רמב"ם**: אסורי ביאה טו

כד | רביעי | 4

עלות השחר 04:45 | נץ החמה 05:58
סו"ז קר"ש - מג"א 08:04 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:40
סו"ז תפלה - מג"א 09:10 | סו"ז תפלה - גר"א 09:34
שקיעה 04:47 | צה"כ 05:04
בבלי: בכורות מז • **ירושלמי**: סנהדרין טז • **תוספתא**: חלין ז • **נ"ך**: מלכים־ב יז • **רמב"ם**: אסורי ביאה טז

כה | חמישי | 5

עלות השחר 04:46 | נץ החמה 05:59
סו"ז קר"ש - מג"א 08:04 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:40
סו"ז תפלה - מג"א 09:10 | סו"ז תפלה - גר"א 09:34
שקיעה 04:46 | צה"כ 05:03
בבלי: בכורות מח • **ירושלמי**: סנהדרין יז • **תוספתא**: חלין ח • **נ"ך**: מלכים־ב יח • **רמב"ם**: אסורי ביאה יז

כו | ששי | 6

עלות השחר 04:47 | נץ החמה 06:00
סו"ז קר"ש - מג"א 08:05 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:41
סו"ז תפלה - מג"א 09:10 | סו"ז תפלה - גר"א 09:34
שקיעה 04:45 | צה"כ 05:02
בבלי: בכורות מט • **ירושלמי**: סנהדרין יח • **תוספתא**: חלין ט • **נ"ך**: מלכים־ב יט • **רמב"ם**: אסורי ביאה יח

הדלקת הנרות	ירושלים	ת"א	חיפה	יבנאל
	04:05	04:25	04:14	04:02

כז | שב"ק | 7

חיי שרה, מבה"ח

עלות השחר 04:48 | נץ החמה 06:01
סו"ז קר"ש - מג"א 08:05 | סו"ז קר"ש - גר"א 08:41
סו"ז תפלה - מג"א 09:11 | סו"ז תפלה - גר"א 09:35
שקיעה 04:44 | צה"כ 05:01
בבלי: בכורות נ • **ירושלמי**: סנהדרין יט • **תוספתא**: חלין י • **נ"ך**: בכורות נ • **רמב"ם**: אסורי ביאה יט

מוצ"ש ר"ת	ירושלים	ת"א	חיפה	יבנאל
	05:23 05:57	05:24 05:59	05:23 05:57	05:21 05:55

מברכים חודש כסלו המולד: ליל שלישי בשעה 22, 27 דקות ו-3 חלקים

מַהוּת הָאָדָם נִכָּר עַל יְדֵי הִתְקָרְבוּתוֹ בְּשֵׁרוּאִין לְמִי הוּא מִקָּרֵב.

(סֵפֶר הַמִּדּוֹת אוֹת צַדִּיק סִימָן צ"ח)